

Badische Landesbibliothek Karlsruhe

Digitale Sammlung der Badischen Landesbibliothek Karlsruhe

Corpus Juris Canonici Emendatum Et Notis Illustratum

Gregor <XIII., Papst>

**Editio haec postrema summâ fide & diligentîâ nunc denuò à
mendis prioribus Typographicis purgata, 1670**

Institut. Juris Canonici, Quibus Jus Pontificium Singulari Methodo Libris IV.
Comprehenditur

[urn:nbn:de:bsz:31-107487](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:bsz:31-107487)

INSTITUT. JURIS
CANONICI,
QUIBUS JUS PONTIFI-
CIUM SINGULARI METHODO
LIBRIS IV. COMPREHEN-
DITUR.

A JOAN. PAULO LANCELOTTO PERUSINO
conscriptæ : & in Aula Romana, mandato Pont.
Max. ab illustribus viris olim re-
cognitæ.

*Nunc primum rejeētis ad finem cujusque columna locis,
unde sumpti sunt.*

PIO PONTIF. MAXIM.

JO. PAULUS LANCELOTTUS
JURECONSULTUS PERUSINUS, S.

Pontificii Juris Institutiones proximis annis superiorum Pontificum jussu & nos conscripsimus, & summi viri castigarunt, quae quidem optandum sane erat, ut iis in lucem prodirent auctoribus, quorum mandato & scripta & recognita fuissent, vel eam saltem ratione quod auctores ipsi munera nobis gratiora ac pretiosiora facere consueverint, & saepe non tam quid, quam à quibus accipiant, homines soleant perpendere. Sed quando id vel ratione temporum, vel alia quacunque causa fieri non sinit, illud certe nullà ratione committi debet, ut juris scilicet Pontificii Institutiones sub alterius, quam ipsius Pontificis nomine appareant, à quo Pontificia omnia jura emanant: velut enim ab Oceano deducta flumina in ipsum tandem refluunt, ita hoc, quicquid est operis, quod totum de Romanorum Pontificum Constitutionibus derivatum est, ad ipsum Romanum Pontificem, quasi ad fontem proprium, redibit. Ad te autem eò justius, quod magnis aliis animi dotibus, quibus ad Pontificatum tibi aditum parasti, exactissimam adjunxisti Juris hujus cognitionem. Unde perbelle nunc accidit, ut quae facultas optimum te meliorem reddit, & ad moderandam difficillimis temporibus Christianam Respubl. instructiorem, eam nunc tu contra, cum Canonum conditor evaseris, beneficium repens meliorem sis redditurus: cujus rei non dubia jam apparent indicia, cum ad restituendos antiquos Christianorum mores, atque haereses extirpandas, sanctissimas quotidie Constitutiones edere non desistas, quae dubio procul Christiano gregi non minus futurae sunt salubres iis ipsis quae juris Pontificii, quod nunc tenemus, libros implent, ad illas autem Institutiones haec nostra gradum fortè rudioribus facere poterunt. Accipies igitur eas placido ac benigno animo: nam si ita contingere senserimus, ad alia promptiores reddemur, & alacriores. Deus Opt. Max. te nobis diu incolumen, felicemq; servet.

INDEX TITVLORVM, ET PRIMUM PRIMI LIBRI.

- I. **D**E Jure Canonico.
II. De Jure Divino, Consuetudine, & Constitutionibus.
III. De Ecclesiasticis Constitutionibus.
IV. De Jure Personarum.
V. De Episcopis, & summo Pontifice.
VI. De Electione.
VII. Qui eligere, eligere possunt.
VIII. De Postulatione.
IX. De Confirmatione Electionis.
X. De Consecratione.
XI. De receptione, & auctoritate Pallii.
XII. De vita & honestate Praelatorum.
XIII. De officio Archidiaconi.
XIV. De officio Archipresbyteri.
XV. De officio Vicarii.
XVI. De Coadjutore.
XVII. De Chorepiscoporum usu sublato.
XVIII. De Translatione.
XIX. De Renunciacione.
XX. De Depositione, seu Degradatione.
XXI. De Sacerdotibus in inferiori gradu constitutis.
XXII. De iis, qui in sacris sunt constituti.
XXIII. De iis, qui sunt in minoribus ordinibus constituti.
XXIV. Communia tam majorum, quam minorum ordinum.
XXV. Qui promoveri non possunt.
XXVI. De Praebendis & aliis beneficiis.
XXVII. De Collationibus.
XXVIII. De Institutionibus, & Jure Patronatus.
XXIX. De Clericis non residentibus.
XXX. De Regularibus, ac Monachis.

SECUNDI LIBRI.

- I. De Rerum divisione, atque illarum administratione.
II. De Sacramentis.
III. De Baptismo, & ejus effectu.
IV. De Sacramento Chrisimatis.
V. De Poenitentia & Remissionibus.
VI. De Eucharistia.
VII. De Extrema Unctione.
VIII. De Sacramento Ordinis.
IX. De Sacramento Matrimonii.
X. De Sponsalibus.
XI. De Nuptiis.
XII. Quae Matrimonium impedire possunt.
XIII. De Triplici cognatione.
XIV. De Claustra defponsatione.
XV. Qui matrimonium accusare possunt vel contra illud testificari.
XVI. De Divortiis.
XVII. De Rebus sacris, sanctis, & religiosis.

- XVIII. De construendis, consecrandis, & reparandis Ecclesiis, & Altaribus.
XIX. De Unionibus Ecclesiarum.
XX. De immunitate Ecclesiarum & subjectione.
XXI. De Census, Exactionibus & Procuracionibus.
XXII. De Capellis Monachorum.
XXIII. De Religiosis domibus.
XXIV. De Sepulturis.
XXV. De Canonica portione.
XXVI. De Decimis.
XXVII. De Rebus Ecclesiarum alienandis, vel non.
XXVIII. De Peculio Clericorum, Relictis, & Successionibus eorum.

LIBRI TERTII.

- I. De Judiciis, & illorum divisione.
II. De Procuratoribus.
III. De Pactis & Transactionibus.
IV. De Arbitris.
V. De in jus vocando.
VI. De Dolo & Contumacia, & in Possessionemmissione.
VII. De Libelli conceptione, & oblatione.
VIII. De Exceptionibus & Replicationibus.
IX. De Muris petitionibus.
X. De Restitutione spoliatorum.
XI. De Litis contestatione.
XII. De Juramento calumniae.
XIII. Ut lite pendente nihil innovetur.
XIV. De Probationibus.
XV. De Sententiis, & Rejudicata.
XVI. De Executione rei judicate.
XVII. De Appellationibus.
XVIII. De Restitutione in integrum.

LIBRI QUARTI.

- I. De Accusationibus, Denunciationibus & Inquisitionibus.
II. De Duplici purgatione.
III. De Simonia.
IV. De Haereticis, & Schismaticis, & Apostatis.
V. De Sortilegis, Maledicis, & Sacrilegis.
VI. De Fugis.
VII. De Usuris.
VIII. De Adulteriis, & aliis conjunctionibus illicitis.
IX. De Crimine falsi.
X. De Homicidio.
XI. De Injuriis, & damno dato.
XII. De Ecclesiasticis Censuris.
XIII. De sententia Excommunicationis.
XIV. De Ecclesiastico Interdicto.
XV. De Suspensione.

F I N I S.

INSTI.

dem nunc est, contemplerur, ædificii cujusdam referat speciem, januis atque omni propemodum aditu carentis, & unâ hâc tantum dissimilitudine à jure Civili sejungatur. Accedit, quòd, cum nemo sit mortalium qui gloriæ cupidine non tangatur, hoc non sine magna sua laude facturi videbantur. Sed Veteribus quidem facile id cognosci poterit, in jaciendis & struendis hujus Juris fundamentis videlicet occupatis, & quasi materiæ defectu impeditis: at Recentioribus, ejus facultatis tractatibus ad justum corpus excreſcentibus, Institutiones inde elicere, & quasi de rudi marmore statuæ cujusdam effigiem ducere non difficile fuisset: & quæ nostrorum est felicitas temporum, non modo in ea re illustrium virorum operâ uti, verum etiam per se id præstare nonnulli potuissent. Sed & horum quidem vitæ brevitate, quidam multiplicium hæresium, bellorumque tam civilium, quàm externorum procellis facile excusari possunt. Quis enim in sacri Apostolatûs fastigio universæ Ecclesiæ præsidens, atque orbem ipsum principum discordiis fluctuantem, bellorumque incendiis æstantem circumspiciens, ad ocium literarium variè agatum animum facile possit appellere? Sed hoc nos parum aliquando perpendisse videri possumus: nam cum in aula Romana difficilimis temporibus degeremus, de Institutionibus Juris Canonici Pontificio nomine conscribendi, Justiniani Imperatoris exemplo, ipsi Romano Pontifici suggestimus: & quamvis minùs fortè opportunè, de his tamen conscribendis ab eodem mandatum accepimus, & quantum in nobis fuit, etiam explevimus: siquidem intermisso superioribus annis prælegendi ac patrocinandi munere, impensè operam dedimus, ut per nos hujusmodi Institutiones

stitutiones componerentur, quæ, ut Pontificio nomine exirent, non indignæ judicarentur: quod quidem ex sententia nobis cessisse, ita locupletissimum summorum virorum probavit testimonium, ut illæ jamjam de manu Pontificis in manus vestras venturæ crederentur. Sed usque adeò postmodum, cum Romæ ob eam unam rem diu fuisset, supremæ manûs impositio differebatur, ut qui gravissimis, ac multiplicibus undique ad sedem Apostolicam confluentibus negotiis admodum summum Pontificem, & natura ipsa (ut agebant) valdè cunctatorem, distentum fuisse ignoraverit, magnam illo tempore in curia rerum harum incuriam fuisse facile suspicari potuerit. Itaque diutiùs sustinere non valentes in patriam concessimus, Pontifex paulò mox in fata. Sed hæc commentariolo sufficiat nos aliquando fuisse complexos. Ergò si cui forte audentiores visi fuimus, qui tantam rem aggredi tam imbecilli ausi fuerimus, maximis authoribus, atque adeò mandato ipso Pontificio hanc temeritatis culpam redimere possumus: vel certè id non impune tulimus, qui ob eam rem magnos labores, & impensas, atque invidorum obtreccationes, nescio an dicam, frustra subierimus, utinam non amplius subituri. Sed hæc omnia æquissimo feremus animo, si, quod vehementer semper optavimus, nostra hæc ejusmodi sit scriptio, quæ studiis vestris commoda videri possit: quod sanè his temporibus futurum non desperamus, quibus ut nonnullos fortè sacrosancti Pontificii juris ignoratione in errores aliquos, atque hærefes faciliùs prolabi potuisse, ita nunc expeditiore quadam, ejus tractatione non tam facilè juvenum hoc jure imbutos animos aberraturos verisimiliter existimare debemus. Unde

Prooemium.

quamvis non iisdem, quibus inchoatus fuit auspiciis, liber hic noster in lucem prodeat, in communi saltem periculo non fuisse nos ociosos, sed quoquo modo tulisse opem, iuvabit. Accipite igitur privati quidem hominis, Pontificio tamen mandato ad jus Canonicum & scriptas, & castigatas Institutiones: Cumque eis nihil sit comprehensum, quod (nisi fallimur) sacris Canonibus penitus non consentiat, ita existimate, si de Pontificis manu eas accepissetis, fuisse id perinde futurum, ac si vobis vasis aureis, ac longe splendidissimis mensis fuissent fercula subministrata: nunc cum de manu nostra, ac si fictilibus illa quidem atque exoticis, in sapore tamen nullam fore differentiam.

DE

DE JURE CANONICO, TITULUS PRIMUS.

*Dividitur in tres partes. In prima ponit, unde dicatur Jus Canonicum.
In secunda, quid sit. In tertia, ex quibus constet.
Partes patent. b. d.*

JURI Canonico daturum operam nosse oportet, unde talis denominatio desceat. Et quidem Jus generale est nomen: Canonicum vero, dicitur à verbo Græco *Κανον*, à quod Latine idem significat, quod regula: unde Jus Canonicum, Jus regulare non male dixeris: quam denominationem ex eo accepit, quod ex regulis priscorum Patrum ad rectam vivendi normam institutis deductum fuerit. Est igitur Jus Canonicum, quod civium actiones ad finem æternæ beatitudinis dirigit. Constat vero in primis id Jus divinæ legis præceptis, consuetudine, & constitutionibus: quæ singula qualia sint, diligentius dispiciamus.

DE JURE DIVINO, CONSUETUDINE & CONSTITUTIONIBUS.

TITULUS II.

Jus divinum est, quod continetur in Lege & Evangelio, & est immutabile. b. d.

Jus divinum est, quod in Lege continetur, & Evangelio, atque immutabile semper permanet. Sunt enim Legis & Evangelii præcepta, aut moralia, aut mystica. Moralia præcepta nullam omnino mutabilitatem recipere possunt: Mystica vero, etsi quantum ad superficiem mutata videantur, secundum moralem tamen intelligentiam nullam mutationem recepisse comperiuntur.

Quid sit consuetudo, & unde duxerit originem, & quam vim habeat. b. d.

Jus à consuetudinis, post naturalem legem sumpsit exordium, ex quo homines in unum convenientes coeperunt simul habitare: quod ex eo tempore factum creditur, quo Cain civitatem ædificasse legitur. Est autem consuetudo e, Jus quoddam moribus institutum, quod pro lege suscipitur: in iis enim rebus, in quibus nihil certi divina statuit Scriptura f, mos populi Dei, & instituta majorum pro lege tenenda sunt: & sicut prævaricatores divinarum legum, ita contemptores Ecclesiasticarum consuetudinum sunt coercendi.

Prava consuetudo non ligat.

Hæc tamen de ea consuetudine intelligere nos oportet, quæ neq; divino Juri, neq; Canonicis contradicit institutis: si quid autem contra fidem Catholicam usurpare dignoscitur, non tam consuetudo, quam vetustas erroris est appellanda.

Quid sit constitutio, & quæ sit: & civiles constitutiones, quæ non sunt contra Evangelium & Canones, sunt honoranda, licet ipsi Ecclesia non ligentur.

a Can. 1. dist. 1. b dist. 1. in sum. c can. fin. 4. h. i. itaq. dist. 6. d can. fin. 4. jus vero consuetudinis. dist. 3. e can. consuetudo. 1. dist. f can. in iis rebus. 11. dist.

Constitutio a est lex scripta. Constitutionum autem b alix Civiles, alix Ecclesiastica. Civiles sunt, quas Princeps, aut Magistratus, aut populi sibi metipsis faciunt: quæ quidem, si Evangelicis, atq; Canonicis decretis non sint contrarie c, sunt omni reverentiâ dignæ, atque eis Ecclesia sæpè contra d hæreticos, contra Tyrannos, & quoscumque pravos utitur: alioquin nullius sunt momenti. quod usque adeo obtinet, ut etiamsi quid in eis statutum fuerit, quod Ecclesiarum respiciat commodum, nullius firmitatis existat, nisi ab Ecclesia fuerit comprobatum. Sed nos ad Ecclesiasticas constitutiones styllum vertamus. eorum originem, species, & auctoritatem breviter referentes.

DE ECCLESIASTICIS CONSTITUTIONIBUS. TITULUS III.

Canones quibus consistit, & quæ sit: & quæ sit Concilia, & quæ sit Concilia universalis.

Canonum e quidem alii sunt statuta Conciliorum, alii decreta Pontificum, aut dicta sanctorum. Conciliorum vero alia sunt universalis, alia provincialia, alia verò Episcopalia. Universalis sunt, quæ sancti Patres ex universo orbe f in unum convenientes, juxta fidem Evangelicam & Apostolicam condiderunt.

Institutum universale Conciliorum celebrandum post Apostolos cepit temporibus Constantini: & ipsorum celebrandum est apud sedem Apostolicam auctoritate.

Quorum g celebrandum initium post sanctissimos Apostolos à temporibus Constantini magni cepit: ipse enim primus, cum fervente persecutione docendarum plebium commoditas minimè daretur, Christianis, ut liberè congregarentur, facultatem præstitit. Legitima h verò Conciliorum universalium aggregandorum potestas & auctoritas est penes sedem Apostolicam: quæ i, si Romanus Pontifex interesse impediatur, unum vel plures speciales ad hoc Legatos constituere solet.

Quatuor sunt principalia Concilia: Nicanum, Constantinopolitanum, Ephesinum, Chalcedonense.

Inter k cætera autem Concilia quatuor sunt, quæ totam principaliter Christianam fidem complectuntur, quæ quatuor Evangelia: Nicanum scilicet, Constantinopolitanum, Ephesinum, & Chalcedonense: in quibus velut in quadrato lapide sanctæ fidei structura confurgit.

Inter discordantia Concilia proponitur sententia ejus, quod est majoris auctoritatis.

a Can. constitutio. 2. dist. b 3. dist. in sum. c gl. p. Can. c. i. ad veram. 90. dist. d Can. 1. in fin. & Can. seq. dist. 10. e can. 2. 4. porro. dist. 3. f Can. 1. in prin. var. sub hoc. d. 11. g can. 1. in primo dist. 15. h dist. 17. in sum. in fin. & can. 1. & seq. d. dist. i quib. fertè. k can. 1. 4. inter cætera. & can. seq. dist. 11.

Alia vero Concilia, qua ductu Sancti Spiritus congregata & celebrata fuerint, proximum ab istis sibi locum vendicant. Quod si quando inter ea discors sententia inveniatur, illius sententia magis est tenenda, cujus antiquior & major est auctoritas.

Provincialis Concilia qua sint, & quam auctorit. habeant.
Provincialis Concilia sunt, quae propter Ecclesiasticas causas, & altercationum sedationem per singulas provincias, convocante Metropolitanano Episcopo omnes provinciales Episcopos, & cathedralium Ecclesiarum Capitula, celebrari placuit. Haec autem neque diffiniendi habent, neque generaliter constituendi vim aliquam habent: sed tantum curandi, ut id servetur, quod aliis statutum est, & quod generaliter seu specialiter observari preceptum est: licet interdum & quae ab his recte statuta sunt, etiam Catholica Ecclesia suscipiat.

Qua sint Episcopalia Concilia, & qui ipsi ligentur.
Episcopalia Concilia sunt, quae Episcopus in sua diocesi singulis annis convocatur, dum inter suos Abbatibus, Presbyteris & Clericis cognoscit. In iis, si quid ab Episcopo statutum fuerit, nec subditi extra diocesim constituti, neque ignorantibus (nisi sit ignorantia supina) ligantur. Quamobrem pastoralis officii cura postulat, ut, quae in illis constituta fuerint, Episcopus suis plebibus nota facere non omittat.

Decreta Pontificum Romanorum aequivalent decreta Conciliorum.

Decreta quoque Pontificum Romanorum Canonibus Conciliorum pari potestate exquantur. Nam si id demum hodie probatur, quod sedes Apostolica probavit, & quod illa repulsi, rejicitur: multo magis quae ipsa pro Catholica fide, pro sacris dogmatibus diverso tempore scripsit, debent ab omnibus reverenter recipi.

Scripta sanctorum non inserta Juriscommuni, secundum, post decreta Pontificum Romanorum, locum obtinent.

Alia sane est causa eorum, quae sancti viri, vel sacrae paginae interpretes scripta reliquerunt: nam quae sacris canonibus inserta comperiuntur, parem cum eis obtinent firmitatem, caetera vero post seita Pontificum auctoritatem tenent: nam licet divinarum scripturarum interpretes scientia Pontificibus interdum precedant, quia tamen statuendi potestate destituuntur, in scripturis quidem exponendis illis quandoque praeposuntur: in causis vero diffiniendis, secundum post eos locum habere merentur. Aliud est si enim causis terminum imponere, aliud scripturas diligenter interpretari, cum in negotiis diffiniendis non solum necessaria sit scientia, verum etiam potestas.

Jus Canonicum versatur circa personas, res, & judicia.

Versatur autem Jus Canonicum circa tria: circa personas, res, & judicia. Verum quia posteriora duo ad personas referuntur, videamus prius de personis: parum enim esset illa noscere, si personae ignorentur, quarum causas illa ipsa constituta sunt, & per quas ea omnia administrantur.

DE JURE PERSONARUM
 TITULUS IV.

Christiani quidam sunt Laici, quidam Clerici: & Clericorum quidam sunt in sacerdotio constituti, quidam in sacris, non in sacerdotio, quidam nec in sacerdotio, nec in sacris.

Personarum genera duo sunt, unum Laicorum, alterum vero Clericorum. Laici, qui & populi possidere, uxorem ducere, causas agere, inter virum &

a. Dist. 17. per totum. & can. propter. dist. 18. b. d. dist. 13. c. 11. in sum. c. Can. pen. in Palea 11. dist. & c. sunt nism. extra. de accus. d. Can. 1. per totum. dist. 19. e. dist. 20. per totum. f. & sed aliud. in sum. d. dist. 20. g. Can. duo sunt genera. 17. quass. 1.

virum judicare. Clerici sunt, qui divinis officiis mancipati sunt, & quos ab omni strepitu cessare convenit. Videamus igitur de iis, qui divinis officiis sunt ascripti: nam si cognoverimus, quae istae personae sunt, simul etiam & qui Laici sunt, intelligemus. Horum autem quidam sunt in sacerdotio, quidam in sacris, quidam nec in sacerdotio, nec in sacris. Rursus eorum qui in sacerdotio constituti sunt, quidam sunt in altiore gradu vel ordine positi, quidam vero in inferiore. Videamus igitur primum de his Sacerdotibus, qui in altiore gradu positi sunt, proxime de his, qui in inferiore, ac subinde de his, qui tantum in sacris ordinibus constituti sunt, visuri & demum de his, qui nec in sacerdotio nec in sacris reperiuntur.

DE EPISCOPIS ET SUMMO
 Pontifice.

TITULUS V.

Episcoporum ordo est tripartitus, & Patriarcha primum possit Papam locum obtinere.

In altiori gradu constituti sunt Episcopi. Est autem Episcoporum ordo tripartitus: Alii enim sunt Patriarchae, sive Primates: alii Archiepiscopi: alii simpliciter Episcopi. Patriarchae sunt, qui primum post Romanum Pontificem tenent locum: quales Constantinopolitanus, Alexandrinus, Hierosolymitanus, Antiochenus. Appellantur autem Patriarchae, quia summo honore funguntur, quasi Patrum Principes: unde ob dignitatis excellentiam, & crucem e iis deferre, & ab Episcopis & Archiepiscopis appellationes recipere jure permittitur.

Archiepiscopi sunt Praefules Episcoporum unius provinciae.

Archiepiscopi sunt unius provinciae Episcoporum Principes & Praefules. Provinciae siquidem a longo ante adventum Christi tempore, maxima ex parte divisaerant: quae divisio postmodum ab Apostolis & eorum successoribus renovata est. Itaque ubi dudum Primates erant seculi, nostros Patriarchas vel Primates leges Ecclesiasticae poni iusserunt. In civitatibus autem Metropolitanis, quae minores Judices habebant, illi hodie praesunt, qui Metropolitanorum, aut Archiepiscoporum nomine designantur. Ad hos igitur inter suos Suffraganeos cognoscere pertinet: a quibus tamen si durus illi habitus & accepti fuerint, ad Primates, aut sedem Apostolicam appellare poterunt.

Episcopi sunt, qui praesunt majoribus populis, & Latine speculatores appellari possunt, & magna est ipsorum in Ecclesia auctoritas.

Simpliciter autem Episcopi sunt, qui majoribus populis & frequentioribus civitatibus praesunt. Si speculatores Latine dici possunt: Episcopus enim quasi speculator in Ecclesia praepositus est: Mores enim & vitam populorum infra se positorum speculatur & perspicit. Horum autem non modica in Ecclesia est auctoritas: nam praeter ligandi solvendiue potestatem, & visitandi diligentiam, soli sacrum chelina consuecunt: soli Dei altaria & Ecclesias consecrant, & pollutas repurgant, Clericos ordinant, suspendunt & deponunt: ad hos pertinet excommunicatio, purgationis indictio, dispensatio, solennis poenitentiae impositio.

Quod inferiori conceditur, multo magis conceditur & superioribus.

Quod autem diximus, praedicta solos Episcopos efficere posse, non eum habet intellectum, quasi Archiepiscopi & Primates non eandem habeant potesta-

a. Can. 1. voss. ordo. dist. 21. b. d. can. 1. & Patriarcha. c. C. antiq. Patriarchatum extra. de priv. d. Can. 2. dist. 21. e. C. 1. dist. 99. f. Can. 1. & Episcopus. dist. 21. g. Can. 1. voss. ad Episcop. dist. 21. can. quatuor. dist. 46. & 26. g. 6. per totum.

tem, sed, quod Presbyteris & ceteris inferioribus illa non conceduntur. Ridiculum enim esset cogitare, Episcopis illa quidem permitti, Archiepiscopis & Primitibus, qui Episcopis praelunt, eadem denegari.

¶ Papa est ordinarius omnium ordinariorum, & Ecclesia Romana omnes Ecclesias subijcit.

Sicut autem Petrus Apostolus primus fuit Apostolorum, ita & Ecclesia suo nomine consecrata, Domino instituentem, prima est & caput ceterarum: & qui illi praeest, ceteros Episcopos antecellit: unde ad eam, tanquam ad matrem & atque apicem, omnes majores Ecclesiarum & Episcopi recurrunt, à qua, quasi à quodam capite, dona velut in corpus omne diffunduntur. Ipsa autem tanquam omnium magistra, celsiore sede residens, à quoquam iudicari non poterit. Quinimò velut tempore Noë omnes extra arcam positi, diluvii vastitate consumpti sunt: sic extra Petri naviculam constituti, æternæ damnationis fluctibus obruentur.

DE ELECTIONE
TITULUS VI

¶ Duobus modis creantur Episcopi.
Promoveantur autem tam Episcopi, quam Prelati ceteri, aut per electionem, aut per postulationem.

¶ Quid sit electio, & quid ad unum jus eligendi habentis citari debeat, alius non valet electio; & non citatus potest habere etiam electionem.

Ceterum, ut prius de electione dicamus, Electio nihil aliud est, quam hominis alicujus ad dignitatem, vel fraternam societatem Canonice facta vocatio: nam cum viduatur providendum est Ecclesiarum, debent cuncti, qui eligendi jus habent, legitime citari, ut electioni inter sint. Quod si vel in amicus persona fuerit id omisissum, irritam reddit electionem talis omisissio. Sæpe etenim receptum est, magis hac in re unius obesse contemptum, quam multorum contradictionem: b: planè si is, qui citatus non fuerit, ratam adveniens habere velit electionem, confirmanda erit electio. e

¶ Absens potest uni de Capitulo votum suum demandare. h. d.

Ed & si quis casu aliquo ad electionem accedere fuerit impeditus, votum suum uni vel pluribus de Capitulo demandare minime prohibendus erit.

¶ Procurator ad eligendum non potest unum procuratorio, alium proprio nomine eligere, nisi habeat mandatum de eligenda certa persona.

Et si tantum uni votum suum quis demandaverit, & is unum suo, alium mandantis nomine in scrutinio nominandum duxerit, nihil agit, nisi de certa eligenda persona mandatum acceperit: quo casu in illam mandantis, in aliam suo nomine jure consentite poterit.

¶ Duobus procuratoribus ad eligendum datum in solidum, non possunt ambo eligere, sed erit melior conditio occupantis: & si non appareat de prioritare in occupando, præsumitur electus à Capitulo, vel primo nominatus in procuratorio. h. d.

Quod si pluribus e in solidum vices suas quis commiserit, non quidem omnes reddere votum poterunt (quia vota dirigere possent in diversos, sicque res non haberet exitum) sed erit occupantis melior conditio: & si ita concurrant, ut inter eos prior non appareat, is admittetur duntaxat, quem vel Capitulum, vel pars major elegerit: vel si concordare nequeant, is qui primus in instrumento vel literis procurationis nominatus fuerit.

¶ Non possunt plures deputari ad eligendum non in solidum. h. d.

Si autem plures non in solidum constituti fuerint, eadem ratione nullus eorum admittendus erit, sibi que mandans impudet, qui sic eos imprudenter constituerit.

¶ Non potest votum in electione reddi per literas.

2 C. antiqua. extr. de privil. b. C. quod sicut. in fin. princ. d. 211. de elect. c. d. 2. quod sicut. in fin. princ. d. C. si quis iusto, & porri. de elect. in 6. c. C. si quis iusto. in princ. de elect. in 6.

Ed cum absens reclamante Capitulo extraneum constituitur nequeat, videamus, an, si nullus de collegio velit esse procurator, saltem per literas votum suum reddere valeat? & sanè, cum non ante electionem, sed in ipsa electione secretè & sigillatim duntaxat singulorum vota sint exprimenda, per literas reddi non poterunt.

¶ Superius dicta non habent locum in electione Pape, in qua multa sunt specialia. h. d.

Ed hac quidem in aliorum Episcoporum, non in Romani Pontificis electione obtinent. In hujus enim nec ulla necessaria est citatio, nec alii quis absens votum suum demandare permittitur. Alia quoque in eo specialiter constituta sunt, quæ ex Decretalium libris decentius est quam hic, accipere.

¶ Electio celebratur tribus modis, & quomodo per inspirationem: & quod Laici non per inspirationem, sed per conspirationem dicuntur eligere. h. d.

Celebratur autem electio tribus modis, per inspirationem, per scrutinium, & per compromissum: per inspirationem, aut cum electores nullo precedente tractatu, quasi divini Spiritus impulsu, simul omnes in unum repente consentiunt, & simul unum nominant, quod si forte Laici prece vel precio corrupti aliquem concordibus clamoribus petant, is non tam per inspirationem, quam per nefariam conspirationem nominatus, omni penitus electionis fructu merito carere debet.

¶ Quomodo dicuntur celebrari electio per scrutinium, & qui sint scrutatores. h. d.

Per scrutinium fieri dicitur electio, cum presentibus omnibus, qui debent, volunt & possunt commode interesse, tres de collegio fide digni assumuntur, qui secretè & sigillatim vota cunctorum diligenter exquirunt, & demum in scripturam redacta publicant. Quo facto collatione habità, is demum censetur electus, in quem vel omnes, vel major & sanior pars Capituli statim consenserint.

¶ Pars minor eligentium, ad infringendam majori parti electionem, potest opponere de propria auctoritate ac zelo, & de merito electi. h. d.

Quod si eligentium pars ita se dividerint, ut hinc quidem electorum pars numerosior consistat, inde minor, sed quæ non minus ex auctoritate eligentium, quam ex meritis electi sanior appareat, ad infringendam partis numerosioris electionem facultas erit minori, & de auctoritate ipsorum eligentium, & de meritis eorum, qui electi fuerint, opponere.

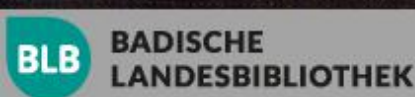
¶ Contra electionem factam à duabus partibus non potest opponi, nisi de nullitate voti alicujus eorum dacturum partium. h. d.

Hoc tamen tunc obtinebit, cum non magnus in altera parte contigerit excessus: ceterum si quando e duabus electionibus celebratis, pars altera eligentium, alia duplo major numero deprehendatur, contra hujusmodi electores ad extenuationem meriti vel auctoritatis ipsorum, paucioribus, vel electo ab eis opponendi facultas non erit: quanquam, si quid opponere voluerint, quod votum illius, cui opponitur, nullum ipso jure redderet, id eis minime censetur interdictum. Vocantur autem viri tres de collegio sumpti, scrutatores, eò quod singulorum vota diligenter scrutentur.

¶ Quomodo per compromissum celebratur electio, & quod arbitri non servantes formam compromissi nulliter eligunt. h. d.

Per compromissum celebratur electio, cum plures idonei viri eliguntur, in quos omnium vice eligendi certo modo facultas & potestas transfunditur, qui arbitri compromissi fines diligenter custodire debent, scituri, si quid non secundum demandatam formam egerint, nullum habiturum esse juris effectum.

2 C. perpetuo. ubi præsumpt. 2. Helia. de elect. in 6. b. Can. si ergo. 5. q. 1. & c. 2. de elect. extr. c. C. si quando emiseris. de elect. in 6.

Potestas arbitrorum non expirat re non integrâ, etiam non secunda electione. h. d.

Quod a si intra terminos confiterint, quod ab eis gestum fuerit, usque adeo ratum habendum erit, ut etiam non secunda electione, re tamen non integrâ, demandata sibi potestas revocari non possit. Ostendimus quibus modis electio celebretur: consequens nunc est ut videamus, & qui possint eligere, & in quos cadere possit electio.

QUI ELIGERE, ELIGIVE POSSUNT.

TITULUS VII

Quibus ius eligendi competat. h. d. Usque igitur Prælatum eligendi ad Canonicos hodiè, & ad viduata Ecclesiæ pertinet collegium. Sed & si qui consuetudine, vel præscriptione, pacto, vel privilegio fuerint muniti, ab electione minime sunt excludendi.

Impuberes, & non constituti in sacris non possunt eligere. h. d. Sed neque in pupillari ætate constituti, neque ii qui sacris ordinibus non sunt decorati, sunt admittendi. Absurdum enim esset, si ad tanti ponderis res explicandas, ii quorum nullum est animi iudicium, & ad sacra tractanda, ii qui nondum illa attigerunt, assumerentur.

Excommunicatus minore excommunicationis eligi: sacris majora. Illud quæsitum est, an excommunicati ad eligendum admitti possint? Et sane, si minoris excommunicationis vinculo tantum fuerint innodati, ab electione arcendi non sunt: Anathemate autem percussis, ab omni penitus eligendi facultate repelluntur.

Suspensus à canone eligi: sacris ab homine. In suspensio quoque non ab similibus obtinet distinctio. Si enim quis per solam Canonis dispensationem suspensus sit, electioni interesse minime prohibetur: si verò per iudicis sententiam, anathematizato similis habebitur.

Eligere à superiore prohibiti, absentes, hæretici, non possunt eligere. Hæc quoque & illi annumerari debent, quibus à superiore, ne eligant, interdictum est. Item absentes: qui tamen si legitimis causis ad electionem accedere impeditos esse se docuerint, aliis de Capitulo votum suum demandare, secundum ea, quæ proximè exposuimus, minime sunt prohibendi. Hæreticis autem, vel non Catholicis, indistinctè jus eligendi admittitur.

Ob non servatam firmam, & ob negligentiam eligentium, electio devolvitur ad proximum superiorem. h. d. Interdum tamen accidit, ut ii, quibus ab initio jus eligendi competit, eo jure postmodum priventur: ut putà, si qui aliter, quam per præscriptas formas, eligere tentaverint: Item, qui per tempus constitutionibus diffinitum in eligendo negligentes fuerint: quo casu ad proximum superiorem eligendi potestas devolvitur.

Electio facta de indigno, ius eligendi transfert ad Romanum Pontificem. Lia sanè e causa eorum est, qui scientes indignum eligunt, aut postulant: nam licet & ii eligendi jure priventur, id tamen non ad Primatam, aut Archiepiscopum, sed immediatè ad summum Pontificem devolvitur.

Læici non possunt eligere. h. d. Læici d quoque, etiam si Principes sint, nullo neque consuetudinis, neque præscriptionis, neque conventionis jure, ad electionem aspirare permittitur. Patroni tamen circa jam factam electionem, non indecenter postulant assensus.

Lia sanè e causa eorum est, qui scientes indignum eligunt, aut postulant: nam licet & ii eligendi jure priventur, id tamen non ad Primatam, aut Archiepiscopum, sed immediatè ad summum Pontificem devolvitur.

Læici non possunt eligere. h. d. Læici d quoque, etiam si Principes sint, nullo neque consuetudinis, neque præscriptionis, neque conventionis jure, ad electionem aspirare permittitur. Patroni tamen circa jam factam electionem, non indecenter postulant assensus.

Læici d quoque, etiam si Principes sint, nullo neque consuetudinis, neque præscriptionis, neque conventionis jure, ad electionem aspirare permittitur. Patroni tamen circa jam factam electionem, non indecenter postulant assensus.

a C. in causis. ext. eod. tit. b supra rita. preced. §. sed est qui. c d. e. quævisquam. d d. c. sacrosanct. in fin. & c. cum terra. in fin. eod. tit. cap. nobis. ext. de jure pot.

Qualem Episcopum esse oporteat. h. d.

Portet autem eum, qui in Episcopum eligendus sit (cum Ars sit artium, regimen animarum) ætate maturum esse, natalibus illæsum, corpore integram, famâ candidum, literis instructum, religiosum, prudentem, temperatum, castum, hospitalem, mansuetum, irreprehensibilem, secundum ea quæ iam supra dicti sumus. Si enim ad seculares honores sine suffragatione meritorum indignum est perveniri, & notari ambitus solent, quos probitatis documenta non adjuvant: quam diligens ac prudens habenda est dispensatio divinatorum munerum, & Ecclesiasticarum dignitatum?

Minor triginta annis, excommunicatus, suspensus, & non constitutus in sacris, & schismaticus non reconciliatus, non possunt eligi.

Idcirco is, qui ad Episcopalem dignitatem promovendus est, annos natus esse debet non minis triginta: nam eâ ætate Dominum e & baptizatum esse, & concionatum fuisse legitimus: alioqui si quis minor fuerit, eligi non poterit. Idem d juris est in iis, qui aut excommunicationis, aut suspensionis vinculo sunt innodati. Sed nec ii e, qui in sacris ordinibus non sunt constituti, saltem subdiaconatu, neque schismatici eligi debent.

Eligentes indignum per triennium eligi non possunt. h. d. Illi f quoque qui scienter indignum eligunt, non solum eligendi potestate privandi sunt: verum etiam per triennium, ut ab aliis eligi possint, se ipsos inhabiles reddunt.

Neophyta non possunt eligi.

Neophyta e quoque in Episcopos ordinari prohibentur: indecens est enim, & valde præposterum, eum fieri magistrum, qui nondum didicit esse discipulus. Appellatur autem Neophyta h, qui propositum sacre religionis noviter assumpserunt.

DE POSTULATIONE. TITULUS VIII.

Quid sit postulario. h. d. Postulatio e est ejus, qui eligi non potest in Prælatum, concurs Capituli facta peticio. Quis non animi vel corporis vitio, sed aliâ non potest eligi, putà minor XXX. anno, vel spuris potest postulari.

Sciendum est enim, quodam esse qui quavis eligi non possunt, postulari tamen minime prohibentur. Quæ res ita videtur posse commodè diffiniri, ut quicumque non animi vel corporis vitio, sed ob alterius defectum qualitate eligi impediuntur, iidem tamen postulari possint. Ex hoc apparet h, eum, qui trigessimum annum nondum complevit, item in minoribus ordinibus constitutum, aut Læicum, item naturalibus læsum h, licet eligi non possint, postulari tamen posse.

Episcopus & electus debent postulari, non eligi: sacris Abbas, & alii in sacris. h. d.

Episcopus m quoque cum propriè sit allegatus Ecclesiæ, ad aliam transitum facere non potest: ea propter non eligendus, sed postulandus erit. Non idem juris est in Abbatibus, & cæteris Prælatibus infra Episcopalem dignitatem constitutis: isti enim, licet propriè Ecclesiæ videantur alligati, nihilominus eligi possunt: proprium tamen non deserunt monasterium, nisi licentiâ legitimè impetratâ.

a Infra, de vitio & honestate. b c. cum in consilio. ext. de elect. c can. Presbyter. dist. 71. d sup. eod. tit. §. nobis. & §. seq. e can. de Syracusana. in fin. dist. 21. c. à multitudine. de atate & qualitate. f c. cum in consilio. §. fin. & c. cum Unconiens. & c. per inquisitionem. ext. de elect. g can. 1. dist. 41. h can. 2. eod. dist. i gl. in ver. vera postulario. c. r. de postulatione. in 6. k gl. in c. fin. ext. de postulat. & c. cupientes. h de reg. de elect. in 6. l c. innovat. extra. de elect. m d. cap. ubi gl. extra. eod. tit. n c. nobis religio. & c. Si Abbatem. de elect. in 6.

DE CONFIRMATIONE

Electionis.

TITULUS IX.

Electus debet intra mensem consentire electioni, alioqui alius poterit eligi. h. d.

Uoc videndum est de confirmatione. Sciendum est itaque in primis, Gregorianam constitutionem in Lugdunensi Concilio cautum fuisse, ut electores, quamprimum commode possint, operam dent, ut electi consensum habeant: quem si infra mensem, sine causa legibus cognita, electus accommodare distulerit, iure, si quod ei fuerat ex tali electione qua situm, statim carere debere: Electoresque ad aliam electionem liberè posse convolare.

Electus post consensum electioni praestitum, vel notitiam habitam, debet intra mensem ad sedem Apostolicam iter arripere, & quanto citius poterit, confirmationem obtinere.

Adem constitutione & cavetur, electum infra tres menses post consensum electioni praestitum, si nullum iustum impedimentum obstat, confirmationem à superiore Praelato petere debere: alioqui trimestri spatio elapso electionem esse penitus irritandam. Sed cum interdum eveniat, ut aliquorum locorum vicinitas minus exigat, aliquorum distantia prolixius tempus exposcat, consultissime Nicolaus tertius sanxit: Ut electi, quorum electionum confirmationes ad sedem Apostolicam examinem deducit, immediata subiectio, vel appellatio interjecta devolvit, infra mensem post consensum, vel habitam de ipsorum electione notitiam, ad sedem ipsam Apostolicam iter arripiant, & quanto citius commode poterunt, cum omnibus iuribus eorum sede Apostolica personaliter comparere nitantur, suarum electionum confirmationes petant: aliaque insuper adiecit, quibus Ecclesiarum periculosis vacationibus ac malignantium subterfugiis, electorumque incommodis facile occurrat: quæ non solum in electionibus, verum etiam in postulationibus obtinere voluit.

Non confirmatus non potest res Ecclesie administrare. h. d.

Quamvis autem quis confirmatus non est, verum Ecclesiasticarum administrationis esse non potest. Quod si negotiis Ecclesie, ad quam vocatus est, sese temere ingererit, omni iure, quod ei per electionem qua situm fuerit, statim privandus erit: nullo neque Oeconomatus, nec procuratoris pretextu excusandus.

Electus non est obedendum, nisi iterum confirmationis ostensus h. d.

Peter igitur is, qui confirmatus est, ab Apostolica sede literas, confirmationis suæ tenorem continentes, illisque ostendet, ad quos ea res pertinet: alioqui nullum absque dictarum literarum ostensione recipere tenebuntur. Quod & in promotione apud dictam sedem facta, & in consecrationis, vel benedictionis munere, locum sibi vindicet.

Confirmatio non conceditur, nisi cum causa cognoscione. h. d.

Is autem, ad quem confirmatio pertinet, diligenter examinare debet, & electionis processum, & personam electi: est enim hoc generalis, ut ad eum pertineat examinatio, ad quem manus in positio spectat. Et cum omnia rite concutiant, tunc munus ei confirmationis impendat. Quod si secus factum fuerit, non solum deiciendus erit indignè promotus, verum etiam indignè promovens puniendus. Nihil est enim quod Ecclesie Dei magis officiat, quam si indigni ad regimen assumantur animarum. Quod cum in cunctis sacris ordinibus sibi locum vindicet, in Episcopo tamen multo fortius: qui ad curam aliorum, positus, in se ipso debet ostendere, quomodo ceteros in domo Dei oporteat conversari. Quod si forte eligentium vota in duas se diviserint partes, is confirmatoris iudi-

a C. quam sit, de elect. in 6. b d. c. quam sit, de elect. in 6. c C. cupientes, de elect. in 6. d Cap. avaritia, de elect. in 6. e C. nihil est, in prim. extra, de elect.

cio alteri praeferendus erit, qui majoribus juvatur studiis & meritis.

Si unus sit postulatus, alius electus, proponitur electus, equè adonem, nisi postulatum sit duplo major numerus. Qui tamen si aguaranter indignum postulaverint, nec postulatio, nec electio valet: sed si scienter, electio tenet. h. d.

ET si vacante Ecclesia, scisso in duas partes Capitulo, alius quidem electus fuerit, alius verò postulated, quæri potest, electione confirmandâ, an vero postulatio sit admittenda? In quâ specie si tam postulated, quàm electus sint idonei, responsum est, Si postulatum numerus sit eligentium duplo major, utique postulationem esse admittendam: sin id minus, electionem confirmandam. Sed si postulantes indignum nescii postulaverint, nec postulatio, nec electio rata habenda erit: si scientes & prudentes, erit electio confirmandâ.

In confirmatione faciendâ citandi sunt, quorum interesse potest. Et calumniosè opposentes, puniuntur. h. d.

Idem nimis in confirmando celeritate utitur, contra doctrinam Apostoli proprium affectu juri & aequitati præponat. Itaque si coelectus aliquis, vel contradictor apparet, ante confirmationem nominatim vocandus est: alioqui si nemo apparet in foribus Ecclesie, in qua electio facta est, generaliter edicendum erit, ut si qui sint, qui confirmationi futuræ velint opponere, ad contradicendum in assignato preemptorio termino præsentem esse debeant. Quæ omnia locum habent, sive concorditer electio fuerit celebrata, sive non. Sciant tamen ii, qui contra electionem opponendum duxerint, se, si probationibus destituti fuerint, ab omni poenitentia præsidio exclusos, legitimis poenis esse subjiendos.

Potest dispensari cum electo schismatico, si nullum ordinem à schismatico susceperit. h. d.

DE e illo dubitari contingit, an ejus, qui abjurato schismate ad unitatem Ecclesie rediit, confirmandâ sit electio? & responsum est, Si à schismaticis nullum susceperit ordinem, & ejus electio canonicè celebrata deprehendatur, posse illam dispensative confirmari.

Confirmatus & undum consecratus, exercet solum quæ sunt jurisdictionis, non quæ sunt ordinis. Ex nemo dat, quod non habet. h. d.

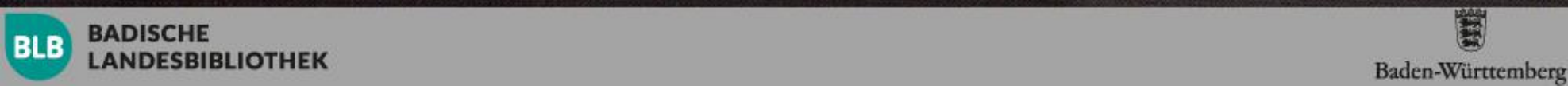
Gitur confirmatione secutâ, inter electum & personas eligentium, hoc est, Ecclesiam, spirituale coniugium & contrahitur. Quapropter confirmatus liberam super illis statuendi nanciscitur facultatem. Hoc autem sic intelligi oportet, ut eorum quidem quæ jurisdictionis sunt, ut puta, corrigendi, excommunicandi, iusjurandum exigendi, conferendi, confirmandi, & iis similia, libera confirmatio permittitur tractatio: Ea verò, quæ non jurisdictionis, sed ordinis sunt, veluti Clericorum ordinationes, benedictiones virginum, depositiones, Ecclesiarum & altarium consecrationes, ante propriam consecrationem peragere prohibetur. Neque enim ratio suadere videtur, ut quis in alios id conferre possit, quo eundem indigere dignoscitur. Quod si consecratus sit, non solum quæ jurisdictionis, verum etiam quæ ordinis sunt, exequi poterit.

DE CONSECRATIONE. TITULUS X.

Consecratio expediti debet intra tres menses post confirmationem. h. d.

DEbet igitur is qui canonicè electus, confirmatus & examinatus est, novissimè consecrari. Quod quidem, ne Ecclesia Pastoris quasi destituta solatio aliquod patiat in commodam, intra tres menses

a C. scriptum est, extra, de elect. b C. fin. de elect. in 6. c C. quis diligentia, extra, de elect. d C. 2. sicut autem, extra, de transl. Episc. e Gl. fin. 2. transmissa, extra, de elect. f C. quod sit, extra, 4. praterea. g d. gl. fin. extra, de elect. g Can. 2. dist. 75.

post electionem, nisi legitimum subsit impedimentum, expediri debet: alioqui si Metropolitanus, aut ii ad quos ea res pertinet, negligentes fuerint, Ecclesiasticis condemnationibus subijciendi erunt.

¶ Consecrationi interesse debent ad minus tres Episcopi, alioquin non valet. h. d.

Ordinationi autem interesse debent, non solum Metropolitanus, verum etiam comprovinciales Episcopi, qui numerum conficiant trium. Nam & beatus Jacobus, qui Justus appellatus est, à Petro, Joanne & altero Jacobo, Apostolis ordinatus est: successoribus suis scilicet formam dantibus: ut non minus quoque tribus Episcopis, ceteris quoque assensum præbentibus, Episcopus ordinetur. Quod si ab uno vel duobus Episcopis ordinatio expedita fuerit, taliter ordinatis, ut Episcopi nominentur, à sanctis Patribus interdicitur: ergo si nomen non habent, officium qualiter habebunt? Evocandi sunt igitur à Metropolitanò a Suffraganei: qui si omnes concurrunt, bene est: si aliqui convenire non possunt, sui præsentiam per epistolam facere debent.

¶ Archiepiscopus impeditus, consecrationem suo Suffraganei alteri committere potest. h. d.

Quod si Metropolitanus, vel infirmitate, vel alià iustà causà ita prædiatur, ut suorum Suffraganeorum aliquem consecrare non valeat, alicui Coepiscoporum vires suas demandare poterit, à quo consecrandus munus consecrationis recipere tenetur.

¶ Deficientibus Episcopis comprovincialibus, advocandi sunt Episcopi vicinæ provincie.

Illud quæsitum est, si in provincia in qua olim plures Episcopi fuerint, unum tantum remanere contigerit, quid fieri debeat, cum nec solus ordinare possit, & nullos quos convocet, habeat provinciales: De hoc in Sardicensi Concilio b statutum legitur, ut superstes Episcopus convocet Episcopos vicinæ provincie, & cum eis comprovinciales sibi met Episcopos ordinet.

¶ Quando fit explicanda consecratio. h. d.

Congregatis igitur horâ Dominicæ lucis tertiâ Episcopis, & scrutinio cum precibus celebrato, duo supra caput ordinandi, Evangelii codicem tenentes, manus imponant, & uno super eodem benedictionem fundente, ceteri qui adsunt, manibus suis caput ejus tangant, atque illud unâ cum manibus sacro chrismate deliniant: quo demum peracto, Ecclesie Romanæ, atque ejus Pontificibus fidelitas secundum formam Gregoriani scripti juranda erit.

DE RECEPTIONE ET AUTHORITY

TITULUS XI.

¶ Pallii receptio non est differenda: & volens aliquid palliando obviare, debet jurare de calumnia, & intra duos menses objecta probare: alioquin tenetur ad penam talionis.

Hoc à amplius Metropolitanum prospicere oportet, ut pallii petitionem & receptionem non differat: cum sibi sine pallio Episcoporum consecrationem minime permissam scire debeat. Est autem pallium Metropolitanorum insignie ornamentum, quod de corpore beati Petri sumitur, Pastoralis officii plenitudinem designans: ejus receptio, ut citius explicetur, novissime constitutum est, ne per ejusmodi criminis objectionem forte palliando sciendam diserti possit: nisi objicientes corporali juramento præstito firmant se, nec agere quicquam callidè, ac de objectis promptam fidem, hoc est, intra bimestris temporis spatium asserant, ad talionis, vel extraordinariam penam se præsidis obligantes arbitrio, si objecta minime probaverint. Quod si

a Can. 1. & seq. dist. 64. & can. 2. dist. 65. b can. fin. d. 65. c can. 1. dist. 75. d can. 1. dist. 100.

contradictores ista facere renuerint, eorum objectionibus nequaquam obstantibus, ad ipsius traditionem pallii procedendum erit.

¶ Metropolitanus solum in sua provincia, & certis diebus pallio utitur, & pallium personam sequitur, & iteo commodari non potest.

Sed eo nec semper, nec ubique Metropolitanus uti poterit (id enim soli Romano Pontifici a, dum Missarum celebrat solennia, permittitur) verum in sua tantum provincia, ac certis dumtaxat diebus. Et cum personam pallium non transeat b, nec alteri commodari poterit: & cum eo quisque sepeliendus erit.

¶ Pleraque de illa de creatione Episcoporum, habent locum etiam in alio Prælatu.

Hæc de creandis Episcopis dixisse sufficiat: Nunc de illorum vita, ac qualis eorum debeat esse conversatio, pleraque & de ceteris Sacerdotibus intellecturi, paucis expediemus.

DE VITA ET HONESTATE PRÆLATORUM.

TITULUS XII.

¶ Qui præcelis dignitate, debet & innocentia præcellere. h. d.

Debet igitur Episcopus esse sine crimine, & cum eum populum cui præest, conversatione & innocentia præcellere. Qualis enim erit edificatio discipuli, si se magistro intelligat esse præstantiorem? nam Episcopus instituire & admonere omnes debet: nemo autem rectè monitoris personam suscipit, nisi qui moribus suis aliorum errata condemnat. Quod non solum de Episcopo, sed etiam de omnibus qui domui Dei deservunt, intelligi oportet: quia vehementer Ecclesiam Dei destruit, si se magistro intelligat esse præstantiorem? nam Episcopus instituire & admonere omnes debet: nemo autem rectè monitoris personam suscipit, nisi qui moribus suis aliorum errata condemnat. Quod non solum de Episcopo, sed etiam de omnibus qui domui Dei deservunt, intelligi oportet: quia vehementer Ecclesiam Dei destruit, si se magistro intelligat esse præstantiorem? nam Episcopus instituire & admonere omnes debet: nemo autem rectè monitoris personam suscipit, nisi qui moribus suis aliorum errata condemnat. Quod non solum de Episcopo, sed etiam de omnibus qui domui Dei deservunt, intelligi oportet: quia vehementer Ecclesiam Dei destruit, si se magistro intelligat esse præstantiorem?

¶ Episcopus cavere debet ab improborum commercio, & in corrigendo non minus charitatem, quam potestatem exercere debet. hoc dicit.

Ab improborum quoque commerciis abstinebit: Malorum enim consortia bonos corrumpunt. Habebit igitur fecum honesti testimonii Clericos, qui possint reprehensiones inveniri: & si quando illos, sive etiam Laicos inter se dissidere contigerit, ad pacem magis, quam ad iudicium compellat: inque illis corrigendis plus agat benevolentia d, quam severitas: plus charitas, quam potestas: neque dominari magis, quam consulere subditis cupiat, ne quod provivum est ad concordiam, tendat ad dissidium.

¶ Prælatu in corrigendo debet misericordiam lenitatem lenitatem h. d. **C**um lenitate tamen severitas miscenda est: Nam misericordiam multum demittit, si severitate omnino sit destituta: ideoque Rectoribus inesse debet iuste consulens misericordia, & pie laxiens disciplina: ut nec in disciplinæ rigore benignitatem mansuetudinis, nec rursus in mansuetudine disciplinam deserant: quodque severius castigare necesse est, non laxientis placet animo, sed medentis.

¶ Prælatu non debet tolerare perversos. h. d.

Perterea cavendum est, ne perverse agentes connivendo toleret. Culpam enim facientis habet, qui, quod potest, negligit emendare: & error, cui non resistitur, approbatur.

¶ Episcopus orationi & prædicationi debet insistere. h. d.

In primis autem orationi & prædicationi insistat: Nam præconis officium suscipit, quisquis ad sacerdotium accedit: hinc est, quod super Pastores primos in linguarum specie Spiritus Sanctus infudit. Populum itaque prædicando doceat, sed illa doceat, quæ à Deo ipse didicerit,

a C. ad hævorem, cod. tit. extr. b a. 1. cod. tit. c can. unum orationum. d. 25. d can. licet plerumq. dist. 41. non

non quæ illi caro, vel humanus sensus fuisset. Eapropter sacris libris jugiter insistere illum oportet: nec enim sufficit Prælati bona conversatio, nisi addatur scientia doctrinæ.

¶ Episcopus hospitalis esse debet & liberalis. h. d.

Sed nec utramque sibi sufficere credat: nam largam quoque manum habere debet, & necessitatem patientibus subvenire, alienam inopiam suam credens. Res suas inter lustrationes, venatores, aut aucupes minimè dispenset: pauperes potius in hospitio recipiat, & facilius exemplo suo ad hospitalitatem subditos attrahat.

¶ Prælati debet sobrius esse, prudens & parvus, non solum peritiam literarum, verum etiam negotiorum.

Obrius sit, non vinolentus: non sit percussor, & ad vindictam facilis: imò in omni genere rerum agenda prudentiam secum habeat: si enim mancum aut debilem sancta contingere nequaquam lex divina permittit, quanto magis domi cœlestis dispensatoris esse non convenit (ad quod est deterius) mente debilitatos?

¶ Episcopus non debet secularibus negotiis se implicare. h. d.

Sicut autem Episcopum nullo errore convenit involvi, ita nullà debet cupiditate corripri: & propterea lucri cupidus esse prohibetur, & alicui etiam honesto negotio, ut sibi victum & necessaria quærat, operam dare. Nam & Dominus negotiatores de templo verberatos expulit: &, Apostolo teste, nemo militans Deo, implicat se negotiis secularibus.

¶ Pudicitia studiosa esse debet Episcopus. h. d.

Pudicus quoque debet esse, & moribus & verbis pudorem præ se ferre. Eapropter Maguntino Concilio statutum legitur, ut nullus Sacerdos fornicinas, de quibus suspicio potest esse, retineat: sed neque matrem, aut amitam, aut lororem retineat: quia & in illis, insidigante diabolo, scelus perpetratum reperitur, aut in pedissequis eorum. Itaque domesticarum quoque personarum immoderatam familiaritatem vitabit.

¶ Qualis quis sit interius, debet per exteriora demonstrari. h. d.

Optet h. item Episcopum, ceterosque Ecclesiasticis officiis mancipatos, per decentiam habitus extrinseci, morum intrinsecam honestatem indicare: & idcirco, si præterquam ex causa urgenti, indumentis, præter ordinis ac officii decorem, præsertim publice, luxurient, illum impudentia variis modis, non minus recentioribus, quam antiquis Pontificum decretis coercetur. In summa, cum pro populo Episcopi Suffragatores ad Deum parentur, necesse est ut omni genere virtutum ejus gratiam habere nitantur: quia cum is, qui displicet, ad intercedendam mittitur, irati animus ad deteriora provocatur.

DE OFFICIO ARCHIDIAconi. TITULUS XIII.

¶ Archidiaconus est à laico constitutus Vicarius, & quasi auxiliarius Episcopi, & inter Clericos cognoscit, visitat, & corrigenda emendat, & ardua ad Episcopum deferret, de cuius licentia poterit etiam excommunicare. h. d.

Quoniam verò gravis & lata est Pastoralis officii cura, rectè constitutum est, ut aliqui in Ecclesia sint, qui unà cum Episcopo onus ferant, & sui Prælati valeant sublevare sollicitudinem. Talis est Archidiaconus, qui major post Episcopum, & ejus Vicarius reperitur. Cujus vigilantia & solertia usque adeo

a Dist. 36. & seq. b dist. 42. c dist. 44. in sum. & per totum. d dist. 45. e can. 2. 21. q. 3. & per totum. e in sum. dist. 42. f c. 1. extr. de cohabit. Cl. & mul. g dist. 34. in sum. & per totum. h dist. 40. & Cl. 2. cod. 112. de vit. & honest. pral. i cap. 2. & c. ad hac nos. extr. cod. tit. & per totum. can. 1. vers. Archidiaconus. dist. 29.

in domo Dei excubare debet, ut oculus Episcopi non immeritò meruerit appellari. Eapropter debet is audire jurgia singulorum, & quæ corrigenda & emendanda viderit, corrigere & emendare. Quòd si qua fuerint ita ardua, quæ per eum commodè non possint terminari, ad Episcopum suum deferret. Dispiciet quoque ut Primicerius, Sacrista, & Custos injuncti sibi muneris sollicitudinem diligenter excquantur. Sed & tertio quoque anno, si Episcopus non poterit, universam Parochiam circumire debet, & cuncta, quæ ordinatione vel emendatione indigere viderit, secundum Canonicas sanctiones corriget: & si Episcopi autoritas accesserit, excommunicationis etiam sententiam feret.

DE OFFICIO ARCHIPRESBYTERI. TITULUS XIV.

¶ Archipresbyter est vicarius Episcopi, circa divina: & Archipresbyterorum duo sunt species. h. d.

Non absimiles Archidiaconis Archipresbyteri habentur: nam & si Prælati sui circa spiritualia curam sublevant. Horum autem duplex est species: alii enim urbani sunt, alii autem exteri. Urbani sunt, qui Præfatis sui absentis circa divina in urbe vicem sustinent, aut præsentis curam minuunt: ut officium inchoando, celebrando, & benedicendo, & cunctis providendo, quæ Sacerdotum ministerio perfici debent.

¶ Quis sit potestas foraneorum Archipresbyterorum. h. d.

Extremi sunt, qui circa singulas plebes constituti, non solum vulgi sollicitudinem gerunt, verum etiam Præbyterorum, qui per minores titulos habitant, vitam jugi circumspicione custodire debent: qui licet suis præsentibus plebibus, ut Episcopus Matrìci præest Ecclesiæ: nihil tamen contra sui Præfatis ordinate decretum audere debent.

¶ Obtinentes aliquam præposituram, debent etiam habere ejus præposituram ordinem. h. d.

Admonendi sunt autem ii, qui præposituram alicujus administrationem canonicè volunt obtinere, ut non solum nomen, verum etiam ordinem habere studeant. Unde si nisi qui Archidiaconatum tenent, Diaconi: aut qui Archipresbyteratum, Presbyteri infra annum, sicut, amittent honorem, etiamsi justà causâ prohibente Presbyteri aut Diaconi esse non potuerint.

DE OFFICIO VICARII. TITULUS XV.

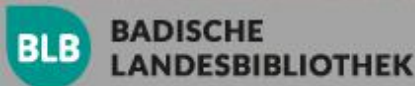
¶ Vicarius Episcopi non potest inquirere, punire, privare beneficio, vel eadem conferre, nisi hoc specialiter sibi committatur, hoc dicit.

Per Vicarium quoque, cum Episcopus per se ipsum deservire & residere rationabili causâ prohibetur: aut præsens omnibus commodè par esse non potest, Episcopalis representatur autoritas. In quo tamen illud advertendum est, quòd licet per generalem officii commissionem Vicario factam, causarum cognitio transferatur: potestas tamen inquirendi, corrigendi, aut puniendi aliquorum excessus, seu aliquos à suis beneficiis vel administrationibus amovendi, vel beneficia conferendi (nisi specialiter concessa sit) non transfertur.

¶ Habens curam animarum in diversis Ecclesiis, vel Locis, non potest constitui Vicarius.

Debet autem Episcopus circumspicere esse, ne Laicum Vicarium sibi constituat. Indecorum est enim, Laicum hominem viros Ecclesiasticos judicare: nec in uno eodemque officio debet dispar esse professio. Quod etiam lege divinâ prohibetur, dicente Moyse, Non arabis in bove & asino. Inde & Honorianâ constitutione cavetur, ut Epi-

a Can. 1. vers. Archipr. d. 21. b c. fin. cod. tit. c Cl. 2. dist. 42. & qual. d can. 1. dist. 60. e c. 2. & cap. seq. cod. tit. m. c. i can. in nona aelione. 10. q. 7. g c. fin. extr. cod. tit.

scopus eum, qui perpetuam Vicariam obtinet, per subtractionem proventuum, vel ipsius Vicariae ablationem compellat, ut se in Presbyterum promovet faciat.

¶ A Vicario appellatur ad Archiepiscopum: ab Archiepiscopo ad Episcopum. h. d.

Inter Vicarium autem & Archidiaconum illud interest, quod à Vicario non ad Episcopum, sed ad Archiepiscopum a: ab Archidiacono verò, nisi aliud Ecclesiarum inducat consuetudo, ad ipsam, cui immediatè subjacet, Episcopum erit appellandum.

DE COADJUTORE.

TITULUS XVI.

¶ Ex causa datur Episcopo coadjutor, cuius datio ad sedem Apostolicam spectat. h. d.

Accidit b etiam interdum, ut pastor senio aut corporis valetudine impeditus, aut sanx mentis consilio destitutus, super suum gregem excubis ducere non possit: expropter vir providus & honestus, illi in coadjutorem adiungendus est, per quem tam Episcopo, quam populo utiliter consulatur. Cujus datio, cum de causa majoribus esse constet, ad sedem Apostolicam, nullà obstante consuetudine, referenda est. Quod tamen sic intelligi oportet, si non in remotis partibus explicanda sit: caterùm, si procul ab Apostolica sede Episcopus impeditus deget, tunc secundum Bonifacianam constitutionis tenorem providendum erit.

¶ Etiam inferioribus ab Episcopo dandus est coadjutor: & utriusq. de facultatibus Ecclesie erit subroendum. h. d.

Nec e solum Episcopis dandus erit coadjutor, sed etiam, si res exigat, inferioribus: unde, si vel Ecclesie Rectorem, vel Archidiaconum ita morbo aliquo contigerit impediri, ut Ecclesiasticis ministeriis, vel nullo pacto, vel non nisi cum scandalo interesse possint, eis quoque coadjutor adhibendus erit: & ita res temperanda d, ut utriusque juxta facultates Ecclesie vitæ necessaria ministerentur.

DE COREPISCOPORUM USU

subiato.

TITULUS XVII.

¶ Corepiscoporum usus sublatu est. h. d.

Erant olim & Corepiscopi, quibus circa plurimum Episcopis ministeriorum communis erat dispensatio: quorum tamen institutio tam in Romana sede, quam in aliis totius orbis Ecclesiis, tanquam improba & supervacanea, est penitus interdicta e.

¶ Matrimonium spirituale dissolvitur translatione, renuntiatione, & depositione. h. d.

Videmus hucusq. de spiritualis fœdere conjugii, quod inter Episcopum & Ecclesiam contrahitur, quod electione vel postulatione initiari, firmatione ratificari, consecratione intelligitur consummari: item de moribus, & Vicariis, & adiutoribus Episcoporum: tractemus nunc, quibus modis Episcopus ab Ecclesiis removetur: & sic quomodo tale conjugium præter mortem dissolvitur. Contingit autem id tribus modis: Translatione, Renuntiatione, & Depositione, seu degradatione: de quibus singulis videamus, ac primum de Translatione.

DE TRANSLATIONE.

TITULUS XVIII.

¶ Translatio indulta est ex utilitate, & ex necessitate: & ne cessitate cessante, translatio irritatur. h. d.

a C. Romana, de app. in 6. b C. 1. de Cl. agror. vel debil. in 6. c Per totum tit. extr. de Cl. agror. d Cap. 1. 4. presentis quoque, de Cler. agror. in 6. e Can. Corepiscopo, & seq. dist. 66.

Translationes, quæ & mutationes a nuncupari possunt, institutæ sunt utilitatis & necessitatis gratiâ. Utilitatis, cum Episcopus ab ea civitate, cui præpositus est, in aliam transferatur, in qua magis proficere posse verisimiliter existimatur. Sic olim princeps Apostolorum de Antiochena civitate se Romam transfudit, ut scilicet ibidem copiosius proficere posset. Necessitate b verò nonnunquam Episcopatum sedium mutationes fieri solent, hostium urgente metu. Sed hoc casu, si civitatem, de qua effugerit Episcopus, ab hostibus liberari e, & ad priorem statum contigerit revocari, ad eam expulsi revertentur.

¶ Episcopus transferre, ad solum Romanum Pontificem pertinet. h. d.

Sciendum est autem Episcoporum translationes, non etiam inferiorum, ad solum Apostolicæ sedis Antistitem certissimâ ratione pertinere d: neque super his matrimoniis quicquam præter ejus assensum immutari debere, aut posse. Quod obtinet non solum, si Episcopus est consecratus, verum etiam si tantum canonicè fuit electus, & confirmatus: Cum (ut supra diximus) post electionem & confirmationem, inter personas eligentium & electi, conjugium sit spirituale contractum.

¶ Qui propria auctoritate se ad aliam Ecclesiam contulerit, & habetæ carebit, & ambirà. h. d.

EU propter e quicquid avaritiâ ducti, aut ambitione impulsit, Ecclesie suæ mediocritate despectâ, ad majorem sese plebem propriâ auctoritate transfulerint, à cathedra repelli debent aliens, & carere propriâ: ut nec illis præsideant, quos per superbiam spreverunt: nec illis, quos ob avaritiâ vel ambitum concupiverunt. Sicut enim vir f non debet adulterare uxorem suam: ita nec Episcopus temerè Ecclesiam, ad quam electus fuit, relinquere, ut alteri sese conjungat, etiam si à populo fuerit attractus.

¶ Quod constitutum est in Ecclesiis Episcopalibus, trahitur etiam ad Ecclesias inferiores. h. d.

Non abhincilis Juris ratio obtinet in Presbyteris g, & ceteris infra Episcopalem dignitatem constitutis. Nam si vel quâlibet causâ, propriâ quis auctoritate, & cum altero suum beneficium permutare voluerit, uterque proprii beneficii jacturam faciet. Beneficiorum enim & præbendam permutationes generaliter fieri prohibentur i: præsertim pactione præmissâ, quæ circa spiritualia, vel spiritualibus annexa, semper labem simoniae continet: licet possit Episcopus de uno loco ad alium aliquos transferre, ut qui uno loco minus sunt utiles, alibi se valeant utilius exercere.

¶ Si permutatio beneficiorum completa est ex una parte, & per alteram stat quæ minus implatur, restituitur pars ad suum beneficium. h. d.

Subventum k tamen est ei, qui de permutacione cum alio habito tractatu, præbendam suam cum resignasset, ab alio quicquid permutacionis tractatum habuit, & qui postea suam resignare recusat, deceptus est: cum enim deceptis, & non decipientibus Jura subveniant, licet is qui renuntiauerit, à se beneficium abdicasse videatur, tributa tamen est simplicitati venia, constitutumque ut ad resignatum beneficium reverti possit.

¶ Collatio de beneficii causâ permutacionis vacantibus facta aliam quam permutantibus, non tenet. h. d.

Et generaliter, ne concessione Juris utentibus, præsertim circa spiritualia, illudatur, si qua beneficii ex

a Can. mutationes. 7. q. 1. b Can. si quis fuerit. & seq. d. 7. q. 1. c Can. pastoralis officii. dist. 7. q. 1. d Can. 2. & fin. extr. vol. tit. de translat. Episc. e C. quando. extr. cod. tit. f Can. si ad vit. 7. q. 1. g Can. si quis alterum. in fin. d. 7. q. 1. h Cap. cum olim magister. extr. de rerum permutat. i Cap. quassimum. extr. de rerum permutat. k Cap. cum univrsorum. extr. de rerum permutat.

causa

causa permutationis aliquibus resignata, aliis quam ipsis permutare volentibus conferantur, nullius firmitatis erit ipsa collatio.

Non obstantibus expectationibus, beneficiorum permutatio fieri potest. h. d.

Quinimo si in diocesi aliqua quidam forte auctoritate Apostolica beneficia proximè vacatura expectent, illi tamen qui secundum formam Juris sua beneficia in eadem diocesi ad ordinarii collationem spectantia, libere ac sine fraude in manibus Episcopi resignaverint, non nisi ex causa permutationis resignaturi, ab hujusmodi expectationibus circa faciendam permutationem minimè impediantur.

DE RENUNTIATIONE.
TITULUS XIX.

Quid sit renuntiatio, & quibus ex causis possit renuntiari. h. d.
Per renuntiationem quoque quis ab Ecclesia sua remouetur. Est autem renuntiatio, juris proprii spontanea refutatio. Ea verò propter quæ Episcopus potest cedere licentiam postulare, hæc ferme habent, conscientia criminis, debilitas corporis, defectus scientiæ, malitia prebibus, grave scandalum & irregularitas personæ.

Quale debeat esse crimen, ob quod renuntiari possit. h. d.
Propter e conscientiam criminis, cedere potest licentia postulari, non cuiuslibet, sed duntaxat illius, propter quod ipsius officii executio post peractam poenitentiam impeditur.

Quæ debilitas corporis renuntiandi causam præbeat. h. d.
Non ab similibus d. juris ratio in debilitate corporis obtinet: nam non quilibet, sed solum illa legitimam renuntiandi præstat causam, per quam quis ad exequendam officium pastorale redditur impotens: cum interdum non plus horretur senilis debilitas aliquem cedere, quam maturitas, quæ in senibus esse solet, quem vis suo suadeat officio permanere.

Magnus defectus scientiæ tribus legitimam causam renuntiandi. h. d.

Propter e defectum quoque scientiæ plerumque potest quis petere cessionem: quia cum illa circa spiritualem administrationem sit potissimum necessaria, & circa curam temporalium opportuna, præsul, qui in utriusque commissam sibi debet Ecclesiam regere salubriter, ei renuntiat, si quomodo ipsam regere debeat, ignoret. Quinquam autem desideranda sit eminentis scientiæ in pastore, in eo tamen mediocriter tolerari potest: quia imperfectum scientiæ potest supplere perfectio charitatis.

Multitudo plebis iustam causam renuntiandi causam extem vitæ scandali. h. d.

Propter malitiam f quoque plebis cogitur interdum Prelatus ab ipsius regimine declinare: veluti, quando plebs tam duræ cervicis exiit, ut apud ipsam amplius proficere non possit. Item pro gravi scandalo, & vitando, cum aliter sedari non potest, licet Episcopo petere cessionem, ne plus temporalem honorem, quam æternam videatur addeare salutem.

Ob irregularitatem potest renuntiari. h. d.

Item h ob irregularitatem: puta, si bigamus. Quod si forte de legitimo matrimonio non sit natus, licet hujusmodi irregularitatem subicere non poterit, si tamen de culpa latet, & causa, cum eo qui suum laudabiliter implevit officium, injunctâ sibi competenti poenitentia, poterit non minus utiliter quam misericorditer dispensari.

a C. unde de rerum permut. in 6. b C. nisi cum pridem. extr. cod. tit. c d. c. nisi. §. propter. extr. cod. tit. d d. c. nisi. §. alia. extr. e d. c. nisi. §. pro defectu. f C. nisi. §. propter malitiam. §. d. c. nisi. §. pro gravi. h d. c. nisi. §. persona.

Gratia laboris fugiendi non potest renuntari. h. d.
Ceterum a ob alias causas renuntiationem affectantes audiendi non sunt: dum forte aliqui laboris angustias declinantes, ad ocium, adversus gloriosi Pontificis exemplum, aspirare contendant.

Episcopus qui semel ad vitam Monachalem transiit, non potest rursus ad Episcopalem dignitatem reverti. h. d.

Accidit autem interdum, ut Episcopus humilitatis & poenitentia causa, ab Ecclesia sua removeatur: quod tunc contingit, cum quis Apostolica concessione ab Episcopali sede ad Monachalem descendit subjectionem. Quo casu alius in locum ejus subrogari poterit: ille verò resurgere, Constantinopolitano & Concilio vetante, nequaquam valebit.

Impeditur administrare Episcopatum, & propterea saltus Monachus, cessante impedimento, potest reverti ad Episcopalem dignitatem.

Ceterum e speciales quidam casus inveniuntur, in quibus, prædicto Concilio non obstante, is qui vitam Monachalem elegit, rursus licitè potest ad Episcopatum assumi. Si enim quis, persecutionis rabie fœvente, vel præpeditus adversa valetudine corporis, cum proficere nequeat in regimine pastorali, de superioris auctoritate ad Monasticam vitam descendat: persecutionis vel agridudinis impedimento cessante, ad Episcopalem poterit resurgere dignitatem. Idem Juris est, si quis propter doctrinæ defectum, locum regiminis deserens, auctoritate Apostolica ad ocium se contulerit Monachale: nam si per exercitium lectionis, scientiæ reperit margaritam, proculdubio denuò vocatus ad Cathedram pastorem redire poterit.

Assensus Episcopatum simoniacè sed ignoranter, si fiat postea regulari, licet ad premium reverti non possit, alium tamen Episcopatum consequi potest.

Rursus d. si quis inscius cupiditate parentum fuerit Episcopatum adeptus, & hoc comperto de licentia superioris illum dimitrens, observantiam elegerit regularem, etsi ad Ecclesiam eandem redire nequeat, ad aliam tamen promoveri poterit, Constantinopolitani Concilii constitutione non obstante: quam tunc obtinere oportet, cum poenitentia causa, quam Episcopatum retinens peragere non valebat, vitam quis elegerit Monachalem.

Ad eum fieri debet renuntiatio, ad quem spoliis confirmatio. h. d.

Abbas e quoque, qui Romane immediatè subditus est Ecclesie, nisi licentiâ à Romano Pontifice legitime impetratâ, sui regiminis oneri renuntiare minimè poterit: quod si Episcopo subiectus sit, cum ejusdem permissione locum suum licito jure poterit relinquere. Et hoc generale est in præbendis, & ceteris minoribus beneficiis, ut apud eum fieri debeat renuntiatio, ad quem pertinere dignoscitur confirmatio: ex quo apparere potest, quod resignatio facta Laico s, nullam Juris obtinet firmitatem.

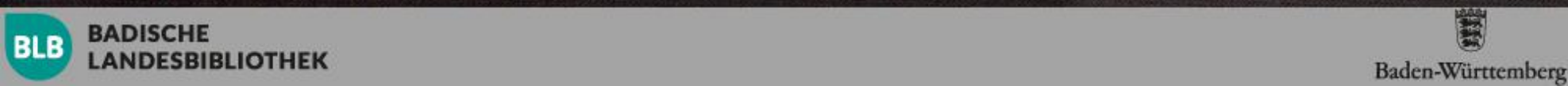
Papa potest renuntiare Episcopatu. h. d.

DE Romano & Pontifice quaesitum est, an, quia nullum habet superiorem in cujus manibus renuntiare possit, Pontificatus ex causa cedere valeat? & super hoc Coelestinus V. hæsitacionis cuiuslibet volens occasionem amputare, & statuit & decrevit, Romanum Pontificem posse liberè resignare.

Per procuratorem renuntiare potest, & quatenus valeat renuntiatio facta à procuratore revocato. h. d.

Potest h autem quis non solum per semetipsum resignare, verum etiam per procuratorem: qui, si ad ce-

a D. c. nisi. §. verum. b Can. hoc nequaquam. y. q. r. c C. post translationem. §. ceterum. extr. cod. tit. de renunt. d D. c. post translationem. §. rursus. cod. tit. e Cap. fin. ubi gl. extr. cod. tit. f C. quod in dubio. extr. cod. tit. g C. i. de renuntiat. in 6. h Clem. univ. cod. tit.

dendum Pontificali aut alii cuilibet dignitati vel beneficio, sponte ac liberè constitutus fuerit, si postmodum ignorans revocatus fuerit, tenebit cessio per eum facta, antequam ad ipsius procuratoris, vel illius in cuius manibus cessio fuerat facienda, notitiam revocatio huiusmodi fuerit deducta: nisi forte per ipsos, aut alios dolo malo factum fuerit, quò minus ad eos, vel eorum alterum, ante cessionem revocatio perveniret.

¶ Qui impetravit cedendi licentiam, compellitur renunciare. h. d.
Aliud juris est, si qui cedendi licentià cum instantia postulata, atque eà obtentâ, levitate sorte cedere prætermittant: eos enim ad cedendum compellendos esse generali Concilio a statuitur.

DE DEPOSITIONE, SEU DEGRADATIONE.

TITULUS XX.

¶ Spirituale conjugium dissolvitur per degradationem. h. d.
Per degradationem quoque conjugium Ecclesiæ & Episcopi dissolvitur. Nihil enim est aliud degradate, quam de gradu deicere: quod institutum est ad similitudinem b exaurationis ejus qui militiâ deseruit armata: cui tam militaris ordo, quam etiam insignia ob delictum detrahuntur.

¶ Duplex est degradatio, verbalis & actualis. h. d.
Et autem degradatio duplex, verbalis scilicet & actualis. Verbalis degradatio est, cum ab eo, qui auctoritatem habet, assistente certo Episcoporum numero, de positionis fertur sententia. Actualis verò, sive solennis est, cum non solum fertur sententia, verum etiam ab eo qui degradandus est, vestes & singula insignia sui ordinis gradatim auferuntur. Cujus ordo ac series latissime Bonifacianâ constitutione d demonstratur.

¶ Proprius solus Episcopus potest deponere constitutos in minoribus ordinibus: secus in majoribus. h. d.

Quòd a autem dictum est, Episcoporum numero assistente, sic intelligi oportet, si de Episcopo, aut illo degradando agatur, qui sit in majoribus ordinibus constitutus. Ceterum si de iis agatur, qui minoribus tantum insigniti sunt, proprii Episcopi sententia, absque ullo- rum Episcoporum f interventu, fatis erit.

¶ In degradatione Sacerdotum ob causam hæresis potest procedere solus Episcopus delinquentium, cum sui minoribus Prælatis. h. d.

Quoniam interdum etiam si Presbyter, vel in sacris constitutus degradandus fuerit, plurium Episcoporum interventus necessarius non erit: nam tales, si pro hæresi g seculari curiæ tradendi, vel perpetuò immutandi sint, quia Episcoporum numerus facile convenire non potest, solus Episcopus, convocatis Abbatibus & aliis Prælatis, virisq; suæ diocesis pietate ac bonis artibus instructis, degradare poterit.

¶ Degradatus traditur curiæ seculari, & pro eo debet Ecclesia intercedere, & degradatus si misisset sacris, excommunicatur. h. d.

Clericus igitur ob grave flagitium degradatus, cum ab Ecclesiastico foro fuerit projectus, seculari curiæ traditur puniendus. Unde celebranda b erit talis degradatio seculari præsentente potestate, & cum perfecta fuerit, pronuntiandum, ut secularis iudex degradatum, tanquam clericali privilegio exutum, in forum suum recipiat puniendum: pro quo tamen Ecclesia debet intercedere, ut citra mortis periculum in eum sententiam moderetur: & si impetraverit, & degradatus poenâ su-

a C. quidam cedendi. extr. eod. tit. b c. 2. §. actuali de poenâ. in 6. c. d. cap. 2. §. verbalis. de poenâ. in 6. d. d. cap. 2. c. canon. si quis unius. 17. quæst. 7. f. canon. si autem. in fin. d. 11. q. 7. g. canon. 1. de hæret. in 6. h. canon. novimus. extr. de verbor. significat.

perisset fuerit, ab administratione sui ordinis debet abstinere. Quòd si singulo militiæ coelestis exauctoratus, ausu temerario sibi dudum commissum audebit in posterum attractare ministerium, etiam ab Ecclesiâ ex canone Apostolorum erit abscondendus.

DE SACERDOTIBUS IN INFERIORI gradu constitutis.

TITULUS XXI.

¶ Sacerdotes inferioris gradus, sunt Presbyteri: nec sufficit aliquid obiter tractatum esse. h. d.

Nunc descendamus ad Sacerdotes in inferiore gradu constitutos: subsequenter postea de iis dicturi, qui licet Sacerdotes non sint, in sacris tamen constituti reperiuntur: ac demum de his, qui circa humiliora in domo Dei necessarium ministerium exhibent, qui in minoribus ordinibus dicuntur constituti: de quibus omnibus, si quid superius locuti fuimus, obiter potius quam ex professo locuti fuimus. Inferiores Sacerdotes sunt Presbyteri.

¶ Sacerdotum in duos classes divisio, sumptis originem tam à Testamento Veteri, quam Novo. h. d.

Et a non inelegerunt Sacerdotes in duos ordines distributi esse videntur: Hæc enim discretio, tam in Veteri Testamento à Deo per Moysen sumptis exordium, qui ex præceptis Domini Aaron in summum Pontificem, filios verò ejus inunxit in minores Sacerdotes: quam etiam in Novo ab ipso Christo, qui duodecim Apostolos, tanquam majores Sacerdotes, septuaginta duos quasi in minores instituit: Petrum verò quasi summum Sacerdotem elegit, dum ei præ omnibus & pro omnibus claves regni celorum tribuit.

¶ Presbyteri & Episcopi olim erant eadem: sed in remedium schismatis, de Presbytero unus electus est, qui Episcopus dicitur. h. d.

Presbyterum b autem & Episcopum sunt qui eundem olim extitisse assident, & aliud a tatis, aliud dignitatis fuisse nomen. Sed cum multi in singulis Ecclesiis Presbyteri constituti essent, in remedium schismatis c factum esse, ut per illos unus eligeretur, qui ceteris esset præponendus: electum autem Episcopum retinuisse nomen, eligentes Presbyterorum: quorum erga Episcopos usq; adeo crevit honor, ut illis tanquam filii ceperint obedire, nec jam pro Sacerdotibus habeantur, qui sub nullius Episcopi disciplina & providentia gubernantur.

¶ Presbyter appellatur potius à prudentia, quam ab ætate. h. d.

Presbyteri d verò nomen, quoquam à senectute sit sumptum, magis tamen sapientia indicat maturitatem, quam corporis canitatem.

¶ Quis sit Presbyterium potestas, & auctoritas. h. d.

Episcopi e igitur ac Presbyteri non penitus est assimilis circa sacra ministeriorum dispensatio: illo enim, qui genere potest Episcopus, quadam Presbyter suo iure, quadam illius permissione exequitur, quadam verò nullo pacto potest attingere. Proprio iure Presbyter, Dominici corporis f ac sanguinis consecrationem, etiam Episcopo præsentente celebrat, infantes baptizat g, sanctificatio oleo inungit, benedicit, & de occultis peccatis pronuntiat, vel in extremis agentes ad gratiam reconciliationis admittendi potestatem habet. Episcopo permittente h, aut ultimâ cogente necessitate,

a Dist. 21. in summ. & per totum. b Can. 1. unde & apud. 21. dist. 21. c. Can. aliam idem. dist. 21. & can. legimus. dist. 92. d. Canon. quisquis. §. Presbyterus. dist. 14. e. canon. quamvis. dist. 21. f. d. canon. quamvis. & canon. 1. §. ad Presbyter. 21. dist. 21. g. canon. unguat baptisimâ. de consecrat. dist. 21. h. canon. 1. & seq. 26. quæst. 6. & canon. Presbyteri. de consecr. dist. 4.

& b-

& baptizatos sacro linire chrismate, & virgines Deo dicare, Presbyteris conceditur. Ecclesias vero erigere, consecrare, reconciliare, sacrum chrismum conficere, Clericos ordinare, excommunicare, penitentes publice reconciliare, solis Episcopis reservatur. 4.

DE IIS, QUI IN SACRIS SUNT CONSTITUTI.

TITULUS XXII.

In sacris constituti sunt Diaconi & Subdiaconi: & Diaconi debent Episcopum custodire, Sacerdotibus celebrantibus assistere. Novam Testamentum predicare: Eucharistiam vero praesente Episcopo vel Presbytero, populo erogare non possunt. h. d.

Sicut autem Episcopis Presbyteri, ita etiam h utriusque debent obedientiam Diaconi: ad quos Episcopum praedicantem ab insidiis custodire pertinet, ne aut ipse quoquo modo laedatur, aut divina verba per detractatores polluantur. Sacerdotibus quoque celebrantibus: in omnibus assistent, Evangelium ad populum praedicant. Sed nec baptizare a praesente Episcopo, aut Presbytero, nec Dominici corporis Eucharistiam populo erogare audent debent, nisi praedictis omnibus longius fortasse constitutis, necessitas ad id extrema eos compellat.

Primitiva Ecclesia non habuit Subdiaconos, & apud antiquos Subdiaconatus non reponebatur inter sacros ordines: sed postea & u ordo inter sacros capitus est haberi: & Subdiaconus potest eligi in Episcopum. h. d.

Subdiaconos licet & Ecclesia primitiva legatur habuisse, talis tamen ordo apud antiquos inter sacros non annumerabatur: paulatim tamen post aliquot temporum curricula ceptus est & Subdiaconatus inter sacros ordines reponi, eisque ad similitudinem tam Presbyterorum, quam Diaconorum continentia fuit imperata. Cumque a multis, an in Episcopum Subdiaconus eligi valeret, haesitaretur, novissime g post Urbanum Innocentii processit constitutio, quae, ut is quoque in Episcopum libere eligi valeat, declaravit ac statuit.

Circa qua versetur officium Subdiaconi. h. d.

Diaconum h igitur Subdiaconus subsequitur: ad quem calicem & patinam ad altare deferre pertinet, & Levitis tradere, eisque ministrare. Urceolum quoque, & aquam, mantile, & manutergium tenere, Episcopo, Presbyteris, & Levitis pro lavandis ante altare manibus squam praebere.

Subdiaconus potest quia ordinari in decimo octavo anno, Diaconus in vigesimo, Presbyter in vigesimo quinto. h. d.

Sicut autem Subdiacono minus, quam Diacono: & Diacono minus, quam Presbytero committitur: ita ad Subdiaconatum minor aetas, quam ad Diaconatum, & ad Diaconatum minor, quam ad Presbyteratum suffragatur. Poterit igitur hodie quis, nisi aliud Canonicum obstat impedimentum, decimo octavo natus anno ad primum sacrum ordinem, vigesimo ad secundum, ad Presbyteratum vigesimo quinto promoveri.

Proprie Sacerdotes appellantur, qui Eucharistiam conficiunt, improprie etiam Diaconos & Subdiaconos.

Ultimus autem Diaconum & Subdiaconum non esse Sacerdotes, proprietatem sermonis attendentes. Proprie enim Sacerdos is est appellandus, cui sacrificium corporis & sanguinis Domini in altari confice-

a d. can. quarovis. dist. 68. & can. 1. vers. ad Episcopum. 25. dist. b can. Diaconus septem. 4. ut igitur. dist. 91. & can. seq. c can. 1. vers. ad Diaconum. dist. 25. d can. constat baptisma. de consecrat. dist. 4. e e. a multis. extr. de aetate & qualitat. f can. 1. dist. 25. g d. e. a multis. entr. de aetate & qualitat. h can. 1. vers. ad Subdiacon. dist. 25. i Clem. fin. de aetate. & qualitat. k can. 1. vers. Sacerdos. dist. 22.

re permittitur. Caterum & ipsi interdum Sacerdotes appellantur, sed per abusivum. Vidimus haecenus de iis qui in majoribus sunt ordinibus constituti: nunc videamus de iis, qui in Ecclesia Dei minoribus sunt ordinibus insigniti.

DE IIS, QUI SUNT IN MINORIBUS ORDINIBUS CONSTITUTI.

TITULUS XXIII.

Minores ordines sunt Acolythatus, Exorcistatus, Lectoratus, & Ostiariatus. h. d.

Unt igitur in Ecclesia alii minores ordines, qui sine sacramentali unctioe, sola Episcopi benedictione, cum quadam valorum vel indumentorum distributione, praestantur: ut sunt, Acolythus, Exorcista, Lector, Ostiarius. Acolythus a est is, ad quem praeparatio luminum, & qui cereum (a quo nomen quoque ducit) deferre debet, qui que suggesta pro Eucharistia Subdiaconis praeparat. Exorcista h is est, qui exorcismos memoriter retinere debet, manusque super energumenos & catechumenos in exorcizando imponere. Lector e autem is appellatur, qui lectiones debet pronunciare, & ea, quae Prophetae vaticinati sunt, populis praedicare. Ad Ostiarium d pertinent claves Ecclesiae, ut claudat & aperiat templum Dei, & omnia quae sunt intus extraque, custodiat, fideles recipiat, excommunicatos & infideles provido iudicio repellat.

Psalmistatus est minor ordo, & potest conferri a solo Presbytero. h. d.

Et & Psalmista, id est, Cantor, qui absque scientia Episcopi a, Presbytero solum iubente, officium suscipit cantandi: qui & ipse, licet apud antiquos dubitatum fuerit, inter minores ordines ceptus est annumerari f.

Constituti in majoribus ordinibus nullo pacto matrimonium contrahere possunt, sed constituti in minoribus possunt: sed si contrahant, privantur beneficiis & dignitatibus Ecclesiasticis. h. d.

Horum autem & sacrorum va de dispar est conditio: siquidem illis ita est continentia imperata g, ut nunquam ad matrimonium aspirare valeant: his autem, si ad superiores ordines provehi noluerint, matrimonium contrahere minime interdicitur: sed eo casu non solum ad sacros ordines, & Ecclesiasticas dignitates, & administrationes admittendi non sunt: sed etiam h beneficiis, quaeunque forte habuerint, privandi erant: nam nec ea sine pravo exemplo possunt de gravi scandalo retinere: & tales bona Ecclesiastica dilapidare solent. Hoc usque singulariter tam de majoribus ordinibus, quam de minoribus breviter tractatum fuit: exponamus nunc aliqua, quae tam majorum ordinum, quam minorum, sunt communia.

COMMUNIA TAM MAJORUM, QUAM MINORUM ORDINUM.

TITULUS XXIV.

Minores debent majoribus exhibere reverentiam, majores vero minoribus amorem & charitatem.

IN primis admonendi sunt ii, qui minori sub ordine constituti sunt & officio, ut iis, qui aut ordine praecellunt, aut officio, reverentiam & obedientiam exhibeant, nec per temeritatem alter alterius partes sibi vindicet. Majores quoque meminere, se majores esse, non dominos: & ob id inferioribus non tanquam subditis dominentur, sed

a Can. 2. 6. ad acol. dist. 25. b d. can. 1. 4. ad exorcistam. c d. can. 2. 4. ad lectorem. d d. can. 1. 4. ad ostiarium. e can. Psalmista. d. 25. f gl. 10. vers. Psalmista. can. 1. 21. dist. & can. 1. vers. ad Psalmist. 21. dist. g dist. 26. & 27. per verum. h e. 2. e. quod ad. & c. diversis. extr. de Cl. conjug. i e. cum diaconis. extr. de Cleric. conjug. k can. a Subdiacon. dist. 90. gl. 2. e. ad aures. entr. de temp. ordi.

Quali Clericos honorent, & diligant: & tales sint, qui non solum praesint, verum etiam profint.

¶ Ordinatores debent instruere ordinandos in divinis. h. d.

Item sub gravis ultionis comminatione ex ordinatione generalis Concilii debent Episcopi promovendos in Sacerdotes per seipsos, vel alios idoneos viros super divinis officiis, Ecclesiasticisque sacramentis diligenter instruere, & informare. Sanctius a enim (inquit) est paucos bonos, quam multos malos habere ministros: quia, si cecus cecum ducat, ambo in foveam dilabentur.

¶ Ordinationem precedere debet diligens scrutinium. h. d.

Præcedet autem ordinationem diligens scrutinium, nec nisi qui tam verbo fidei, quam recte conversationis exemplo, Episcoporum vel populari testimonio probantur, ad ordines admittendi erunt. Ordinaturus itaque accipiat secum divinae legis peritos Sacerdotes, & in Ecclesiasticis sanctionibus exercitatos, qui ordinandorum genus, patriam, aetatem, locum ubi ordinati sunt, si literas callent, si instructi in lege Dei, & ante omnia diligenter investigent, si fidem Catholicam diligenter teneant.

¶ Examen debet precedere collationem beneficiorum. h. d.

Quod & in beneficiorum collationibus observandum erit: qui enim beneficiis Ecclesiasticis praeficiendi fuerint, a suo prius Archidiacono examinari debent, & per ipsum postmodum Episcopo praesentari.

¶ Tam simoniaci ordinati, quam ordinati sunt poenitendi. h. d.

Prius vero quibus talis cura committitur, cavere debent, ne aut cuiusquam gratia, aut cuiusvis muneris cupiditate illecti, a vero deviant, ut indignum, & minus idoneum, aut non examinatum ad sacros gradus suscipiendos Episcopo praesentent. Quod si aliter fecerint, & qui indignè accesserint, ab altari removebitur, & qui donum Sancti Spiritus vendere conati sunt, coram Deo jam condemnari, Ecclesiastica dignitate carebunt.

¶ Quae tempora in ordinationibus servari debent. h. d.

Itaque per tres continuos dies diligenter examinentur, & demum sabbatho, qui probati sunt, Episcopo praesententur: Qui tamen secundum diversitatem ordinum, temporis quoque servabit diversitatem: non enim omnes ordines quibuslibet temporibus conferri possunt: nam Dominicis & aliis festivis diebus unum, aut duos ad minores licebit promovere, sed ad Subdiaconatum, nisi in quatuor temporibus, & una & altera statuta die, nulli Episcoporum, praeterquam Romano Pontifici, licet aliquos ordinare, nec alicujus loci contraria est admittenda consuetudo. Quod si forte secus factum fuerit, ordinans quidem potestate privandus est ordinandi; & ordinatus cum characterem & minime dubitetur recepisse, poenitentia tantum praevia in susceptis ordinibus ministrare suscipiendus erit.

¶ Nec uno, nec duobus diebus continuato jejuniis duo sacri ordines conferri possunt. h. d.

Sed nec uno die, nec duobus continuato jejuniis ad duos quis potest sacros ordines promovendi, arbitrariè ordinanti suspensionis imminente poena.

¶ Minores ordines omnes simul conferri possunt. h. d.

Diversum in statuitur de minoribus, qui omnes vel unica die conferri possunt.

¶ Cum promotus, per saltum, potest, praetermissis ordinibus repetitis, disponari. h. d.

a Can. tales. dist. 27. b Extr. de servitio in ord. faciend. c Can. 2. & can. Episcopi. dist. 24. d Can. quando Episcopus. d. dist. 24. e Can. ad huc nos. vers. & hoc idem. extr. de offic. Archid. f Can. quando Episcopus. & ipsi autem. dist. 24. g d. can. quando Episcopus. & igitur. h C. 1. 2. & 3. extr. de temp. ord. i C. dilectus filius. extr. de temp. ord. k C. pen. eod. tit. l C. literas. extra. de temp. ord. m De eod. extr. de temp. ord.

Per saltum vero si promotus fuerit quis locum ter ordine praetermissis repetitis, ex misericordia ministrare permittendus erit.

¶ Promotus ad sacros ordines furtive contra prohibitionem Praelati, non potest fieri Sacerdos, nisi prius fuerit monasterium ingressus: secus si non contra prohibitionem, quia tunc potest Episcopus pro arbitrio dispensare, & qui non ordinatus se miscuit divinis nunquam poterit ordinari. h. d.

Quod si furtive ad sacros ordines quis irreperit, dispiciendum erit, an Praelati sub anathemate praecesserit interminatio: tunc enim nulla ratione ad sacerdotalem poterit ordinem promoveri, nisi regulari habitu suscepto laudabilem aliquandiu duxerit vitam: quo casu secum misericorditer dispensari poterit: alioquin nulla praecedente inhibitione, condignâ satisfactione impositâ, pro suo arbitrio cum illo poterit Episcopus dispensare. Quod si is, qui nullum adhuc penitus attingit ordinem, divinum aliquod officium exercuerit, & ab Ecclesia erit abjiciendus, & nunquam ordinandus.

¶ Qui nondum baptizatus ordinatus est, debet baptizari, & rursus ordinari. h. d.

De eo qui non baptizatus ordines susceperit, valde dubitandum est: de quo post multam tandem discussionem obtentum & constitutum fuit, ut baptizetur, atque iterum ordinetur: & merito: cum enim baptismus a omnium sacramentorum janua sit & fundamentum, superedificari non potuit, ubi fundamentum deest.

¶ Sacri ordines tantum Episcopus confert, minores interduos & alios: & Episcopus qui loco, non dignitate renuntiavit, sacros ordines conferre potest: secus, si etiam dignatus, quia tunc solus minores confert. h. d.

Illud postremo omnittendum non est, quod inter minores & sacros ordines illa est differentia, quia majores ab Episcopis, minores vero etiam ab aliis quandoque conferuntur. Unde de eo quaesitum est, qui Episcopatu renuntiasset, an & quales ordines conferre posset: in qua specie obtinuit distinctio, ut si quidem loco tantum quis renuntiasset, eos quos ante renuntiationem poterat, rogatus conferre possit. Quod si non solum loco, verum etiam dignitati renuntiavit, minores tantum quis ab eo recipere, & in illis deservire, & ad majores, si reperitur idoneus, poterit promovendi. Sane si ab eodem factos ordines scienter quis receperit, quia indignum se fecit, officii non habebit executionem: ubi autem non scienter (nisi crassa & supina fuerit ignorantia) discretus Pontifex dispensare poterit.

QUI PROMOVERI NON POSSUNT. TITULUS XXV

¶ Poenitentia quatuor casus sive respectus, ab quibus prohibentur homines ordinari. h. d.

Quoniam vero praecaveri debet, quod vel infirmari, vel vituperari potest: sciendum est, quosdam esse qui non sunt ad Ecclesiasticos ordines admittendi, quod fieri contingit quatuor ex causis: aut enim quis promoveri impeditur ratione subjectionis, aut ratione delicti jam patrati, aut suspitione futuri lapsus, aut ob corporis laxionem.

¶ Servus & libertus non possunt ordinari, & servus ordinatus scienter dominus sit ex hoc liber & ingenuus. h. d.

Ratione subjectionis & promoveri impediuntur servi: eos enim, nisi a dominis libertatem consecuti fuerint, nullo debet ordine Episcopus insignire: liber enim esse debet, qui divina aggregandus est militia. Quapropter non solum servi, sed nec qui retento obsequio

a C. 1. dist. 27. & c. unia. de Cleric. per salt. prom. b Cap. 1. & seq. extr. de eo qui sur. ordin. susce. c Cap. 1. & seq. extr. de Cler. non ord. ministr. d Can. 1. extr. de Presbyter. non baptiz. e Gloss. 2. d. c. 1. f C. 1. extr. de ord. ab Episc. g C. 1. & seq. extr. de servitio univ. d. n.

manumissi sunt, cum adhuc servitutem quandam servite videantur: sunt ad Clericatus ordinem promovendi: quod si contra factum fuerit, tam ordinantis, quam ejus qui facto praeinctus est cingulo, Canonice poenis coercenda est auidacia. Si tamen servus sciente domino fuerit ordinatus, ex hoc liber erit & ingenuus.

Manumissus ab Ecclesia, ut eidem serviat in divinis, non potest se transferre ad aliam Ecclesiam: sed si simpliciter fuerit manumissus. h. d.

Quod si a quis Ecclesie servili conditione obnoxius, ab eadem manumittatur, ut insignitus ordine clericali in ea perpetuo serviat in divinis, liber factus & ordinatus, ad aliam se transferre non poterit: sed si absolute manumissus fuerit, ad aliam transfundi non erit licentia deneganda.

Monachi non ordinantur, nisi de licentia Abbatis. Monachi quoque, nisi de sui fuerint Abbatis voluntate praepositi, ad Ecclesiastica non sunt officia promovendi.

Licentia concessa a superiore religioso, ut possit consentire provisioni de se facta, non valet. h. d.

Strictius a adhuc agitur cum religiosis, non solum circa ordines, sed etiam circa electionem, vel provisionem quamlibet: si cui enim a superiore suo licentia concedatur, ut electioni, vel provisioni, si quam de ipso fieri contigerit, suum accommodare possit consensum, quia ambitionis vitio viam parat talis licentia, nullius firmitatis existet.

Non potest quis ab extraneis Episcopo ordinari, nisi de licentia sui ordinari: quam concedere poterit etiam Vicarius & Capitulum, si sedes vacet, vel quis administrat. h. d.

Patri a ratione constitutum est, ne quis aliena diocesis virum praeter proprii superioris licentiam ordinare audeat: quam tamen Episcopo in remotis agente, dare poterit ipsius in spiritualibus Vicarius generalis, vel sede vacante Capitulum, seu is ad quem tunc temporis administratio spiritualium noscitur pertinere.

Italis Episcopi non debent ordinare Ultramontanorum, nisi de licentia Pape, vel sui ordinari. h. d.

Et hoc quidem non solum obtineri Italici ordinari flagitantibus, verum etiam exteris. Etenim illos nullus Italicus Episcopus ordinare debet, nisi vel a summo Pontifice specialem habeat licentiam: vel ab Episcopo, de cujus diocesi traxerit originem ordinandus, vel in cuius diocesi beneficiatus existit, per quos patentes literas causam rationabilem continent, quare ipsum nolit vel nequeat ordinare: & is qui contraverint, censuris canonicis coequentur, prout latius ex Clementis IV. constitutione apparet.

Homicidium voluntarium non potest promoveri, & promotus est deponendus: sed de necessario. h. d.

Patri delicti ratione qui ordinari prohibetur, ut cum homicidium, aut aliud capitale crimen f. ficto, aut praeepto, aut consilio perpetraverit: & per susceptio-nem promotus, deiciendus erit, dicente Domino, *Sequitur per industriam g. aut per insidias hominem occiderit, ab altari meo evellat eum.* De eo itaque homicidio intelligendum est, qui voluntate committit homicidium. Ceterum si qui necessitate maxima arctati, effugere nullo pacto valentes, homicidium admiserint, nullam ex hoc irregularitatem incurrunt.

Fortuitum homicidium commissum, dum dabitur opera re-stricta, impedit quem promoveri. h. d.

Quod si neque voluntarium fuerit, neque necessarium, sed fortuitum, distinguendum est, num is

a C. de libertate. extr. de ser. non ordan. b canon. 1. dist. 21. c. ad aures. extra de temp. ordan. c. Clem. fin. de elect. d. c. 2. & sup. de temp. ord. in 6. e. cap. 1. de temp. ord. in 6. f. can. h. qui voluim. 101. dist. & per totum. & extr. de homicid. g. c. 1. extr. de homicid.

cujus occasione perpetratum fuerit, illicitae rei daret operam, an licitae. Si illicitae rei a dans operam, ut puta, vitio ludo incumbens, casu homicidium perpetraverit, vel bello etiam contra infideles sese immiscens, volens Christiani nominis hostem interfecerit, nec b ad sacros ordines promovendus est, & promotus non solum d superiores ascendere prohibendus est, verum etiam in suo ministrare: plane c ex dispensatione in inferiore ministrare sustinendus erit.

Si dans operam rei licitae, ex negligentia homicidium commisit, irregularitatem incurrit: sed non ex negligentia, sed mera casu. h. d.

Sed d & si licitae rei opera dabatur, nec tamen debet tam quis operis suo adhibuit diligentiam, ex quo homicidium sequutum est, ab omni ministerio altaris excludendus erit: quod in eo responsum est, qui puerum e intuita disciplina ita percussit, ut ex percussione exspiraverit, vel ex ea in aliam infirmitatem incidit, ex qua competentum fuit exspirasse. Praeceptoris enim nimia severitas culpa assignatur. Diversum statuitur, si nulla culpa subsit: ut in eo accidit, quo campanas f. pulsante, ut ligno dato conveniret populus ad divina, tintinabulum cadens, ita subiectum puerum percussit, ut ex vulnere decesserit: nam cum is culpa penitus expertus fuerit, nullam incurrisse noscitur irregularitatem, etiam si de homicidio veniam postulaverit. Bonarum enim mentium est: ubi etiam culpas agnoscere, ubi culpa non est.

Infantes, furiosi, dormientes ex commissio homicidio non incurrunt irregularitatem. h. d.

Idem g constitutum est de infantibus, furiosis, & de dormientibus, qui si hominem mutilent, vel occidant, nullam ex hoc irregularitatem contrahunt.

Clerici facientes querelam de suis malefactoribus, non fiunt irregulares, etiam si iudex mortem illis inferat. h. d.

Idem & de Clericis b qui de injuriis sibi illatis apud Iudicem conqueuntur, protestantes quod ad vindictam, seu sanguinis poenam non intendunt. Nam si Iudex iustitia exigente mortem delinquentibus inferat, accusatoribus imputari non debet: alioqui si propter huiusmodi metum, quia scilicet Iudex ad poenam sanguinis posset procedere, sic conque: non auderent, daretur plerisque materia trucidandi eos, & ipsorum bona passim invadendi.

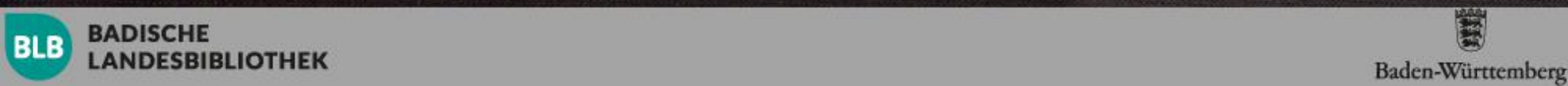
Publici poenitentes non possunt promoveri, possunt tamen ex necessitate deputari in aliquo minorum officiorum. h. d.

Poenitentes a quoque tam ad sacros ordines, quam ad infimos promoveri non debent: quod utique non de omni poenitente intelligendum est, sed de eo tantum, quem publice ac solemniter poenituit: quae poenitentia semel tantum in Ecclesia conceditur & placuit tamen Toletano Concilio h. si necessitas aut ulus exegerit, inter Ostiarios, vel Lectores huiusmodi poenitentes posse collocari.

Qui exercent officia secularia, si honeste sunt, post reddita ratiocinia possunt ordinari: sed est de usurariis. h. d.

Iis no illi similes sunt, qui negotiis & officiis secularibus servant: quorum tamen vita si post deposita onera, & reddita ratiocinia deprehensa fuerit inculpta, omnibus possunt muneribus honestari. Quod si quis usuras m. dum negotiaretur, exercuisse competus fuerit, non solum ordinandus non est, verum etiam ordina-

a C. continebatur. extra, de homicid. b canon. Clericum qui & canon. seq. dist. 30. c. d. continebatur. in fin. d. e. continebatur. extra, de homicid. e. canon. Presbyterum, extra, de homicid. f. e. Ioannes sacerdos. d. tit. de homicid. g. Clem. 1. de homicid. h. c. 2. de homicid. in 6. i. canon. canones apud. d. 301. k. can. si quis post. & potest. d. dist. 30. l. can. placuit. d. dist. 300. m. e. un. extra, de obligation. ad ratioc. ordan. vel non. n. canon. 2. dist. 33.

tus deponendus a. Mens enim avida, nec abstinere novit vetitis, nec gaudere concessis. b

¶ *Simoniaci, solitiosi, & injuriarum ultores ordinari non possunt. h. d.*

Idem statuendum est de eo, qui quasi dona Dei empturus, pecuniam ad imitationem Simonis e obtulerit. Idem de de seditionis d, & his qui propriarum injuriarum pertinaces fuerint ultores.

¶ *Far occultus potest post restitutionem & penitentiam ad sacros ordines promoveri. h. d.*

De e fure, an ad sacros ordines promoveri possit, queri potest: & si quidem sponte furtum confessus, damnum passio satisfecerit, & penitentiam peregerit, si alioqui idoneus fuerit, nec super furto manifesta respectus sit infamia, ad sacros ordines proculdubio promoveri poterit.

¶ *Baptizatus in agnitudine non debet ordinari regulariter, & rebaptizatus nunquam ordinatur. h. d.*

Sed utrum nullum quis delictum perpetrasset deprehendatur, quod illum a sacris excludere valeat ministeriis, adhuc tamen si vel de fide ejus, vel continentia suspicio sit, promovendus non erit. Ut ecce, si quis in agnitudine f constitutus, baptizatus fuerit, quia fides ejus non ex voluntate, sed ex necessitate videtur esse, Presbyter ordinari non debet: nisi forte postea ipsius studium & fides emicuerit, aut hominum raritas hoc exegerit. Sciens autem rebaptizatus g, ut ad Clericatus gradum promoveatur, permittendum non erit.

¶ *Filii Presbyterorum non possunt ordinari, nisi sint regulares vel Monachi, vel nisi sint nati ex legitimo matrimonio, vel sint valde mirati. h. d.*

Presbyterorum h quoque filii a sacris ministeriis arcenti sunt, nisi aut Monachi fiant, vel in congregatione Canonica regulariter viventes, religiose probati fuerint conversari. Sed hoc i de iis intelligere nos oportet, ad quos adulterio paterna flagitia hereditaria successione descendunt: unde si vel ex legitimo nati sunt matrimonio k, vel morum honestas eos commendabiles fecerit exemplis & auctoritatibus, non solum Sacerdotes fieri possunt, sed etiam summi Sacerdotes.

¶ *Bigamus, & qui uxorem duxit viduam, ejectionem, vel meretricem, ordinari non possunt. h. d.*

Item l repellendi sunt bigamus, & qui viduam, vel ejectionem, vel meretricem, vel ancillam uxorem duxerit. Vidua est, cujus cognita maritus mortuus est: Unde m is qui ab alio quidem ductam, sed minime cognitam duxit uxorem, propter hoc impediri non debet, quin possit ad sacerdotium promoveri, cum neuter carnem suam dividerit in plures. Ejecta est, quae vivente marito eicitur. Meretrix, quae multorum libidini patet, & cujus turpitudine publice venalis est. Quod non de iis intelligendum est, qui tales adhuc uxores retinent (nam in iis alia ratio est: quia scilicet conjugati non possunt in sacris esse constituti) sed de iis, quorum uxores defunctae sunt.

¶ *Bigamus est, qui duas duxit uxores, & qui secundas nuptias tantum de facto contraxit, reputatur bigamus. Item, si cum vidua de facto contraxit. h. d.*

Et autem bigamus n, qui duas habuit uxores, sive baptizatus ambas, sive etiam ante baptismum, alteram. Si o quis tamen Laicus primam duxerit, in sacris constitutus alteram, an sit inter bigamos reputandus, haxitatum est. Ex facto autem responsum est, hanc quidem nec bigamum esse, nec maritum viduae: quia tamen,

a C. si quis Clericorum. d. 47. b C. virum in fin. d. 47. c C. 2. in fin. d. 33. & 1. q. 1. per totum. d C. seditionarios. d. 46. e C. ex literis. extr. de furt. f C. 1. & seq. d. 57. g C. confirmandum est. in fin. d. 50. h C. 1. d. 18. & c. 1. extr. de fil. Presbyt. i d. c. 1. & sed hoc. d. 16. k C. ad hoc. extr. de filii Presb. l C. penitentibus. & seq. & c. si quis viduam. d. 33. cap. 1. & 3. per totum tit. extr. de bigam. m C. debitum. extr. de bigam. in fin. n gl. pen. e. pen. dist. 28. o C. nuper. & c. fin. extr. de bigam.

quantum in ipso fuit, secundas nuptias contraxit, & viduam duxit, tanquam de bigamo fore constituendum.

¶ *Fornicatus cum pluribus concubinis, non incurrit irregularitatem bigamia. h. d.*

Aliud Juris est de concubinis a, quas si plures quis habuerit, irregularitatem bigamiae non incurrit, sed cum eo tanquam simpliciter fornicatus sit, quoad executionem sacerdotalis officii, dispensari poterit.

¶ *Corpore vitiatus, nisi modica sit laeso, ordinari non potest. h. d.*

Cavenda sunt autem iis, qui Ecclesiasticis mancipandi sunt officii, non solum animi, verum etiam corporis vitia. Unde aliqua parte b laesi ad sacerdotium ascendere non valent. Hoc tamen tunc obtinet, cum evidens & notabilis est laesio: ceterum, si modica sit e, ut puta, qui exiguam partem digiti, vel unguem nolentes amiserunt, ita ut sine scandalo possint celebrare, a Sacerdotio repellendi non erunt.

¶ *Assisti ex necessitate promoveri possunt, scilicet, si ex voluntate. h. d.*

Idem Juris est d de eo, cui vel vi, vel in cumbulis, vel de Medicorum consilio metu imminentis periculi viriia fuerint amputata: quod si volentes, & carnali vitio repugnare forte cupientes, seipsum absciderint, quia sui homicidae sunt, ad Clerum pervenire non possunt e. Corpore enim vitiati, non casu, sed propria voluntate sunt intelligendi f: & sicut in illis veniam casus impetrat, ita vindictam in iis voluntas postulat.

¶ *Oculo pravatus indistincte promoveri non potest, licet retineat ordines: scilicet si postea talis privatio contingat.*

Hic autem distinctio non in omnibus membris sibi locum vendicat. Cui enim oculum g abstulit casus, licet voluntas desit, sacerdotium tamen consequi non potest. Ceterum si sacerdotali in ordine constituto tale quid acciderit, quod olim integer acceperit, non admittet.

¶ *Olum furiosus, vel aliter vocatus, non potest ordinari. Clerici qui aliquando fuerunt damnati, non possunt ad ultiores ordines promoveri. h. d.*

Is h quoque, qui in furorem aliquando versus insanivit, aut quolibet modo vexationis incursum effertur, aut quod prope furorem accidit, in scena luserit, vel afflictione diabolica vexatus fuerit, ordinari non poterit. Clerici etiam i, qui in adolescentia a demonibus cognoscuntur obsessi, ad superiorem gradum ascendere non possunt.

DE PRÆBENDIS, ET ALIIS BENEFICIIS.

TITULUS XXVI.

¶ *Connexa & dependens sunt simul tractanda. h. d.*

Post hæc videamus de præbendis, & illarum concessione: quæ pars Juris extra propositam quidem materiam fortasse videri poterit: loquimur enim in præsentem de jure personarum. Sed cum supra de dignitatibus Ecclesiasticis, quibus præbendæ videntur annexæ, locuti fuerimus, non sine causa, sequenti loco poterit hæc Juris materia tractari.

¶ *Qui in altari laborat, de altari debet & vivere. h. d.*

Præbenda nihil est aliud, quam Jus percipiendi proventus Ecclesiasticos, tanquam unum de collegio competens, & ex canonica procedens. Cum enim lex divina præcipit k, qui altari servit, de altari debet & vivere: dignum est, ut qui divinis ascribuntur obsequiis, Ecclesie sustententur stipendiis. Et ideo institutum olim fuerat l, ut ordinationes eorum, qui sine certo titulo

a C. pen. extr. de bigam. b dist. 35. in sum. & per totum. c C. 1. & fin. extr. de corpore vit. d Can. si quis a Medico. cum duobus seq. dist. 35. c. 3. & 6. de corp. vitiat. e Can. si quis absciderit. d. dist. 35. f Can. penitentibus. 4. corp. d. dist. 35. g Can. fin. dist. 35. h Can. 2. & 3. dist. 33. i Can. Clerici. d. dist. 33. k Can. cum secundum. extr. ord. tit. l Can. 1. dist. 70.

ordinati

ordinati essent, in injuriam ordinantium inanes essent. Paulatim tamen benignius agi coepit. Constitutum est enim a, ut, si Episcopus aliquem sine certo titulo, unde vita necessaria percipiat, ordinaverit, tandem ipse aut ejus successor, ordinato necessaria subministrat, donec ei in aliqua Ecclesia convenientia clericalis militiae stipendia assignentur.

¶ Mandatum suscipiens de ordinibus conferendis certis personis, non tenetur easdem providere de beneficiis, sed mandans: scilicet, si sit mandatum generale, vel ordinandi licentiam concedens.

Quod si Episcopus b mandato alterius in aliena diocesi ordines celebret, distinguendum est, an de certis personis mandatum susceperit, an generale & expresso nomine. Primum enim casu mandans, secundo mandatum suscipiens, inopi ordinato vita tenebitur necessaria ministrare. Eis autem, quibus à diocesano datur licentia, ut à quo voluerint Episcopo, ad sacros ordines promoveri possint, ad praemissa non qui ordinant, sed qui licentiam tradant, obligantur; nisi e tamen ordinatus de paterna hereditate vita possit habere subsidium.

¶ Præbenda conceduntur per collationem, & per institutionem, & singula rebz singula sunt imponenda nomina. h. d.

Conceduntur autem præbendæ vel beneficia duobus modis: per collationem, & per institutionem. Collatio d est libera quædam præbendæ concessio. Institutio est præbendalis juris ad præsentationem patroni facta translatio: quæ licet & ipsa collatio possit appellari, commo- dius tamen est in præsentis singulas causas singulis appellacionibus distingui.

DE COLLATIONIBUS.
TITULUS XXVII.

¶ Ex tribus capitibus conferuntur præbendæ, & ordinarius collatorem facit lex vel consuetudo. h. d.

Conferuntur autem præbendæ vel beneficia aut ab ordinario, aut ex mandato Legati sedis Apostolicæ, aut Pontificis rescripto. Ordinarius collator is est, quem aut consuetudo approbavit, aut Juris designavit autoritas: ut, Episcopus, Capitulum.

¶ Si Episcopus & Capitulum habeant potestatem conferendi collationem, non potest unus sine altero, nisi in uno subsit impedimentum, conferre: & si Episcopus possit conferre, tamen de consilio Capituli, etiam quod sit impedimentum, Capitulum non potest se in collatione intromittere, nisi Episcopus sit negligens in removendo impedimentum: & morbo vel absente eo, cuius consilio intervensente est conferendum, non est ob id differenda collatio. h. d.

Utrum conferendi potestatem Episcopus & Capitulum inter se habent communiter, interdum disjunctim: si communiter e, alter sine altero illam exercere non poterit, nisi vel mortis, vel suspensionis, vel majoris excommunicationis impedimentum in altero adesse contigerit. Cum f vero ad solum Episcopum cum consilio sui Capituli, vel assensu, præbendarum spectat collatio, eo de- functo, vel suspensio, nisi Episcopus in petenda relaxatione suspensionis sit in mora, Capitulum se non potest intromittere. Ubi verò g collatio ad aliquem cum consilio Episcopi pertinet, si quid illi humanitas contigerit, non erit ob hoc vacantis beneficii collatio differenda. Idem juris est Episcopo acedens in remotis agente, ut brevi non possit illius haberi presentia: quia in petendi vel expectandi mora vacanti beneficio possit imminere periculum.

¶ Si Ecclesia steterit vacans per sex menses, ad Capitulum devotum devolvitur. h. d.

Adem ratione, ubi ad solum Episcopum spectat collatio, si per sex menses h conferre distulerit, ad Capitulum devolvitur. Ex contrario, si ad solum Capitu-

a C. Episcopus, extr. eod. tit. b c. si Episcopus, eod. tit. in a. c. c. si Episcopus, in fin. extr. eod. tit. d. c. 1. de reg. jur. in 6. e. c. 1. de impri. ne sede vacant. in 6. f. d. c. 1. de erro. verb. g. d. c. 1. h. ubi verò. h. c. 2. in fin. extr. de concess. præb.

lum pertinuerit, & infra præscriptum terminum hoc non fecerit, Episcopus cum religiosorum virorum consilio exequatur: quod si omnes forte neglexerint, Metropolitanus absque contradictione disponet.

¶ Regularibus Prælati non conferentibus intra sex menses, sit devolutio ad ordinarium. h. d.

Idem statuitur in regularibus Prælati: si enim quævis beneficia ad illorum dispositionem spectantia intra constitutum tempus conferre negligant, locorum diocesanum in non exemptis propria, in exemptis verò Apostolicâ auctoritate eorundem negligentiam juxta præscriptum in Vicensi consilio modum supplebunt.

¶ Tempus devolutionis currit solum non impulsis, & à die notitia. h. d.

Tempus autem sex mensium, nec currit legitime impeditis, & à die notitia, non à tempore vacationis erit computandum.

¶ Devolutio non habet locum in Ecclesia non numerata, vel quanta dignitas est suppressa. h. d.

Hæc a tamen demum obtinent, si in Ecclesia erant distinctio Præbendarum, & certus Canonicorum numerus. Ceterùm, si neque distinctæ Præbendæ, nec certus sit Canonicorum numerus, Lateranensi Concilio de beneficiis ultra sex menses vacantibus locus non erit. Idem etiam obtinet, si per Capitulum vacans dignitas legitime fuerit sublata.

¶ Sede vacante Capitulum non fungitur vice Episcopi in conferendo: & cessante causâ, cessat & effectus. h. d.

Licet autem ob negligentiam Episcopi, conferendi potestas ad Capitulum devolvatur, sede tamen vacante h in collationibus præbendarum Episcopi vice non fungitur: cum eo casu nullius superioris possit argui negligentia.

¶ Circa collationem factam post devolutionem, dispensari potest. h. d.

Is e quoque, qui nimium cessando conferendi Jus amiserit, si post Jus collationis devolutum, nihilominus viris idoneis de beneficio providere voluerit, quanquam ob temporis lapsum collatio mero jure non teneat, ex dispensatione tamen & benignitate tolerari poterit.

¶ Legati missi, vel nati vigore sua legationi, non conferunt, nisi sibi specialiter concedatur: focus est in Legato de latere qui conferunt, & sine mandato specialis, etiam invito patrono Ecclesiastico. h. d.

Ex d legationis quoque munere conferendi competit facultas, quod tamen non indistinctè obtinet: nam si ve missi fuerint, si ve suarum prætextu Ecclesiarum aliqui legationis sibi vendicant auctoritatem, ex ipsa legationis nullam habent conferendi potestatem, nisi hoc alicui specialiter indultum fuerit. His autem quos Rom. Pontificis latus & comitatus illustrat, legatione fungentibus sine speciali concessione, etiam Ecclesiastico patrono invito, conferendi facultas competit. Sic enim honoris prærogativa latantur, sic eos auctoritate fungi congruit ampliori.

¶ Legatus de latere non confert cathedrales Ecclesias, nec regulares, nec dignitates post Pontificalem majores, nec potest eodem tempore in eadem Ecclesia plures reservationes facere. h. d.

Ad tamen nec cathedrales e, nec regulares, aut collegiatas Ecclesias, nec Ecclesiarum cathedralium dignitates, ad quas per electionem promoti primum post Episcopum obtinent locum, veluti Archidiaconatum, sua dispensationi aut provisioni reservare possunt. Nec plures beneficiorum reservationes eodem tempore in eadem cathedrali vel collegiata Ecclesia, vel ad ejusdem collationem pertinentium faciet.

¶ Reservationes legatorum expirant sinit à legatione. h. d.

Ille quoque, quas jure fecerint, dummodo ad beneficiorum jam vacantium collationem non sit processum,

a C. ex parte extr. de concess. præb. b C. 1. extrâ, ne sede vacante. c C. literar. extr. de supplend. negl. præb. d C. 1. de off. legat. in 6. e C. deliberatione, de off. leg. in 6.

eo ipso, quod illorum finitur legatio, penitus evanescent, nec executores dati amplius ea conferre poterunt.

¶ Taciturnitas habiti beneficii invalidat provisionem Legati non ordinarii. h. d.

Sed a nec aliter beneficium obtinenti ab Apostolica sedis Legato facta collatio valebit, quam si de eo, quod tunc provisus obtinet, mentio facta sit specialis, licet id in aliorum ordinario collationibus minimè requiratur.

¶ Licet ante acceptionem beneficii quàm nullum habeat in eo jus, tamen collator de eo alteri, primo non consentiente, providere non potest: potest tamen primo provisio prefigi terminus ad acceptandum, quo lapsò poterit beneficium alteri conferri, nisi primus etiam lapsò termino acceptaverit. h. d.

Illud autem tam in ordinario, quàm etiam in legato statutum est, quòd si cui beneficium contulerint, licet is b, donec collationem ratam non habuerit, nullum jus in eo acquisiverit, in persona tamen alterius, primo non consentiente, de beneficio non libero ab ipsis facta provisio non subsistet: planè notificatà collatione, & ad consentiendum termino competenti præfìto, si primus non consenserit, eo lapsò beneficium liberè, cui viderint expedire, conferre poterunt. Antequam tamen ipsum alii contulerint, non obstante lapsu termini, suum primus collationi poterit accommodare consensum.

¶ Per rescriptum Apostolicum præbenda confertur purè, in diem, & sub conditione: & pura collatio est, cum alicui simpliciter de beneficio præbendatur. h. d.

Per rescriptum Apostolicum mandatur fieri collatio, aut purè, aut adjecto die, aut sub conditione. Purè, ut cum mandatur simpliciter, ut alicui de beneficio, aut præbenda provideatur.

¶ Collatio Apostolica in diem facta, accidenti decreto irritante, ligat manus ordinarii. h. d.

Dies adjectus collationi, ut cum præbenda confertur, quam quis intra mensem a, aut alio tempore à vacationis notitia duxerit acceptandam: quo casu, cum temporis appositio favorem afferat impetranti, si decretum irritans fuerit appositum, collatio per ordinarium alteri facta, intra præfixum tempus nullius obtinebit roboris firmitatem. Decreti enim appositio, reservatio, executoris inhibitiò, & lis mota, beneficii affectum reddunt.

¶ Publicè notum, præsumitur notum etiam privatu. h. d.

Interpretatur autem quem prædictæ vacationis habere notitiam, ex quo ipsa vacatio in loco vel Ecclesia hujusmodi beneficii publicè nota erit. Imputet enim sibi, si hoc casu, quo de ipsius commodo agitur, id quod per se vel per alium scire potuerit, ignoraverit.

¶ Collatio conditionalis, & concurrente decreto non impletis conditionibus, non ligat manus ordinarii. h. d.

Sub conditione mandatur fieri collatio, ut cum a alicui, si per executoris inquisitionem repertus fuerit vitæ laudabilis, vel si consensus accesserit capitulo, vel alia adjecta conditione, de beneficio provideri committitur: & eo casu etiam appositio irritante decreto, non impletis adhuc conditionibus, vacans beneficium per ordinarium, aut per executores ad providendum de tali beneficio datum, liberè confecti poterit.

¶ Distat taciturnitas obtenti beneficii, etiam motus, nisi provisio sit facta motu proprio. h. d.

Sed multùm interest, motu proprio, an ad alterius petitionem de beneficio provideri mandetur? Si enim proprio motu, longè pinguis erit mandatum: nam etiam de beneficiis, quæ impetrans obtinet, nullà habità mentione, erit hujusmodi provisio valida, qualiacunque fuerint beneficia, & in numero quantumcunque quæ habebat impetrans, cum sibi provisio facta fuerit.

a Canon. fin. de off. legat. in 6. b C. si tibi, de præbend. in 6. c Clem. unic. §. fecus. de concess. præb. d. d. Clem. uni. in princip. d. concess. præbend.

Quòd si ad petitionem gratia hujusmodi facta sit, quantumcumque modicum beneficium scienter taceatur, veluti surreptitius non valebit.

¶ Collatio facta motu proprio pluribus beneficiis in eadem Ecclesia simul vacantibus, intelligitur facta de pinguari: si beneficia sint aequalia, ad eum spectat electio, cui gratia est concessa. Collatio vero facta ad petitionem alterius, ad minus beneficium restringitur: si sint aequalia, elegit, qui aliàs conferbat: & motu proprio tunc censetur gratia fieri, cum id exprimitur. h. d.

Item si pluribus a in aliqua Ecclesia vacantibus dignitatibus vel præbendis, Rom. Pontifex de hac vacatione incertus, dignitatem vel præbendam, si qua nulli debita in ipsa vacat Ecclesia, cuiquam motu proprio conferat, fiet interpretatio plenissima, & ad illam dignitatem seu præbendam erit habenda relatio, quæ inter illas majoris censetur esse valoris: quòd si forsitan æquales sint, ad eam, quam is, cui confertur, infra decem dies post habitam de his vacatione notitiam, duxerit eligendam: si verò ad petitionem alterius gratia hujusmodi facta fuerit, ad illam erit habenda relatio, quæ minoris valoris existit: & si sit æqualitas, ad eam, quam is, ad quem ipsarum spectat collatio, infra dictum tempus elegerit, postquam tibi hujusmodi gratia erit nota. Motu autem proprio tunc solum gratia fieri censetur, cum hoc expresse cautum fue: it.

¶ Solus Papa tribuit jus in beneficiis vacaturis. h. d.

Sed sive motu proprio, si ve ad alterius petitionem per rescriptum Apostolicum fiat provisio, cæteris longè præstat. Nam cum ex Lateranensi Concilio ministeria & beneficia Ecclesiæ tribui aut promitti non debeant, antequam vacent, Romanus Pontifex etiam in ipsis jus potest tribuere vacaturis.

¶ Ponit gradus quosdam circa potestatem conferendi inter ordinarium Legatum & summum Pontificem. h. d.

Et ergo inter ordinarium Legatum, ac summum Pontificem circa collationis potestatem, quasi per gradus ascensus quidam. Nam ad episcopum e omnium quidem basilicarum, quæ in ejus territorio positæ sunt, collatio regulariter pertinet: vacaturam tamen præbendam suæ dispositioni reservare non potest, & longè minus in eadem alicui jus tribuere. Legatus autem non modò vacantes intra suæ legationis terminos Ecclesiis conferre, verum etiam vacaturas (juxta ea quæ supra diximus) reservare poterit, licet eidem in vacaturis alicujus jus tribuendi nulla sit facultas. At a postolico & ubiq; vacantes donare, & vacaturas suæ provisioni reservare a, & in vacaturis jus tribuere potest, cum in ipso plenitudo resideat potestatis.

¶ Si Clericus, cum mandatur provideri de beneficio vacatura, negligat petere præbendam, non poterit postea aliam petere, nisi fuerit in Canonicum receptus. h. d.

Quo a tamen eo summus Pontifex de vacatura præbenda alicui provideri mandat, si is, in cujus gratiam mandatum obtentum est, præbendam, quando vacat, negligenter omittit, non poterit postmodum prætextu dicti mandati, nisi antea in Canonicum fuerit receptus, aliam in ipsa Ecclesia vacaturam petere.

¶ Habens expeditivam, potest acceptare beneficium vacaturum primum, vel secundum, vel alterius, certum tamen acceptans non potest. h. d.

Poterit f tamen is, cui certis super hoc executoribus deputatis ab Apostolica sede hujusmodi gratia concessa fuerit, non solum primum in genere vacaturum beneficium vel præbendam: verum etiam, si rationabilis causa subsit, secundum & alterius acceptare: certum tamen & expressum, priusquam vacet, acceptare non poterit, ne captandæ alienæ mortis occasio ex benignitate

a C. si plurib. de præb. in 6. b C. si motu. in fin. eod. tit. in 6. c C. omnes basilica. 16. q. 7. d C. 2. in gl. de præb. in 6. e C. si Clericus. de præb. in 6. f C. ne captanda. de concess. præb. in 6.

gratia-

gratiam sedis Apostolicæ tribuatur: quod si de certo acceptio secuta fuerit, nullam obtinebit roboris firmitatem, ut Bonifac. constitutionis tenore latius continetur.

¶ Rescripto Apostolico dispensatur super pluralitate beneficiorum, maxime circa literatas personas. h. d.

Inde etiam licet beneficiatæ personæ de alio beneficio, nisi primò illud, quod obtinet, omnino dimittat, provideri non possit, nisi aut Cardinales sint, aut Regum filii: per tale tamen rescriptum, maxime circa literatas personas, super hac pluralitate dispensari poterit.

¶ Ubi de prioritate beneficij pluribus collatis non constat, primò possessori, deinde majori prærogativa præferitur. h. d.

Etem si à sede Apostolica, aut legato, & ab ordinario eodem die idem beneficium conferatur, & quæ fuerit primò facta collatio, non appareat, nemine possidente, is erit ceteris præferendus, cuius confessio ampliore gaudet prærogativâ. Hæc et ratione & ii, qui in aliqua Ecclesia in Canonicos sunt recepti, debent in præbendam affectione ceteris, sive legatorum, sive aliorum quorumcunque autoritate antea fuerint admissi, anteferri.

¶ Qui dicitur receptus auctoritate Apostolica. h. d.

Authoritate autem Apostolicâ receptus & is intelligitur, qui legati, vel alterius mandato, cui specialiter in ea re auctoritas Apostolica concessa fuerit, recipitur. Sed & si mandatum legati tantum habeat à Rom. Pontifex, atque id auctoritate suâ muniat, ex eo receptus non legatus, sed Apostolicâ intelligitur auctoritate receptus: atque ideo est in affectione præbendæ omnibus post eum receptis in Ecclesia dicta præferendus.

¶ Expressio ejus quod tacite inest, nihil operatur, nisi per alium suam, quam quo tacite inest, fuerit facta expressio. h. d.

Aliud juris est, si iis, ad quos aliâ pertinet Canonicorum receptio, facultas concedatur ab Apostolico, ut aliquem recipiant in Canonicum ejusdem Ecclesiæ, ordinationibus forte certum numerum Canonicorum præfixentibus non obstantibus: hoc enim casu non Apostolicâ, sed recipientium censetur auctoritate receptus, nisi quod cum auctoritate Apostolicâ recipiant, in literis caveatur expressè. Quod si ad eos aliâ talis receptio non pertinebat, Apostolicâ dicitur auctoritate receptus. Aliâs verò, si litera impetrata certi numeri Canonicorum nullam fecerit mentionem, quod illarum occasione factum fuerit, nullam obtinebit firmitatem.

¶ Papa non onerat aliquem pluribus provisionibus nisi id exprimat. h. d.

Illud etiam omittendum non est, non solere Apostolicum eundem collatorem pluribus onerare provisionibus, nisi id velle se suis literis expressè fuerit complexus.

¶ Mandati Apostolici fines sunt diligenter custodiendi, nec extenduntur, nisi ad casus expressos, etiam de consensu, & in præjudicium provisio. h. d.

Sunt autem Apostolici mandati fines diligenter custodiendi, ideoque non debent ad casus alios, quam expressos, extendi. Unde cum injungitur, ut alicui de præbenda certi valoris provideatur, in præbenda minoris valoris, etiam impetrante volente, mandatum impleri non poterit.

¶ Mandatum faciens mentionem de collatione, non potest trahi ad præsentationem, vel institutionem. h. d.

Idem observari oportet, si cui de beneficio, quod ad alicujus collationem spectat, provideri mandatur: hoc enim casu de eo quod ad ejusdem præsentationem, vel institutionem pertinet, provideri minime poterit, nec etiam de converso.

¶ Casus resignationis non includitur, nec verificatur in casu mortis. h. d.

Eodem spectat h, si quis ab Apostolica sede mandatum suscipiat, ut ab aliquo beneficii resignatione rece-

ptâ, idem beneficium alteri conferat. Si enim is, qui resignaturus erat, reb. eximatur humanis, mandato locus non erit, cum non per resignationem vacaverit, sed per mortem.

¶ Casus futura vacat, non verificatur in casu nova creationis. h. d.

Idem obtinet, si litera Apostolica super conferendo beneficio proximè vacaturo fuerint impetratæ. Nam ad illud, quod post illarum impetrationem fuerit creatum, non extenditur.

¶ Appellatione beneficii non venit pensio. h. d.

Et a si quis literas super obtinendis beneficiis usque ad certam summam impetraverit, eidem non in pensione, sed in beneficiis Ecclesiasticis erit providendum, nisi de pensione in literis mentio habeatur.

¶ Dispositio regulariter restringitur ad tempus præsens, & mentio potentia intelligitur de præsens. h. d.

Eodem etiam spectat, quod si de conferendo à alicui beneficio ad Episcopi collationem spectante rescribatur, illud ei conferre non poterit, cuius collatio ex negligentia ipsius Episcopi ad ejusdem Capitulum devoluta fuit: quanquam ex contrario de eo cuius ad Episc. ex Capituli, vel alterius cujuscunque, sive ad sedem Apost. ex ipsius Episc. vel aliorum in hoc eadem succedenti negligentia collatio fuerit devoluta, hoc casu provideri poterit.

¶ Mandatum Apostolicum restrictionem recipit ex persona provisio. h. d.

Interduum tamen, licet mandatum generale sit, ex persona impetrantis recipit restrictionem: ut si cui de præbenda proximè vacatura simpliciter provideri mandatur: nam si talis nondum in ea ætate existat, ut ad sacerdotium promoveri possit, sacerdotialis sibi præbenda conferri non poterit.

¶ Ex loco sumitur rescripti interpretatio. h. d.

Ex loci quoque expressione rescripti sumitur declaratio, & ideo d, quanquam sub nomine Ecclesiæ civitatis, etiam Eccl. Cathed. comprehendatur, cum tamen alicui de beneficio mandant in aliqua Ecclesiæ civitatis vel dioc. provideri, ad Cathedral. Ecclesiæ mandatum hujusmodi non extenditur: secus est, si in aliqua Ecclesiæ provincie provideri mandatur: tunc enim & Metropolitanæ & ceteræ Cathedral. Ecclesiæ tali mandato includuntur.

¶ Ordo scripturæ declarat mandatum. h. d.

Ex ordine quoque scripturæ rescripti interpretatio sumitur, veluti cum Joanni de beneficio ad collationem suam vel Pauli pertinente, ut alicui provideat, mandatur. Nam si plura simul beneficia vacare contigerit ad utriusque collationem separatim spectantia, tunc ordo scripturæ servandus est, & de illo beneficio providendum erit, quod ad Joannem noscitur pertinere.

¶ Cum mandatur provideri de beneficio spectante ad provisionem plurium, intelligitur conjunctim. h. d.

Sl verò f de beneficio ad aliquorum collationem, vel præsentationem spectante, non adjecto communiter vel divisim, provisio injungitur faciendâ, in beneficio quod ad collationem vel præsentationem alterius tantum pertinet, adimpleri non poterit.

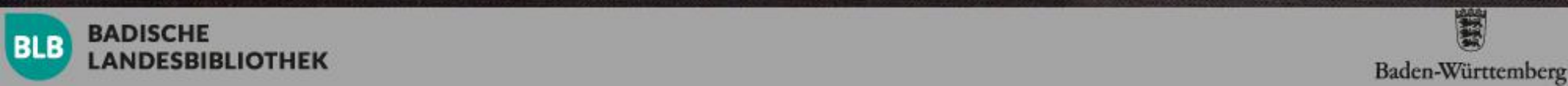
¶ Ex insertione causæ elicitur interpretatio rescripti. h. d.

Item insertio causæ declarat rescriptum: sicut accidit, cum Clerico nullum beneficium obtinenti, ob paupertatem per Episcopum de beneficio provideri mandatur. Nam si antequam ei provisum sit, beneficium fuerit affectus, cessante causâ mandati, provideri sibi Episcopus in posterum non tenetur.

¶ Ex simpliciter mandato de providendo, non potest provideri obtinenti aliud beneficium, nisi fuerit ad expressum: quo casu solum animum & non curatum beneficium obtinenti provideri poterit: & pluralis locutio restringitur ad duo. h. d.

a. C. de multis. ext. de præb. ext. av. Joann. uni. cod. tit. & ext. com. execrabilis. b. c. si a sede. de præbend. in 6. c. e. hi qui. d. tit. in 6. d. e. hi qui. de præb. in 6. e. c. si cum super. d. tit. in 6. f. c. eua de non sacerdotali. & idem. de præb. in 6. g. c. cum in illu. & cum autem. de præb. in 6. h. c. suspensum. de refer. in 6.

a. C. quamvis. de præb. in 6. b. c. si de beneficio. de præb. in 6. c. e. cui. de præb. in 6. d. e. quamvis. & quanquam. d. tit. in 6. de præb. e. c. mandato. de præb. in 6. f. c. cum in illu. & fin. de præb. in 6. g. c. si pauper. de præb. in 6.

Nam a & is, cui conceditur ut idoneo possit in sua vel aliena Ecclesia providere beneficium, aliud obtinenti providere non potest, nisi vel primo ille beneficium quod obtinet, omnino dimittat, vel in concessionem huiusmodi sit expressum, quod etiam beneficiatæ valeat providere personæ: quo casu unicum duntaxat beneficium, atque illud non curatum obtinenti, provideri poterit. Sed si concessum fuerit, ut providere illi valeat, qui & alia beneficia noscitur obtinere, huiusmodi pluralitas debet solum ad duo beneficia non curata restringi.

¶ Mandatum simplex de providendo, non extenditur ad beneficium curatum, vel electivum. h. d.

Ex natura quoque & beneficii qualitate Apostolicum rescriptum restrictionem recipit: nam si de quibuscunque beneficiis provideri mandatum fuerit, de animarum cura mentione non habita, de eis providendum non erit, quibus huiusmodi cura noscitur imminere. Illis quoque, pro quibus scribitur ut de personatibus & dignitatibus ad collationem, provisionem, presentationem, vel dispositionem pertinentibus quorumcunque provideatur, de eis provideri non poterit, ad quos per electionem præficiendi assumuntur.

¶ Gratia alicui concessa, ut providere possit personis idoneis in certa Ecclesia, personis non expressis, non expirat, re integrâ per obitum concedentis: secus, si persona essent expressa. h. d.

Illud quoque omittendum non est, quod si cui b-nulla factâ personarum expressione sit gratiosè concessa facultas, ut auctoritate Apostolicâ aliquibus personis idoneis in certa Ecclesia providere possit, vel beneficia, quorum collatio est ad sedem Apostolicam legitime devoluta, conferre: huiusmodi concessio etiam re integrâ, per obitum concedentis non expirat: secus, si super provisione certa personæ faciendâ eidem sit data potestas, non ob suam, sed ejus, cui providetur, gratiam vel favorem. Illa enim expirat omnino, si concedens re integrâ moriatur.

¶ Mandatarius, cujus non est electio industria, potest alteri mandare. h. d.

Illud etiam interest, Utrum, cui ab Apostolicâ sede provisio de beneficio in certa Ecclesia, diocesi, vel provincia certæ personæ faciendâ committatur, an de certa Ecclesia incertæ tamen personæ? Primo enim casualitè quis vices suas alteri committere poterit: secundo verò, cum in eligendâ persona mandatarii electa videatur industria, provisionem sibi commissam alteri demandare non poterit, nisi forma commissionis id habeat, ut per se, vel per alium hoc expedire valeat.

¶ Beneficia Ecclesiastica debent sine diminutione conferri. h. d.

Postremò illud sciendum est, tam Thronensi e Concilio cautum esse, ne præbendæ aliquam sectionem patiantur: quàm ex Lateranensi, ne quis conferens beneficium Ecclesiasticum, partem proventuum suis usibus retinere audeat, cum sine ulla debeat diminutione conferri.

DE INSTITUTIONIBUS, ET JURE PATRONATUS. TITULUS XXVIII.

¶ Quando licet provideri per institutionem, quid sit jus patronatus, & quibus modis constituitur. h. d.

Accidit autem interdum, ut Prælati liberam de vacantibus beneficiis disponendi facultatem non habeant: quod tunc evenit, cum ea vacare contigerit, in quibus aliquis jus obtinet patronatus: tunc enim strictè sumpto vocabulo, non conferre, sed instituire dicentur eos, quibus vocabulo, non conferre, sed instituire erit. Est igitur a jus patronatus, potestas præsentandi instituendum ad beneficium vacans. Constituitur autem

a C. in cas. de prob. in 6. b c. si cui nulla de prob. in 6. c C. majoribus. extr. de prob. d gl. h. cas. p. a. mens. 16. q. 7.

tale jus variis modis: veluti, Ecclesiæ x-dificatione, dotatione, & similibus.

¶ Adificians ritè, vel dotans, acquirit jus patronatus: & eum sequi debent commoda, quæ sequuntur incommoda. h. d.

Adificatione acquiritur jus patronatus, cum quis Ecclesiam de consensu diocelani, juris ordine servato, construxit. Dotatione acquiritur, ut cum is, qui non fundavit, Ecclesiæ pro dote certa bona assignavit. Sicut enim in carnali matrimonio ad onera sustinenda dos assignari debet, ita etiam concedenda sunt Ecclesiæ, quæ ad luminaria, & ad custodiam, & ad stipendia custodum, & ad cetera sacre domui necessaria sufficiant. Institutum est igitur, ut quasi cujusdam loco remunerationis ad præsentationem patronorum in fundatis vel dotatis Ecclesiis Sacerdotes instituantur, nullo professionis vel sexa habito discrimine.

¶ Ecclesiasticus patronus habet ad præsentandum mensis sex, Laicus quatuor. Ecclesiasticus non potest variare. Laicus potest. h. d.

Sunt tamen inter Ecclesiasticos & Laicos patronos, præterque differentie. Nam a Ecclesiastico ad præsentandum sex mensium conceditur spatium, Laico quadrimestre tempus datur. Et videtur optimâ ratione inductum, ut longius præfiguratur tempus Ecclesiastici, quippe b quibus semel factâ presentatione, amplius variare minime licet: quod in Laicis diversum statuitur.

¶ Episcopus qui inferioris secundo loco præsentatum, in parato tenetur providere etiam primo præsentato. h. d.

Sed si Laicus, cui plures præsentandi tributa est facultas, primo Joannem instituendum offerat, secundo loco Paulum, utrunque idoneum, Ordinarius autem secundo loco præsentatum instituat: videamus, an primus appellare valeat? & statutum est, de secundo factam institutionem infringi non posse: Episcopum tamen, qui primo loco præsentatum dolo recusavit admittere, recusato ut in competenti beneficio provideat, compellendum: ut in eo puniatur, in quo eum deliquisse constat.

¶ Legatus de latere potest derogare juri patronatus Ecclesiasticorum, non Laicorum. Ecclesiastico patrono reddenda ratio proventuum patronatus Ecclesiæ: secus Laico. h. d.

Legatus e etiam beneficium in præjudicium Ecclesiastici patroni, ut supra tetigimus, conferre potest: cum in Laicis diversum accidat. Item Ecclesiastico patrono de temporalibus rebus ratio debet exhiberi, quod in Laico minime obtinet.

¶ Patronus Laicus potest deferre ad superiores Clericos, qui delapidant bona Ecclesiæ, cujus est patronus. h. d.

Licit b tamen patrono Laico, si Sacerdotem ex collatis in Ecclesiâ rebus fraudare cognoverit, aut honestâ illum conventionem compesere, aut Episcopo vel competenti Judici corrigenda denunciare: quod si talia agere tentet & Episcopus, Metropolitanus ejus hæc insinuabit: sin autem & Metropolitanus talia gerat, Principis hæc auribus (si aliter Ecclesiæ consuli non possit) intimare non disset.

¶ Jus patronatus transmittitur ad quoscunque hæredes: & plures succedentes uni, habent vocem unius, nec hæres patroni institutum mutare potest. h. d.

Successione quoque jus patronatus acquiritur: quod quidem procedit, siue sui, siue extranei, siue ex testamento, siue ab intestato sint hæredes. Plures tamen ab uno ex patronis Ecclesiæ relicti hæredes, vocem duntaxat unius habebunt in præsentatione Rectoris, nec jam institutos mutare poterunt.

¶ Si patronus in præsentatione non sit conuersus, attenditur major & melior pars. h. d.

Et si e forte in plures partes patronorum se vota in præsentando diviserint, ille præficiendus est Eccle-

a C. un. b. fin. de jur. patron. in 6. b a. postulat. extr. d. tit. & d. c. un. in gl. c e. cum dilectus. extr. de jur. patron. d e. filii vel. 16. q. 7. e a. quoniam in. extr. de jur. patr. lux, qui

lia, qui majoribus juvatur meritis, & plurium approbatu-
tur consensu.

*¶ Si Ecclesia ab patronorum discordiam detrimentum patiatu-
r, potest Episcopus interdicere utrovis. h. d.*

Quod si a ita similitates inter eos orta fuerint, ut Sa-
cerdos suo ibi officio canonicè fungi non possit, si
aliter provideri non poterit, præcipere debet Episcopus,
ut ibi Missarum solennia non celebrentur, donec patro-
ni ad concordiam redeant: quod si intra quatuor men-
ses factum non fuerit, tunc ordinet Antistes Ecclesiam,
sicut melius eam secundum Deum judicaverit ordinan-
dam.

*¶ Episcopus potest ex causa Ecclesiarum patronatam secundam
certam formam commendare. h. d.*

Quod si necessarium aut expediens esse duxerit, pote-
rit etiam interim Ecclesiam alicui commendare: ita
tamen, ut si parochialis sit Ecclesia, nemini commende-
tur, qui non sit in sacerdotio constitutus: nec hujusmodi
commenda ultra semestris temporis spatium vires suas
porriget: nec in unius persona, nisi unica fieri poterit.

*¶ Episcopus in Ecclesia juris patronatus Laicorum ex causa
potest ponere economos, qui colligant fructus erogandos in utilita-
tem Laicorum. h. d.*

Etiam Episcopo facultas in Ecclesiis, in quibus
Ecclesiastica persona presentationem non habet, si
vel minus idonei præsententur, vel alia de causa aliquos
in eis instituere non valeat, economos ponere, qui fru-
ctus percipere debeant in Ecclesiarum utilitatem erogan-
dos, aut his qui quandoque instituantur, fideliter refer-
vandos.

*¶ Patroni possunt convenire de presentando alternis vicibus,
& plures simul passim presentari, ut de ipsis Episcopus eligat in-
stituendum. h. d.*

Sed et ut facilius provideatur Ecclesiis, non inconve-
niens visum fuit, patronos ipsos inter se posse liberè
convenire de Rectore ab eis alternis vicibus presentan-
do: quibus etiam ex eadem causa permittitur, ut plures
ad vacantem Ecclesiam presentare valeant, ita ut unus
ex eis eligi possit per Episcopum, & admitti.

*¶ Jus patronatus donari potest, sed ab donationem non præsu-
matur iuris Episcopalis: vendi autem non potest, nisi cum
necessitate. h. d.*

Donatione quoque jus patronatus acquiritur. Ut
cum jus, quod quis in Ecclesiis habet, in aliquem li-
beraliter conferat: quæ si fiat Ecclesie, aut loco religioso,
quamvis absque assensu Episcopi facta fuerit, efficax est
censenda, sed per eam Episcopalis Juribus in aliquo
non derogatur. Sed si quis dato precio e, hujusmodi
sibi jus comparare ausus fuerit, talis contractus irritus er-
it & inanis, nisi tale jus cum universitate æcum tempo-
ralium transf. rretur.

*¶ Episcopus non potest spernere patroni presentationem. Patro-
nus non potest quem propria autoritate instituere sub pena excom-
municationis. h. d.*

Quemadmodum autem ad presentationem patroni,
debet Episcopus Clericum instituere, & quod spretis
fundatoribus de vacanti Ecclesia disposuerit, erit irritum:
ita etiam patronus auctoritatem Episcopi negligere non
debet. Quod si Laici f ausu temerario propria auctori-
tate ad institutionem processerint, tam ipsi anathemate
seriendi, quam etiam perperam instituti Clerici commu-
nicatione sunt privandi: qui si etiam adhuc persistierint, à
ministerio Ecclesiastico & ordine deponendi erunt.

¶ Patroni putativi presentatio tenet.

Interdum g accidit, ut ejus qui patronus non est, præ-
sentatio tamen rata sit habenda. Ut cum ordinarius ad

a C. l. extr. eod. tit. b e. cum voi. extr. de offi. ord. c ver-
fic. & ut. de jur. patr. d e. v. de jur. patr. in 6. e e. quia Cle-
ricus. & seq. extr. de jur. patr. f e. praterea. extr. d. tit. g a.
cessulatus. extr. d. tit.

ejus presentationem Clericum instituit, qui & juris pa-
tronatus erat possessor, & patronus credebatur: nam si
postea jus patronatus alius in iudicio evicerit, institutus
non debet propter hoc ab Ecclesia removeri.

¶ Nemo potest seipsum presentare. h. d.

Licet a autem patronus alios presentet, seipsum ta-
men, quanquam Clericus sit, presentare non potest,
quantumvis idoneus sit, & quibuscumque studiis juret
& meritis: eum nullus Ecclesiasticis sese officiis ulterò
immiscere debeat.

*¶ Nemo sibi beneficium conferi, veluti nemo se presentat: nec
vacaturi beneficii tenet collatio, aut presentatiõis promissio. h. d.*

Sunt autem institutiones collationibus in quibusdam
similes, in quibusdam verò dissimiles. Similes sunt,
quia quemadmodum is, qui seipsum præsentat, instituendus
non est: ita etiam is, ad quem pertinet collatio b,
seipsum non potest instituere, cum inter dantem & acci-
pientem distinctio debeat esse personalis. Item quemad-
modum vacaturæ præbendæ non tenet regulariter colla-
tio: ita etiam promissiones de non vacantibus beneficiis
Ecclesiarum, in quibus quis jus obtinet patronatus, nullo
jure subsistunt.

*¶ Capitulum sede vacante potest instituere presentati: idem
potest Vicarius sine speciali mandato Episcopi. h. d.*

Dissimiles sunt, quia et si Capitulum sede vacante a
beneficia, quæ ad collationem Episcopi pertinent,
conferre non possit: presentatos tamen a patronis potest,
si idonei sint, admittere & instituere. Idem obtinet in
Vicario: quia licet sine speciali concessione conferre d
non possit, presentatos tamen instituere e minime pro-
hibetur.

*¶ In Rectorem parochialis Ecclesia potest presentari etiam non
in sacris constitutus, licet secus in libera collatione: in qua tamen po-
test dispensari cum eo, qui est constitutus in minoribus. h. d.*

Sunt etiam in eo dissimiles, quod in rectorem paro-
chialis Ecclesie, etiam non in sacris constitutus præ-
sentari potest, dummodò aliàs sit idoneus, & infra tem-
pus à jure constitutum ad ordines, quos ipsius Ecclesie
cura requirit, promoveri valeat. Collatio autem fieri non
potest, nisi in persona ejus, qui saltem sit in Subdiacona-
tu constitutus: cum his tamen, qui in minoribus sunt ordi-
nibus constituti, si tales sint, qui infra breve tempus
possint in Presbytero ordinari, dispensari poterit.

*¶ Patroni deserunt circa honorem, & rita necessaria submi-
nistranda. h. d.*

Desertur autem patronis non solum circa præsentati-
onem, verum etiam circa honorem processionis,
& circa necessarium vitæ subsidium. Nam si aut ipsi
illorum filii ad inopiam redacti fuerint, illis erit mode-
stè ab Ecclesia succurrendum. f

*¶ Jus patronatus tollitur cessione, Collegii constitutione, Ecclesia de-
struente, delicti perpetratione. h. d.*

Tollitur jus patronatus cessione: ut patè, cum quis id
Ecclesie, in qua jus habet hujusmodi, conferendum
duxerit. Item, si quis Ecclesiam sine sui reservatione ju-
ris, collegiatam fieri patiatur. Eò amplius constat, si a des-
sacra incendio consumptæ fuerint, vel etiam terra motu,
vel vitio suo corruerint, extingui jus patronatus necessè
est. Sed & si patronus ausu nefando Rectorem vel Cleri-
cum ipsius Ecclesie per se, vel per alios occidere, vel mi-
tilare ausus fuerit, tam alias poenas, quam juris patrona-
tus amissionem sustinere debet. Idem juris est, si patro-
nus efficiatur hæreticus: cum enim bona hæreticorum
universa sint confiscanda g, meritò cum ista universita-
te etiam jus patronatus interibit.

a C. per nostras. extr. d. tit. b e. fin. extr. de infl. c e. z.
extr. ne sed. vac. d a. fin. de off. vicar. in 6. e e. ex frequen-
tibus. extr. de infl. f e. quicumque fidelium. ib. q. 7. g e. ver-
gentis. extr. de hæret.

DE CLERICIS NON RESIDENTIBUS.

TITULUS XXIX.

¶ Si conferatur beneficium non idoneo ad residendum, & privatus privandus est beneficio, & collator consecranda potestate. h. d.

Debent autem hi, quibus Ecclesiastica ministeria sunt committenda, tales deligi, qui & residere in Ecclesia, & curam demandati sibi officii per seipsum valeant exercere: quod si aliter actum fuerit, & qui receptus fuerit, quod contra factos canones accepit, amittet: & qui dederit, largiendi potestate privabitur.

¶ Qui sine causa non residet, post monitionem privandus erit: & que sint iusta causa non residendi. h. d.

Stamen ab initio idonei ad residendum reputati, postea Ecclesias, vel praevidas sibi concessas, sine iusta & necessaria causa deserant, si moniti & congruo tempore expectati non redierint, eis privati poterunt. Iusta non residendi causa sunt: veluti, si quis aut Romano Pontifici, aut proprio Episcopo obsequium exhibeat. Item, si iura, & negotia Ecclesiae suae fideliter proficiatur, aut si, ut studiorum causam abesse possit, est alicui specialiter indultum, & si quae sunt aliae similes.

¶ Ad memoriam iuvandam inducit repetitionem. h. d.

Hac de praevidis & dignitatibus, atque illarum provisionibus dixisse nos sufficiat. Verum, quia in hoc tractatu diffuse immorati sumus, ut sequentia praecedentibus melius contexamus, quaedam in memoriam reducemus. Personarum ergo quidam Laici sunt, quidam Clerici. Rursus Clericorum quidam sunt in Sacerdotio constituti, quidam in sacris, licet non in Sacerdotio, quidam nec in sacris nec in Sacerdotio. Eorum rursus, qui in Sacerdotio constituti sunt, quidam sunt in celsiore gradu, ut Episcopi: quidam in inferiore, ut Presbyteri. In sacris vero dicuntur constituti Diaconi & Subdiaconi. Qui vero nec in Sacerdotio, nec in sacris reperiuntur, ii sunt, qui sunt in minoribus ordinibus constituti. Caeterum, quoniam adhuc quidam in Ecclesia sunt, qui non minus in Laicatu, quam in Clericatu constituti Domino deserviunt, ut sunt Regulares ac Monachi, restat, ut de his pauca subjiciamus.

DE REGULARIBUS, AC MONACHIS.

TITULUS XXX.

¶ Regulariter valet argumentum à Regulari ad Monachum, & contra. h. d.

Quoniam verò, si de Regularibus agendum sit, si de Monachis, eadem fere jura servantur, ne verbosa fiat evagatio, dirigamus sermone in personas Monachorum, idem etiam intellectus de Regularibus caeteris. Nam si quid in iis proprie servetur, separatim ostendemus.

¶ Ex triplici capite quis sit Monachus, & impubes à patre traditus monasterio, post annum pubertatis potest redire ad seculum, si velit. h. d.

Monachi e sunt, aut ex paterna devotione, aut ex propria professione, aut ex voti emissione. Ex paterna devotione à Monachus quis efficitur, cum pater filios impuberes monasterio offert. Quo casu, si impuberes sacram tonsuram vel velamina susceperint, quinquodecimo aetatis anno moneri debent & inquiri, utrum in ipso habitu permanere cupiant: si permansuros se professi fuerint, vel professionem à se prius factam ratam habuerint, ulterius penitendi locum non habebunt: si vero ad secularem habitum reverti maluerint, redeundi licentia concedenda erit, quia factis inutile est, ut coacta servitia Domino praesententur. Quae etiam ratione constitutum est, ne quis invitatus ordinari debeat.

^a C. quia nonnulli. § cum igitur. extr. cod. b. c. relatum. cod. tit. c. Monachus, 20. q. 1. d. e. illud autem, 20. q. 1.

Institut. Juris Canon.

¶ Si impubes prater parentum voluntatem monasterium fuerit ingressus, possunt parentes intra annum reclamare: scilicet si sit pubes. h. d.

Quò si à impubes prater parentum voluntatem tonsuram accepit Monachalem, parentes id factum irritare valent: sed si intra annum ad proprium Episcopum, vel alium competentem iudicem non reclamaverint, revocare amplius non poterunt. Si vero in grandiori aetate adolescenteris servit Deo elegerint, non est potestas parentibus prohibendi.

¶ Professio est duplex, tacita & expressa, & potest fieri etiam ante annum. h. d.

Propriam professionem Monachus efficitur quis, aut expressè, aut tacitè. Expressè, ut si quis post annum probationis habitum suscipiens Monachalem, regulis monasterii obstringi se velle profiteretur. Si tamen ante tempus probationis regulariter praefinitum, si quis converti desiderat, habitum recipit, & professionem emittit, Abbate per se vel per alium professionem recipientem, regulari observantia obligatur, & verè Monachus est censendus.

¶ Ex causa post annum potest professio differri, ut si ingressus monasterium sit incognitus. Et servus triennio in monasterio commoratus, per monachatum fit liber. h. d.

Quemadmodum autem discretus Abbas ex causa ante probationis tempus professionem recipere potest, ita ex causa interdum profertur. Unde e si quis incognitus monasterium ingredi voluerit, ante triennium Monachalis habitus concedendus non erit: ne, si forte post annum statim praesentur, postea servus, aut alias inhabilis ad monasterium deprehendatur. Quod si servus per triennium in monasterio commoratus postea Monachus effectus fuerit, hoc liber etiam efficitur.

¶ Ordianus ignorante domino, si fiat Monachus, fit liber, alias domanus potest intra annum recipere servum. h. d.

Quinimo si prius ignorante domino ad sacra ministeria ordinatus, Monachus fieri elegerit, jugum servitutis evadet: aliàs intra unius anni spatium domino & servitum fortunam probare, & servum suum recipere licebit.

¶ Predicadores, Minores, & Mendicantes, non possunt profiteri ante lapsam aetatem, & recipientes professionem puniuntur. h. d.

Quò e tamen de facultate recipiendi ante annum professionis dicitur, non est perpetuum. Predicadores enim & Minores, aliiq; mendicantium ordines, ante annum probationis elapsam, quinquam ad sui ordinis professionem, vel seculi renuntiationem faciendam, recipere non possunt. Quòd si forte contra fecerint, & is qui sic receptus fuerit, eorumdem ordini minimè alligabitur, & receptores à receptione ad professionem quorumlibet suspensi, tam excommunicationi, quam aliis poenis, quae hujusmodi regularibus pro culpis infligi solent, gravioribus subijciendi erunt.

¶ Delatus habitus tacitam ostendit professionem, & unusquisque quo debet se conformare cum habitu quem gerit. h. d.

Tacite proficitur quis, cum idoneis conjecturis apparet, quòd perpetuo vult Domino in religione servire, & vitam ducere Monachalem: ut puta, habitum post annum retinendo, ubi is novitiis & professis communis & indistinctus est, vel professorum habitum suscipiendo, ubi is distinctus habetur. Unde & Toletano Concilio inductum est, ut Clerici, qui se fingunt habitu & nomine Monachos, & non sunt, corrigantur, & veri Monachi fiant.

¶ Ponit differentiam inter expressam & tacitam professionem. hoc dicit.

Utrum autem quis expressè professus fuerit, an tacitè, interdum multum interest. Expressa enim pro-

^a C. 2. extr. de regul. b. c. ad Apostolicam. extr. cod. tit. c. e. servus, d. 14. d. e. si servus, ubi gl. dist. 14. e. c. communitatem. cod. tit. in d. f. c. statim. extr. cod. tit.

fessio,

fectio, etiam seculari habitu non mutato, illi religioni præcisè obligat, quam quis professus fuerit. Tacite a vero facta infra probationis annum, per habitus, qui profitentibus tantum datur, susceptionem, non illi specialiter, cujus est susceptus habitus, sed generaliter religioni recipientem obligat. dum tamen legitime sit ætatis, ac sciens & prudens. triduo in ejus habitus delatione perseveret.

Beneficium non vocat per religionem ingressum ante professum, nisi de consensu ingressi. h. d.

ET si contigerit eum, qui religionem ingreditur, beneficium retinere, intra probationis annum non erit alicui conferendum: sed interim per alium assignatâ sibi congruâ de proventibus portione, beneficio inservendum erit. Si tamen ingressi ad id accedat assensus, aut quod vitam mutare voluerit, liquido appareat, aut legitimam professionem emiseric, beneficium alteri libere conferri poterit.

Qui vitam regularem vovit, monasterium ingredi debet, non obstante quod fuerit prælaturam consecutus. h. d.

IS quoque, qui votum de ingressu religionis compos mentis emittit, ut Monachus fiat, cogendus erit. Usque adeo enim Deo voti ligat emissio, ut etiam si quis post votum prælaturam fuerit consecutus, Domino tamen promissa reddere sit compellendus.

Per votum solenne derogatur simplici. h. d.

Illud quæritur potest, si quis post votum de certa religione intranda emissum, aliam religionem etiam laxiorem ingrediatur, & in eadem proutatur, ibidemne possit, voto non obstante priore, licite remanere? in qua specie, cum per secundum solenne votum priori simplici derogari poterit, responsum est, posse Monachum in ea religione, in qua professus est, remanere: eidem tamen pro voto non completo, poenitentiam imponendam. Est autem in proposito votum simplex, quod non est aliqua professione munitum. Solenne vero est, quod quis per professionem tacitam vel expressam comprobavit.

Semel factus Monachus, cogitur remanere in monasterio. h. d.

Ignitur, qui legitima ætate constitutus, habitum semel induit sponte, religiosum propositum ultro susceptum deserere non poterit, sed proprio Abbati obediens, in castitate in proprio deget monasterio.

Monachus non potest aliquid proprium habere, nec contra huc potest Papa dispensare. h. d.

Ed nec aliquid proprium possidere debet: & si quid habet, totam in continenti resignabit. Nam abdicatio proprietatis adeo est annexa regulæ monachali, ut contra eam nec summus Pontifex possit licentiam indulgere. Et si proprietates apud quenquam inventa fuerit in morte, is est Christianâ sepulturâ privandus, & sepultus exhumandus: prout etiam beatus Gregorius se fecisse narrat.

Potest Monachus transire solum in arctiorem religionem: & si dubitetur, an sit arctior, in quam Monachus vult migrare, statur jussu Abbatis. h. d.

Sed nec temerè Monachus de monasterio in monasterium migrare permittendus est, nisi monasterium, ad quod transitum facere cupit, districtius existat. Quo casu, nullo obstante privilegio, Prælatus Monacho sine difficultate debet transcendendi licentiam indulgere, ne videatur propositum impedire divinitus inspiratum. Quod si forte probabiliter dubitetur, utrum quis velit ad ordinem arctiorem transire, an ad laxiorem, ex charitate, an

ex temeritate, superioris est judicium requirendum, ne forte angelus Sathanz in lucis Angelum se transformet.

Monachos solum in ordinem Carthusiensium migrare possunt. h. d.

Mendicantibus a verò approbatis, qui prætextu ætatis ducendæ vitæ ad monasterium confugiunt, etiam si autoritate Apostolicâ fuerint muniti, Clemens Quintus, sacro approbante Concilio, interdixit ne vocem aulicorum in Capitulo talis monasterii haberent, neve ad prioratus administrationes, aut quacunq; officia assumi possent. Sed novissimè b Martinus Quartus omninò revocavit, Mendicantes ad aliquem monasticum ordinem, excepto ordine Carthusiensium, sine speciali sedis Apostolicæ concessione transire, tam recipientibus quàm receptis, ipso facto excommunicationis poenam incursum.

Abbatibus debent perquirere fugitivos, & Monachi non possunt præse Ecclesiis parochialibus: licet facti sit in regularibus. h. d.

Fugitivos vero debent Abbates sollicitè perquirere, & ut ad monasterium & frugem melioris vitæ revertantur, opportunis remediis providere, nec ordinarios qui eorum suppleant negligentiam, expectare. Singuli quoque Monachi per villas & oppida non debent discurrere, nec per quasunque parochiales Ecclesias disponi: quod in regularibus, cum regulæ inserviant laxiori, specialiter cautum non invenitur. Ideoque & illis cum minori difficultate parochialibus Ecclesiis præcisè permittitur.

Quomodo & qualis sit eligendus in Abbatem. h. d.

UT autem inviolabiliter monastica disciplina custodiat, de congregatione Monachorum Abbas eligendus est, quem ordo vitæ & meritum magis poposcerit ordinari, ut uni tantum præsit monasterio, qui cautus sit in regimine, humilis, & discretus, & cui Monachi cum omni obedientia & devotione subiaceant.

Non professus non potest eligi in Abbatem, sed bene in Episcopum. h. d.

ET præterea cum in magistrum assumi non debeat, qui formam discipuli non assumpsit, nec sit praticiens, qui subesse non novit: Religiosus, qui regulam ordinem antè non fuerit expressè professus, in Abbatem, vel ad aliam regularium prælaturam, qui cautus sit in regimine, humilis, & discretus, & cui Monachi cum omni obedientia & devotione subiaceant, talis in secularibus vel regularibus Ecclesiis eligi minimè prohibetur.

Visitatores erant, & quid agere debeant. h. d.

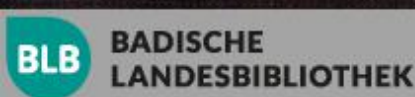
Visitatores quoque in Capitulo creandi sunt secundum formam generalis Concilii, qui visitationis officium exequantur, eos omnia, quæ Viennensi Concilio constituta sunt, fideliter observari faciant, & de statu monasteriorum, & observantiis regularibus diligenter inquirent: & tam in spiritualibus, quàm in temporalibus corrigant & reforment, quæ viderint corrigenda, & omnia secundum Honorianæ constitutionis tenorem prosequantur.

Non debet quis invenire, vel fundare novam religionem. h. d.

Novissimè sciendum est, generali Concilio semel atque iterum cautum esse, ne quis in posterum novam religionem inveniat: sed quod, quicumque ad religionem converti voluerit, unam de probatis assumat. Similiter etiam de iis qui religiosam domum de novo fundare voluerint, cautum est, ut regulam & institutionem de probatis assumant.

a Cl. 1. eod. tit. de reg. b extr. 2. communi. de reg. c. e. fin. extr. eod. tit. d. e. 1. extr. de stat. Monachor. e. c. quod Dei. de statu Monach. extr. f. c. Abbatem, cum duobus seq. 11. q. 2. g. c. cum in magistrum. extr. de elec. h. can. nullus religiosus. de election. in 6. i. Clem. 1. eod. tit. de stat. Monach. k. c. fin. extr. de relig. dom.

a D. c. non solum. & facile. b c. beneficium. eod. tit. in 6. c. c. penult. eod. tit. in 6. d. e. cum ad monasterium. extr. de statu Monachor. e. c. Ioannes. extr. eod. tit. f. c. licet quibusdam. extra. eod. tit.

INSTITUTIONUM
JURIS CANONICI
LIBER SECUNDUS.

DE RERUM DIVISIONE, ATQUE ILLARUM
ADMINISTRATIONE.

TITULUS PRIMUS.

¶ *Res Ecclesiasticae sunt aut spirituales, aut temporales. hoc dicitur.*

Uperiore libro de jure personarum exposuimus: modò videamus de rebus Ecclesiasticis, illarumque tractatione, & administratione. Summa rerum Ecclesiasticarum divisio in duos articulos deducitur: nam aut spirituales sunt, aut temporales. Spirituales sunt, quae spiritui deserviunt, atque animae causae sunt instituta: ut Sacramenta Ecclesiae, altaria, & his similia. Temporales sunt, quae non tam spiritibus, quam corporis gratia pro Ecclesiasticis ministeriis, factorumque ministrorum usu sunt comparatae: ut sunt praedia, domus, & fructus decimales.

¶ *Res spirituales sunt aut incorporeales, aut corporales: & corporales iterantur in Sacramenta, in res sacras sanctas & religiosas. h. d.*

Rursus spiritualium quaedam sunt incorporeales, quaedam verò corporales. Incorporeales sunt, quae neque tangi, neque sensu corporeo percipi possunt: quales sunt, virtutes, & dona Dei, aut quae in jure consistunt. Corporales sunt, quae tangi & humanis sensibus percipi possunt. Harum autem quaedam sunt Sacramenta, quaedam sacra sunt, & sancta, quaedam religiosa. Videamus igitur nunc de spiritualibus: & quidem incorporeales, cum de his tam supra opportunis locis loquuti fuerimus, quàm etiam infra suo tempore dicendi simus, specialem tractatum minime exigunt: itaque tractemus jam de corporalibus, ac primum de Sacramentis, de factis, sanctis, & religiosis, consequenter etiam loquenturi: ac demùm de rebus temporalibus, atque illarum administratione.

DE SACRAMENTIS.
TITULUS II.

¶ *Quid sit Sacramentum. h. d.*

Sacramentum est, est invisibilis gratiae visibilis forma, ita quòd ejus similitudinem gerens & causa existat.

¶ *Sacramentorum quaedam necessaria sunt, quaedam voluntaria. h. d.*

Sacramentorum summa divisio haec est b, quòd ut sunt necessaria, aut voluntaria. Necessaria sunt, quae sine interitu salutis aeternae praetermitti & contemni non possunt: ut sunt, Baptismus, Confirmatio, Poenitentia, Eucharistia, Extrema Unctio: quae omnia ad particularem cuiusque profectum sunt principaliter instituta. Volun-

a Can. sacrificium. de conf. dist. 2. b can. immisionem. & sed notandum, 1. q. 1. gl. 1. c. venen. extr. de transmissio.

taria sunt, quae sine salutis dispensio, pro cuiusque arbitrio recipi possunt, & refutari: qualia sunt, Ordo sacer, & Matrimonium: & haec ad totius Ecclesiae profectum & subsidium principaliter pertinent.

¶ *Necessariorum Sacramentorum quaedam deserviunt ad ingressum Ecclesiae, quaedam ad progressum in Ecclesia, quaedam autem egressum ab Ecclesia. h. d.*

ET rursus necessariorum quaedam ad ingressum Ecclesiae sunt comparata, ut Baptismus: quaedam ad progressum in Ecclesia, ut Confirmatio, Poenitentia, Eucharistia: quaedam ad egressum ab Ecclesia, ut postrema unctio.

¶ *Secunda distinctio Sacramentorum, quod quaedam characterem imprimunt, quae iterari non possunt: quaedam non imprimunt, quae iterari admittunt. h. d.*

Rursus Sacramentorum quaedam characterem imprimunt, quaedam verò non. Quae characterem imprimunt, iterari non possunt: ut Baptismus, Confirmatio, Ordo sacer. Cetera verò, quae characterem nullum imprimunt, iterari minime prohibentur: ut Eucharistia, Unctio, Poenitentia, Matrimonium.

¶ *Sacramenta constant elemento & verbo. h. d.*

Constant autem Sacramenta elemento & verbo. Elementum hic accipimus, quicquid sub visibili natura, invisibilem gratiam designat & continet. Verba sunt, quae formae visibilis efficaciam exprimentur: ergò accedente verbo ad elementum, sacramentum fieri.

¶ *Non Ecclesia, sed Christus instituit Sacramenta, quae tamen dicuntur Ecclesiae, quia illa per ea sanctificatur, & illa ministrat. hoc dicitur.*

ILLud quoque scire nos oportet, quòd non Ecclesia, sed ipso Domino instituentis Sacramentis utimur: sed tamen ideo Ecclesiae Sacramenta nuncupamus, tum quòd per ea sanctificata, & caelesti sponso matrimonii foedere conjuncta sit: tum quòd illorum dispensatio ejus credita sit ministerio.

¶ *Etiā malus minister, & haereticus potest ministrare sacramenta. h. d.*

ERgò a qui baptizat, qui absolvit, & in singulis Sacramentis divinitus operatur, Dominus est: minister verò Ecclesiae in consueendis sacris mysteriis, vel dispensandis, praeter nudum ministerium nihil sibi vendicare valent, cum non propriam, sed ejus qui Sacramenta instituit, personam referant, nec ulla ex ipsius sanctificandi virtus manet. Unde, quanquam eos inculpato esse deceat, si tamen mali sint, vel à catholica communione se juncti, nihilominus & conficere Sacramenta, &

a Can. aliud est. & can. seq. de consecr. dist. 4.

dispensa.

dispensare poterunt: veluti enim per lapideos canales ad areolas aqua transfunditur, & solis radii per loca fortissima transientes, nullâ contactûs maculatione contaminantur: sic multo magis Sacramenta nulla ministeri fœditate commaculantur.

¶ Spirituali potestas exerceri sine fide potest, sed non sine intentione Ecclesie. h. d.

Hoc tamen sic intelligi oportet, si tales ministri intentionem Ecclesie concordem habeant. Ceterum si aliud agere intendant, putâ sacris illudere mysteriis, vel aliud, quod Ecclesie non consentiat, nihil agitur: sine fide enim spiritualis potestas exerceri quidem potest, sine Ecclesie intentione non potest. His circa Sacramenta generaliter cognitis, exordiamur nunc de singulis etiam specialiter dicere: & quia baptismus fundamentum a est & janua ceterorum, merito ab eo principatum sumamus.

DE BAPTISMO ET EJUS effectu.

TITULUS III.

¶ Baptismus operatur animæ abluitionem, & in locum circumcisiois est institutus. h. d.

Baptismus est ablutio corporis exterior, quæ, adhibita certâ verborum formâ, interiorum animæ abluitionem designat & operatur. Veluti enim circumcisio in populo Dei, in fidei justitixque signaculum instituta, ad significationem purgationis originalis veterisque peccati parvulis valebat: sic & baptismus ad hominis innovationem valere coepit.

¶ Laici in baptismo plena contingat peccatorum remissio, non tamen contingat plena novitas. h. d.

Non tamen ex quo quisque baptizatus, statim etiam in eo omnis vetus infirmitas abluimitur, sed renovatio ad remissionem peccatorum incipit, & ad intelligentiam & operationem spiritualium: cetera verò sunt in ipse, donec re compleatur, quod erit in resurrectionis tempore. Quamvis ergo in baptismo plena fiat peccatorum remissio, non propterea plena novitas & mutatio contingit.

¶ Cura baptizandi ad solos Sacerdotes spectat, sed ex causa necessitatis quilibet potest baptizare. h. d.

Baptizandi autem cura ad solos Sacerdotes pertinet, ejusque ministerium nec ipsis Diaconis explere permittitur, absque Episcopo vel Presbytero: nisi his procul absentibus, ultima languoris cogat necessitas: quo casu & Laicis fidelibus, atque ipsis mulieribus & baptizare permittitur. Presbyter verò, cujus negligentia commissum est, ut quis sine baptismo ex humanis excesserit, deponendus erit f.

¶ Baptizati ab hæreticis, schismaticis, paganis, vel aliis facinorosis, non sunt denudò rebaptizandi. h. d.

Sed & si qui ab hæreticis, sive schismaticis, vel etiam paganis, aut aliis facinorosis baptizati fuerint, quasi baptizati non fuerint, iterum baptizari non debent. Antiqua h tamen patrum induxit institutio, ut qui ab his in Trinitatis nomine baptizati fuerint, cum ad sanctam Ecclesiam redierint, aut unctioe chrismatis, aut impositione manûs, aut solâ professione fidei, ad sinum matris Ecclesie revocentur.

¶ Nemo seipsum baptizare potest. h. d.

Sed i quanquam baptismus ab hæreticis, schismaticis vel paganis susceptus valeat, ipsum tamen se baptizare nemo poterit: sicut enim in carnali generatione, quâ

proles ex viro & femina nascitur, alius est qui carnaliter gignit, alius qui gignitur: sic in sacramentali generatione, quâ soboles ex aqua & Spiritu Sancto renascitur, alius debet esse qui spiritualiter generet, alius qui generetur. Unde de Judæo, qui in mortis articulo constitutus, in aquam seipsum immergendo dixerat, Ego me baptizo in nomine Patris, & Filii, & Spiritus Sancti, responsum est, denudò ab alio illum baptizandum esse, ut ostendatur, quod alius est qui baptizatur, alius qui baptizat: quamvis si talis continuo decessisset, protinus ad patriam evolâisset, non propter fidei sacramentum, sed propter sacramenti fidem.

¶ Baptismus alius fluminis, alius fluminis, alius sanguinis. h. d.

Quod quidem & de illo recte creditur, qui visibiliter non baptizatus martyrii subiit sacramentum. Baptismus enim invisibiliter ministratur, quem non contemptus religionis, sed terminus necessitatis excludit. Unde scite a scriptum à quibusdam reperitur, baptismum alium esse fluminis, alium fluminis, alium verò sanguinis: cum baptismi virtus & efficacia, non tam abluitione s corporis, quàm fide cordis contineatur: & aliud sit per ministerium baptizare e, quod Sacerdos exequitur: aliud per potestatem, quam Dominus non usque adeo sacramentis adjunxit, ut sine illis eorundem gratiam tribuere non possit.

¶ Parvuli baptizantur in fide parentum, & Ecclesia: & non debet minus esse virtus baptismi, quàm circumcisiois. h. d.

Non tamen, quia fide cordis baptismi virtus continetur, ideo minus parvulos a, qui credere ob ætatem non possunt, unda salutaris abluat, cum & ii, non per usum, sed per habitum fidei, quem suscipiunt in baptismo, credere non male credentur, & in fide parentum & Ecclesie, alio profitente, baptizati, ob fidei sacramentum recte fideles dici possunt: & cum circumcisio f tam adultis, quàm parvulis ex præcepto Domini conferretur, ne baptismus, qui succedit in locum ipsius, & generalior tamen existit, cum tam viri, quàm femine baptizentur, minoris videatur effectus, tam adultis, quàm parvulis esse conferendus.

¶ Tam mater, quàm filius in ipso articulo parturiendi, possunt separatim baptizari, nec se id creditur baptismus iteratus. h. d.

Is quoque cujus mater vel prægnans, vel in ipsa hora, quâ parturit, mortis urgente periculo baptismatis gratiam perceperit, baptizari poterit, nec propterea bis baptizatus reputabitur: cum utique ad maternum corpus, cum esset in utero, pertineret: nec ibi regeneratio reperiri possit, ubi generatio non præcesserit, nec in hoc infanti, qui nascitur, aliquid mater participat, cum uniuscujusque propria voluntas in confessione sit attendenda.

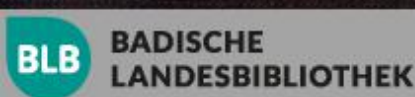
¶ Muti, surdi, & agrotantes baptizari possunt. h. d.

Muti quoque b & surdi, item agrotantes, qui pro se respondere non possunt, aliis pro se profitentibus, recte baptizari poterunt.

¶ Dormiens & amens, si ante somnum & amentiam habuerint propositum baptizandi, baptizari possunt. h. d.

De dormientibus i & amentibus quæsitum est, & planè si prius quàm dormirent, aut amentiam incurerent, non baptizandi propositum haberent, quia in eis eadem perdurare voluntas intelligitur, si sic immergi fuerint, characterem sacramenti non suscipiunt: secus autem, si prius catechumeni extitissent, & baptizandi propositum habuissent: tales enim in necessitatis articulo baptizare consuevit Ecclesia. Tunc ergo characterem

a Gl. in sum. de conf. dist. 4. b can. verus baptis. d. dist. 4. c can. aliud est. d. dist. 4. d cap. majores. in fine. princ. extr. ead. e can. illud. & can. seq. vers. parvuli. de consecr. dist. 4. f can. majores & cum ergo extr. ead. g can. si ad matris & can. seq. de conf. dist. 4. h can. parvuli. alio. & can. seq. d. 4. de consecr. i cap. majores. in fine. extr. ead.

facramentalis imprimis operatio, cum obicem voluntatis contrarie non invenit obfistentem.

¶ *Devisu baptizatus characterem suscipit, & cogendus est ad observantiam fidei: secus si penitus coactus sit. h. d.*

Sed & si quis non sponte, dum tamen non omnino coactus baptismatis susceperit sacramentum, Christianitatis characterem suscipit: ut patet, cum quis terroribus, atque suppliciis ad undam salutarem transitus, & ob id tanquam conditionaliter volens, licet absolute non velit, est ad fidei Christianae cogendus observantiam. Ille vero, qui nunquam consentit, sed penitus contradicit, nec rem, nec characterem sacramenti suscipit. Plus est enim expresse contradicere, quam minimè consentire.

¶ *Li de quo non est presumptio quod sit baptizatus, debet sine metu iterationis baptizari. h. d.*

Illud a. in dubium venire non debet, quoties nulla extant indicia, interpropinquos & familiares, quibus aliquos baptizatos esse doceri possit, eosdem baptizari minimè prohibendos esse. Quod enim factum esse nescitur, nulla ratio fiat, ut iteratum videatur: nec temeritas intervenit presumptionis, ubi est diligentia pietatis. De eo tamen, qui Christianis parentibus natus, inter Christianos est fideliter conversatus, tam violenter presumitur quod baptizatus fuerit, ut hæc presumptio pro veritate sit habenda, donec evidentissimis argumentis contrarium probatum fuerit.

¶ *Iterum scienter baptizatus debet severissime puniri; ignoranter vero baptizatus non potest ordinari, nisi ex necessitate. h. d.*

Quod si b. quis sciens & prudens iterum baptizari sustinuerit, arctissimæ poenitentiae subiciendus erit: quod si ignoranter, nulla quidem imponenda erit poenitentia, sed nisi magna cogat necessitas, ordinari non poterit.

¶ *Iterantes Baptismum sunt deponendi ab officio, & beneficiis. hoc dicit.*

Illo quoque, qui ausu temerario in homine jam baptizato coeleste lavacrum iterare ausi fuerint, excommunicationis mucrone percussi, ab omni officio & beneficio Ecclesiastico deponentur.

¶ *Multa sunt in baptismo, quæ non sunt de ejus substantia. h. d.*

Postremo sciendum est, quod licet verbo tantum c. & elemento, baptismatis substantia contineatur & forma, multa tamen à sanctis patribus ad ejus decorem fuerunt solemniter constituta, ut immersionis numerus, Exorcismi, Clericorum exsufflationis, salis benedicti exhibitio, salivæ contactus, inunctio: quæ si ex neglectu prætermissa fuerint, omisso culpa reos arguet.

¶ *Baptismus non debet conferri in privato domicilio, nisi ex necessitate, vel ob magnam mobilitatem. h. d.*

Illud etiam novissimè d. Viennensi Concilio constitutum est, ne quis in privatis domibus, sed duntaxat in Ecclesiis, in quibus sunt ad hoc fontes specialiter deputati, aliquos audeat baptizare: nisi Regum vel Principum liberi baptizandi fuerint, vel talis necessitas emergerit, propter quam ad Ecclesiam absque periculo accessus haberi nequeat.

DE SACRAMENTO CHRISTIANITATIS.

TITULUS IV.

¶ *Fideles post receptum baptismum debent christiana, h. d.*

Quamvis autem continuè transitis regenerationis sufficiat beneficium, videtur tamen etiam confirmationis auxilium esse necessarium. Ita enim conjuncta sunt hæc duo sacramenta, ut unum ab altero, nisi morte præveniente, separari non debeat.

¶ *Christiano sacramentum operatur augmentum gratiæ, & salis Episcopi christiana, h. d.*

a Can. si nulla extant, de consec. dist. 4. *b* Can. qui h. de consec. dist. 4. *c* C. non ut, extr. eod. *d* Cl. i. eod. tit.

Igitur omnes fideles post baptismum, paracletum à per manus impositionem accipere debent, ut perfectè Christiani inveniantur. Spiritus b. Sanctus enim, qui super aquas baptismi salutifero descendit lapsu, in fonte plenitudinem tribuit ad innocentiam, in confirmatione robur & augmentum præstat ad gratiam: Unde & cum extens unctio: simplex Sacerdos vel Presbyter valeat exhibere, hanc non nisi summus Sacerdos, hoc est, Episcopus conferre debet: alioqui nullà excusante consuetudine christiano irrita habebitur & vacua; nec inter Ecclesiastica sacramenta reputabitur, cum manus imposuisse præter Apostolos, quorum hodiè vicem sustinent Episcopi, nulli alii legantur.

¶ *Jejunis à jejunio debet dari Christiana, nisi necessitas aliud cogat. h. d.*

Accedit igitur, qui legitime sunt ætatis, ad confirmationem jejuni d. ut à jejunis Episcopis sacro crimine in fronte deliniti: per manus impositionem paracletum recipiant. Planè infirmis, & morte periclitantibus, vel quolibet causâ impeditis, nullà de jejunio habitâ ratione, manus imponi poterit.

¶ *In Baptismo, Confirmatione, & Catechismo debent patrum intervenire. h. d.*

Illud e. commune est tam his qui baptizandi sunt, quam etiam illis qui confirmationis munus recipere debent, ut aliquem in patrum habeant, qui eosdem in religione Christiana, & fide Dominice instituat, & qui pro eis apud Deum quasi fidei justos existat quod & in Catechismo observandum erit.

¶ *Patrum non debent esse fures, vel non baptizati, vel confirmandi. h. d.*

Admonendi tamen sumus, quod nec plures quinquaginta in baptismo, aut in confirmatione suscipere debent, sed unus tantum, sive vir, sive mulier: nec quinquaginta quisquam tenere, vel levare poterit, qui ipse baptizatus non sit, vel confirmatus.

¶ *Parentes non possunt esse patrum propriorum filiarum, nec Abbates, vel Monachorum. h. d.*

Parentes quoque proprios filios, vel Abbates g. vel Monachi alienos de sacro fonte suscipere, aut in confirmatione tenere non debent.

¶ *Nec Baptismus, nec Christiana possunt iterari, & utrumque conferri potest tempore interditi. h. d.*

Commune etiam illud est utrisque, quod & neutrum (ut paulo ante diximus) iterari potest, quippe quod ambo characterem imprimunt, & quod interditi tempore ob imminens ex dilatione periculum utrumque conferri, & pro utroque christiana confici poterit, ut infra suo loco latius exponemus.

DE POENITENTIIS, ET REMISSIONIBUS.

TITULUS V.

¶ *Quid sit poenitentia, & effectus poenitentia, h. d.*

Poenitentia, est Sacramentum, quod contritione, confessione, & satisfactione concurrentibus, peccatorum operatur remissionem. Multiplex enim Dei misericordia: ita lapsibus humanis subvenit, ut non solum per baptismi & confirmationis gratiam, sed etiam per poenitentia: medicinam spes æternæ vitæ reparari velit. Unde qui dona regenerationis violaverint, proprio se iudicio condemnantes, per Sacramentum poenitentia: ad criminum remissionem, quasi ex naufragio arrepta tabulâ ad portum perveniunt.

a Can. novissime de consec. d. 5. *b* can. 1. de consec. dist. 1. *c* can. un. & per poenit. extr. de sac. unct. & can. manus quinq. de consec. dist. 1. *d* can. ut jejunis. & can. seq. de consec. dist. 1. *e* c. vos ante omnia. de consec. dist. 4. *f* c. non plures. de consec. dist. 4. & can. seq. *g* can. non licet. de consec. dist. 4.

¶ Tres sunt species penitentia, & penitentia solennis iterari non potest, & penitentia ad sacros ordines redditur inhabilis. h. d.

Sunt autem penitentia tres species: quaedam enim est solennis, quaedam publica, quaedam privata. Solennis est, quam propter majora scelera, Episcopus in capite jejunii, servata certâ recum ferie, delinquentibus solet imponere: quæ quidem ne Ecclesie vilescat auctoritas, iterari non debet: & tales penitentes ad sacros ordines (ut supra exposuimus a) inhabiles reddit, quippe quæ nec aliter potest Sacerdotibus imponi, quam si prius cœlestis militiæ cingulo exuti fuerint.

¶ Publica delicta & publica penitentia tui debent. h. d.

Publica penitentia est, quæ publicè, nullâ servatâ juris solennitate, peragenda injungitur: qualis est, peregrinatio, certi habitus delatio, & his similia. Cum enim manifesta peccata non sint occultâ correctione purganda, rectè constitutum est, ut qui publicè peccando proximo suo scandalum præbuerint, publicam etiam penitentiam à propriis sibi Sacerdotibus impostam peragere debeant. Apparet itaque ex his, quod licet omnis solennis penitentia publica sit, non tamen omnis publica est solennis.

¶ Unusquisq; semel in anno debet confiteri, & Eucharistiam sumere, nisi de consilio Sacerdotis abstineat. h. d.

Privata aut secreta penitentia est, quæ in occulto Deo fit & Sacerdoti. Statutum est enim generali Concilio b, ut omnis fidelis, quamprimum sapere ceperit, omnia sua peccata proprio Sacerdoti confiteatur, & in junctam sibi penitentiam propriis viribus adimplere studeat; suscipiens reverenter ad minus, singulis annis in Paschate Eucharistiæ sacramentum, nisi forte de Sacerdotis consilio ex causa duxerit abstinendum; alioqui & vivens ab ingressu Ecclesie arcebitur, & moriens Christianâ carebit sepulturâ.

¶ Penitentia confitâ contritione, confessione, & satisfatione loci dicitur.

Constat igitur penitentia sacramentum tribus partibus: contritione cordis, confessione oris, & operis satisfatione. Contritio nihil aliud est, quam dolor pro peccatis voluntariè assumptus, cum proposito confitendi, & satisfaciendi. Confessio, (ut Augustino placet) est, per quam morbus latens spe veniæ aperitur: vel, confessio est Canonica peccatorum coram proprio Sacerdote facta declaratio.

¶ Tribus casibus potest quis confiteri non proprio Sacerdoti, si obtineat licentiam ab eodem, vel ab Episcopo, vel si confiteatur fratrem habentibus generaliter potestatem audiendi confessiones. h. d.

Quod autem dicitur etiam proprio Sacerdote, ita demum obtinet, si nullâ legitima causâ subitè ejus declinandi judicium. Ceterum si quis vel proprii Sacerdotis imperitiam, & verecundiam, vel aliâs vitam & mores suspectos habeat, & propterea alieno Sacerdoti d confiteri voluerit, licentiam prius postulet & obtineat à proprio: cum aliter illum alienus, quicumque suffragante consuetudine, non possit absolvere, vel ligare. Si quis tamen regularibus generaliter audiendi confessiones potestatem habentibus, & locorum ordinariis presentibus, & ab iisdem approbatis, confessus fuerit; Faciens Doctoris rejectâ sententiâ, non magis eadem peccata tenentur iterum confiteri, quam si ea proprio Sacerdoti juxta generalis Concilii dispositionem confessus fuisset.

¶ Episcopus potest suo subdito concedere licentiam eligendi confessorem. h. d.

Episcopus quoque subdito suo, ut quemvis idoneum sibi deligat confessorem, facultatem concedere poterit: cum non minoris esse debeat efficacis ab Episcopo obtenta licentia, quam à Parochiali Sacerdote.

a Tit. qui prom. non poss. & penitentes. b c. omni utriusq; extr. cod. c. c. fin. de parat. dist. 6. d. c. omni utriusque, & si quis autem. extr. cod.

¶ Necessitas facit affectum reputari pro effectu. h. d.

Sed & si penitendi urgeat necessitas, nec desideranti locus aut tempus proprium Sacerdotem offerat, & si is, cui quis confiteatur, solvendi nullam potestatem habeat; tanta tamen est vis confessionis, ut dignus fiat veniâ ex desiderio Sacerdotis, qui proximo suo criminis turpitudinem confiteri non refugit. Votum enim pro opere reputatur, cum operis perficiendi facultas deest.

¶ In perpetuum est monasterium destrudendum, qui revelat confessionem. h. d.

Sed a sive proprius Sacerdos, sive alius penitentiam audiat, cavebit omnino, ne aut verbo, aut alio quovis modo confitentem prodât: quoniam qui peccatum in penitentiali iudicio sibi detectum revelare ausus fuerit, non solum à sacerdotali officio deponendus erit, verum etiam ad agendam perpetuâ penitentiam in arctum monasterium detrudendus.

¶ Sacerdos non debet quem absolvere de casibus reservatis Papa, vel Episcopo. h. d.

Illud etiam animadvertere Sacerdotem oportet, ne quem scilicet ab his criminibus absolvendo liberaret, tenet; quorum absolutio aut Apostolico b, aut proprio ordinario est reservata: ut puta, si penitens Clericum enormiter læserit, Ecclesiam combusserit, vel fregerit, falsum commiserit, Cardinalem, vel Episcopum insecutus fuerit, cum Moniali rem habuerit, & in aliis casibus.

¶ In generali confessione non veniunt ea, quæ quis non esset verisimiliter in specie concessurus. h. d.

De eo tamen quaesitum est, si Episcopus subdito suo concesserit, ut sibi possit idoneum eligere confessorem, an tunc ille, quem is elegerit, in casibus, qui eidem Episcopo specialiter reservantur, absolviendi habeat facultatem: & cum in generali confessione illa minime veniant, quæ non esset quis verisimiliter in specie concessurus, responsum est, electum hunc hujusmodi non habere potestatem.

¶ Contritio & confessio sine satisfatione parum proficiunt. hoc dicitur.

Sed nec contritio multum proficiet, nec confessio, nisi sambabus adjuncta fuerit satisfactio: quæ nihil aliud est, quam quædam injuriæ illatæ compensatio: nullus enim delictorum accipit veniam, nisi (si nullâ necessitate fuerit impeditus) qualem cunque, et si longe minorem, quam debeat, poenam solverit. Nec sufficit mores in melius commutare, & à præteritis malis recedere, nisi etiam de his, quæ facta sunt, Deo satisfiat per contriti cordis sacrificium, cooperantibus elemosynis, orationibus, & jejuniis.

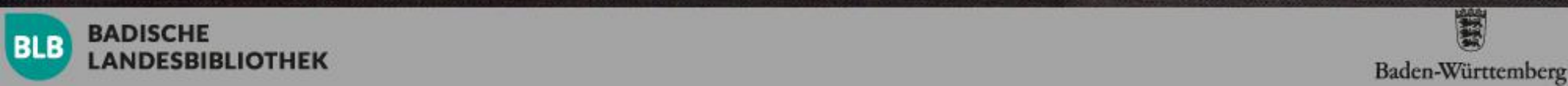
¶ Medici, qui agrotos ad penitentiam non inducunt, sunt ab Ecclesia ingressu arcendi. h. d.

Medicos a etiam admonere oportet, ut cum eos ad infirmos vocari contigerit, ipsos ante omnia moneant, & inducant, ut medicos vocent animarum: ut, postquam fuerit agrotanti de spiritali salute provisum, ad corporalis medicinæ remedium salubrius procedatur. Si quis autem Medicorum seculis fecerit, ab Ecclesie ingressu arcebitur, donec pro transgressione hujusmodi satisfecerit.

¶ Qui habuit propositum confitendi, potest absolvi, si scilicet morbi non possit confiteri. h. d.

Si quis autem in infirmitate constitutus, penitentiam petierit, & dum ad eum invitatus Sacerdos properat, morbo oppressus obmutuerit, vel in phrenesim conversus fuerit, & penitentiam moriturus, & per manus impositionem reconciliationem accipere poterit.

a Commisurisq; & caveat. extr. cod. b Clem. 1. & quib. vers. sic. nec etiam. de privileg. c. c. 2. de par. in 6. d. c. cum infirmus. extr. cod.

¶ *Deputatus ultimo supplicio sacramentum penitentia & Eucharistia non negatur. h. d.*

Non infirmis solum, sed etiam ultro gladio morituris in hac parte iura subveniunt, cum ultimo damnatis supplicio a poenitentia sacramentum, si petant, non solum negari non debeat, verum etiam sint censuram Ecclesiasticam ab ordinariis locorum coercendi, quicumque adversarentur, quod minus id consistant. Quod ipsum & de Eucharistia quoque intelligendum erit, cum quibuscunque poenitentia non negetur, viaticum quoque, quod verè poenitentibus exhibetur, intelligatur esse concessum.

¶ *¶*

DE EUCHARISTIA.

TITULUS VI.

¶ *Maximum est Eucharistia sacramentum, & saltem semel in anno debet assumi. h. d.*

Et autem inter cetera, Eucharistia sacramentum maximum h, & oblationes omnes longè antecellit. Unde, sicut præstantius est ceteris, ita etiam diligentius excoli debet. Et quidem circa prima fidei cunabula frequentissima erat apud fideles sanctissimi viatici susceptio; sed cum postea paulatim tepescere charitate rarius homines communicarent, constitutum fuit e, ut nisi quis majoribus fortasse criminibus impediretur, tribus saltem vicibus in anno communicare deberet: donec refrigerante penitus religionis ardore, eo tandem ventum est, ut semel saltem singulis annis a, unusquisque coelestis mensæ debeat esse particeps.

¶ *Quotidie Sacerdotes hodie pro populo sacrificare debent, sed semel tantum, non plures, nisi ex magna causa, vel in nativitate Domini, hoc dicunt.*

Invaluit tamen, ut Deo quotidie Sacerdotes pro populo hanc oblationem facerent. Quoniam enim quotidie labimur, ideo etiam Christus quotidie mystice pro nobis immolatur: in quo tamen illud cavendum est, ne Sacerdos, quacunque præfulgeat dignitate e, amplius quam semel in die celebret; nisi aut aliter faciendum. Domini nativitas f laudeat, aut urgens cogat necessitas. Satis enim felix est, qui semel digne celebrat.

¶ *Presbyter tantum debet exhibere Eucharistiam, non inferior: nisi subsit necessitas. h. d.*

Sed nec ab omnibus nec passim omnibus, tantum sacramentum exhiberi debet; nam veluti solus Sacerdos illud conficit, ita etiam nemo præter eum exhibere poterit. Quod si Presbyter aliter quam per semetipsum infirmum, vel alium communicet, ex Rhemensis & Concilii dispositione, sui gradus periculo subiacet. Permissit tamen Laodicense Concilium h, si necessitas urget, ut Diaconus præsentem Presbytero Eucharistiam iustus erogare possit.

¶ *Sacerdos constituitur in peccato mortali, quando se ipsum, est suspensus, non quando alius. h. d.*

Modò Sacerdotes, si quâ criminali i maculâ sese infectos esse sentiant, ab huiusmodi exhibitione abstinere debent. Quoniam si peccato mortali & vel minori excommunicatione illigatus celebret, & sacramenta conferat, licet graviter peccet, nullam tamen irregularitatis notam incurrit, & sacramenta ab eo collata, virtutis effectu non carent: cum non à collatione, sed à participatione, quæ in sola perceptione consistit, videatur esse remota.

a. Clem. 1. de parvitat. b. Can. nihil in sacrificiis. de consecr. dist. 2. c. Can. est non. de consecr. distinction. 2. d. Can. omnium. de penit. e. C. te referent. extr. de celeb. miss. f. C. confulasti. extr. de celeb. missar. g. Can. pervenit. de consec. dist. 2. h. Can. præsentem. dist. 2. i. Can. Sacerdotes qui. 1. q. 1. in fin. k. Can. si extr. de Cler. excommo.

¶ *Scenicis & histrionibus non est danda Eucharistia: pro ceteris autem maxime infirmis, semper debet esse parata. h. d.*

Item quamvis regulariter nullus, etiam si quem Sacerdoti peccatorem & impenitentem esse iqueat, ab altari sit arcendus; Scenicis a tamen, atque histrionibus, ceterisque personis huiusmodi, quando tam detestandas artes exercuerint, sacra communio deneganda erit. Nec enim Evangelicæ disciplinæ congruit, ut pudor & honor Ecclesiæ tam turpi & infami contagione fœderetur. In ceteris prospiciet Presbyter, ut si quis infirmatus fuerit, ita Eucharistiam paratam habeat h, ut nemo sine communionem moriatur.

¶ *Sacramentum Eucharistia consistat visibilibus formâ, veritate corporis, & spiritali virtute. Et in calice poni debet vinum aquâ mixtum. h. d.*

Constat e autem Eucharistia sacramentum visibili formâ, veritate corporis, & virtute spiritali. Forma visibilis est panis, & vini d: vinum verò hoc loco intelligimus aquâ permixtum: nec enim in calice Domini, aut vinum solum, aut aqua sola offerri debet, cum utrumque ex latere illius profuissse legatur. Illud etiam rationabilis consuetudo generalis habet Ecclesiæ, ut plus in eo vini, quam aquæ sit ponendum e.

¶ *In sacramento altaris & panis & vinum sunt vera caro & sanguis Domini. h. d.*

Veritas f est carnis & sanguinis: sicut enim ante consecrationem panis est & vinum, quod natura formavit: ita etiam post consecrationem vera Christi est caro & sanguis, quem benedictio consecravit g.

¶ *Virtus Sacramenti est charitas & unitas. h. d.*

Virtus est charitatis h & unitatis: nam veluti ex multis granis unus fit panis, & multis racemis unum vinum, ita & nos per hoc charitatis sacramentum Christo incorporati, unum evadimus.

¶ *Poni, quomodo & quando tria: quibus consistat sacramentum altaris, sunt sacramenta. h. d.*

His igitur repetitis apparet i, primum quidem sacramentum esse non rem, secundum & rem esse simul & sacramentum, tertium verò rem esse, sed non sacramentum. Sed primum quidem sacramentum est geminæ rei, secundum est sacramentum unius & alterius rei, tertium verò res est gemini sacramenti.

DE EXTREMA UNCTIONE.

TITULUS VII.

¶ *Extrema unctio solet exhiberi iis, de quorum morte dubitatur: & duplex unctio, exterior & interior: & interior exterior designat. h. d.*

Hactenus loquuti fuimus de his sacramentis, quæ ad ingressum, & ad progressum in Ecclesia comparata sunt: consequens nunc est, ut de iis videamus, quæ propter egressum ab Ecclesia sunt constituta. Sciendum est igitur, graviter aegrotantibus, & de quorum morte probabiliter timeri potest, certas corporis partes sanctificato oleo à Presbyteris ex institutione divina inungi debere: quæ quidem inunctio, non minus interiori animæ, quam exteriori corporis sanitatem operatur. Sunt h enim unctiois dux species: Exterior, quæ materialis & visibilis, & interior, quæ spiritalis est & invisibilis. Exterior visibiliter inungitur corpus: Interior invisibiliter cor inungitur. Hæc, quod in extremitate vitæ constituta exhiberi consuevit, merito extreme unctiois nomen est sortita.

a. Can. pen. de consec. dist. 2. b. Can. presbyter Eucharistiam. de consec. dist. 2. c. Glo. in sum. de consec. d. 2. d. sum. d. dist. 2. e. C. perniciosus. extr. de celeb. missar. f. Can. cum Martha. & distinguendum. extr. de celeb. miss. ext. d. gl. g. Can. nos autem. de consec. dist. 2. h. Vide in præced. 49. i. C. cum Martha. & distinguendum. extr. de celeb. miss. k. C. 1. & seire te. extr. de sacra unctio.

Magis dignum trahit ad se minus dignum. h. d.
Sanctificatum autem oleum hoc loco accipimus, non modo quod ipsum totum consecratum est, sed etiam quod est consecrato admixtum a. Postquam hucusque de iis sacramentis, quæ quoquo modo necessitatis sunt, tractatum habuimus: reliquum est, ut de iis loquamur, quæ dignitatis sunt & voluntatis.

DE SACRAMENTO ORDINIS.
 TITULUS VIII.

Quid sit Ordo, h. d.
Voluntatis Sacramenta sunt (ut paulo antè exposuimus) Ordo sacer, & Matrimonium. Est autem Ordo, nihil aliud quam signaculum quoddam Ecclesiæ, per quod spiritualis potestas traditur ordinato: de cuius speciebus, differentiis, & gradibus satis videtur superiore libro dictum esse. Unde solum nunc restat, ut ad matrimonii materiam orationem vertamus.

DE SACRAMENTO MATRIMONII.
 TITULUS IX.

Quid sit matrimonium, h. d.
Matrimonium est viri & mulieris conjunctio, individuum vitæ consuetudinem continens, cum divini & humani juris communicatione.

Matrimonium præcedit alia Sacramenta, ratione loci in quo institutum est, temporis, amplitudinis & mysterii. h. d.

Et merito inter alia sacramenta matrimonium quoque annumerari meruit, cum cæteris loci, temporis, amplitudinis, & mysterii ratione etiam præcellat. Siquidem ab ordinis primordio in paradiso à Deo ipso institutum est, ut esset omnibus etiam infidelibus commune, quod in aliis minimè contingit. His illud quoque accedit, quod animorum consensus & corporum commixtio, quæ in matrimonio intercedunt, primum quidem charitatem significat, quæ consistit in spiritu inter Deum & iustam animam, vel Ecclesiæ; alterum verò sacrosanctum conjugium designat, quod inter Christum & Ecclesiæ per incarnationis mysterium est contractum.

Bona matrimonii sunt sacramentum, fides, proles, & fornicationis remedium, h. d.

Consequuntur & inde præter sacramentum, & alia bona, ut putat a, fides, & proles, & quoddam humana infirmitas in ruinam turpitudinis prona, honestate excepta conjugii, minimè læditur. Inicitur autem matrimonium sponcione, consensu ratificatur, & copulâ consummatur: de quibus singulis distinctius dispiciamus.

DE SPONSALIBUS.
 TITULUS X.

Quid sint sponsalia, & unde dicantur, h. d.

Sponsalia sunt futurarum nuptiarum mentio, & repromissio: & dicta sunt à spondendo, quod per eos sibi invicem se futuros conjuges viri & mulieres spondent.

Sponsalia contrahuntur re, verbis, literis, & consensu, h. d.

Contrahuntur autem sponsalia variis modis: ut præcè, re, verbis, literis, & consensu. Re contrahuntur per nudam subarrhationem, vel annuli immisionem. Verbis, ut si inter virum & mulierem promissio super futuro matrimonio intercesserit, veluti altero alteri vice mutua dicente: Ego tibi accipiam in meum maritum, & ego te in meam uxorem: tunc in hunc sensum verba similia proculerint.

a Gl. fin. c. quod in dubio. extr. de cons. Eccl. b In sum. 27. q. 2. §. sum. c. illud. extr. de præsumpt. c. s. de sum. extr. de bigam. d. s. amicus. 27. q. 2. c. e. nuptiales. 30. q. 3. gloss. 1. a. lici. extr. de trans. Episc. §. sup. penult. extr. eod.

Literis, ut cum absentes inter se de futuris nuptiis per epistolam pacificentur: quod ipsum & per nuntium, vel procuratorem fieri poterit.

Procurator ad contrahendum matrimonium non potest substituere, nisi hoc habeat in mandatis. h. d.

Procurator a tamen ad hoc specialiter constitutus, ob magnum, quod ex facto tam arduo posset periculum imminere, alium substituere non poterit, nisi hoc ei specialiter commissum fuerit.

Si duas impuberes, quarum prudentia non supplet aetatem, & qui pubertate non sint proximi, vel etiam alter tantum sit impubes, per verba de presenti matrimonium contraxerint, salu contractus resolvitur in sponsalia de futuro: & ex eo inducitur iustitia publica honestati. h. d.

Consensu b contrahuntur sponsalia: ut cum pabes & impubes, vel duo impuberes, non proximi pubertati, & in quibus aetatem prudentia non supplet, matrimonium per verba contraxerint de presenti. Licet enim verba in præsens matrimonium sonent, juris tamen interpretatione in sponsalia de futuro resolvuntur. Quo casu dicta sponsalia, licet contrahentes matrimonium celebrare intenderent, conjugium, quod ab initio aetate impediens, ut matrimonium non tenuit, per adventum pubertatis, minimè convalescit, nisi per carnis copulam subsequutam, vel alium modum contrahentes cum eisdem perseverantia voluntatis, ad pubertatis tempora pervenisse evidenter consiterit: per dictum tamen contractum, qui valuit ut potuit, non sicuti agebatur, publicæ honestatis iustitia censetur inducitur.

In re denotanda potius esset attendimus, quam modum, h. d.

Et ideo hoc casu consensu contracta sponsalia dicimus: quia, si verba spectes, non sponsalia, sed ipsa matrimonium contractum videri poterit. Censuerunt autem jura eos, qui, cum non possent, conjugium de facto contraxerunt, voluisse etiam in casu quo possent, contrahere: ideoq; saltem, ut sponsalia, valere conventionens.

Sponsalia contrahuntur tripliciter, purè, in diem, & sub conditione: & qui contraxerunt sponsalia purè, compellendi sunt etiam matrimonium contrahere: & consanguineis contrahentium non debent cum ipsis contrahentibus contrahere. h. d.

Rursus contrahuntur sponsalia, aut purè, aut adjecti die, aut sub conditione. Purè a, ut cum vir & mulier se invicem futuros conjuges pollicentur. Et hoc casu nullus consanguineorum aliquo pacto alterum ex contrahentibus matrimonio sibi copulare poterit: imò qui contraxerunt, ut se invicem recipiant, & mutua conjugali affectione pertractent, moneri, & nisi rationabilis causa obfister, Ecclesiastica censurâ compelli poterunt.

Si per contrahentem sponsalia in diem, non fiet quò minus matrimonium contraheret intra terminum, cum alia postmodum matrimonium contrahere poterit. h. d.

Dies adicitur sponsalibus, cum quis intra certum temporis spatium aliquam se ducturum in uxorem convenit: in qua specie, si per eum non steterit, quò minus intra præfixum terminum cum eadem matrimonium contraheret, libere ad nuptias alterius transire poterit.

Sponsalia contracta sub conditione, evanescent conditione deficiente, nisi ab eo recessum fuerit. h. d.

Sub conditione celebrantur sponsalia, cum quis si quid fiet vel contigerit, nuptias se contracturum pollicetur: veluti si dictum fuerit, Ego d te in uxorem accipiam, si centum milia dederis: aut si pater meus consenserit: quibus conditionibus deficientibus, ad matrimonium quis compelli non poterit, nisi consensus de presenti, aut carnalis sit inter eos commixtio subsequuta, cum his casibus à conditionibus recessum videatur.

a Gl. fin. de procur. in d. b c. r. §. idem. de despons. impub. in d. c. 2. & c. ex literis. ver. secund. extr. eod. tit. d. c. de illis. & cap. per mas. extr. de condit. app.

¶ Turpes conditiones adjecta sponſalibus vel matrimonio non vitiant, ſed vitiantur: niſi ſint contra ſubſtantiam, & naturam conjugii. h. d.

Hoc tamen de his conditionibus intelligere nos oportet, quæ honeſtæ ſunt, & Canonicis inſtitutis non contrariæ: nam ſi turpes ſint, aut impoſſibiles, ob favorem matrimonii debent pro non adjectis cenſeri: ſi tamen non ſolum turpes ſint, ſed etiam contra ſubſtantiam, vel naturam conjugii: puta, ſi alter dicat alteri *a: Tecum contraho ſi generationem proli evitaveris, vel donec aliam honore vel facultatibus digniorem inveniam, aut ſi pro quaſi adulter auctorem tradideris:* matrimonialis contractus, quantumcumque ſit favorabilis, omni carebit effectu.

¶ Minores ſeptennio non poſſunt ſponſalia contrahere, & contracta lapſu temporis non convaleſcunt, niſi nova voluntas acceſſerit, aut nixus copula intervenierit. h. d.

Non tamen omnibus, cujuſcumque ſint ætatis, licet ſponſalia contrahere: nam inter minores ſeptennio & celebrata, nullius roboris efficaciam fortiuntur: ideoque ſi infantes, vel unus major ſeptennio *a*, alter minor, ſponſalia contraxerint ipſi, vel parentes pro eis, niſi per cohabitationem eorum mutuam, ſive aliâ verbo, vel factò, eorſdem in eadem voluntate factos majores perdurare liquido appareat, ſponſalia huiusmodi, quæ ab initio nulla erant, per lapſum dicti temporis minime convaleſcunt: & ideo cum ſint nulla, ratione defectûs conſenſûs, publicæ honeſtatis juſtitiam non inducunt. Si tamen cum ea, quæ nondum ſeptennem domum quis traduxerit, copulæ nixus interceſſerit, aliud ſtatuendum erit.

¶ Qui contraxerunt ſponſalia, debent compelli ad matrimonium, eſt aliquod triſte timeatur. h. d.

Initiatum igitur ſponſalibus matrimonium fide conſenſus ratificari debet. Quod ſi qui de contrahendo matrimonio fidem ſibi dederunt *a*, ſe invicem admittere omnino noluerint: inſtar eorum, quæ ſocietatem interpoſitione fidei contrahunt, & poſtea eandem ſibi remittunt, diſſolutio tolerari poterit: cum coactiones difficiles ſoleant exitus frequentè habere.

¶ Non ſunt audiendi impuberes volentes diſſolvere ſponſalia, ſed exſpectandum tempus pubertatis. h. d.

De illis, qui infra annos aptos matrimonio ſponſalia contrahunt, queri poterit: & ſane, ſive uterque, ſive alter ſeclamet, & antequam ad annos matrimonii aptos pervenerint, ſeparari poſtulent, non ſunt audiendi: ſi verò alteruter iſtorum ad pubertatis annos pervenerit, infra eorſdem annos altero exiſtente, cum ſponſalia contraherentur, ſi is, qui minoris ætatis, ad pubertatis annos perveniens reclamaverit, nec in alterum conſentire voluerit, iudicio Eccleſiæ ſeparari poterunt.

¶ Mulier viriſtens contrahens cum impubere, non poteſt reſiſtere, ſed impubes factus pubes poteſt. h. d.

Mulier ſ quoque, quæ nubiles annos attingens, ei qui nondum matrimonio erat aptus, nupſit, cum in eum ſemel conſenſerit, amplius diſſentire non poterit, niſi ipſe, cui nupſit, poſtquam ad legitimam ætatem pervenerit, in eam ſuum negaverit præſtare conſenſum.

¶ Contrahens ſponſalia cum impubere viriſte, non tenetur exſpectare impubertatem. h. d.

Hæc tamen de his dicta intelliguntur, quæ ſpontè cum minoribus ſponſalia contraxerint. Si qua enim non tam ſpontè ſua, quàm à parentibus coacta, cum impubere contraxerit, & domum traducta fuerit, licet aliquando ibi invita permanſerit, ſi puerum uſque ad annum decimumquattum minime exſpectan-

a C. ſin. extr. de condit. appoſ. b s. accuſat. extr. de deſponſ. impub. c c. 1. in princ. de deſponſ. impub. ju b. d. c. 2. extr. eod. e c. 1. de illis. extr. de deſponſ. impub. f s. de illis. q. mulier. extr. de deſponſ. impub.

dum duxerit, ei alium ſibi virum accipiendi libera concedenda facultas erit.

¶ Sponſalia contracta à parentibus, non tenent, niſi filii aſſentiant & ratificentur. h. d.

Non abſimile eſt *a*, quòd de ſponſalibus, quæ parentes pro filiis puberibus frequentè contrahunt, ſtatuitur: nam ſi quidem ipſi filii expreſſè conſenſerint, vel tacitè, ut ſi præſentes fuerint. nec contradixerint, obligantur: & ex eis oriuntur publicæ honeſtatis juſtitia. Idem etiam obtinet, ſi filii tempore ſponſaliorum abſentes, & etiam ignorantes eadem ſponſalia, poſt ſcientes & præſentes ratificaverunt, tacitè velexpreſſè: aliâ ex ſponſalibus contractis à parentibus pro filiis, nec ipſi obligantur, nec publicæ honeſtatis juſtitia inde exoritur.

¶ Sponſalia diſſolvuntur ipſo jure, quando non habetur ratio voluntatis contrahentium. h. d.

Diſſolvuntur ſponſalia, aut ipſo jure, aut factò hominis. Ipſo jure tunc dicuntur ſponſalia diſſolvi, ut cum nullâ habitâ ratione voluntatis & conſenſûs partium, ex certa ſuperveniente cauſa diſtrahuntur: ut ex contractu matrimonii, ſacerdotum ordinis ſuſceptione, religionis ingreſſu, cognationis interveniu.

¶ Matrimonium per verba de præſenti contractum, tollit ſponſalia præcedentia, etiam juramento firmata: ſed matrimonium contractum per verba de præſenti, non reſolvitur: ſicuti ſcopulâ. h. d.

Si quis igitur eam, quæ tibi deſponſata fuerat, per verba ſibi junxerit de præſenti, etiam ſi inter te & ipſam ſponſalia juramento firmata exiſtiſſent, dum tamen copula non intervenierit, nihilominus per ſecundum matrimonium, etiam te invito, tolluntur: licet fidem fragentibus, ſalutaris ſit injungenda poenitentia: quantum, ſi prius per verba contraxiſſes de præſenti, ita firmum maneret matrimonium, ut per ſecundum, etiam ſecutâ copulâ, tolli non poſſit. Nec enim ut pactiois fidem interdum frangi jura ſuſtinent, ita etiam fidem conſenſûs aboleri permittunt.

¶ Per ſuſceptionem ſacramentum ordinis, & ingreſſum monaſterii diſſolvuntur ſponſalia. h. d.

Item ex contrario, ſi quis ſaceris ordinibus fuerit indignus, aut religionem fuerit ingreſſus, pari ratione ſolvuntur ſponſalia. Conſultus *b* tamen egerit, qui certam mulierem ſe ducturum in uxorem fortè jurejurando firmaverit, ſi antè contrahendo juſjurandum ſervaverit: poſtea que nullâ ſubſequentè carnali copulâ religionem ingredietur.

¶ Affinitas ſuperveniens dirimit ſponſalia de futuro. h. d.

Item ſi inter ſponſum & ſponſam affinitas ſuperveniat: ut puta, ſi ſponſum & propinquam ſponſæ cognoviſſe, aut maniſeſtum ſit, aut de hoc ſit publicè diſſamatus, aut ſpiritualis inter eos cognatio interceſſerit: diſſolvuntur inter eos ſponſalia, nec ad matrimonium perveniri poterit.

¶ Pontis quemodo ſalto hominis ſponſalia diſſolvuntur. h. d.

Facto hominis diſſolvuntur ſponſalia, vel contrario utriuſque contrahentis conſenſu, vel cum legitimâ emergente cauſâ, diſſolutio alterius tantum voluntati permittitur: veluti, ex fornicatione *a*, abſentia, membrorum amiſſione, incurabilis morbi interveniu.

¶ Sponſalia diſſolvuntur contrario conſenſu, nec pars appoſitio ſponſalibus appoſita, aliquid operatur. h. d.

Si contrahentes igitur, vel ſeſe invicem liberent, vel impubes contrahens adveniente pubertate, ratum nolit habere matrimonium, diſſolvuntur ſponſalia: nec aliquid proderit, quòd ſub certa pena contracta fuerint:

a C. 1. b. ſin. s. de deſponſat. impub. in b. b c. 2. extr. de convorſ. conjug. c c. 2. extr. de conſanguinit. & affin. d c. 1. 31. q. 1. can. Apoſtolus. & can. canon. 32. q. 2. c. diſcretionem. extr. de eo, qui cogn. conſang. cum.

cum enim libera matrimonia a esse deceat, poenatum inanis omnis est adjectio.

¶ *De fornicationem post sponsalia etiam juramento firmata commissam, potest qui licite resistit: et id quod conjunctos desinjit, multo magis impedit conjungendos. h. d.*

Ubi quoque tantum dissensu etiam jurati solvuntur interdum sponsalia: veluti b si quis aliquam se in uxorem ducturum juraverit, & ea postmodum fornicata fuerit: nam licet eidem fornicationem non possit opponere praecedentem, ob subsequenter tamen poterit eandem in conjugem non ducere: quia illi juramento talis inest conditio, si illa contra regulam desponsationis non venerit: alioqui si post hujusmodi juramentum publica meretrix fieret, teneretur eam in uxorem ducere: quod est potius absurdum. Nam si post contractum conjugium, vir propter fornicationem licite potest a sua cohabitatione recedere, longe fortius ante conjugium celebratum sponsio sponsam poterit non admittere.

¶ *Carnali & spirituali fornicatio aequiparantur. h. d.*

Item erit, si sponsus vel sponsa idololatrandi, vel haereticum sequendo in spiritualem fornicationem incidit.

¶ *Si sponsi confitentur se ad remotas regiones, sponsa possunt se ad aliorum nuptias conferre, recepta, si pejeraverint, poenitentia hoc dicit.*

Ed e & si qui praestito juramento promittant aliquas se mulieres ducturos, posteaque illis non cognitis, procul recedentes, ad alias partes se transferant, liberum erit mulieribus ad alia migrare vota: recepta tamen de perjurio, si forte juramentum praestiterint, poenitentia, si per eas feterit, quod minus fuerit matrimonium consummatum.

¶ *Lepra, vel similitudo morbus sponsalia dirimit, licet non dirimat matrimonium. h. d.*

Item si sponsus, aut sponsa, leprosus fiat d, vel leprosa: paralyticus, vel paralytica: aut nasum vel oculos amittat: aut quid sibi turpius eveniat: ad consummandam maritalem copulam compelli non debent: licet jam contractum matrimonium superveniens lepra, vel alius morbus non dirimat.

DE NUPTIIS
TITULUS XI.

¶ *Ponit subordinacionem praesentis Tituli ad precedentia & sequentia. h. d.*

Exponimus haecenus, quid esset matrimonium, quaeque ratione inter sacramenta reponatur, admoventes illud initiari sponsalibus, consensu ratificati, & copula consummari. Sed cum proxime de sponsalibus, tanquam de principio tractatum habuerimus: reliquam nunc est, ut de consensu & copula, quibus substantia & perfectio matrimonii continetur, differamus: quid impediatur nuptias contrahi, vel contractas dirimat, cum ceteris quae tractatui adjacent, recensentes.

¶ *Nuptia consensu pariter contrahuntur, nec sufficit consensus parentum. h. d.*

Nuptias igitur, sive matrimonium inter se contrahunt, viri puberes & mulieres viripotentes, simulatque in se invicem consenserunt. Ubi enim non est utriusque consensus, non potest esse matrimonium: ideoque si ex altera parte pater puella tantum consenserit, ex altera qui se cupit maritum fieri, nihil agitur: quanquam honeste faciant filii, si paterna voluntati minime reluctentur.

¶ *Pubertas astringatur non tam annis quam corporis habitus: &*

a C. gemina. §. cum itaque. extr. eod. tit. b quemadmodum. extr. de iurjurand. c e. de illu. extr. eod. d e. i. & fin. extr. de conjug. leproso.

minores quatuordecim annis non possunt contrahere matrimonium, nisi pro bono patris, & ex necessitate. h. d.

Ed qui sunt puberes, videamus: & quidam ex annis tantum pubertatem judicandam asserunt, eum esse puberem rati, qui quatuordecim annos impleverit: & viripotentem, quae duodecim, quamvis tardissime pubescant. Praevaluit tamen opinio existimantium ex habitu corporis pubertatem debere censeri, atque eos qui generare possint, etiam si minores annis sint, in proposito puberes reputari. Itaque, si malitia aetatem suppleat, etiam minores ea aetate conjungi possunt. Idem, si forte urgentissima necessitas a interveniat: utpote quod pro bono pacis talium conjunctio sit toleranda.

¶ *Quantum ad Ecclesiam, verba sunt necessaria ad contrahendum matrimonium, ac muti & surdi signis nuptias possunt contrahere. h. d.*

Licet b autem per solum legitimum viri & mulieris consensum matrimonium contrahatur, attamen quantum ad Ecclesiam, verba praesentem consensum exprimentia sunt necessaria, si contrahentes loqui poterunt. Muti vero & surdi, qui loqui non possunt & exaudire, si contrahere velint, & quod verbis ostendere nequeverint, signo declaraverint, proculdubio legitimas nuptias contrahent.

¶ *Ponit quasdam verborum conceptiones aptas ad matrimonium contrahendum. h. d.*

Verba autem ad hoc apta sunt: verbi gratia c, Ego te in meam uxorem accipio, & ego te accipio in meum maritum: vel, Promitto quod te ab hoc tempore pro conjugio tenebo, & tibi sicut uxori meae fidem servabo: & contra, Promitto me te pro marito habituram, & tibi tanquam vero proprio fidem servaturam: vel similia consensum de praesenti exprimentia.

¶ *Verba prolata in contrahendo matrimonio sunt accipienda secundum communem intelligentiam. h. d.*

Inde quaeritur, si alter conjugum ita loquutus fuerit d, ut quod propositum est, altera pars non intellexisse se affirmet, quid agendum sit, si tale praetextu causae dissidii quaeratur f in qua specie, si matrimonium contracturi judicio & aetate sint idonei, si alter, quod alter proposuit, non intellexerit, statutum est, ad communem verbi intelligentiam esse recurrendum, cogendique erunt ambo verba prolata in eum sensum accipere, quem soleat recte intelligentibus generare.

¶ *Servi possunt etiam invito domini contrahere matrimonium, dum tamen dominos non fraudent debitu obsequio. h. d.*

Illud quoque explorati juris est, quod matrimonia inter se contrahant, non solum liberi homines, verum etiam servi e. Sicut enim neque liber, neque servus ab aliis Sacramentis Ecclesiae removeendus, ita nec inter servos matrimonia prohiberi debent: ideoque, quanquam contradicentibus dominis, & invito contracta fuerint, nulla ratione propterea sunt dissolvenda. Servi tamen, qui contracterint, proprios dominos debitis & consuetis obsequiis minime fraudare debent.

¶ *Si unus conjugum comperiat post contractum matrimonium servilo conditionis, potest dissolvi matrimonium, nisi post talem cognitionem fuerit renovatus consensus, vel sequuta copula. Et liberi sunt ex libero ventre nati, nisi aliud inducat lex, & moris regium. h. d.*

Si quis tamen f, vel si qua insciens eum vel eam sumplerit in conjugem, quem vel quam postea servilis compertum sit esse conditionis, nec post diem vera cognitionis habitae se invicem cognoverint, aut aliter facto invicem in se consenserint, ita separari poterunt, ut utrique libera cum aliis contrahendi facultas non denegetur. Liberi autem sunt, qui sunt ex libero ventre.

a C. 2. in fin. extr. de despons. impub. b e. tua fraternitatis. extr. de spons. c e. ex parte. extr. de spons. d e. ex literu. C. 1. extr. de spons. e c. 1. extr. de conjug. servos. f c. 1. & fin. extr. de conjug. serv.

nati, nisi quis patris conditionem secundum leges & consuetudinem Provincia sequatur.

¶ Error in persona impedit matrimonium. h. d.

Multo magis matrimonium invalidatur, cum quis in persona erraverit: ut puta, si existimans se cum Gemma contrahere, cum Berta contrahat.

¶ Si alter contrahentium utitur verbis dubiis animo decipiendi mulierem, & eam postmodum carnaliter cognoscit, iudicatur pro matrimonio in foro judiciali: secus in penitentiali. h. d.

De eo quaesitum est, qui cum non aliter mulierem, ut sibi carnaliter commiseretur, perducere possit, quam si eandem desponsasset, proprium mentitus nomen: illam per hæc verba desponsavit a. *Te Ioannes desponsat: an quia vir illo nomine non vocaretur, nec illum nubendi haberet propositum, sed copulam tantum carnalem exequendi, inter predictos matrimonium sit celebratum, cum tamen mulier in vitam consenserit? Et responsum est, non debere ex isto facto conjugium iudicari, cum in eo nec substantia conjugalis contractus, nec forma contrahendi conjugium inveniri valeat: quoniam ex altera parte solummodo dolus adfuit, consensus omnino defuit, sine quo extra fœdus conjugale perficere nequeunt. Sed donec expresse non appareat, quod is, qui mulierem desponsavit in propria persona, sub nomine tamen alieno, quo vocari tunc solent, dissenit, interim erit pro matrimonio presumendum.*

QUAE MATRIMONIUM IMPEDIRE possunt.

TITULUS XII

¶ Error persona & conditionis impedit matrimonium, non autem qualitas & fortuna. h. d.

Ergo non omnis error matrimonium impedit: nam si quis corruptam in uxorem accipit, quam virginem arbitratur; vel qui accipit meretricem, quam putat esse castam: uterque quidem errat, neutro tamen casu ob errorem matrimonium infringitur.

¶ Et qui scientes ducit in uxorem publicam meretricem, peccata remittuntur. h. d.

Qui potius qui scientes & prudentes, mulieres publicas de lupanari extraxerint. & in uxores duxerint, quod agent, in remissionem proficiet peccatorum: cum inter opera charitatis non minimum sit, errantem ab erroris semita revocare.

¶ Quæ sit error persona, conditionis, fortune, & qualitat. hoc dicit.

Solum igitur personæ & conditionis error obstat matrimonio: qualitatibus verò & fortunæ non obstat. Est autem error personæ, cum hic, qui est Ioannes, Paulus putatur. Conditionis, cum is, qui servus est, liber creditur. Fortunæ, ut cum is, qui pauper est, dives existimatur, vel contrà. Qualitatis, cum is reputatur bonus, qui tamen est malus. Sunt & alii plures modi, quibus matrimonia impediuntur: ut puta, conditio appolita & non impleta, secundum ea, quæ supra diximus de sponsalibus.

¶ Sacer ordo, & votum solenne impediunt matrimonium contrahendum, & contractum dirimunt: votum autem simplex solum impedit contrahendum, & pro voto simplici strallo imponenda est penitentia. h. d.

Item voti è solennis emissio, & facti ordinis susceptio, tam matrimonium impedit contrahendum, quam postea contractum dirimit. Secus verò statuitur in voto simplici: quanquam enim contrahendum impedit, non tamen contractum dissolvit. Sic & religionis habitus sine professione susceptus, ne contra-

a C. tua nos. extr. de spons. b e. inter opera. extr. de sponsal. c e. 1. & 2. & per totum 111. extr. qui Cler. vel vot. matrim. contrah. poss.

hantur, impedit, sed jam contractas nuptias nequam tollit. Huic tamen, qui nubendo votum simplex fecit irritum, quanto illud manifestius emiserit, tanto propter plurimum scandalum erit durior imponenda poenitentia.

¶ Christiani non debent nubere infidelibus: & si nubant, sunt excommunicandi. h. d.

Cultus quoque disparitas matrimonium & contrahendum impedit, & contractum interdum dirimit: si quis enim Iudex conjugali societate jungi voluerit, sive Christiana Iudæo, vel a lias infideli, sive Iudæo, vel aliis infidelis Christiano carnali consortio miscetur, quicumque eorum id commississe deprehenditur, à Christiano cœtu & Ecclesiæ communionem protinus segregandus erit.

¶ Si unus infidelium conjugum convertatur ad fidem, & alter nolit sibi cohabitare, vel non sine peccato mortali, solvitur conjugium, & conversus cum alia contrahere poterit, & proles communis converso assignabitur. h. d.

Item si alter infidelium conjugum ad fidem Catholicam convertatur, & alter, qui in infidelitate remansit, vel nullo pacto, vel non sine blasphemia divini nominis, vel ut Catholicum ad mortale peccatum protrahat, ei cohabitare voluerit, conversus, quasi priore matrimonio dissoluto, licet ad secunda vota convolare poterit, & communis proles ipsi converso assignabitur.

¶ Si alter infidelium conjugum convertatur, & antequam alii legitime conjunctus fuerit, alius quoque convertatur, debent se invicem recipere. h. d.

Quod si conversum è ad fidem & uxor conversa sequatur, antequam propter causas predictas legitimam maritus ducat uxorem, eam recipere compellitur: nec quicumque converso proderit, quod iam secundum dicitur quomodo eandem repudiaverit, cum repudium ipsam veritas Evangelica repudiaverit: sed nec fornicationem dimissor dimissa potest obicere, propterea quod alii post repudium nupserit, nisi alia fornicata fuerit.

¶ Si paganus prius plures uxores habeat, post fidem susceptam adhibebit prima. h. d.

Quia verò pagani in plures simul feminas affectum conjugalem dividunt, utrum post conversionem omnes, vel quam ex omnibus conversus retinere valeat, non immerito dubitari poterit. Et cum nulli unquam liceret, plures habere simul uxores, nisi cui divina fuit revelatione concessum, nec cuiquam uxore etiam ob fornicationem dimissa, aliam liceat superinducere, evidenter apparet, pluralitatem in utroque sexu (cum inter conjuges servanda sit aequalitas) circa matrimonium reprobendam, & de pluribus primam tantum retinendam.

¶ Matrimonium non solvitur altero conjugum fidelium in heresim lapsu. h. d.

Alia sanè causa est eorum conjugum, quorum alter vel in heresim labitur, vel ad infidelium transit errorem: neque enim hoc casu, qui relinquitur, ad secundas nuptias descendere poterit. Nam etiam matrimonium verum inter infideles sit, non tamen est ratum: inter fideles autem, & verum & ratum existit, quia sacra mentum fidei, quod semel est admissum, nunquam amittitur, sed ratum efficit conjugii sacramentum, ut ipsum in conjugibus, ipso durante, perduret.

¶ Per dationem infantia solvitur argumentum. h. d.

Nec g refert, quod à quibusdam forsitan obici possit, quod fidelis relictus non debeat jure suo frui.

a Can. si quis Iudæica. 28. q. 1. b e. quavis. & si eam alter. extr. de divor. c e. gaudemus. & quod si conversam. extr. de divor. d d. e. gaudemus. & qui autem. de divor. e d. e. gaudemus. & quia voto extr. de divor. f e. quavis. & si vero. de divor. g d. can. quavis. & nec obstat. extr. de divor. culpa

culpa privati, cum idem multis casibus contingat, ut si alter conjugum incidatur. Ex hoc quoque quorundam malitia occurrit, qui odio conjugum simulantem haresim, ut postmodum nubentibus conjugibus ab ipsa resisterent. Quinimodo, qui in fide permanerit, ad eum qui ab haresi vel infidelitate ad Ecclesiam revertitur, vel invitatus redire cogendus erit, nisi ad religionem transire maluerit.

¶ Conjugium aliud est legitimum & non ratum, aliud legitimum & ratum, aliud ratum & non legitimum. h. d.

Ex his apparet conjugium a aliud esse legitimum & non ratum: aliud legitimum, & ratum: quoddam verò, quod ratum quidem est, sed non legitimum. Legitimum, & non ratum conjugium est, quod legali institutione, vel Provinciarum moribus contrahitur: hoc inter infideles ratum non est, quia dissolvi potest dato libello repudiandi, lege fori, & non lege poli, quam non sequuntur. Inter fideles verò semper ratum est conjugium, cum conjugia semel inter eos contracta nunquam solvi possint. Horum verò quedam sunt etiam legitima, veluti cum servatis nuptialibus ritibus, uxor sponso traditur. Illorum verò conjugia, qui contemptis legitimis solemnitatibus, solo affectu aliquam sibi deligunt in conjugem, non legitima, sed rata tantummodo esse creduntur: quanquam enim spiritibus ritibus Ecclesie, matrimonium contrahi non debeat, non tamen ob id solum sacramentum conjugii dissolvi debet. Quia potius si tale matrimonium fuerit ab Ecclesia postmodum comprobatum, filii generati, & legitimi iudicaverunt, & heredes: aliqua tamen illis erit imponenda penitentia, qui contemptis Ecclesie præceptionibus matrimonium contraxerunt.

¶ Iustus metus, nisi purgatus fuerit, impedit matrimonium. h. d.

Coactio quoque & iustus violentie metus matrimonium impediunt. Cum enim solo consensu conjugium contrahatur, plene debet ille securitate gaudere, cuius est animus indagandus, ne metu impulsus dicat sibi placere quod odit. Plane e qua invita probat se sponsalia contraxisse, si comperiat postmodum sponte cognita, ad matrimonii dissolutionem proclamare, & metum eaulare non poterit.

¶ Furor impedit matrimonium contrahendum, sed non dirimit contractum. h. d.

Furor quoque, quia consensum impedit, nuptias contrahi prohibet: contractas autem non dirimit.

¶ Frigiditas & coeundi impotentia matrimonium impediunt. h. d.

Item frigiditas & coeundi impotentia legitimum matrimonium impediunt, & dirimit. Sicut enim puer, qui debitum reddere non potest, non est aptus conjugio: sic, qui ita sit naturam impotens, ut nec ope medicorum sine mortis periculo juvari possint, apti ad contrahenda matrimonium minime putantur. Ea igitur, quæ adeo est arcta, ut mulier fieri & alteri carnaliter committeri non possit, nisi per incisionem, ad matrimonium contrahendum non debet idonea iudicari.

¶ Leprosi possunt matrimonium contrahere. h. d.

Alia est causa leproforum: et nam si mulierem invenerint, quæ sibi velit nubere, vel mulier leprosa virum, liberum erit illis conjugali vinculo colligari.

¶ Publica honestatis iustitia impedit matrimonium contrahendum, & contractum dirimit. h. d.

Publica quoque honestatis iustitia tam matrimonium contrahendum impedit, quam contractum irritat. Est autem publica honestatis iustitia, quæ ex legitimis sponsalibus oritur mulieris, quæ illi conjuncta

a C. de spons. in 6. b. C. de spons. in 6. c. C. de spons. in 6. d. C. de spons. in 6. e. C. de spons. in 6. f. C. de spons. in 6. g. C. de spons. in 6. h. C. de spons. in 6. i. C. de spons. in 6. j. C. de spons. in 6. k. C. de spons. in 6. l. C. de spons. in 6. m. C. de spons. in 6. n. C. de spons. in 6. o. C. de spons. in 6. p. C. de spons. in 6. q. C. de spons. in 6. r. C. de spons. in 6. s. C. de spons. in 6. t. C. de spons. in 6. u. C. de spons. in 6. v. C. de spons. in 6. w. C. de spons. in 6. x. C. de spons. in 6. y. C. de spons. in 6. z.

est, cum qua nunc vir matrimonium contrahere desiderat: ut, ecce cum Berta sponsalia contraxi, volo nunc cum Gemma, qua Berta cognationis vinculo est conjuncta, matrimonium contrahere: publicæ honestate impeditur. Inhonestum enim ac turpissimi visum est exempli, ut ei quis nubere valeat, cuius conjunctam sponsalia frangendo deceperit, ne in eandem ejus nubendo conjuncta quasi injuriam cumulet.

¶ Sponsalia pura & certa, ex consensu valida, licet aliis nulla, inducunt publicæ honestatis iustitiam, quæ sequentia sponsalia dirimit, non præterita. h. d.

Utsque adeo autem ex puris & certis sponsalibus a impedimento iustitiæ publicæ honestatis exoritur, ut etiam si illa consanguinitatis, affinitatis, frigiditatis, religionis, aut aliâ quavis ratione nulla sint, dum tamen non sint nulla ex defectu consensûs, nihilominus & impedire & dirimere sequentia sponsalia, vel matrimonia dignoscatur, licet præcedentia dissolvere non valeant. Quare, qui sponsalia pure ac determinatè cum aliqua muliere contraxit, & postmodum cum secunda prioris consanguinea idem fecit, ex priorum sponsaliorum vigore ad matrimonium contrahendum, cum prima remanet obligatus.

¶ Filii nati ex matrimonio, etiam ob publicæ honestatis iustitiam, non succedunt patri scienter contrahenti. h. d.

Filii quoque nati ex matrimonio b, quod publicæ honestatis iustitiâ impediente contractum fuit, cum nec Ecclesie permissionem, nec patris allegare possint ignorantiam, ad successionem bonorum paternorum minime admittentur.

DE TRIPLICI COGNATIONE. TITULUS XIII.

¶ Cognatio est triplex, spiritualis, legalis, & naturalis: & spiritualis cognatio impedit matrimonium contrahendum, & contractum dirimit. h. d.

Multò magis cognatio matrimonio interdum est impedimento: est autem cognatio triplex, spiritualis, legalis, & naturalis. Spiritualis a cognatio est, attinentia quædam proveniens ex sacramenti collatione, vel ad sacramentum detentione. Non solum igitur d inter baptizantem, & illum qui eum de baptismo suscepit, item inter baptizatum & suscipientis filios, & uxorem ante susceptionem à suscipiente carnaliter cognitam: verum etiam inter suscipientem, parentesque baptizati, cognatio spiritualis contrahitur, quæ & contrahendum matrimonium impedit, & dirimit postea contractum. Et quæ de suscipiente dicta sunt, eadem etiam de baptizante sunt intelligenda.

¶ Excepto baptismo, & confirmatione, non oritur ex sacramenti cognatio impediens matrimonium. h. d.

Eisdem modis confirmatione e spiritualis cognatio contrahitur, matrimonia similiter impediens contrahenda, & postea contracta dirimens. Ex datione verò aliorum sacramentorum cognatio spiritualis nequam oritur, quæ matrimonium impediatur, vel dissolvatur.

¶ Cognatio spiritualis per Catechismum contracta, impedit matrimonium contrahendum, sed non dirimit contractum. h. d.

Per Catechismum f an spiritualis cognatio contrahatur, dubitatum est: & constitutum est, contrahi quidem illam, sed non tantam: licet enim ex ea contrahendum matrimonium impediatur, post eam tamen contractum minime dissolvatur.

¶ Spiritualis cognatio non dirimit matrimonium antea contractum. h. d.

Diximus autem hujusmodi cognationem matrimonia contracta dirimere, non simpliciter, sed postea

a C. de spons. in 6. b. C. de spons. in 6. c. C. de spons. in 6. d. C. de spons. in 6. e. C. de spons. in 6. f. C. de spons. in 6. g. C. de spons. in 6. h. C. de spons. in 6. i. C. de spons. in 6. j. C. de spons. in 6. k. C. de spons. in 6. l. C. de spons. in 6. m. C. de spons. in 6. n. C. de spons. in 6. o. C. de spons. in 6. p. C. de spons. in 6. q. C. de spons. in 6. r. C. de spons. in 6. s. C. de spons. in 6. t. C. de spons. in 6. u. C. de spons. in 6. v. C. de spons. in 6. w. C. de spons. in 6. x. C. de spons. in 6. y. C. de spons. in 6. z.

contracta: nam a si vir vel mulier ex ignorantia vel dolo proprium filium de sacro fonte suscepit, propter hoc separari non debent, nec alter alteri debium subtrahere, nisi ad continentiam servandam possint induci: quia si ex ignorantia id factum est, eos ignorantia excusare videtur: si ex malitia, eis proprius dolus patrocinari non debet. Quinimo pro tali aulo, matrimonio sua firmitate durante, poenitentia imponenda erit.

¶ Filii, per quorum neutrum ventum est ad comaternitatem, copulari possunt, nisi mos regionis aliud inducat. h. d.

De b filiis quoque, per quorum neutrum ad comaternitatem ventum est, an copulari possint, quertum est: & sane, nisi consuetudo Ecclesie, ubi de contrahendis nuptiis agitur, vel aliarum vicinarum aliter habeat, tali conjugio minime obstitendum erit.

¶ Licet plures non debeant esse patris, si plures tamen fuerint, cum omnibus spiritualis cognatio contrahitur. h. d.

De eo quoque admonendi sumus, quod e licet non plures, quam unus vir, vel una mulier ad suscipiendum de sacro fonte infantem accedere debeant: si tamen plures accesserint, spiritualis cognatio aequè, quoad omnes, inde contrahitur, tam matrimonia contrahenda impediens, quam etiam postea contracta dissolvens. Circa quod idem statuitur & de confirmatione.

¶ Legalis cognatio modo affert temporale impedimentum matrimonii, modo perpetuum. h. d.

Legalitatis cognatio est proximitas per adoptionem proveniens. Ejus autem dux sunt species: una, quæ temporalem impediendi matrimonii causam continet: alia, quæ perpetuam. Temporalem causam impediendi continet ea, quæ inter te, & eam, quæ tibi per adoptionem soror esse coeperit, intercedit. Nam per adoptionem qua sita fraternitas, eousque nuptias impedit, donec manet. Perpetuam prohibitionis causam continet, ut puta quæ inter adoptantem & adoptatum, item inter adoptantem uxoremque adoptati, & inter adoptatum uxoremque adoptantis, intercedit. Nam & per emancipationem, dissoluta adoptione, matrimonium impeditur.

¶ Quid sit naturalis cognatio, quid consanguinitas, quid affinitas. h. d.

Naturalis cognatio est, quæ medio consanguinitatis, vel affinitatis contracta reperitur. Est autem consanguinitas a attinentia personarum ex eo proveniens, quod una descendit ab altera, vel ambo ab eadem: vel consanguinitas, est vinculum personarum ab eodem stipite descendendum, carnali propagatione contractum. Et dicitur consanguinitas, quasi sanguinis unitas, quia scilicet consanguinei de communi sanguine descendant. Affinitas e quardam personarum proximitas ex coitu proveniens: ex eo dicta, quasi duorum sic ad unum finem unitas. Cum enim dux cognationes diverse per aliquom copulam conjunguntur, alter ad alterius cognationis quasi quosdam fines accedere videtur.

¶ Affinitas & consanguinitas contrahitur etiam ex damnato coitu. h. d.

Nec f intererit, quod ad consanguinitatem, vel affinitatem contrahendam, ex iustis nuptiis aliqui, an ex damnato coitu invicem copulati fuerint.

¶ Hodie matrimonia usque ad quartum gradum inclusivè sunt prohibita, & de facto contracta temporis cursu non validantur, hoc dicit.

Constitutum igitur erat olim, ut quicumque vel septimo consanguinitatis, sive affinitatis gradu sese invicem contingerent, legitimas nuptias contrahere non possent: quod ipsum non solum in primo, verum etiam in secundo & tertio affinitatis genere sibi locum ven-

dicabat: nec loboles ex secundo matrimonio suscepta, cognationi præmortui viri copulari poterat. Sed cum hujusmodi prohibitiones difficultatem frequenter inducerent, & aliquando periculum parerent animarum, evidenti utilitate suadente, hujusmodi constitutiones abrogata fuerunt a, sancitumque, ut prohibitio copulæ conjugalis quartum consanguinitatis gradum primi duntaxat generis non excedat. Vir è igitur, qui à stipite quarto gradu, & mulier, quæ ex alio latere distat quinto, licite conjungi poterunt. Aliàs si propiore gradu sese invicem contingant, temerè contractum matrimonium adeo erit irritum, quod nullo poterit annorum numero defendi.

¶ Infidelis intra quartum gradum conjuncti, si convertantur, non sunt separandi, & eorum proles est legitima. h. d.

Si tamen infideles e, qui secundum veteris, vel propriæ legis instituta, circa gradus consanguinitatis, vel affinitatis à Canonibus notatos, conjuncti sunt, Domino inspirante conversi fuerint, matrimonium antea contractum non erit post baptismi lavacrum irritandum: cum per sacramentum baptismi non solvantur conjugia, sed crimina dimittantur. Unde & proles inde nata legitima censetur.

¶ Propinquitatæ viri reputatur uxoris, & propinquitatæ uxoris reputatur viri. h. d.

Admonendi etiam sumus, perinde virum à consanguineis & propinquis uxoris abstinere debere, & uxorem à propinquis viri, atque à propriis. Hujus autem rei manifesta ratio illa est, quia, si secundum divinam sententiam ego & uxor mea una caso sumus, profectò mihi & illi mea suaque cognatio una propinquitatæ efficitur. Quocirca ego & soror meæ uxoris in uno & primo gradu erimus, filius verò ejus in secundo gradu erit à me, nepos tertio, & sic deinceps. Uxorem verò propinqui, cujuscumque gradus sit, ita me oportet attendere, quemadmodum si ejusdem gradus femina propriæ propinquitatis existat: quod nimirum & uxori meæ de propinquitatæ meæ, in cunctis cognationis gradibus, convenit observare.

¶ Conjuncti uxori non impediuntur matrimonium contrahere cum conjuncto viri. h. d.

Quanquam autem omnes consanguinei viri, uxoris sunt affines, inter consanguineos tamen uxoris & viri nulla intelligitur esse affinitas contracta, propter quam inter eos matrimonium debeat impediri. Patet igitur & filius cum matre & filia, item duo cognati cum duabus cognatis, licite contrahere poterunt.

¶ Qui cognovit consanguineam uxoris suæ, non potest debitum petere, licet reddere teneatur, & uxori superfluo, carebit spe conjugii. h. d.

Si a quis autem contracto matrimonio consanguineam uxoris suæ cognoverit: ut puta, si vitricus privignam, vel maritus sororem propriæ uxoris adulteraverit, matrimonium quidem antea contractum non dicitur: sed qui se ita contra leges alteri commiscuit, à conjugio nunquam debitum petere poterit, nec cum aliqua legitimam unquam nuptias contrahere, licet præcipue uxori supervixerit.

¶ Uxor, cujus sanguine a proprio viro cognita est, monenda est, non cogenda ad continentiam. h. d.

Uxor quoque, cujus sanguine a proprio marito fuit cognita, diligenter est commonenda, ut à commixtione viri abstinere e, & in continentia maneat, donec vir viam universæ carnis ingressus fuerit. Quod si fortè monitionibus parere recusans, talis fuerit, ut de lapsu ipsius probabiliter timeri possit, vir ejus & po-

a Can. 2. extr. de cogn. spir. b C. super eo. extr. de cogn. spir. c e. fin. de cogn. spir. in 6. d Ad. ad. Arb. consang. in 6. in declar. e In declar. Arb. affin. f In declar. Arb. affin. in 6.

a Can. non debet extr. de consan. & affin. b e. fin. extr. de consanguin. & affin. c e. de infidelib. ext. de consang. & affin. d e. transmissa. extr. de eo qui cogn. consang. e e. pen. & fin. ext. de eo qui cogn. consang.

terit & debet debitum sibi solvere conjugale : cum a
affinitas post matrimonium inique contracta, illi nece-
re non debeat, quæ iniquitatis particeps non existit.

¶ *Subsequens affinitas non dirimit matrimonium, sed præce-
dens legitime probata. h. d.*

Ergo præcedens affinitas, non subsequens dirimit ma-
trimonium. Sed nec ad quidem indistinctè obtinet :
nam & etsi utriusque conjugum consistet assertione, ac-
clamante etiam viciniâ, quod conjugatus ante contra-
ctum matrimonium uxoris suæ consanguineam cogno-
verit, propterea conjuges separari non debent : nec enim
talis confessio momentum habere debet, cum alioqui fa-
cile fieri possit, ut quicumque inter se contra matrimoni-
um velint colludere, ad confessionem inaccessè facile pro-
filiant, si suæ assertioni Ecclesiæ judicium accessurum cre-
dant. Rumor autem viciniæ non est adeo judicandus val-
idus, ut, nisi fide dignæ probationes accedant, possit ritè
contractum matrimonium irritare.

DE CLANDESTINA DESPON-
SATIONE.

TITULUS XIV.

¶ *Præbentur matrimonia contra abscissa clandestinè, nec postea oportet
illa dissolvere. h. d.*

Ne tamen post secutam copulam & susceptam pro-
lem, detectis quibusdam impedimentis, non sine gravi scandalo contracta matrimonia retrahantur
retractari oporteat, nec, si alter conjugum qui clam contra-
xerint, conjugum negaverit legitimis probationibus de-
ficientibus, Judicis sententiâ ritè fuerit absolutus, uter-
que aliis nubendo reatum incurrat adulterii, consulti-
cinè constitutum est, ut nullus fidelium occultè nup-
tias contrahat. Sed cum matrimonia contrahenda fue-
rint, per Presbyterum proponantur publicè, competi-
tenti termino præfinito, intra quem qui voluerit, & va-
luerit, legitimum impedimentum opponat, & ut ipse
quoque Presbyter per se investiget, utrum aliquod futu-
ro matrimonio obstitat impedimentum.

¶ *Suspenditur contractus matrimonii, donec extat præsumptio,
quod non postea contrahatur. h. d.*

Cuius si apparuerit probabilis conjectura, contra-
ctus expressè interdicitur, donec quid fieri debeat,
manifestis consistit documentis.

¶ *Nati ex clandestinè & interdictis matrimoniis non sunt legiti-
mi, licet nati ex matrimonio contracto in faciem Ecclesiæ ante
sententiam divorcii sint legitimi, nisi uterque conjugum noverit im-
pedimentum. h. d.*

Quicumque verò hujusmodi clandestina & interdi-
cta conjugia inire ausus fuerit, etiam ignoranter, pro-
les ex hujusmodi conjunctione suscepta, prorsus illegiti-
ma censetur, nec de parentum ignorantia ullum est ha-
bitura subsidium : cum sic contrahentes, vel non exper-
tes scientiæ, vel saltem affectatores ignorantiz videantur,
licet alioqui, si ignorant in faciem Ecclesiæ contraxe-
rint, ante latam sententiam divorcii nati, & legitimi ha-
beantur, & in bona paterna hæreditario Jure succedant.
Idem juris erit, si in conspectu quidem Ecclesiæ contra-
xerint, sed impedimentum ambo noverint.

¶ *Sacerdos contemnens constitutiones Ecclesiæ punitur pro qua-
libet culpa, & clandestina matrimonia, si publicentur, recipit Ec-
clesiæ. h. d.*

Sane h. si parochialis Sacerdos tales conjunctiones
prohibere contempserit, per triennium ab officio su-

a Cap. discretionem, in fin. & c. pen. extr. d. tit. b exp. super
ex. extr. de eo qui cogn. consang. c. gl. in sum. 30. q. 3. & can. si
quis d. v. in. 4. h. utaque. dist. 30. q. 1. d. c. 2. 30. q. 3. e. c.
cum inibitio. in princ. extr. eod. tit. f. d. c. cum inibitio. 9.
cum ancom. extr. eod. tit. g. d. c. cum inibitio. 5. si quis. extr.
eod. tit. h. d. e. cum inibitio. 4. fin. extr. eod. tit.

pendendus erit : gravius etiam puniendus, si culpæ qua-
litas postulaverit. Verùm (ut supra indicavimus) si con-
trahentes clandestina matrimonia publicare voluerint,
nisi alia causa impediatur, ab Ecclesiâ recipienda sunt, tan-
quam à principio in Ecclesiâ conspectu contracta.

QUI MATRIMONIUM ACCUSARE POSSUNT,
vel contra illud testificari.

TITULUS XV.

¶ *Non admittitur ad accusandum matrimonium, qui tempore
denunciationis siluit, nisi jurat de calumnia, & quod post denun-
tiationem noverit qua obsecutus est : & negligentia auctoris mei
non intelligitur esse mea. h. d.*

Non tamen quodcumque, aut indistinctè omnes
ad matrimonium impugnandum admittendi
erunt. Nam si quis tempore factæ à Sacerdote
denunciationis in ipsa diocesi constitutus, nihil contra
matrimonium dixerit, eidem mox conjunctos impe-
tere minimè concedendum erit, nisi proprio firmaverit
juramento, quod ea, quæ objecturus est, postea didicerit,
quodque ad accusandum dolo non profiliat : quo casu
etiam si, quod objecturus est, ab illis didicisset, qui de-
nunciationis tempore siluerunt, claudi non debet ei ac-
cusandi aditus : quoniam etsi ab impetitione hujusmodi,
culpa ex tali silentio contracta, auctores excludat, iste
tamen, qui culpâ caret, amoveri non debet.

¶ *Ex causa etiam post denunciationem potest quis matrimo-
nium accusare. h. d.*

Idem juris erit, si tempore denunciationis, vel extra
diocesim commorabatur, vel aliàs denunciatio ad e-
jus notitiam pervenire non potuit : ut puta, si nimis in-
firmi ferore laborans, mentis non erat compos, vel
in annis tamen tenetis constitutus erat, ut ad talium rerum
perceptionem ejus ætas sufficere non valeret, sive aliâ
legitimâ causâ fuerit impeditus.

¶ *Ad accusandum matrimonium, non ex causa delicti, soli
conjuges admittuntur. h. d.*

Sed nec omnes ad accusationem, testimoniumve di-
cendum admitti debent : nam si de tali impedimento
agendum sit, quod neque conjugum in se delictum con-
tineat, nec ob id matrimonium dissolvi cujusquam inter-
sit, præterquam ipsorum conjugum (ut puta, si erratum
in conditione status fuerit, vel si mulier ita sit arcta, ut
cognosci non possit, vel vir ita frigidus, ut coire nequeat)
soli ipsi conjuges admittentur.

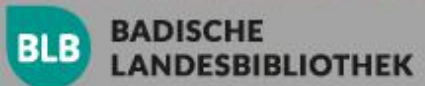
¶ *Ad accusandum matrimonium ex causa delicti, omnes ad-
mittuntur, sed potissimum conjunctiores, antiquiores, & honestiores.
h. d.*

Quod si delictum contineat, ut, quia aliqui in gradu
verito vel contraxisse, vel contrahere velle dicantur,
tunc quilibet quidem ad accusandum recipitur, sed om-
nium maxime parentes : & si ii desint, proximiores,
id est, soror, frater, patruus, avunculus, amita, matertera,
eorumque descendentes. Quod si progenies tota dese-
cerit, ab antiquioribus, & honestioribus, quibus ea-
dem propinquitas nota verisimiliter esse debeat, accusa-
tio, testimoniumve recipi poterit. Ideo autem omnium
maxime parentes, & conjunctiores admittuntur, quoni-
am unusquisque suam genealogiam cum testibus & char-
tis, cum verò ex recitatione majorum scire laborat. Nul-
li igitur decentius admitti debent, quam qui melius
sciunt.

¶ *Speciale est in causa matrimonii, quod pater admittitur in
causa filii, & contra. Et testimonium parentum interdum non de-
bet admitti, ubi est disparitas inter conjuges. h. d.*

Quod autem legitur, pater non recipiatur in cau-
sa filii, nec filius in causa patris, in criminalibus

a C. cum in tua. 4. alioquin. extr. eod. tit. b c. cum in tua.
& super quo. extr. eod. tit. c. c. videtur. extr. eod. tit. d. c. 2.
cum palea. seq. 21. q. 6. e. c. videtur. 4. quod verò. extr. eod. tit.

caulis & contractibus sibi locum vendicat. In matrimonio vero coniungendo & impediendo, ex ipsius conjugii prerogativa, & quia favorabilis res est, congrue admittuntur. Ubi tamen a alter conjugum divitiis, honore, nobilitate, & potentia superior esset, testimonium illius, qui parens esset inferioris, ad id suspectum redditur, ut illud nullo modo sit admittendum: cum parentes filiorum incrementum & honorem affectare proculdubio somperantur.

Qualiter esse, & qualiter jurare debent testes super consanguinitate. h. d.

Quoties b ergo aliqui propter cognationem propinquitatis separari petuntur, duobus vel tribus ejusdem consanguinitatis testibus adhibitis, vel totidem senioribus & melioribus ejusdem loci, id debet legitime comprobari. Testium autem examinatio in hac causa dupliciter intervenit juramenti fieri debet: ut jurent scilicet, & se non privato odio, neque amicitia, nec aliquo proprio commodi intuitu, ad hoc jurandum inductos: & sicut ipsi dicunt, rei veritatem a majoribus accepisse, & se credere ita esse.

Probatio matrimonialis impedimenti non potest reprobari. hoc dicit.

Præstitis e autem juramenti & impedimento matrimonii legitime probato, si quis contra precedentem probationem partibus publicatam, quasi matrimonium impediri jure non valeat, probare velit, audiendus non erit, sed priori standum erit probationi.

DE DIVORTIIS.
TITULUS XVI.

Divortium est dissolutio matrimonii. Et separatio tunc potest appellari divortium. h. d.

Divortium d. est dissolutio matrimonii, quæ utroque vivente conjuge contingit. Sed & simplicem tunc separationem divortium non male appellamus.

Matrimonium regulariter dissolvi non potest, & nisi sequuta sit copula, solvitur per ingressum monasterii, ita ut remanens in seculo possit alteri liberè nubere. h. d.

Sciendum est igitur legitime contractum matrimonium dissolvi non posse, quippe à Deo conjuncti ab homine separari non debent, nec valent: si tamen alter conjugum a, qui per verba contraxit de presenti, copulâ non secuta, sese ad observantiam regularem voluerit astringere, poterit id altero etiam inconsulto efficere: & ei, qui in seculo remanere voluerit, alteri se jungere permittendum erit: nec causari poterit religionem ingressus, se falsâ ad id causâ inductum, puta quod conjugem seprâ percussam crediderit, & ob id ejus abominatus complexus fuerit, cum & sine causâ id ipsum facere potuerit.

Dicens se velle ingredi religionem, est certum tempus præfigendum, intra quod vel ingrediatur, vel ad uxorem redeat. h. d.

El. f. autem qui se ad religionem transire velle dicitur, certum est præfigendum tempus, intra quod legitime caveat, quod aut ad religionem se transferet, vel redibit ad conjugem.

Reddit rationem, cur non secuta copulâ per religionis ingressum matrimonium dissolvatur. h. d.

Neque mirum videri debet, quod post legitimum de presenti præstitum consensum, carnis non secuta commissione g. alter conjugum etiam altero invito ad vitam regularem transitum facere valeat: quia cum nondum una caro effecti sint, satis probabiliter, uno ad Deum transivente, alter in seculo remanere poterit.

a C. super eo. extr. de testibus. b e. quoties. extr. de testibus. c e. juravit. extr. de probatione. d e. i. in gl. 22. q. 7. & gl. 2. in c. vltimo. 27. q. 2. e. e. ex parte. 4. in aut. in. extr. de convul. conjugat. f c. ex publicis. extr. de convul. conjugat. g e. 2. aut. de non conjug.

Per sacri ordinis susceptionem non dissolvatur matrimonium etiam non consummatum. h. d.

Diversum statuitur, si quis posthabito Canonico religionis ingressu, post aliquam per verba de presentis desponsatam, sacros ordines susceperit: quanquam enim votum per sacri susceptionem ordinis firmiter datum, ad impediendum matrimonium futurum, ac dissolvendum postea contractum habeatur efficax: ad dissolvendum tamen prius contractum etiam non consummatum, invalidum censetur. Ideoque talium ordinum non obstante susceptione, si ad profitendam probatam religionem induci non valeat, & sponsa ejus insisterit contractum matrimonium consummate, per censuram Ecclesiasticam compellendus erit.

Culpa disparitas, & creatrix contumelia sunt iusta causa derivandi: & quod facit Papa, Deus censetur facere. h. d.

Ed & si inter infideles matrimonio contracto sequuta copula fuerit, si alter qui in infidelitate permanserit a, velit à fidele disjungi, aut non nisi cum contumelia creatoris, cum altero commemorari, licebit Christiano non modo matrimonium dissolvere, sed etiam (ut supra diximus b) alteri se matrimonio jungere. Quibus casibus cum autoritate sedis Apostolicæ, & Romani Pontificis matrimonium distrabatur, non jam humanâ, sed potius divinâ potestate conjugium dissolutum intelligitur.

Ob veram carnalis impotentiam, non ob putativam dissolvatur matrimonium. h. d.

Item si quis ignarus virginem in uxorem duxerit, quæ adeo arcta sit, ut mulier fieri non possit, vel simile vitium à natura contraxerit, ut ope Medicorum non possit adjuvari: aut mulier virum acceperit, qui adeo frigida sit natura, ut eidem carnaliter committeri non possit, poterunt invicem separari: & qui matrimonio aptus erit, ad secundas nuptias liberè transitum facere. Si quis tamen cogendi impotentiam causatus, post separationem aliam acceperit, aut ea e quæ arcta putabatur, aliquem invenisset, qui sibi teras reseraret, utroque casu post peractam penitentiam, ad priora conjugia redire compellendi erunt.

Quam quis duxit vel retinuit sciens copulâ non solvatur, habet ut fornicatorem, si non potest habere velut uxorem. h. d.

Planè si scienter d. quis cum ea, quæ maribus impotens est commiserit, matrimonium contraxerit, vel alterius comperit postmodum impotentiam, simul morari consenserint, his casibus Ecclesia judicare consuevit, ut quas viri tanquam uxores habere non possunt, habeant ut fornicat.

Ob fornicationem carnalem vel spirituales non solvitur matrimonium, sed fit separatio tunc. h. d.

Scilicet tamen accidit, ut matrimonii remanente sacramento, tunc tantum hæc separatio, ut putâ, si aliter conjugum carnaliter vel spiritualiter fornicatus fuerit: quibus casibus matrimonium minimè aboletur, sed sibi sunt invicem conjuges, etiam separati.

Pendente iudicio super adulterio, non habet locus separatio tunc. h. d.

Ed & separatio non instituta statim de crimine accusatione, facta erit: sed probata e de peccata. Interim enim pendente iudicio, conjugum alteruter, iure quod habet in altero, privari non poterit.

Falsa separatio tunc ob fornicationem carnalem, post remissionem non compelluntur conjuges se reformare: facti, si ob spirituales, nisi alter velit monasterium ingredi. h. d.

Multum autem inter est, utrum ob carnalem, an vero ob spirituales fornicationem tunc facta separatio. Primo enim casu maritus adulteram uxorem

a e. quando. extr. de divort. b supra tit. qua mar. imp. post. h. item & h. seq. c e. fuerit. in fin. extr. de for. & malef. d e. consultatione. extr. de for. & malef. e e. 2. extr. ut litem pendens. etiam

eriam emendatam, nisi & ipse simili fornicatione a pollutus fuerit, recipere non compellitur, sed fornicatrix in claustris cum religiosis mulieribus ad perpetuam agenda poenitentiam erit collocanda *b*. Secundo vero, si fornicatus spiritualiter, ab infidelitate revertatur, cogetur, que in fide remansit, illum resumere, nisi & ipsa ad religionem transirem facere voluerit: quod etiam nolente viro ad fidem reuerso, exequi libere poterit.

Regulariter uxor & vir non possunt disijungi, ut alter sumat sacros ordines, aut monasterium ingrediatur, saluti hoc in casibus precedentibus & sequentibus, h. d.

His exceptis casibus alter conjugum, altero in seculo remanente, nec ad sacros ordines, nec ad regularem suscipiendus est observantiam, nisi forte remanens ejus sit xtatis, ut sine suspitione incontinentie valeat in seculo remanere, aut ipsam continentiam vovere voluerit. Alioqui quancumque de uxoris licentia e monasterium, quis ingressus fuerit, & professionem fecerit, non uxor ad continentiam cogi, sed vir ad uxoris torum evocari poterit, nisi post conjugis ingressum fornicata fuerit, aut se invicem continentiam promittendo abolverint.

Qui uxora uxore ingressus est monasterium, & ab eadem uxore redire coactus, ea mortua, non cogitur reuersi in monasterium reuerti, sed non potest amplius uxorem ducere. Quod si uxore non contradicente fuerit ingressus, illa mortua non potest exire, praesertim si fuerit professus consentiente uxore, h. d.

Quatum tamen est, si quis uxore invitata monasterium intraverit, & repetitus ad eam redire coactus fuerit, an eadem mortua, cogendus sit ad monasterium reuerti, an vero aliam possit in uxorem ducere? Et in hac specie responsum est, votum quidem non tenuisse, & propterea ad monasterium redire minime illum teneri: sed cum ingrediendo monasterium, debitum se non exacturum, promississe videtur, ulterius uxorem ducere non poterit: cum id vovere in sua positum voluntate fuerit. Quod si quis sciente e uxore, nec contradicente, vitam professus fuerit Monachalem, uxore postmodum defuncta, nec habitum quem semel assumpsit, abicere, nec aliquam sibi matrimonio copulasse poterit. Matrimonium quoque temere f. contrarium dirimendum erit: quod in eo, qui consentiente uxore professus fuerit, nullum magis obtinebit, quancumque monasterium nunquam ingressus fuerit.

Qua credens virum esse mortuum, religionem est ingressa, a viro educta, si vir moriatur, non cogitur reuerti ad monasterium, licet id sibi expedit, h. d.

Quid statim de ea, qua credens maritum mortuum g. habitum religionis assumpsit, an si eo reuerso, de monasterio educta fuerit, post obitum viri sit ad regularem observantiam compellenda? Et quidem huic consultius ad salutem fuerit, si ad monasterium redeat: sed si ad hoc perducere non poterit, cogenda non erit.

Etiam altero conjugum invito petiti qui vovete peregrinationem, h. d.

Licet autem alter conjugum altero invito religionis votum non possit assumere, viri tamen etiam praeter uxoris assensum peregrinationis ad terram sanctam, propositum vovere, & implere libere valent.

Uxor non plene certificata de morte viri, contrahere non potest, quancumque continere nequeat, h. d.

Et h. quamvis illi diutissime in peregrinatione commorentur, vel etiam ab hostibus capti nuncientur, donec certum nuntium de virosu morte uxores non receperint, ad aliorum conjugum conuolare non poterunt, quamvis ut certiorarentur, magnam adhibue-

rint diligentiam, & ejus xtatis sint & fragilitatis, ut continere nequeant.

Agens peritorio ad conjugem, obstat consanguinitatis exceptio, secus si possessorio: quia antequam de exceptione cognoscatur, plenaria restitutio est facienda, nisi conuentus excipiens juret de malitia, & probationes habeat in promptu: quo casu fiet restitutio quoad alia, non quoad copulam, h. d.

Ergo nisi legitima subit exceptio, conjugibus temere disjunctis, alterum alterius repetendi semper integrum Jus manet. Erit autem legitima exceptio, cum aliquis consanguinitatis gradus obicitur a: quo quidem casu, licet si peritorio iudicio actum sit, antea de ipsa exceptione cognosci debeat: si tamen possessorio quis experietur, antequam de consanguinitate discutatur, plenaria erit facienda restitutio, nisi is qui conuenitur, & de malitia juret, & super exceptione promptas probationes offerat. Quo casu excepta carnali commixtione, tantum quoad reliqua, restitutio facienda erit.

Si mulier restituenda timeat scortum viri, debet ab eo praesertim cautio: & si ea non putetur sufficiens, dum causa plene cognoscatur, uxor est deponenda in loco honesto & tuto, h. d.

Praestanda tamen erit idonea cautio *b*, quod nullam restituta violentiam vir inferet: quod si tanta sit viri scortum, aut odio tam capitali uxorem prosequatur, ut trepidanti mulieri sufficiens securitas provideri nequeat, usque ad causa decisionem alicui proba & honesta mulieri studiose custodienda committetur, in loco ubi vir, vel ejus conjuncti, mulieri nullam possint injuriam inferre.

Ob solam traditionem mulieris ad domum, nullum jus oriatur impeditorium sequenti matrimonio, h. d.

Et hae quidem obtinent, secuto inter viros & mulieres matrimonio. Ceterum *d* si nullis precedentibus sponsalibus, vel legitimo consensu mulier ad viri domum jam traducta, postea abscedens alii forte nubere voluerit, nulla facienda erit restitutio.

Qui uxore etiam ab eo separata quoad torum, secundam uxorem duxit uxorem, etiam prima mortua separabitur a secunda, sed cum alia contrahere poterit, h. d.

Fornicationis e quoque repenti obstat exceptio, eoque ob eam causam sequuta separatione, separatam vivente, aliam usque adeo superinducere quis prohibetur, ut si de facto duxerit, exque ea filios suscepit, etiam mortua adultera eandem retinere non possit: quod ipsum & priore uxore minime cognita sibi locum vendicat, licet aliam ducere minime prohibeatur.

Si mulier matrimonium contraxerit cum eo quem ignorabat conjugatum, uxore prima mortua erit in ejus potestate virum retinere, h. d.

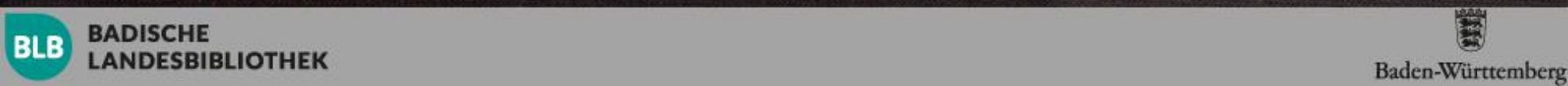
Hoc *f* tamen de ea intelligi oportet, quam quis non signatam aliam vivere, & forte aliquid in morte alterius machinatam, in uxorem duxit: nam si qua precedentis matrimonii penitus inscia alicui nupserit, priore mortua, nisi mulier divortium petat, ad petitionem viri non sunt separandi. Nec enim sustinendum est, ut vir qui scienter in legem commisit, de proprio dolo commo- dum reportet.

Cum ea, quam quis uxore uxore cognovit non sub specie matrimonii, desuadit uxore potest qui contrahere, si noster ipsorum machinatus est in mortem praedicta uxoris, h. d.

Cum ea autem, quam quis uxore uxore vivente non prae- xtu matrimonii cognovit, si nihil in perniciem olim viventi uxoris vir, aut mulier cognita, machinati fuerint, nec fidem de contrahendo sibi invicem dederint, contracta postea nuptiae legitime reputandae erunt. Sed etsi

a Can. pen. & fin. extr. de adult. b c. gaudemus extr. de convers. conjug. c. i. de convers. conjug. d. e. quidam, extr. de convers. conjug. e. c. consultat nos, extr. d. tit. f. e. ex parte, extr. d. tit. g. e. placet nobis, extr. de convers. conjug. h. e. in Provincia nostra, extr. de spons.

a c. literas, extr. de restit. spoliat. b c. literas, in fin. extr. de restit. spol. c. e. ex transmissa, extr. d. tit. d. e. ex parte, extr. de restit. spol. e. c. ex litterarum, extr. de eo qui duxit, in mat. f. c. i. extr. de eo qui duxit in matr.

fidem quidem sibi invicem dederint, vel etiam de facto contraxerint, si nec ante, nec post, legitimam conjugum superstitem, carnalis intercessit copula, quamvis uterque graviter deliquerit, & propterea etiam sit imponenda poenitentia, matrimonium tamen contractum post uxoris obitum, minimè dissolvetur.

¶ Bonum aliquod subsecutum procedens delictum, & ejus poenam non abolet. h. d.

U^Usq; adeò & autem machinatio in alterius conjugum obitum adhibita, inter superstites machinatores matrimonii spem excludit, ut si infidelis cum Christiana communicato consilio ejusdem maritum de medio sustulerit, licet postea per studium superstitis uxoris ad fidem Christianam translatus fuerit, non tamen propterea magis cum ea nuptias legitimas contrahere, aut contractas retinere poterit. Nec enim hujusmodi lucro, tam detestandum damnum Ecclesia refarciri patitur.

¶ Animus & propositum distinguunt maleficia. h. d.

D^Diversa e ratio est eorum, qui ad fidem conversi, illorum sibi matrimonio junxerunt uxores, quos in belli certamine occiderunt: eorumque qui conversas duxerunt, quarum infideles maritos simili modo interfecerunt: nam cum tales virorum defunctorum intestum specialiter non quaesiverint, & matrimonium inter hujusmodi personas licite potest contrahi, & sic conjuncti divortium postulare nequeunt.

¶ Punitur affectus, licet non sequatur effectus. h. d.

S^Sed etsi machinationem adhibitam in necem conjugis effectus consequutus non fuerit, si insidiator alteri superpervixerit, spe conjugii a perpetuo destitutus, ad secundas nuptias nunquam aspirare poterit: sicut & in iis accidit, qui incestum admiserunt, Sacerdotem interfecerunt, & aliis pluribus casibus.

¶ Secunda nuptia absq; timore infamiae intra annum luctus postunt celebrari, sed non debent benedici, quocumq; tempore contrahantur. h. d.

I^Iud quoque admonendi sumus, quibus casibus secundarum nuptiarum permittitur celebratio, minimè vendendum est nuptias, ne si intra annum luctus ad secundas vota transeat, aliqua notentur infamia. Cum enim secundum Apostolum mulier viro mortuo sit ab ejus lege soluta, ejusdem sententia & auctoritate, omnis legalis infamia censetur abolita: cum in his praesertim seculares leges non dedignentur sacros Canones imitari. Vir f tamen & mulier ad bigamiam transiens, non debet à Presbytero benedici: quia cum semel benedicti fuerint, hujusmodi benedictio iterari non debet.

DE REBUS SACRIS, SANCTIS, ET religijs.

TITULUS XVII

¶ Titulus sequens solum subordinat sequentia ad praecedentia. h. d.

S^Sacramentorum breviter explicato tractatu, illorumque sectione ac natura cognitis, transeamus jam ad res sacras & sanctas, quales sunt Ecclesiae, Altaria, Sacerdotum in his condita reliquia, vasa, vestes, & similia ad divinum cultum principaliter comparata. Paulò mox & de religiosis dicturi, ut sunt, religiosa domus, xenodochia, coemeteria, & sepulturae.

DE CONSTRUENDIS, CONSECRANDIS, & reparandis Ecclesijs, & Altarijs.

TITULUS XVIII

¶ Non licet celebrare, nisi in templis consecratis, nisi ex privilegio, vel ex causa necessitatis. h. d.

a C. fin. extr. de eo qui duxit in matr. b C. l. ext. de interver. infid. c C. l. extr. de conv. infid. d C. l. extr. de divor. t. e C. pen. & fin. extr. de secund. nupt. f C. l. vir autem extr. de secund. nupt.

E^Eccliam a hoc loco accipimus non tam Christianorum multitudinem, fideliumque congregationem, quam manufactum ipsum templum Dei, & orationis domum, ab eo quod continetur ejus quod continet sumpta denominatione. Sicut ergo non alii b, quam sacri Deo Sacerdotes, sacramenta ministrare debent: sic non in alijs, quam in Domino consecratis locis, cum suis altaribus, vas, vestibus, & reliquis ad divinum cultum explendum utensilibus, itidem consecratis, sacrificia offerre licet, nisi quis super hoc speciali, sit privilegio munitus, vel summa coegerit necessitas: utpote c, quia combusta sit Ecclesia, quo casu, donec illa restauretur, in capellis cum sacra tabula celebrari poterit.

¶ Constitutio in itinere, licet celebrare sub dio, & celebrari in privato domibus est deponenda. h. d.

I^In itinere d quoque constitutis, Ecclesia non reperitur sub dio, sive in tentorijs, si tabula altarum, ceteraque sacra ministeria adfuerint. Missarum solennia celebrari permittendum erit: alioqui si quis in oratorijs e intra privatas domos constitutis, sine consensu Episcopi hoc facere ausus fuerit, deponendus erit.

¶ Episcopus excrecentibus fidelibus, novam Ecclesiam construere potest, & unam in plures dividere. h. d.

C^Constituuntur autem Ecclesiae, vel ob incrementum populi, vel ob commoditatem plebium, vel certam universitatis incurrit, aut in pastoralis dignitatis privilegium. Ob incrementum populi tunc nova constituenda est Ecclesia, cum certis in regionibus ad d multitudinem fidelium excrevit, ut illorum curae unica sit impar Ecclesia. Sicut f enim ea ratione unus Episcopatus in duos, Antistitis accedente voluntate, dividi potest: sic etiam Episcopus de baptismalibus & parochialibus Ecclesijs, Rectorum accedente consensu, facere potest: quod cum factum fuerit, illa pars populi, quae novis Ecclesijs suppeditatur, à jure prioris Ecclesiae absolvitur.

¶ Plures baptismales Ecclesiae non debent fieri sub una terminatione, & terminationis controversia determinanda est iudicio plebium, vel forte. h. d.

P^Plures tamen baptismales Ecclesiae in una terminatione facere non poterit. Quòd si de terminatione duarum matricum Ecclesiarum contentio fuerit, plebes utrarumque discernent: quod si non convenierint, Dei iudicio controversia discernetur.

¶ Non est perjurum Episcopo fabricari Ecclesiam, licet juraverit non alienare Ecclesiastica. h. d.

N^Nec b quicumque Episcopo obstitit, quòd de rebus Ecclesiae non alienanda juraverit, nam & tali non obstante juramento, populo indigenti super basilicarum institutione salubriter providere poterit, & debet.

¶ Ob commoditatem plebium nova Ecclesia edificari potest, qua tamen matrici honorem exhiberi debet. h. d.

P^Plebium t commoditas tunc novam aedificare sinit Ecclesiam, cum parochianorum pars adeò distat à veteri, ut certis temporibus non sine magna difficultate, & periculo illam adire, & ibi congruis temporibus divinis interesse, & sacramenta percipere possint: quo quidem casu maximè si ministro commodè pro sustentatione sua provideri possit, nova quidem erit Ecclesia construenda, sed à filiali matrici Ecclesiae pro facultate loci competens honor exhibendus erit.

¶ Universitatis intuitu potest nova Ecclesia aedificari, ne putet pro leprosi. h. d.

U^Universitatis intuitu nova Ecclesia aedificari permittitur: veluti cum plebs simul leprosi & sub com-

a C. l. extr. de conf. dist. 1. b C. l. fin. non alii & can. 2. ubi, ea qua de conf. dist. 1. c Concedimus de consec. dist. 1. d Concedimus. res. in itinere de consec. dist. 1. e Clerico de conf. dist. 1. f C. l. precipimus. 4. si cui. 16. q. 1. g C. l. plures baptismales. de. q. 1. h C. l. fin. extr. de Ecol. adif. i C. l. ad audientiam. C. l. ext. de Ecol. adif. k C. 2. extr. de Ecol. adif.

moni vita congregati fuerint. His enim, quod Ecclesia cum cœmeterio, & quod proprio gaudere valent privilegio, permittendum erit. Cavebunt tamen hi, ut injuriosi veteribus Ecclesiis de jure parochiali nequaquam existant. Nec enim quod eis ob pietatem indulgetur, ad aliorum injuriam flecti convenit.

Episcopo conceditur pro sepultura propria Ecclesiam adificari, aut vetus monasterium construere. h. d.

Episcopo a quoque in sua parochia novam Ecclesiam adificare permittitur. Sed multum intererit, Ecclesiam monasticis informandam regulis construat, an verò ex alia causa, fortè pro propriis erigere velit sepulchris: cum primo casu eandem ex rebus Ecclesiæ, cui præsidet, usque ad quinquagesimam tantum partem dotare debeat: secundo verò non amplius, quàm centesimam conferre licebit, eà quoque adhibita cautela, ut anam tantummodo ex his duabus remunerationem eligat.

Qua servari debent in construenda Ecclesia, vel consecranda, & quod Ecclesia indotata consecrari non debet. h. d.

Quamvis tamen ex causa nova extruenda sit Ecclesia, observandum est imprimis, ut civitatis Episcopus, sine cujus assensu id inchoari non debet, ad locum veniat, in quo cruce ipse figet, & publicè atrium designabit, nec illam antea patietur adificari, aut munus impenderet consecrationis, quàm dotem basilicæ, & obsequium ipsius per donationem chartulâ confirmatam accipiat, quæ ad luminaria, & ad custodiam, & custodum stipendia, sufficere valeat.

Construenda novam Ecclesiam potest novum opus nunciari. hoc dicit.

Sed e si quis, dum nova construitur Ecclesia, aut proprium jus imminui, aut sibi quoquo modo noceri existimet, novi operis nunciacione consulere sibi poterit: postquam si legitima non sit impetrata remissio, quicquid adificatum fuerit, sive illud jure, sive injuriâ, omnino adificantium impensis destruendum erit, negotiumque ipsum secundum legum & canonum statuta terminabitur.

Qui præter Episcopi consensum Ecclesiam construat, facit juramentum juri patronatus. h. d.

Diversum statuerunt in ea, quæ præter Episcopi consensum constructa fuerit: hæc enim si nemini nocet, destruenda quidem non erit, sed ob superioris neglectum excluso jure patronatus cum dotibus suis Episcopalis iuris applicabitur.

Ecclesia debet, quando potest citius, consecrari. h. d.

Basilica igitur legitime extructa non ante sacris est deputanda à mysteriis, quàm munus consecrationis acceperit: quod ne qua divino cultui offeratur mora, quantum poterit citius e. consecrandum erit.

Ecclesia consecranda est ab Episcopo, qui prius baptizavit incolas regionis, ubi constructa est. h. d.

Et si dubitetur à quo dedicanda sit, illud exquiri oportebit, cuius civitatis Episcopus, antequam fundaretur, incolas baptizaverit, & ad cuius consignationem sub annua devotione concurrerint: atque is etiam ad consecrationem vocandus erit.

Ecclesia semel consecrata, non debet amplius consecrari: nec dicitur iteratum, quod ignoratur semel factum. h. d.

Ecclésiæ g autem, vel altari semel Deo consecratis, non debet iterum consecratio adhiberi: quia velut infans à Sacerdote ritè baptizatus, non debet iterum baptizari, ita nec locus semel Deo dicatus, iterum consecrari. Planè h si de Ecclesiis, vel altarium conse-

cracione dubitetur, nec de ea aut scriptura appareat, aut testes existant, sine ulla dubitatione erunt consecranda. Nec talis trepidatio iterationem facit: quia iteratum dici non potest, quod semel esse factum ignoratur.

Ecclesia polluta debet reconciliari. h. d.

Sed si Ecclesia, aut a ab igne exusta, aut fusione sanguinis, vel feminis, vel excommunicati humatione, polluta fuerit, etiam si semel antea consecrata appareat, nihilominus diligentissimè expurgata, iteratò consecranda, vel reconcilianda erit.

Propter detrimentum altaris, ipsam altare, non Ecclesia est iterum consecranda. h. d.

De eo dubitari contingit, si altare motum fuerit b, aut lapis superpositus, qui sigillum continet, contractus, aut diminutus, an Ecclesia debeat iterum consecrari? Et responsum est, ob id Ecclesiæ non esse consecrationem iterandam, sed ipsum solum altare denudò consecrandum.

Quibus sanque diebus potest Ecclesia consecrari, sed solum ab Episcopis, qui ea que sunt jurisdictionis, possunt demandare consecrationem: secus qua sunt ordinis. h. d.

Confici e autem poterit Ecclesiis, Altariumque consecratio quibuscumque diebus, tam Dominicis, quàm privatis, sed non à quocumque. Licet d enim aqua per Episcopum benedicta, per alium Episcopum, qui aquæ benedictionem non impenderit, Ecclesiæ reconciliari possit, idem tamen per Sacerdotes simplices fieri non poterit: quia ea quidem quæ jurisdictionis sunt, etiam inferioribus Episcopis demandare potest: sed quæ ordinis sunt, inferioris gradus Clericis committere non potest.

Non debet consecrari Ecclesia, ubi sepulta sunt corpora infidelium, nisi servata forma hujus s. h. d.

Illud etiam animadvertere consecrantem oportebit, ne basilicam e, in qua infidelium sepulta sunt cadavera, sanctificet. Sed si consecrationi apta videbitur, evulsis inde corporibus, & rasis parietibus & tignis, consecrari poterit.

Festa dedicationum Ecclesiarum debent celebrari. h. d.

Solemnitates f quoque dedicationum ipsarum Ecclesiarum per singulos annos erunt celebrandæ, ipso Domino exemplum dante, qui dum ad festum dedicationis templi celebrandum cum reliquis populis accessit, omnibus idem faciendi formam tribuit.

Reparatio Ecclesiæ pertinet ad possessorem beneficii, & Episcopus debet de sua tertia contribuere. h. d.

Hæc de adificandis & consecrandis Ecclesiis, vel altaribus delibasse sufficiat: nam si repurgandæ sunt, vel emendandæ g, id oneris proculdubio ad eum, qui Ecclesiasticum possidet beneficium, pertinebit. Sed & Episcopus tertiam partem sibi obtingentem impendere debebit. Nunc de Ecclesiis unionibus, paucis dispiciamus.

DE UNIONIBUS ECCLE-

SIARUM.

TITULUS XIX.

Quid sit unio, & quæ sit species. h. d.

Vnio nihil est, quàm duarum pluriumve Ecclesiarum facta connexio: dicta ab uniendo, ex eo quod plures Ecclesiæ in unum conjungantur. Unionum autem duæ sunt species: aut enim perpetuæ sunt, aut temporales. Perpetuæ sunt, quæ fiunt, ut sine praesensione temporis perdurent. Temporales sunt, quæ ad certum tempus, putà ad alicujus vitam instituuntur.

a. Can. Ecclesia semel. ver. nisi. de consec. dist. 1. c. propositi. a. consulti. & c. fin. extr. de consec. Eccles. b. c. 1. extr. de consec. Eccles. vel alt. c. 2. extr. d. tit. d. c. aqua. per c. 9. ext. de consec. Eccles. e. can. Ecclesiam in qua. & can. seq. de consec. dist. 1. f. can. solemnitates. de consec. dist. 1. g. c. 1. & c. de hie. extr. de Eccles. adific.

¶ *Causa uniuersali sunt, necessitas & utilitas. h. d.*

Velut ergo ex causa una Ecclesia, vel Episcopatus in plures dividi permittitur, sic etiam rebus suadentibus plures Ecclesie in unam conjungi possunt. Causa vero unionum sunt, aut a. *urgens necessitas*, aut evidens utilitas. Necessitas, veluti cum dux Ecclesie adeo sunt pauperes b, ut impossibile sit earum proventus ad victum duorum Sacerdotum sufficere: aut, si altera hostium e immanitate desolata sit. Utilitas d, ut cum locorum opportunitas id exposcit, vel temporis qualitas: puta, quia in loco nunc Christianorum dicatur imminutus numerus: aut, quia ob fructuum tenuitatem non perinde idonei Sacerdotes ad beneficium procurandum inveniuntur. His igitur casibus, ne quid detrimenti divinus cultus & animarum cura patiatur, debent plura beneficia vel Ecclesie in unum conjungi.

¶ *Sicut unius Episcopatus pertinet ad Romanum Pontificem, sic univocis Ecclesie ad Episcopum cui subsunt: inferiores vero non possunt unire. h. d.*

Non tamen omnibus passim quascunq; Ecclesie uniuersali potestas indistincte permittitur, sed certis duntaxat servatis regulis. Et quidem s, sicut unire Episcopatus, atq; potestati aliena subicere ad summum Pontificem pertinere noscitur, sic ad Episcopum spectat Ecclesiarum suarum unio atq; subiectio. Ab Episcopo itaque inferiores uniuersali potestatem minime sibi vindicare poterunt. Ideoq; si Prior, vel Abbas monasterium monasterio subiecerit, vel unierit, Episcopi consensu minime requisito, quod inconsulto praeiudice fecerit, non subsistet, nec subiectionem, vel unionem Metropolitanis consensu, vel confirmatio sustinebit, cum is in diocesi sui Suffraganei absque ipsius assensu non debeat aliquid contra constitutiones Canonicas attentare.

¶ *Episcopus unire potest Ecclesiam alteri, vel loco religioso donare, etiam non vacato Rectore, vel defensoribus, sed propria mensa non potest. h. d.*

Usque adeo autem Episcopo in propria diocesi facultas uniuersali competit, ut si per eundem consentiente Capitulo, Ecclesia Ecclesie, dignitati, vel praebendae uniuersali, aut religioso loco donetur, ex eo quod Rector ipsius ad hoc vocatus, vel si vacabat, defensor ei super hoc datus non exiit, nequaquam impugnari valeat. Aliud tamen obtinet, si quamvis Ecclesiam mensae suae, vel Capitulo uniuersali duxerit: id enim (etsi Capituli consensus accesserit, & loci consuetudo suffragetur) irritum penitus erit: cum uniuersali utilitas probabilem non recte factae unionis suspicionem ingerat.

¶ *In unione facienda requiritur consensus non solum Capituli, sed etiam eorum qui laici possunt. h. d.*

Ne solum Capituli uniuersali Episcopi in unione consensus exigitur, sed etiam illorum, qui ex unione laici possunt. Unde si aut collegiata, aut patronata, alicujus Suffraganei Ecclesia sit uniuersali, collegii patroni, & Suffraganei assensum interuenire oportebit.

¶ *Quis sit uniuersali effectus. h. d.*

Se cuta vero unione Canonica, statim is, cuius Ecclesie nunciatur potestatem, eandem in uniuersali nunciatur potestatem, & jus, quod in eam olim habebat, cui ab initio praesulit: statimq; uniuersali Ecclesie eadem privilegia competunt, quae principali Ecclesie competere compertuntur.

¶ *Per unionem non praedicitur iuribus Episcopatus. h. d.*

Sed quaeri poterit f, si per Apostolicum Ecclesia in certa diocesi constituta, puta in Perusina, Ecclesia alterius diocesis, veluti Tiphernatis, uniuersali fuerit, an Ec-

a. Can. expostio. §. si eisdem. ext. de prob. b. c. eam te. ext. de arat. & qualis. in fin. & can. unio. 10. q. 3. c. can. postquam hospiti. 16. q. 1. d. can. & temporis. 16. q. 1. e. c. sicut unius. ext. de excess. pralat. f. can. 2. ext. de relig. dom.

clesia per unionem alteri connexa, per hoc jurisdictione Praefuli Perusini censetur exempta, & Tiphernati subiecta? Ea responsum est, a jurisdictione prioris Episcopi uniuersali Ecclesiam non eximi, cum Romanus Pontifex in huiusmodi unionibus singulis Episcopis iura sua inuolata seruari velit.

¶ *Unio dissolvitur tempore lapsu, & causa cessatione, & ab his qui habent ius uniuersali. h. d.*

Dissolvitur autem unio, si temporalis sit, temporis lapsu: quod si sit perpetua, cessantibus eisdem causis, ex quibus facta fuerit, ab his itidem dissolvi poterit, quorum consensu & autoritate olim fuerit instituta: nihil est enim tam rationi consonum, quam ut in destruendi habeat potestatem, cui constructi facultas conceditur.

¶ *Laici vacans Ecclesia possunt unire, unio tamen Ecclesiarum vacantium dissolvi non potest. h. d.*

Illud inter instituta odam, & dissolvendam unionem intererit, quod licet etiam vacans Ecclesia alteri possit uniri, si tamen Ecclesie per unionem connexas vacare contigerit, unio interim vacantium Ecclesiarum dissolvi minime poterit.

DE IMMUNITATE ECCLESiarUM & subiectione. TITULUS XX.

¶ *Immunitas in hoc titulo largi assumitur, & quid sit immunitas, hoc dicit.*

Immunitas est a muneribus indulta exemptio. Sed hoc loco immunitatem largi accipimus, pro quolibet Ecclesiarum favore, indulgentia, rigoris remissione, & privilegio.

¶ *Triplex est species immunitatis Ecclesiarum, localis, personalis, & realis: & quid immunitas localis est, per quam profana in Ecclesia, & non consecrata, vel oratorio exerceri prohibentur. h. d.*

Et autem Ecclesiarum immunitas triplex: localis, personalis, & realis. Localis immunitas est, quae sacris ipsis domibus, aut aliquibus sacrarum adiam intuitu conceditur. Cum enim Ecclesia a secundum Evangelicam veritatem domus esse debeat orationis, merito a profanis usibus esse convenit alienam.

¶ *Processus facti, & sententia lata in Ecclesia, vel cimiterio sunt nulli. h. d.*

Seculares igitur iudices causas, praecipue ubi de sanguinis agitur effusione, & de poena corporali tractatur, in Ecclesia, vel earum cimiteriis agere sub anathematis interminatione prohibentur. Absurdum est enim ibi iudicium sanguinis exerceri, ubi est tutela constituta refugii. Processus quoque s, quos ibi legitime contempta prohibitione, & spectata ultione divina, faciendos duxerint, ac specialiter prolatae sententiae, omni firmitatis robore carebunt.

¶ *Consilia publica, nundinae & negotia secularia non debent tractari in Ecclesia. h. d.*

Publica quoque a quarumlibet societatum, & uniuersitatum conciones, & consilia, nundinarum, aliorumq; secularium tractationes negotiorum, confabulationes, & profana colloquia ab his penitus amoveri debent.

¶ *Convivia non debent fieri in Ecclesia, nisi ex necessitate: & quod dicitur de Ecclesia, intelligitur etiam de non consecrata & oratorio. hoc dicit.*

Sed e & convivia, & hospitia, licet illa despiciere non oporteat, in sacris domibus celebrari, vel exerceri a Laicis non poterunt, nec etiam a Clericis, nisi forte transeuntes ob hospitiorum necessitatem illic reficiantur: quod & in oratorio observari convenit, ut nomini opera iugiter impensa concederet: & ne, ubi peccatorum est venia postulanda, ibi peccandi detur occasio. Idem

a. c. cum Ecclesia. ext. cod. tit. b. c. cum Ecclesia. §. seculari. ext. cod. c. 2. §. fin. cod. tit. in 1. d. c. 2. §. cessante. ext. tit. in 6. c. a. non oportet. & can. sup. q. 2. dist.

statui-

statuitur & de Ecclesia, in qua divina mysteria celebrantur, licet adhuc consecrata non fuerit, quia cum obsequiis divinis sit dedicata, nullius temeritatis ausibus est profananda.

¶ Qui in vitium abstrahit à sacro locu, excommunicatur, & quasi sacrilegus puniatur. h. d.

Sacrorum a locorum intuitu illis conceditur immunitas, qui ad ipsam Eccl. siam confugiant; nam si eos qui ad statum Principis se proripiunt, ab omni violentis leges seculares vindicant, quanto magis convenit ad templum Domini confugientes, loci sancti reverentia, & autoritate defendi? Quicunque igitur inde hominem reluctantem reclamationemque violenter abstraxerit, tam a liis penis pro sacrilegio, quod admisit, quam Ecclesiastica subiacet excommunicationi.

¶ Non potest quis intuitu abstrahi à domo Episcopi, vel ab Ecclesia circumstita, intra triginta passus, h. d.

Nec à ab artibus tantum Ecclesiam quoniam intuitu abstrahere non licebit, verum etiam nec à domo Episcopi, & ab Ecclesia circumstita intra triginta passus ab ostio: quod spatium Ecclesiam reverentia defendi sacri Canonis voluerunt.

¶ Liber homo non debet ab Ecclesia violenter abstrahi, nisi intra petram vitæ, & membrorum incolumitate. h. d.

Hæc tamen securitas non omnibus aequè & indistinctè solet indulgeri, sed statim habetur ratio & causam, quibus quis fugiendum ad Ecclesiam duxerit. Si libet: igitur quis sit, quantumvis gravis perpetraverit, non est violenter ab Ecclesia extrahendus, nec inde ad mortem damnari debet, sed Ecclesiam Rectores vitam & membra debent fugientibus obtinere; aliis tamen penis de eo, quod inique egerint, puniendi erunt.

¶ Publici latrones, & qui in sacro locu immunitatis sine ductu delinquant, privilegii sacrorum locorum non gaudent. h. d.

Hoc autem d. de publicis latronibus, vel nocturnis agrorum populatoribus, viatorumque obfessoribus intelligi non oportet. Hi enim secundum Canonicas sanctiones nullà impunitate præstita violenter, & egressis adhibitis insidiis, ab Ecclesia extrahi poterunt. Idem & de his statuendum erit, qui impunitate suorum excessuum obtinere sperantes, homicidia, & mutilationes membrorum in ipsis Ecclesiis, vel ipsarum cœmeteriis committere non verentur, quæ nisi per Ecclesiam crederent se defendi, nullo pacto commissuri fuerant: tales enim, cum in eo, in quo quis deliquit, puniri debeat, & frustra legis invocet auxilium, qui in ipsam legem committit, immunitatis privilegio, quo se fecerint indignos, minime gaudebunt.

¶ Dominus præstito juramento de impunitate, potest servum suum etiam intuitu ab Ecclesia abducere. h. d.

Quod si servus sit, qui ad Ecclesiam confugerit, postquam de impunitate Dominus Clericis juramentum præstiterit, ad servitium domini sui redire compellitur: sicut qui si redire nolit, à domino occupari poterit: famuli enim, qui dominos metuunt, si ad Ecclesiam septa confugerint, intercessionem debent querere, non latebras: nec quoniam religionis reverentia proprio jure fraudari convenit.

¶ Clerici & Monachi desertentes Ecclesiam sunt exempti à muneribus personalibus, h. d.

Personalis f. immunitas est, quæ personis Ecclesiasticis indulgetur. Cum enim in Clericorum ministerio constituti, non nisi altari & sacrificiis deservire debeant, rectissime constitutum est, ut Deo dicati ab omnibus personalibus muneribus reddantur immunes. Personalis autem munera sunt, quæ cum corporis labore, & animi

solicitudine, ac vigilantia principaliter sustinentur. Generaliter igitur Episcopi, Presbyteri, Diaconi, Subdiaconi, Monachi, immunitate omnis tutelæ & curæ ipso jure gaudebunt.

¶ Misericordiam personarum tutelam debent Clerici suscipere, hoc dicit.

Viduarum a autem & orphanorum curam suscipere non solum non prohibentur Clerici, sed etiam jubentur, cum ipsis cupiditatis negotia, non pietatis interdiciantur.

¶ Ad mutorum custodiam etiam Clerici tenentur, tempora necessitatis. h. d.

Excipitur & etiam ab his muneribus mutorum custodia: à qua si magna imminet necessitas, neminem excusari constitutum est, ut cunctis vigilantibus melius valeat civitas custodiri.

¶ Persona Ecclesiastica non possunt à secularibus potestatis collectionari. h. d.

Realis immunitas est, per quam res Ecclesiasticæ à censu, vel collectis potestatum secularium liberæ redduntur. Siquidem e tam profanis legibus, quam sacris Canonibus sub excommunicationis & interdicti pena constitutum est, ne quis eorum qui jurisdictionem temporalem obtinent, possit tributa, collectas, seu quacunque exactiones, sub quovis titulo, vel colore, imponere Ecclesiis, vel personis Ecclesiasticis, pro domibus, prædiis, vel quibuscumque possessionibus legitime acquisitis, etiam ipsæ Ecclesie, vel personæ, vel res sint intra illorum territorium constituta.

¶ De magnam necessitatem, vel utilitatem, consulto Pontificis possunt Clerici sine tamen coactione, Laici subvenire. h. d.

Stanta d. tamen sit in Republica necessitas, aut utilitas, ut Episcopus cum Clero suo Laicorum non suppetentibus facultatibus, communes utilitates per subsidia Ecclesiastica sublevandas ducant, Romano prius consulto Pontifice, omni penitus cessante coactione, poterunt aliquid in commune conferre, & Laici humiliter ac devote cum gratiarum actione suscipere.

¶ Ecclesia Episcopo omnimodam subjectionem debent. h. d.

Quomodam autem sacrosanctis domibus secularium potestatum intuitu omnimoda debetur immunitas, tam locorum ratione, quam personarum & rerum: sic eisdem rationibus ab illis proprio Episcopo omnimoda subiectio debetur. Nam quantum ad ipsa loca pertinet (ut paulo ante diximus) nemo Ecclesiam in diocesi edificare poterit, aut consecrare, præter sui præfatis conscientiam. Quoad personas Ecclesiasticas, ipsi debetur Canonica obedientia f. subiectio, reverentia: ad eundem spectat institutio, destitutio, correctio, reformatio, causarum omnium ad forum Ecclesiasticum de jure spectantium jurisdictio, Ecclesiasticarum censurarum promulgatio, Sacramentorum exhibitio. Si res Ecclesiasticas spectes, ipsi census debetur, ipsa cathedralicum, sive synodaticum, ipsi procuratio annua, ipsi mortuorum & decimarum quarta.

¶ Ad Episcopum quaedam pertinent jure ordinationis, quaedam lege jurisdictionis, quaedam lege diocesana. h. d.

Sed hæc omnis pastoralis potestas in tria principalia membra contrahitur: quaedam enim ad Episcopum spectant jure ordinis, ut Clericorum ordinatio, virginum benedictio, altarium & Ecclesie consecratio: quaedam lege jurisdictionis, ut corrigendi, conferendi, excommunicandi, & instituendi potestas: quaedam lege diocesana, ut jus census & cathedralicum exigendi, decimam percipiendi, jus hospitii indicendi, & his si-

a Can. diffinit. 29. q. 4. b Can. ad constitutum. 27. q. 4. c e. inter alia. §. si libert. extr. cod. d. e. inter alia. §. super hoc. extr. cod. e. e. inter alia. §. fin. extr. cod. f. e. non minus. extr. cod. tit. can. Clerici. cod. tit. in 6. §. & realis.

a Dist. 57. in sum. & dist. 28. in sum. b e. 2. extr. cod. tit. c. cap. 1. §. volentes. cod. tit. in 6. §. §. personalis. d. tit. d. e. ad verum. §. verum. extr. cod. tit. e. e. de Remocho. extr. de relig. domib. f. e. conquiescente. §. nos. extr. de offic. ord.

milia. Sed cum tam de locali, quam de personali subiectione, deque his, quæ ad Episcopos tam jure ordinis, quam lege jurisdictionis pertineat, supra locis congruis locuti fuimus: tranſeamus nunc ad eam subiectionem, quæ cognoscitur ex solutione census, & rerum quæ lege Dioecesanâ ad ordinarium pertinent.

DE CENSIBUS, EXACTIONIBUS, ET
procuracionibus.
TITULUS XXI.

*Census generaliter sumptus continet omnem pensionem, sicut
veterè tantum cathedralicum, h. d.*

Census appellatio generalis est, sumiturque pro omni pensione, quæ Prælati de Ecclesiasticis provenibus singulis annis in signum subiectionis, vel alterius juris penditur. Speciali tamen nomine census, qui Episcopo ab Ecclesiis in argumentum subiectionis tribuitur, Cathedralicum appellatur: eò quòd ob honorem cathedræ persolvatur.

*Quibus temporibus, & quibus causis potest census constitui
in Ecclesia, h. d.*

Constituitur autem census, aut foundationis tempore, aut consecrationis, aut donationis, aut tempore immunitatis indulgæ. Foundationis aut consecrationis tempore census imponitur, quia veluti præter ordinarii consensum, nec fundari, nec dedicari potest Ecclesia: ita eodem tempore certum censum Episcopis in subiectionis signum constituere poterit. Sed nec illud insolitum, aut novum haberi debet, ut cum Episcopi Ecclesias piis locis ritè concesserint, aut exemptas fecerint, aliquid sibi in eis pensionis nomine reservent. Sedes quoque Apostolica cum libertatis privilegium vel etiam quibusdam Ecclesiis protectionis indulget præsidiam, censum gratis oblatum suscipit, & in literis Apostolicis, ad futurorum Pontifex memoriam quantitas census exprimitur. Sed a & patrono foundationis tempore poterit Episcopus moderatos sumptus constituere.

*Simplices Sacerdotes non possunt proprias Ecclesias facere
censuales: & quide factis id fecerit, ab Ecclesia removetur, h. d.*

Simplices autem Sacerdotes, vel Clerici non possunt Ecclesias, quibus præsumunt, propriâ autoritate, præsertim post eorum decessum, censuales efficere. Ideoque qui ab eisdem quâdam collusionis pensionem annuam de Ecclesiis receperint, illis defunctis super pensionis receptione audiendi non erunt, si Romani Pontificis, aut alterius, qui de jure id facere poterit, auctoritatem super hoc non intervenisse constiterit. Quin potius si qui per collusionem e talia facere comperti fuerint, ab ipsis Ecclesiis removendi erunt.

*Episcopi non potest novum censum imponere, vel veterem
augere, præter cathedralicum, h. d.*

Sed & nec Episcopus ipse, aut quilibet alius Ecclesiis novos census imponere, aut veterem augere, aut partem proventuum suis quibus vendicare poterit: idque adeo obtinet, ut etiam si juramentum e de novo censu persolvendo quis susceperit, non propterea solvere, sed absolvi ab illicito jure jurando debeat. Nec quicquam profuerit, quòd Episcopus, vel quilibet de novo f illas de manibus Laicorum eriperit: nam nec eo casu præter cathedralicum, & quæ cæteris imponuntur, aliquid exigi poterit.

*Ex causa & non in propriam utilitatem potest Episcopus no-
vum censum constituere, vel augere veterem, accedente consensu Ca-
pituli, hoc dicit.*

a C. præterea, in fin. extr. de jur. patron. b Canon. præterea, extr. eod. tit. c e. cum Clerici, extr. eod. tit. d e. prohibemus, extr. eod. tit. e e. significavit, d. tit. f canon. Ecclesiu, extr. de vagant, eod. tit.

Quòd autem diximus, Episcopum nec novum posse censum imponere, nec augere veterem, ita intelligi oportet, si in propriam velit utilitatem convertere. Cæterum si novum censum, sed in alterius sibi subiectæ Ecclesiæ commodum, ex justa causa, vel novum censum constituere, vel veterem augere, vel etiam minuire velit, Capituli accedente consensu, id sibi minimè interdicitur.

*Provincia & Ecclesia de novo conversæ, in persolvendo cen-
sibus servabunt consuetudinem vicinarum, h. d.*

Sed quis erit modus obsequiorum Metropolitanò exhibendorum, si qua de novo a conversâ provincia, ad alicujus Ecclesiæ jurisdictionem accesserit? Et ex factò responsam est, id observari debere, quod in vicinis provinciis observatum reperitur.

Episcopi visitantibus debetur procuratio, h. d.

Ulterius Prælati dioecelsum visitantibus, etiam procuratio debetur. Est autem procuratio necessarium sumptuum exhibitio. Nam cum Apostolico testimonio suffragante congruum sit, ut à quibus spiritualia recipimus, eisdem etiam temporalia nostra communicemus: rectissime constitutum est, ut cum Prælati dioecelsum peragrandò divina nobis exhibent, illis etiam à nobis temporalia exhibeantur.

*Episcopus remittens Ecclesiæ servitia, non censetur remittere
procuracionem, sed illam dare, detestante potest excommunicare,
& procuracionem non præstitur, h. d.*

Et adeò visitationi annexa est procuratio, ut si Episcopus e alicui Ecclesiæ omnia servitia remiserit, eisdem visitanti nihilominus moderata debeatur procuratio: quam si visitati exhibere negaverint, si quam in contumaces ritèulerit sententiam, eorum inobtemperantiam observanda, cum nec ullam adversus procuracionem, quæ ratio e visitationis competit, præscriptionem curere dignoscatur.

*Qui visitare possunt, & quòd Archiepiscopus potest visitare
provinciam, etiam cum Suffraganeis non sint negligentes, h. d.*

Visitandi f verò sollicitudo non modo incumbit Episcopis, verum etiam Archiepiscopis, Patriarchis, Sedis Apostolicæ Legatis, Nunciis, Archidiaconis, & Decanis: qui quidem ne non tam divina, quam propria quisivisse videri possint, cautè prospicient, ut ea, quæ tam generali g: quam Lateranensi Concilio h continentur, & quæ Innocentianâ e constitutione, atque aliis Canonibus salubriter constituta compertuerint, inviolabiliter observent. Quòd autem diximus, Archiepiscopi visitare licere provinciam, ac procuraciones à locis recipere visitatis, tunc etiam sibi locum vendicat, cum ejus Suffraganei argui negligentia nomine non possunt: nec enim propterea minus suam liberè visitare provinciam poterunt.

Ob orationem non est exigenda procuratio, & ob urgentem necessitatem potest Episcopus exigere chartatratum subsidium, h. d.

Postremo k admonendi sumus, propter privatum oratorium, in quo quis interdum celebrat, procuraciones, quæ visitationis ratione debentur, à quoquam exigi vel extorqueri non posse: sed nec aliis exactionibus subditos suos Episcopi gravare debent, nisi quandoque eisdem multæ superveniant necessitates: quibus casibus si manifesta ac probabilis causa extiterit, cum charitate moderatum ab eis postulare subsidium submittendi erunt.

a C. super eo, extr. eod. tit. b Extr. conf. vas, eod. tit. & can. cum Apostolus, extr. de vag. eod. tit. & per totum tit. & in 6. c can. cum venerabili, extr. eod. d e. cum super, eod. tit. extr. e. c. accedentes, extr. de prescript. f can. solutio, eod. tit. in 6. & Clem. 1. d. tit. & can. septa, & can. cum infantia, extr. eod. tit. g can. 2. eod. tit. in 6. h e. cum Apostolus, extr. eod. i. e. eod. tit. in 6. k e. fin. extr. eod. tit. l e. cum Apostolus, & prohibemus, extr. eod. tit.

DE CAPELLIS MONACHORUM. TITULUS XXII.

Omnes Ecclesie posite in diocesi subiant Episcopo, etiam monasteria, & Monachorum capella, nisi defendantur privilegio, vel prescriptione. h. d.

Vsq; ad eadem omnes basilicæ a per diversa loca constructæ in Episcopi, in cuius territorio posita sunt, potestate consistunt, ut si Ecclesia b, ubi Monachi habitant, populi curam habeat, cum per Monachum plebs regi non debeat, Capellanus ad consilium Monachorum ab Episcopo sit instituendus: ita ut consuetudine, aut quovis statuto contrario non obstant, ex solius Episcopi arbitrio, tam ordinatio ejus, quam depositio, & totius vitæ pendeat conversatio. Nec id mirum videri debet, cum e monasteria ipsa, & Monachorum disciplina, si nec privilegio, nec legitima prescriptione doceantur exempta, ad eum pertineant Episcopum, in cuius sunt territoris constituta.

DE RELIGIOSIS DOMIBUS. TITULUS XXIII.

Xenodochia, Orphanotrophia, & loca similia Episcopi subiant, qui providere debent, ne illorum res dissipentur. h. d.

Xenodochia quoque, Orphanotrophia, Birephrotophia, Nofocomia, Gerontocomia, aliaque similia loca, ad Episcoporum d, in quorum sunt diocesi, sollicitudinem pertinent, per eosdemque ad eas utilitates, quibus constituta sunt, ordinanda ac dirigenda erunt: nec postquam hujusmodi loca ad hospitalitatis usum e, & pauperum provisionem, Pontificis ordinatione deputata fuerint, ad profanos usus converti poterunt: cum ea, quæ ad certum usum largitione fidelium sunt destinata, ad alium, salvâ sedis Apostolicæ auctoritate, converti non valeant.

Ordinarii loca pia & religiosa possunt reformare auctoritate Apostolicâ, si opus sit reformatione. h. d.

Quinimo f hotalium locorum Rectores exempti sint, si tamen illorum curâ postpositâ, bona & jura ipsorum ab usurpatorum manibus vindicare negligant, aut quoquo modo res illorum callabi sinant, poterunt ordinarii auctoritate Apostolicâ sibi ex Vicenensi Concilio præstitâ, loca ipsa salubriter reformare, & occupata, alienata, deperdita, ut in statum pristinum redigantur, procurare: contradictoresque quoscunque per censuram Ecclesiasticam & aliis juri remediis compescere, licet nullum per hoc exemptionibus, seu privilegiis, quoad alia, præjudicium generari debeat.

Xenodochia, & loca similia non possunt in beneficium conferri, nisi certu casibus. h. d.

Odem cavetur Concilio g, ut nullus ex hujusmodi locis secularibus Clericis in beneficium conferatur, etiam consuetudine id fuerit aliàs observatum, nisi in illorum fundatione aliter constitutum fuerit, sive per electionem sit de Rectore hujusmodi locis providendum: sed quod eorum gubernatio viris providis, ac boni testimonii committatur, quos bona prædicta in alios usus convertere, præsumptio verisimilis non existat.

Administratores hospitalium æquivalentur tutoribus. h. d.

Ut autem h hi demandata sibi cura diligentius insistant, instar tutorum & curatorum debent juramentum præstare, ac de bonis inventaria conficere: & ordinariis, seu aliis, quibus loca hujusmodi subsunt, vel deputandis ab eis, singulis annis de administratione sua

a Can. omnes basilicæ. 16. q. 7. b c. 2. extr. eod. tit. & c. 1. eod. tit. in 6. c. c. pen. extr. de relig. domib. & c. 2. extr. eod. tit. d. 2. de Xenodochiis. extr. eod. tit. e. c. 2. ad hanc. extr. eod. tit. f. Cl. 2. in princ. eod. tit. g. Cl. 2. §. ut autem. eod. tit. h. d. Clem. 2. §. 1. vrf. ubi etiam. eod. tit.

rationem reddere: quod si secus a quoquam fuerit attentatum, provisio, seu ordinatio minime valebit.

Supradicta non habent locum in hospitalibus militarium ordinum, aut religiosorum. h. d.

Prædicta a verò ad hospitalia militarium ordinum, vel aliorum religiosorum minime extendantur. Hi enim suorum ordinum institutiones & consuetudines observare cogendi erunt.

Hospitalibus circa sacramentorum exhibitionem servanda est antiqua consuetudo. h. d.

Ed b & si qua sint hospitalia, altaria & cœmeterium ab antiquo habentia, & Presbyteros celebrantes & sacramenta Ecclesiastica pauperibus ministrantes, quoad exercenda & ministranda spiritualia prædicta, antiquam consuetudinem Viennense Concilium observari voluit.

DE SEPULTURIS. TITULUS XXIV.

Cur in Ecclesia & locis sacris sepultura constituantur.

Tactemus nunc de sepulturis, quæ quidem per fideles, non nisi in sacris & religiosis locis, ideo constituantur: quod minas ibi spiritibus vexantur immundis, & quod Sanctorum illorum commendantur patrocinis, quorum nomini Ecclesia, in qua corpora conqueſcunt, est consecrata: Accedit e, quod defunctorum proximi ad sacra loca venientes, sepulturamque conspicientes, suorum recordantur, & pro eis pias preces fundunt. Unde d montuorum sepultura, & cœmeteria apud illas Ecclesias, & monasteria ex antiquo disposita esse comperiuntur, in quibus religiosorum conventus sunt constituti, ubi orationes, & Missarum solennia, tam pro vivis, quam pro defunctis, frequentius celebrantur.

Unusquisque habet liberam facultatem sepulturam eligende, & si quæ non eligat, in parochiali Ecclesia, aut majorum sepulchro est sepeliendus. h. d.

Regulariter igitur in parochiali Ecclesia, aut ibi quis sepeliendus erit, ubi majorum e suorum sepulchra constituta reperiuntur: nulli f tamen propterea propriam, si contemptus absit, negatur eligere sepulturam: quod usque adeo obtinet g, ut antiquâ dimissâ, novam possit quis etiam in loco minus religioso sibi deligere: nec propterea poterit hodie electio talis impugnari, licet antiquajata super hoc diversa esse videantur.

Uxor non tenetur sequi sepulturam viri, si velit aliam eligere. hoc dicit.

Nec h ulla super hoc inter virum & mulierem facienda est distinctio, quasi uxor capitis sui sequi judicium & sepulturam sit compellenda: sed utriusque æqualis erit eligendi facultas, cum hujusmodi electio ad eum statum pertineat, quo mulier a lege viri solvitur.

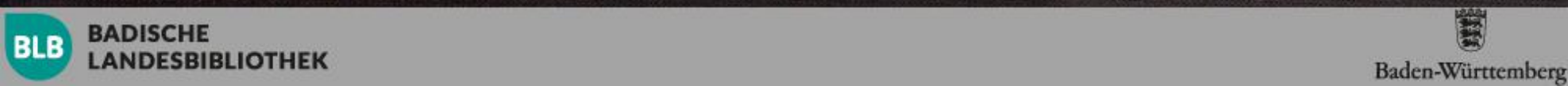
Si uxor sepulturam non eligat, tenetur sequi sepulturam ultimi viri, si plures habuerit. h. d.

Si tamen ipsa sibi sepulturam non eligat, & plures forte viros habuerit s, cum viro ultimo, cujus domicilium retinet, tumulanda erit.

Filius familiaris licet non possit aliquid relinquere pro anima, si careat castrensî pecunio, vel quasi, tamen potest sibi eligere sepulturam, nisi sit impubes: quo casu poterit pater sepelire illum, ubi voluerit, nisi sit consuetudo in contrarium. h. d.

De filiofamiliaris, an sibi sepulturam eligere valeat, dubitari poterit, & multum interest, an ejus ætas intra pubertatis annos contineatur, an verò pubertatem excesserit: primo enim casu sepulturam eligere non poterit: permittendum k tamen erit patri, si id loci con-

a Clem. 2. §. permissa. eod. tit. b Cl. 2. §. fin. eod. tit. c e. cum gravia. 13. q. 2. d c. fraternitatem. in princ. extr. eod. tit. e. cau. 1. & c. fraternitatem. extr. eod. tit. f. c. in infra. extr. eod. tit. g. c. 2. §. 1. eod. tit. in 6. h. c. de uxore vrf. extr. eod. tit. i. c. u. qui. §. 2. eod. tit. in 6. k c. de uxore. §. fin. extr. eod. tit.

uetudo patiatur, ubicumque voluerit, illum sepelire: quod si consuetudo id non habeat, cum suis maioribus, vel in parochiali Ecclesia tumulandus erit. Secundo vero casu, cum pubertatem attingit, liberè absque patris assensu sibi sepulturam eligere poterit, quanquam pro anima sua præter patris assensum aliquid iudicare non possit, nisi castrense, vel quasi castrense peculium habuerit.

¶ *Religiosi non possunt sibi sepulturam eligere. h. d.*

Impuberi similes religiosi habentur: hi enim, cum propriæ voluntatis libertatem non habeant, eligere sibi sepulturam nequeunt, sed apud propria monasteria tumulandi sunt: nisi adeo forte sint remoti, quod ad eos, cum moriantur, commodè exportari nequeant.

¶ *Non potest quis etiam iurejurando à se ipso abdicare liberam eligenda sepultura potestatem. h. d.*

Alias autem sepulture usque adeo libera esse debet electio, ut Bonifaciana constitutione cautum sit, ne qui ad votandum, jurandum, vel fide interposita, vel alias promittendam aliquos inducant, ut apud eorum Ecclesias sepulturam eligant, vel jam electam ulterius non immutent, & secus factum omnino infingit.

¶ *Mortuus ruri, qui sepulturam non elegit, si sine periculo possit exportari, vel in parochiali Ecclesia, vel in majorum sepultura debet sepeliri. h. d.*

Illud tamen in dubium venire potest, si quem, dum animi, et agri colendi causâ rusticatur, ruri inopinato forsitan interitu, nec electa sepultura contingat occumbere, an in Ecclesia ruri constituta, an potius in alia sepeliri debeat? & responsum est, si absque periculo defunctus inde valeat exportari, non in Ecclesia ruri posita, sed in sua parochiali, vel in qua maiorum ipsius ab antiquo sepultura extitit, sepeliendum fore.

¶ *Quibus non communicamus ruri, nec mortuis communicamus. h. d.*

Non tamen omnes, qui fato functi fuerint, Ecclesiasticæ tradendi sunt sepulture: quibus enim non communicamus vivis, nec defunctis communicare debemus. Unde carebunt Ecclesiasticæ sepultura, qui prius erant ab Ecclesiastica unitate præcisi. Igitur nec Paganus, nec Judæus, nec hæreticus, nec qui uluzas exercuit, nec qui sibi mortem consciverunt, aut qui personis Ecclesiasticis violentas manus injecerunt, nec homicidæ, nec incendarii, aut Ecclesiarum violatores, nec incestuosi, nec blasphemæ, nec ullus qui pro manifestis condemnatus est excessibus, Ecclesiasticæ sepulture tradi poterit.

¶ *Tumulati contra canones, sunt exhumandi, si illorum corpora possunt discerni à corporibus fidelium. h. d.*

Et si contigerit aliquando horum corpora in cœmeterio Ecclesiastico tumulari, si ab aliorum corporibus discerni poterunt, exhumari debent, & ab Ecclesiastica sepultura procul jactari. Quod si discerni non poterunt, cum excommunicatorum ossibus corpora fidelium extumulanda non erunt, cum licet non oblit justis sepultura nulla, vel vilis, celebris tamen vel speciosa non proficit improbis.

¶ *Qui contemptis clavibus non humandus in locis sacris inmovet, excommunicationem incurrit, à qua non est absolvendus antequam arbitrio Episcopi satisfecerit. h. d.*

Si quis autem h contemptis Ecclesiæ clavibus hujusmodi personas, aut interdicti tempore quoslibet, in Ecclesiis vel cœmeteriis sepelire ausus fuerit, ipso facto, excommunicationis sententiam incurrit: à qua, nisi prius ad arbitrium diocesani Episcopi eis, quibus injuria irrogata fuerit, satisfactionem competentem exhibuerit, absolvi non poterit, nec ullum circa præmissa contra facientibus privilegium suffragabitur.

a C. pen. cod. tit. in 6. b d. c. pen. in fin. in 6. c C. fin. cod. tit. in 6. d x. i. in priv. cod. tit. in 6. e c. u. qui, in priv. cod. tit. in 6. f c. sacri. in priv. extr. cod. tit. g c. sacri est. extr. cod. tit. h Clem. 2. cod. tit.

¶ *Reconciliati, licet aliqui Ecclesiastica sepultura non esse tradendi, post reconciliationem traditi poterunt. h. d.*

Ed hæc de illis intelligenda sunt, qui impenitentes decesserint, nec in articulo saltem mortis Ecclesiæ reconciliati fuerint. Nam a si, cum forsitan in extremis agerent, legitime absolvi fuerint, Cœmeterium his & alia Ecclesiastica suffragia denegari non debent: hæc tamen & propinqui, ad quos ipsorum bona pervenerint, ut pro eisdem satisfaciant, si casus exigat, Ecclesiastica censura compellendi.

¶ *Cadavera parvulorum pauperum sunt tradenda sepultura Ecclesiastica. h. d.*

His apparet, eorum cadavera, qui post confessionem Deo peractam, pro scelere suis in patibulis suspenduntur, ad Ecclesiam esse defendenda, & oblationes pro eis offerendas. Cum enim pro peccatis suis penam extremam solverint, & dignè poeniterint, non judicat Deus his idipsum.

¶ *Deprehensi in scelere & vulnerati, si confessi ex vulnere mortui fuerint, item inoprevise casu oppressi, non privantur Ecclesiastica sepultura. h. d.*

Quin etiam e si, dum in scelere comprehenduntur, vulnerati fuerint, & Sacerdoti postmodum confessi, ex vulneribus acceptis decesserint, communio eis minime denegabitur: quanquam si, dum seiplos defendunt, interfecti fuerint, aliud sit statuendum. Is autem, quem casus improvisus opprimit, si nihil aliud obstat, Ecclesiastica sepultura non arcebitur.

¶ *Pro sepultura non possunt Clerici aliquid exigere, nec consuetudo in contrarium valet, possunt tamen sponte oblatum accipere, hoc dicit.*

Illud etiam atque etiam admonendi sumus, sacris Canonibus penitus interdicti, ne quis terram pro sepulchro vendere, aut pro hominibus sepeliendis quoquo modo munera exigere audeat, nisi forte sepeliendus Ecclesiæ in cuius atrio & sepelitur, aliquid vivens tradidisset, aut post mortem ipsius parentes, proximi, vel hæredes pro luminaribus, vel elemosyna aliquid ultra dare voluerint: quo casu spontè oblatum licite recipi poterit: peti h verò, vel aliquid exigi, est omnino vetitum, ne aut venalis dicatur Ecclesiæ, aut Clerici hominum interitu gaudere videantur, si ex illorum cadaveribus studeant habere compendium, nec obtentu cupidius consuetudinis, nisi pia & laudabilis fuerit, reatum suum quis excusare poterit.

DE CANONICA PORTIONE TITULUS XXV.

¶ *Quid sit Canonica portio, & quod est duplex, parochialis & Episcopalis, & quid parochialis debetur curato de relictis factis Ecclesiæ, in qua qui posthabita propria Ecclesiæ elegit sepeliri. h. d.*

Canonica portio est, quæ de relictis & proventibus Ecclesiis obvenientibus detrahitur, & prælati debetur. Est autem duplex, Parochialis & Episcopalis. Parochialis est, quæ Parochiali Ecclesiæ, vel ipsius Curato, & Rectori debetur. Sciendum est enim, si quis in alia Ecclesiæ, quam in ea, in qua divina audit officia, & Ecclesiastica sacramenta percipit, sepulturam sibi elegerit (quod quibus casibus fieri possit, proxime expoliemus) ne parochiatium Ecclesiarum Rectorum, quibus cura incumbit animarum, debitis fraudentur subsidiis, constitutum esse, ut Curatus de his rebus, quos defunctus pro anima sua in ultima dispositione reliquit Ecclesiæ, in qua sepeliri elegit, quantum

a C. fin. extr. cod. tit. b can. quæstionum est. 13. q. 1. c can. sacri. Clem. pen. 13. q. 2. d c. ex parte parentum. extr. cod. tit. e c. pen. extr. cod. f can. quæstionum est. 4. unde. 13. q. 2. g can. præscripiendum. d. 13. q. 2. h d. can. quæstionum est. 9. peti. i c. cum super. & c. seq. extr. de sepulchris.

partem

partem percipiat, aut aliam, quam legitima consuetudo praefixerit.

De his, qui vivens & sanus contrivit alicui Ecclesie, Curato non debetur Canonica portio: scilicet si infirmus, & ex eadem infirmitate decedens. h. d.

Sed et si nihil quidem testamento quis reliquerit, sed in aegritudine a constitutus cum bonis suis ad loca religiosa se transfulerit, Ecclesia parochialis Canonica portio debetur, si modo ille de eadem aegritudine decel- serit. Quod si sanus ad ea loca se transfulerit, de his, quae locis ipsis contulit, cogi non poterit alicui Ecclesiae, a qua discessit, impertiri: quia liberam est eis tunc bona sua non solum religiosis, sed etiam quibuslibet privatis conferre.

Canonica portio solvitur Ecclesiae, in qua quis divina percipit: & si duo qui habeat domicilia, dividitur inter Ecclesias duorum domiciliorum. h. d.

Ubitari tamen potest, si cujus b majores antiqui- tatis in aliqua Ecclesia sepeliri consueverant, ea dim- missa sibi sepulturam elegerit, num dimissae Canonica portio debeat, an parochiali? Et statutum est, illi per- solvendam, in qua quis audire divina, vel sacramenta reci- pere debet. Quod si is, qui duo habet domicilia, seque in utroque collocat aequaliter, in loco tertio sepulchrum eligit, domiciliorum Ecclesiae inter se Canonica portio- nem dividit.

Portio, de quibus rebus parochialis non detrahatur. h. d.

Sunt et tamen quaedam relicta, ex quibus Canonica portio detrahi non debet, ut puta si quis pro fabrica, pro luminariis, pro anniversario, pro equis d, vel ar- mis contra infideles exercendis, vel aliis ad perpetuum cultum divinum, vel particulari personae legatur: de quibus omnibus, nisi ea machinatione facta fuerint, ut parochialis Ecclesia fraudetur, hujusmodi portio detra- henda non erit.

Minoris, & Praedicatoris indistincte de omnibus obventioni- bus parochialem portionem solvere tenentur.

Sed istud e quidem ita demum obtinet, si neque in Minorum, neque Praedicatorum quae Ecclesiae sepul- turam sibi elegerit: hoc enim casu dictorum ordinum fra- tres de omnibus obventionibus, cum funeralibus, quam quibuscumque, & quomodocumque relictis, distincte vel indistincte, ad quoscumque certos, vel determinatos usus, etiam de quibus Canonica portio dari, sive exigi non consuevit, vel de jure non debet, nec non de datis, vel qualitercumque donatis in morte, seu mortis articulo, infirmitate donantis, vel dantis, de qua decel- serit, quomodocumque, directe vel indirecte, quartam partem parochialibus Sacerdotibus, & Ecclesiarum Rectoribus integre largiri tenentur.

Canonica Episcopalis est, quam detrahit Episcopus de relicto pro anima, quam testator prohibere non potest, & ubi eadem ratio, eadem debet esse juris dispositio. h. d.

Canonica portio Episcopalis est, quae de relictis ali- cui Ecclesiae pro anima ab Episcopo deducitur. Non veluti parochialis Ecclesia pro labore, & cura, quam ges- sit, animarum, certam portionem detrahit de relictis al- teri Ecclesiae, in qua quis sepulturam elegerit: sic etiam habet ipsi Episcopo si nisi sibi quadragesima & obliet praefici pro cura parochialis intuitu, quam dioecesi super- intendens suscipit de relictis, & pro anima cujuslibet Ec- clesiae oblatis, Canonica sumere portionem: etiam si testator expresserit, quod non Episcopi velit esse reli- ctum, sed tantum Ecclesiae, cum privata testatoris dispo- sitio generalem Canonis constitutionem immutare ne- queat b.

a C. de iis, extr. de sepult. b C. de sepult. in c. c. C. fin. ext. de test. d C. in iura. ext. de sepult. e Clem. 2. verum. & per titum 11. de sepult. f e. requisisti. in prim. ext. de test. g e. de quarta. ext. de praescript. h d. e. requisisti. ver. secus autem.

Ecclesia debetur Canonica portio de relicto Episcopo, quam tamen potest testator prohibere. h. d.

Item a ex contrario, quemadmodum Episcopo sua portio competit, si quid Ecclesiae relinquatur: ita si quid Episcopo relictum fuerit, Ecclesia de illo Canonica petere portionem poterit. Sed hoc casu, si testator exprimat, quod velit illud Episcopi tantum esse, non Ec- clesiae, testatoris erit servanda dispositio.

Si quid simpliciter Episcopo a conjuncto fuerit relictum, et in dubio non debetur Ecclesiae Canonica portio: scilicet si ab extraneo. hoc dicit.

Sed b in hac specie multum intererit, qua legandi for- mula testator usus fuerit. Nam si simpliciter dixerit, Rem talem relinquo, distinguendum est, Episcopi propin- quus legat, an extraneus. Primo enim casu, cum non Ec- clesiae relictum praesumatur intuitu, nisi forte id probetur, sed personae, de relicto in vita Episcopi Ecclesiae petere nihil poterit. Contraria obtinet praesumptio & dispo- sitio, si ab extraneo quid Episcopo relictum fuerit.

Si quid conjunctim legatur Episcopo & Ecclesiae, sit inter ipsos divisio, etiam si testator hoc reliquerit Episcopo, illud Ecclesiae: nisi stare velit testator voluntatis, quod ob favorem ultima voluntate conceditur. h. d.

Quod si c conjunctim dictum fuerit, Relinquo rem Epi- scopo & Ecclesiae, de ea inter ipsos Canonica divisio faci- enda erit. Si vero illud Episcopo, & illud Ecclesiae reli- quatur, relicta inter Episcopum, & cathedralem Ecclē- siam ad Canonica divisionem sunt redigenda: nisi am- bo testatoris velit esse dispositione contenti, quam pro- pter ultimae voluntatis favorem observare est satis con- decens, ubi neque fraus intervenit, nec alteruter nimium debita portione fraudatur.

Cum Ecclesiae inferioribus Episcopus non dividat sibi reli- ctum, sed bene detrahit quartam de relicto dantis Ecclesiae. h. d.

Secus d autem est, si quid legatur Episcopo, & capel- lis vel monasteriis, aut aliis piis locis: nam hoc casu, quod Episcopo legatur, ejus praecipuum est: cum Ec- clesia cathedrali, & de illis quae aliis locis legantur, por- tionem Canonica nihilominus obtinebit. Et hac modo tam varie, quia non tanta inter monasteria, aut capellas est communitio, quanta inter Ecclesiam cathedralem & Episcopum, qui cathedrali spiritali copulatus est con- jugio: unde & quae acquirit Episcopus, non illis, sed illi tantum acquirit.

Si testator aliquid Episcopo, aliquid Ecclesiae reliquit, & iussit Episcopum esse contentum suo relicto, posthabita detractione quarta, servanda est testatoris voluntas, nisi sit facta in fraudem. hoc dicit.

Hoc autem tunc obtinere oportet, si simpliciter Epi- scopo legatum factum fuerit: ceterum si eam ad- jecerit conditionem testator, ut Episcopus suo sit legato contentus e, & ipse legatum agnovit, quia per hoc aliis renunciasse videtur, de ceteris portionem exigere non poterit. Sed si constiterit, quod eadem adjecta conditio- ne in fraudem modicum constituit mortuarium, ut Epi- scopus portione debita fraudetur in ceteris, quia dolus cuiquam patrocinari non debet, poterit is etiam ex aliis relictis exigere portionem a Canone constitutam, salvis tamen indulgentiis, quae a Romano Pontifice quibus- dam regularibus sunt concessae.

Relictum ei, qui potest proprium possidere, non habens pra- lationem vel administrationem, a quocumque praesumatur relictum intuitu propriae personae, non Ecclesiae. h. d.

Illud f etiam generaliter observandum est circa eum, qui proprium possidere potest, praelationem, vel

a C. requisisti. & si ab. extra. de test. b d. e. requisisti. & si vero. c d. e. requisisti. & quid si. & seq. ext. de test. d d. e. requisisti. & si autem. extra. de test. e c. officii. & infra. extra. de test. f e. requisisti. & illud. extra. de testam.

administrationem Ecclesie non habentem, quod si ei aliquid relinquatur specialiter, non solum à propinquo, verum etiam ab extraneo, non intuitu Ecclesie, sed personæ esse relictum intelligitur, nisi probatio in contrarium appareret: & idcirco de illo, nec Episcopus, nec Ecclesia potest in vita ejus sibi aliquid vendicare.

Episcopus & parochialis pari passu ambulant. h. d.

Item de quibus relictis parochialis portio non detrahatur, nec Episcopalis detrahenda erit.

DE DECIMIS.

TITULUS XXVI.

Pinet subordinationem tituli ad precedentia & sequentia. h. d.

Explicito tractatu rerum, quæ spiritualitate quâdam continentur & censentur, superest nunc, ut de rebus Ecclesiasticis quidem, sed temporalibus, illarumque administratione dicamus. Sed cum decimæ mediam quandam inter spirituales res & temporales naturam obtineant, quippe quod ipsum decimandi jus spirituale sit, fructus vero ipsi decimarum temporales & profani, merito de his quasi in confinio quodam, tractatus habendus erit, & tam precedentibus, quàm subsequenteribus annectendus. Quod est etiam congruentius posse fieri videtur, quod & proximè de iis, quæ Sacerdotibus, & Ecclesiis parochialibus debentur, & similem naturam habere videntur, loquuti fuimus, & ipsarum quoque decimarum ad parochiales Ecclesias jure communi spectat perceptio.

Quid sit decima. h. d.

Decima est quota bonorum mobilium pro Deo, tam divinâ, quàm humanâ constitutione debita.

Decimarum alia personales, alia prædiales. h. d.

Decimarum dux sunt species: personales, & prædiales. Personales sunt, quæ ex iis proventibus deducuntur, qui ex propria civitatis, solertia & industria obveniunt, ut puta de negotiatione, artificio, & militia. Prædiales sunt, quæ ex fructibus prædiorum solvuntur, ut de vino, tritico, & his similibus, quas in signum universalis sibi retenti domini reddi Deus præcipere voluit.

Personales præbende debentur Ecclesie, in qua quis sacramenta percipit: prædiales vero Ecclesie, in cujus finibus sunt constituta prædia, nisi aliud inducat consuetudo. h. d.

Inter personales autem & prædiales decimas hoc interest, quod personales illi solum parochia debentur, in qua quis Ecclesiastica sacramenta percipit, tamen si lucrum alibi contigerit: prædiales vero, si ex prædiis in aliena parochia constitutis fructus collecti fuerint, ei debentur Ecclesie regulariter, in cujus territorio prædia sunt constituta: quanquam si consuetudo aliud introduxerit, servanda erit.

Personales decime, quæ solvantur ex rebus venditis & parati pecuniâ decimantur, solvantur de ulla impenduntur: fructus vero prædiales: & fructus non, nisi cum onere decimarum alienari possunt. h. d.

Item si personales, quæ de rebus acquisitis, vel factis ex pecuniâ decimantur, si vendantur, solvendæ sint, ut puta si vendatur domus, ager, vinea, molendinum, grex, aut merces, quælibet expensæ prius, quas quis in rebus parandis fecerit, deduci debent, & de residuo, quasi de lucro, decimæ præstabuntur. Expensæ vero etiam seminis, quæ fiunt pro percipiendis fructibus, ex illis de quibus fructus proveniunt, etiam si decimantur fuerint, non deducuntur: quoniam salvâ decimâ, fructus efficiuntur eorum, qui expensas ipsas faciunt: sed nec fructus ipsi, nisi cum onere decimarum, alienari poterunt.

Non deducuntur impensa facta pro instaurandis rebus, de quibus solvenda sunt decime, tam personales, quàm reales. h. d.

a. C. parochianos. extr. eod. b. d. c. ad Apostolica. in fin. c. a. pastoralis officii. extr. eod. tit.

Illud commune tamen est tam personalibus, quàm prædialibus, quod expensæ, quæ factæ fuerint pro restaurando à detrimento rerum, ex quibus decimæ persolvuntur, ut si pars aliqua moriatur armenti, vinea fiat deterior, mercis deperat portio, de proventibus decimandis minime deduci debent. Cujus rei illa est ratio, quod penes dominum res instaurata remanent.

Census & tributa de fructibus, de quibus decima solvenda sunt, non debent deduci. h. d.

Ed nec census, nec tributa de fructibus, de quibus decimæ persolvenda fuerint, primitus deduci poterunt. Cum enim in signum universalis domini, quasi quodam speciali titulo decimas sibi Dominus relinquerit, consequens est ut in prerogativam dicti generalis domini decimarum solutio, censuum & tributorum præcedat exacti nem: vel saltem hi, ad quos census, vel tributa pervenerint, quoniam res cum suo transiit onere, decimas solvere per censuram Ecclesiasticam compellantur.

De omnibus proventibus decima solvi debent. h. d.

Adem d ratione constitutum est, ut non solum de vino & grano, fructibus arborum & hortorum decimæ persolvi debeant, sed etiam de pecoribus, de venationibus, negotiationibus, de ipsa etiam militia, & denique de omnibus bonis, & proventibus omnibus, ita ut qui de his eas cum integritate solvere neglexerint, Ecclesiastica districtione percipi debeant.

Omnis tenentur solvere decimas tam Christiani, quàm Judæi. Judæi tamen tantum prædiales tenentur solvere, Christiani & prædiales, & personales. h. d.

Illud etiam nullam recipit dubitationem, ad solutionem earum quemlibet teneri, nisi quis speciali privilegio ab ipsarum præstatione doceatur exemptus. Unde non solum Christiani, sed etiam Judæi tenebuntur. Inter eos tamen illa differentia, quod fideles ad personales & prædiales præstandas indistinctè tenentur: Judæi vero & ad prædiales tantum, quas si recuset solvere, ad ipsas possessiones renunciandas compellendi erunt, ne forte hæc occasione Ecclesie suo jure fraudari valeant.

Monachi regulares, & Clerici communiter viventes solvunt prædiales decimas, & quod novale, est ager de novo redactus ad culturam. h. d.

De Monachis & regularibus, seu Clericis communiter viventibus videamus, & sanè nulla sinit ratio, ut ab his de laboribus ac nutrimentis propriis decimæ extorqueantur: ad prædiales tamen etiam de novalibus, de quibus antea decimæ solvebantur, tenebuntur. Est autem novale, ager nunc primùm proficiscus, & nuper ad culturam redactus: de quo, quod aliquando cultus fuerit, memoria non exstat.

Decimas solvere tenentur Monachi, & alii communiter viventes, etiam de prædiis de novo acquisitis, & propriis manibus excoltis, nisi obstat aliquod privilegium. h. d.

Ed & si iidem possessiones piâ fidelium devotione collata fuerint, aut pro monasteriis de novo fundandis comparata, vel quoquo modo recentè acquisita, etiam si eas propriis manibus aut sumptibus excolant, nihilominus decimas persolvent Ecclesiis, quibus ratione talium prædiorum antea solvebantur, nisi super hoc speciali jure vel privilegio muniti esse probentur.

Privilegium tollitur et judicatur & præscriptum. h. d.

Ed nec semper eis privilegium suffragabitur: nam si res judicata obstat, vel privilegio muniti decimas per quadraginta annorum spacium solverint, cum liberum sit unicuique juri proprio renunciare, præsta-

a. C. pastorali. h. nec p. eo. tit. extr. b. c. cum nm. ext. eod. c. a. tua nobis. circa med. eod. tit. ext. d. c. ex parte. & c. sequen. extr. eod. tit. e. d. de terris. ext. eod. tit. & c. pen. in fin. ext. de usur. f. c. e. & ceterum. eod. tit. in 6.

tione

nunc tanti temporis proptio privilegio detrahere voluisse presumuntur, & ea propter ad decimarum praestationem compelli poterunt.

¶ Privilegia sunt interpretanda, ut nemini indebiti damnnum inferant. h. d.

Tem si post initam inter aliquos super decimis conventionem certi tenoris privilegia obtenta fuerint, nisi conventioni per ea derogetur expresse, illis non obstantibus, erit inviolabiliter observanda: ita enim hujusmodi privilegia sunt accipienda, ut nemini laesionem, praecipue enormem, inferre debeant. Unde si per hujusmodi concessionem parochiales Ecclesiae ad id gravari contingat, ut Rectores de redditibus earum congrue sustentari, & Episcopo debita persolvere non possint, per locorum ordinarios ita providendum erit, ut eisdem Rectoribus tantum relinquatur, quod & competentem sustentationem habere, aliaque onera debita supportare valeant.

¶ Privilegiati super decimis, tenentur illas solvere de praedictis emolumentis: & privilegiatus super laboribus propriis solvet decimas super praedictis locatis. h. d.

Super decimis quoque non solvendis privilegiati, si aliena praedia conduxerint, privilegio minime obstante, de conductis praedictis solvant decimas parochiis suis integras persolvunt. Idemque erit de locatis praedictis, si privilegiatus super laboribus, quos propriis vel manibus, vel sumptibus excoleret, terras suas aliis locaverit.

¶ Laici, & etiam Imperator non possunt concedere privilegium super decimis non solvendis. h. d.

Generaliter autem, nisi hujusmodi immunitatum privilegia ab Apostolica potestate obtenta fuerint, nullam habebunt efficaciam, ideoque etiam Imperialis concessio quantumcumque concepta generaliter, cum nulla sit Laicis de spiritualibus disponendi facultas, a solutione decimarum neminem poterit eximere: imò facit legem d. crimen incurrit, qui de manu Laicorum rem Ecclesiasticam recipiet.

¶ Laicus etiam de manu Clericorum non potest decimas recipere, sub pena excommunicationis, & privationis sepulturae, & Clericus concedens deponeatur. h. d.

Ex contrario quoque Laicus etiam a Clericali potestate decimas recipere, & in alium, velut hereditario jure transmittere non poterit: & si secus actum fuerit, & qui concesserit, a statu suo deficiet, & qui receperit, & Ecclesiae non reddiderit, & vivens excommunicationis vinculo innodabitur, & mortuus Ecclesiasticam sepulturam carebit g.

¶ Reditus decimarum locari possunt, dummodo locatio non faciat alienationem. h. d.

Si quis tamen, cum Ecclesiae suae conditionem meliorem facere possit, decimarum suarum proventus alicui locare velit, dummodo hujusmodi locatio ad feudum, vel alienationem non videatur extendi, id facere minime impeditur.

¶ Episcopo debetur a Rectoribus quarta decimarum, quae exigunt, nisi praescripta fuerint. h. d.

Postremo sciendum est, quod veluti parochialibus Ecclesiis (secundum ea quae proxime exposuimus) decimae debentur, ita etiam decimarum ipsarum quarta Episcopo a Rectoribus Ecclesiarum, nisi legitima obster praescriptio i, persolvenda erit.

DE REBUS ECCLESIAE ALIENANDIS, vel non.

a C. 2. § ubi autem. eod. tit. in 6. b e. dilecti filii. & cap. ex parte. ext. in. & cap. sig. c. e. tua. Claf. ext. eod. tit. d e. dudum. & cum sacrilegi. extr. eod. e. e. quamvis sit. in su. extr. eod. f. e. ad hac. eod. tit. extr. g. a. prohibemus. extr. eod. tit. h. a. 2. extra loca. i. e. de quarta. extr. de praeser.

TITULUS XXVII.

¶ Regulariter Episcopus non potest aliquid agere sine consensu, vel consilio Capituli. h. d.

Tracemus nunc de rebus temporalibus Ecclesiarum, illarumque administratione & alienatione, sine quibus spiritualium dignitas haud facile consistere potest. Et quidem illud in primis firmare nos oportet, nihil Episcopum regulariter sine consensu sui capituli vel consilio posse super his statuere: cum velut caput ad membra, ita sese Praelatus habeat ad capitulum. In eo autem totius videtur esse consensus capituli, cui & major & sanior fratrum accesserit sententia.

¶ Alienatio rei Ecclesiastica, facta sine utilitate Ecclesiae, & Clericorum consensu, non valet: & quid continent alienationis verbum. h. d.

Ex his consequens est, ut rerum Ecclesiasticarum absque Clericorum subscriptione, & Ecclesiae utilitate, & Romano inconsulto Pontifice a, ab Episcopo facta donatio, vel alienatio, vel suppositio non teneat, nisi eam postmodum ratam habeant. Praelatus enim Ecclesiasticarum rerum procurator est, non dominus: & conditionem Ecclesiae meliorem quidem facere potest, deteriore vero non potest. Quod si secus factum fuerit, nec quod gestum est, vires ullas sortietur, & Canonum temeratores tam secularium, quam Ecclesiasticarum legum poenis subjacebunt. Alienationis autem verbum continet hoc loco venditionem, permutationem, hypothecam, donationem, conditionem, emphyteusim, & omnem conventionem, per quam dominium transfertur.

¶ Ecclesiam suam non potest quis gravare pro alienis debitis, & debita necessaria facta a praedecessore luenda sunt. Idem si Clericus de mandato fidejusserit, aut in rem ipsius Ecclesiae mutuum verterit. h. d.

Sed nec commissam sibi Ecclesiam pro alienis gravare debitis, aut literas alicui, vel sigilla concedere, quibus Ecclesia possit obligari, aliquis audere debet: alioqui nec Ecclesia ad talium debitorum solutionem tenebitur, & qui id ausus fuerit, a spiritualium & temporalium administratione suspensus erit. Debita etiam tamen a praedecessore pro Ecclesiae necessitate contracta, solvere proculdubio tenebitur. Idem, si Clericus de mandato fidejusserit d, aut si non de mandato, in rem tamen Ecclesiae, mutuum verterit.

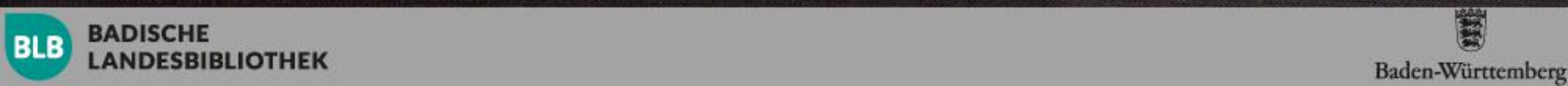
¶ Potest Praelatus rem non magni valoris in aliquem bene meritum transferre, & terram gratia fabricanda Ecclesiae alicui concedere. h. d.

Excipiuntur tamen nonnulli casus, in quibus donandi, permutandi, locandi, libertatem, feudum, & emphyteusim dandi, aut aliter alienandi jure licentia conceditur. Nam e si quid Praelatus non magni valoris alicui forte ob bene merita donaverit, praesertim suadente consuetudine, jure sustinebitur donatio. Multo magis idem erit statuendum, si quid forte soli ad Ecclesiae fabricam erigendam concessum fuerit: quo casu tantum donare licet, quantum Ecclesiae parietes concludere possunt.

¶ Proventus Ecclesiastici possunt vendi ad modicum tempus, & ad precariam concedi, quae renovanda erunt de quinquennio in quinquennio. h. d.

Idem juris erit & de reddituum fructuumque venditionibus ad tempus modicum faciendis, & de precariis, quae quandoque de Ecclesiarum possessionibus fieri solent: quae, ne temporis longinquitate juris Ecclesiastici percat memoria, de quinquennio f in quinquennio renovandae erunt.

a Cap. 2. in princ. eod. tit. in 6. b e. 2. extravag. de fidejuss. c. 2. extr. de solut. d e. pen. extr. de fidejuss. e. e. ceterum. extr. de donat. f e. 1. extr. de precar.

¶ Precarium solvitur ad beneplacitum concedentis: factis precaria, nisi sit irrationabilis. h. d.

Distat autem precarium à precaria: quia precarium a tantum conceditur, quoad is, qui concessit, patitur: Precaria verò non sunt pro voluntate concedentium revocandæ, nisi sint irrationabiles: quo casu poterit successor à prædecessore concessam precariam rescindere, & revocare.

¶ Ruina, prædia inculta, & sylva extirpata possunt sub annuo censu concedi in emphyteusim, & si per biennium in solutis censu cessatum fuerit, poterit emphyteuta expelli. h. d.

Ruinæ quoque, quas Ecclesia rescire non valet, & inculta prædia, ut extirpata sylva, in emphyteusim sub annuo censu his concedi poterunt, à quibus, vel suo, vel parentum b suorum labore constiterit extirpata, nisi fortè possint aliis ad majorem Ecclesie utilitatem cum eodem onere conferri. Qui e tamen si per biennium in solutione Canonis cessaverint, nisi celebri satisfactione postmodum sibi consulere studuerint, jure expelli poterunt: nec quicquam eis proderit, quod ut Canonem solverent, sibi nunciatum non fuit, cum hoc casu præfixus dies pro domino interpellat.

¶ Terrulas incommodas, & minus utiles, item servos fugitivos poterit Prælati alienare. h. d.

Terrulas d quoque aut vineolas exiguas, & Ecclesie minus utiles, aut longè positas, vel domos, quæ Ecclesie plus incommodi quàm utilitatis offerunt, si necessitas fuerit, distrahendi potestatem Episcopus habebit. Simili ratione fugitivos servos, & qui de fuga revocari, retineri non possunt, si voluerint, aut illi ex alio meruerint, Episcopis distrahendi potestas erit.

¶ Feudum à vasallo alienatum, & difficili recuperatione, poterit Episcopus alteri sub conditione recuperandi concedere. h. d.

Sed & in feudum e certis casibus, & jurjurando de non alienando minimè obstant, res Ecclesiasticas concedere poterit, veluti si feudum per vasallum alienatum fuerit, & per Episcopum id facile recuperari non valeat: poterit eum per Episcopum illud alicui concedi, qui & ipsum recuperet, & in feudum ab Ecclesia recognoscatur.

¶ Feudum devolutum poterit per Episcopum alteri concedi, hoc dicit.

Quoniam si etiam talis necessitas non immineat, nihilominus alienatus filium, vel consanguineum, vel ejusdem feudi consortem poterit Episcopus investire. Idem erit, si per obitum vasalli feudum ad Ecclesiam remeaverit: nam & eo casu investire Prælati alium libere poterit, si Ecclesie viderit expedire.

¶ Qui aliquid contulerunt, vel acquisitorum Ecclesie, possunt pro modo collati, vel acquisiti manumittere, dum tamen manumissus cum posteritate & pecunia remaneat in patrocinio Ecclesie. hoc dicit.

Illud etiam Toletano Concilio g diffinitum reperitur, quod si Sacerdotes aliquid Ecclesie suæ relinquunt, vel nihil habentes, aliqua prædia, vel familias Ecclesiis suis acquirunt, liceat eisdem aliquos jura collatae modum, rei de familia ejusdem Ecclesie manumittere, ita ut manumissi cum pecunia & posteritate sua sub Ecclesie reus habeant patrocinio. Quod si qui nihil de proprio h Ecclesie contulerunt, libertati servos Ecclesie donate, aut fuerint, ex eodem Concilio Episcopus successor ad Ecclesie jus revocare poterit. Impium est enim, ut qui lucrum de rebus suis Ecclesie non contulit, damnnum inferre valeat.

¶ Princeps poterit rem suam æqualem, vel majorem cum Ecclesiastica permutare: & servus Ecclesiasticus, si frangi sit, præterquam ad libertatem, commutari non possunt. h. d.

a c. fin. ext. de prec. b c. ad aures, ext. eod. c c. fin. ext. loca. d c. terrulas. 12. q. 2. e c. 2. ext. de feud. f o. fin. ext. de feud. g o. consensu. ext. eod. h c. Episcopi. ext. eod. 216.

Sed & Princeps, si causa probabilis id poposcerit, cum re Ecclesiastica & immobili, rem suam majorem, vel æqualem permutare poterit, pragmatica super hoc præcedente formâ. Ecclesiastica tamen mancipia quæ frangi fuerint, præterquam ad libertatem, commutari non poterunt.

¶ Episcopus poterit permutare terras duarum Ecclesiarum suæ diocesis, illarum accedente consensu: & de temporalibus ad spiritualia non poterit fieri permutatio. h. d.

Episcopus quoque duarum suæ diocesis Ecclesiarum terras, invicem ambarum a portium accedente consensu, permutare poterit, & si alterius partis prædium valore præponderet, ad æqualitatem inducendam ab altera parte pecuniam refundi jubebit b. De temporalibus autem ad spiritualia permutatio jure consistere non poterit c.

¶ Res Ecclesiastica poterit propter prescriptionem legitimam ab Ecclesia abici, & detrahi. h. d.

Præterea & si quis per tempora sacris Canonibus definita rem Ecclesiasticam justo titulo & bonâ fide ita possederit, ut nullo tempore rei conscientiam habeat aliena, completâ prescriptione, res possessa à juribus Ecclesie dubio procul intelligitur esse avocata.

¶ Decima & oblationes præscribi non possunt. h. d.

Proventus tamen primitiarum & decimationum prescriptione tolli non poterunt, etiam si à Romano Pontifice Laicus quilibet super his rescriptum impetraverit.

DE PECULIO CLERICORUM, RELIGIOSIS ET successoribus eorum.

TITULUS XXVIII.

¶ Ecclesiastica reparatur etiam res illa, quas Sacerdos acquisivit, cum tempore suæ promotionis nihil haberet: & qui sub patris hie contentu curabat, ut de rebus à se emptis ad usum Ecclesie servitorem conficiat. h. d.

Ergo res Ecclesiasticas ab Ecclesie juribus obdicare non licet: Ecclesiasticas autem res intelligimus, non modò quas Ecclesie rationibus Sacerdos comperit ascriptas, sed etiam eas, quas is emerit, cum tempore suæ promotionis nihil haberet. Cum igitur, & hæc tanquam de bonis Ecclesie quaerita ejusdem esse intelligantur, ne quando Jus Ecclesiasticum immineatur, curabit Sacerdos, ut de his, quæ superemerit, & ad ipsius Ecclesie nomen scripturam d conficiat, & Ecclesie relinquat, alioqui ab ejus ordinatione discedet. Qui verò præterea proprii e, vel alii nominis fraudem facere voluerit, sacrilegii crimen incurret.

¶ Relictum Sacerdotis pro anima, & censetur relictum Ecclesie: factus est, si quid ex sit relictum sub vero fideicommissi. h. d.

Sed & si non emerit, sed pro anima quispiam in viam Ecclesie Sacerdoti reliquerit, adhuc Rem statuendum erit. Congruit enim, ut quemadmodum Sacerdos habet, quod Ecclesie dimissum est, ita & Ecclesia id habeat, quod reliquitur Sacerdoti. Si quid tamen per fideicommissum, aut Sacerdoti, aut Ecclesie relictum fuerit, alteri postmodum profuturum, id inter Ecclesiasticas facultates computandum non erit.

¶ Bona quaerita Sacerdotibus in viam Ecclesie, debent remanere apud Ecclesiam, nec de his poterit quis testari: & quid continetur nomine Ecclesie. h. d.

Generaliter f igitur bona qualibet ob Ecclesiam acquisita Sacerdotibus, sive mobilia, sive immobilia, post illorum obitum debent apud eandem remanere, nec super his ullum de jure testamentum fieri poterit. Nominem autem Ecclesie, ubi Clericorum est collegium, non Episcopus, vel morientis Clerici successor, sed congregatio communis intelligitur, quæ rem illarum curam & Ca-

a c. 1. ext. eod. tit. b c. ad questiones. ext. de rer. permut. c c. fin. de rer. permut. d e. 1. ext. eod. e cap. penult. ext. eod. f e. relatum, vel secunde. ext. de test.

nonicam

noniam debet habere distributionem. Ubi autem in locum defuncti unus tantum substituendus erit, is ea bona, velut & alia, dispensabit.

¶ Clerici possunt maxime accedente iusta causa de bonis Ecclesiasticis facere elemosynam. h. d.

Licet autem Clerici, nec de mobilibus ipsis testamentum conficere possint, consuetudinis tamen est non improbatz, ut de his pauperibus & religiosis locis, & his qui viventi servierint, sive sint consanguinei, sive extranei, aliqua juxta servitii meritum conferantur, non testamenti ratione, sed elemosynz duntaxat intuitu a.

¶ Potest quis tantum legare de bonis Ecclesiasticis, quantum contulerit Ecclesia. h. d.

Item si tantumdem de proprii Juris facultate contulerit Ecclesie, quantum de Ecclesiasticis bonis legaverit, legatum sustinebitur.

¶ Clerici possunt testari de his, qua acquisierunt non intuitu Ecclesie. h. d.

De his vero h, quz aut paternz successions, vel cognationis intuitu, seu consanguineorum, vel ami-

a C. ad hac. extr. de test. b c. quia nos. extr. de test.

corum munere, respectu non habito ad Ecclesiam, ad Clericos pervenerint, liberè testari poterunt.

¶ Clerici ingenui deficientibus successoribus ab intestato succedi in totum Ecclesia. h. d.

Quod si deceaserint intestati, nec alii ui fuerint inventi, qui jure cognationis ipsis succedere valeant, si ingenui gaudeant natalibus, in integrum tunc Ecclesia succederet, nec cuiquam ex rebus eorum aliquid presumere licebit.

¶ Bona servi promoti ad sacros ordines ab intestato decedentis dividuntur in quatuor partes, ut hie. h. d.

Si vero servus a ad sacros ordines promotus, libertatem nactus fuerit, idemque postea accesserit intestatus, nihil olim dominus de bonis ejus vindicare poterit, sed ejus periculum in quatuor partes dividetur, quarum una Episcopo, altera Ecclesie, tertia pauperibus assignabitur, quarta parentibus: & si non sint capaces parentes, Episcopus eam recipiet, & in usum Ecclesie diligenter distribuet.

a Can. 2. extr. de success. ab intest.

FINIS LIBRI SECUNDI

INSTITUTIONUM
JURIS CANONICI

LIBER TERTIUS.

DE JUDICIIS, ET ILLORUM
DIVISIONE.

TITULUS PRIMUS.

¶ Quid sit judicium, & quid causa. hoc dicit.

RESTAT, ut videamus de judiciis. Potest autem judicium ita describi. **JUDICIUM** est discussio cause, que rite fit in foro coram iudice: **CAUSA** vero est origo negotii, & materia judicii.

¶ Qua sint judicia secularia, & que Ecclesiastica. h. d.

SUMMA divisio judiciorum hæc est, quod aut sunt secularia, aut Ecclesiastica. **Judicia secularia** sunt, quæ coram iudice laico inter personas seculares exercentur. **Ecclesiastica** vero sunt, quæ coram iudice Ecclesiastico inter personas Ecclesiasticas agitantur. Duo enim sunt, quibus principaliter orbis regitur a, **Authoritas** sacra Pontificum, & **Imperialis** ac regia potestas. Unde sicut civilium legum non nisi civilis esse debet executor: ita etiam Ecclesiasticarum Ecclesiasticus iudex est administrator.

¶ Laico a Laico coram seculari iudice conveniri debet, nisi casu sit spiritus alio vel simili: & litera impetrata ad iudicem Ecclesiasticum non tenent. h. d.

a C. si quis extr. de majorit. & obed.

LAICO a ergo a Laico coram iudice seculari, non autem Ecclesiastico conveniendus erit: quod usque ad nos obtinet, ut etiam si alteruter litigantium ab Apostolica sede literas ad Ecclesiasticum iudicem impetraverit, irritæ sint & inanes. Si tamen causa sit huiusmodi, quæ ad Ecclesiasticum forum pertineat, qualis est matrimonii, usurarum, perjurii, & similes, licet inter Laicos discussio sit, iudex Ecclesiasticus adeundus erit. Idem iuris est, si vel a seculari iudice iustitia impetrari non potest, vel consuetudo loci, vel miserabilitas personarum Ecclesiasticum iudicem compellendum suadeat.

¶ Clerici habent privilegium, ne coram iudice laico conveniri valeant, cui non potest ulla poena remitteri. In iudicio tamen Ecclesiastico non suam possunt conferre, accedente consensu dicentium. h. d.

PARI b ratione tam Milevitaniensi, quam Carthaginiensi Concilio constitutum est, ne Clerici Clericos relicto suo pontifice, ad publica iudicia, sub poena depositionis & amissionis propriorum iurium pertrahant: cui

a Can. licet. & c. seq. extr. de foro compet. b o. si deli. gent. extr. de foro compet.

beneficio, cum non sit personale, sed collegio Ecclesiastico indultum, passionibus privatorum, aut juramento illicito derogari non potest. In iudicem tamen non suum si is persona sit Ecclesiastica, & Episcopi dioecetani consensus accesserit, Clerici consentire poterunt.

¶ Allos sequi debet forum res. h. d.

Quod si inter Clericum & Laicum contentio sit, ut cognoscamus, utrum Ecclesiasticus, an secularis iudex causam dirimere debeat, dispiciendum erit, quis rei conventi partes sustinet. Nam si Clericus, apud Ecclesiasticum forum: si Laicus, apud secularem erit agitata causa: cum a generale sit, ut actor forum rei sequatur. Cavendum b erit igitur Laico iudici, ne quoquo modo Clericum condemnet: quod si fecerit ab Ecclesia, cui injuriam irrogare noscitur, tam diu sequestrandus erit, quousque reatum suum cognoscens, emendet.

¶ Si delinquens captus pretendatur Clericus, utrum ita sit, debet cognoscere iudex Clericus vocato iudice seculari. h. d.

Delicti tamen contingit, si iudex Laicus e delinquentem captum detineat, & si is se Clericum asserens, ad curiam Ecclesiasticam remitti postulet, vel illum curia ipsa Ecclesiastica tanquam Clericum repetat, si iudex Laicus illum esse Clericum inficiatur, & propterea minime remittendum contendat, quis sit hujus dubitationis legitimus futurus iudex? Et cum de re Ecclesiastica & spirituali sit controversia, ad iudicem Ecclesiasticum hujusmodi cognitio pertinebit. Iudex tamen secularis, vel alius, cujus interlit, dum res hujusmodi cognoscitur, vocandus erit.

¶ Delinquens captus habitus pro Clerico, statim debet restitui iudici Ecclesiastico. h. d.

Sed si notorium fuerit, vel fama publica extiterit, reum captum talem esse Clericum, qui hujusmodi privilegio gaudere debeat, aut ipse pro Clerico communiter habeatur, statim ante ullam de Clericatu cognitionem Ecclesiastica curia restituendus erit.

¶ Talis quis presumatur, in quali habitu reperitur aliquandiu erroris factus & captus. h. d.

Idem d dicendum erit, si ante deprehensionem pro Clerico publice se gerens, tonsuram & clericales veiles deferens deprehensus fuerit: donec enim contrarium non confluerit, talis, qualem eum demonstrat habitus, praxumendus erit.

¶ Ex actu momentaneo non tollitur presumpcio orta ex actu habente tractum temporis. h. d.

Aliud e observandum, si antequam deprehenderetur, publice se pro Laico gerebat, & quasi Laicus communiter habebatur: nam quanquam deprehensionis tempore in habitu clericali repertus fuerit, ob praxumptionem, quae adversus captum ex procedenti laicali habitus delatione orta est, non antea restituendus erit, quam de clericali titulo fidem fecerit: interim tamen quivis processus iudicis penitus conquiescet.

¶ Secunda iudiciorum divisio, quod quadam sunt ordinaria, & quadam extraordinaria: & quibus sit iudex ordinarius. h. d.

St & alia divisio iudiciorum: nam Ecclesiasticorum quaedam sunt ordinaria, quaedam vero extraordinaria, sive delegata. Iudicium ordinarium est, quod coram iudicibus ordinariis exercetur. Ordinarius iudex est, qui suo jure, vel superioris beneficio, universalem jurisdictionem exercere potest, ut Episcopus, Archiepiscopus, Legatus, & similes. Constituitur autem a Lege, vel Principe, Consuetudine, vel Universitate. Igitur cum Episcopus in tota sua dioecesi jurisdictionem ordinariam noscatur habere, poterit in quolibet loco suae dioecesis non exempto, per se, vel per alium, pro tribunali sedere,

a Can. eum sic. extr. de foro. compet. h. c. conquisitio. d. tit. e. c. si iudex. de sentent. accom. in 6. d. d. 2. si iudex. q. idem. de sentent. accom. in 6. c. d. c. si iudex. q. non sic. de sentent. accom. in 6.

& ea quae ad ipsius spectant officium, libere exercere, & cum opus fuerit, auxilium publicum implorare a.

¶ Quid sit iudicium extraordinarium, & quid iudex delegatus. h. d.

Extraordinarium sive delegatum iudicium est, quod coram iudice delegato exercetur. Iudex delegatus est is, cui ab eo, qui demandare potest, causa committitur.

¶ Non solum Princeps, sed etiam alii Ordinarii possunt delegare, licet delegatus a Principe sit magis privilegiatus. h. d.

Possunt autem jurisdictionem mandare, non solum Princeps, verum etiam alii ordinarii. Istamen, cui a Principe mandatur, ceteris longe praestat: nam & alteri ex causa subdelegare, nisi illius electa fuerit industria b, renitentemque compellere, & propriam sententiam exequi c, & contra ipsum ordinarium procedere potest: quae in ceteris delegatis non obtinent.

¶ Delegatus a Principe regulariter non potest quem citare, ut comparcat personaliter. h. d.

Non d tamen in civili iudicio alterutri parti, ut eorum se personaliter compareat, jubere poterit: nisi vel mandatum ad hoc speciale receperit, vel nisi pro veritate dicenda, vel pro juramento calumniae exhibendo, vel alia juris necessitas partes coram exigit specialiter presentari.

¶ Delegatus a Papa non subdelegat, nisi personis hic enumeratis. h. d.

Sed nec omnibus promissive vices suas demandare poterit e, sed illis dumtaxat, quibus autoritate litterarum sedis Apostolicae, vel legatorum ejusdem causae committuntur, hoc est, non nisi dignitate praeditis, aut personatum obtinentibus, vel Ecclesiarum cathedralium Canonis.

¶ Potest una causa etiam pluribus delegari, & si in rescripto non fuerit adjecta clausula. Quod si omnes, non valet processus, nisi simul procedant: focus si talis clausula fuerit adjecta: quo casu procedat & poterit, si constat aliquos non posse, vel nolle interesse. h. d.

Item mandari potest iudicium, tam uni, quam pluribus, certis tamen: sed si pluribus mandata sit, non adjecto eo, Quod si amos interesse nequeverint, vel noluverint reliqua exequantur, nisi simul omnes conjunctim processerint, quicquid aliqui fecerint, nullam juris habebit efficaciam. Plane si is, qui interesse non potest, vel Coniudici suo, vel alii vices suas commiserit, perinde res accipienda est, atque si omnes simul procedant. Aliud juris est, si illud adjectum sit. Nam nec impeditorum collegarum subdelegatos admittere cogendi erunt, & quod pars illorum fecerit, ratum habendum erit. Hoc tamen ita demum obtinebit, si reliquis procedere volentibus, quosdam vel interesse non posse, vel omnino nolle legitime constituerit: alioqui procedentes nihil agent.

¶ Si unus ex pluribus delegatis negotium susceperit, alii non possunt se intromittere, nisi ex causa. h. d.

Porro uno illorum commissum negotium inchoante, alii ulterius se intromittere non poterunt, nisi aut infirmitate, vel alia justa causa illum, qui causam tractare inceperit, contingerit impediri, aut idem nollet, vel dolo malo in eo procedere recusaret.

¶ Jurisdictio perpetua per unum, intelligitur perpetua quoad omnes. h. d.

Iurisdictio f vero per unum vivo mandatore perpetua, quoad omnes condelegatos iudices perpetua intelligitur.

¶ Delegatus debet diligenter servare fides mandati, & cum quod committitur, censentur omnia commissa, per qua pervenitur ad illud. h. d.

Sed sive uni, sive pluribus, sive a Principe, sive ab alio mandata fuerit iudicium, mandati forma dilii

a C. 1. in fin. extr. de off. ord. b c. fin. q. pen. extr. de off. deleg. c. c. significasti. extr. d. tit. d. e. 1. de iud. in 6. e. c. statutum. de reser. in 6. f. c. cum plures. in fin. de off. deleg. in 6. gentec

generer custodienda erit : nec aliquid contrà quàm sibi mandatum fuerit, delegatus tentare audebit. Planè jurisdictionem impediens, vel in iudicium venire detrectantes, delegatus à Principe Ecclesiasticà districtione, etiam si literæ commissionis id non contineant, coercere poterit, vel pro delicti & causæ qualitate, secundùm arbitrium suum, si certa pœna à Canonibus non exprimitur, multare: quia ex eo, quòd alicui causa committitur super omnibus, quæ ad causam ipsam spectare noscuntur, plenam recipit potestatem

¶ Rationabiles exceptiones admittit delegatus, nisi verba rescripti sonent in contrarium. h. d.

Rationabiles & quoque & honestas exceptiones, & à juris æquitate non abhorrentes, licet id expressè mandato non comprehendatur, admittet: nisi, quòd nullæ debeant exceptiones admitti, literis expressam fuerit.

¶ Delegatus habet jurisdictionem etiam in eum, in quem fuit facta alienatio post impetratum rescriptum, licet rescriptum de eo non faciat mentionem. h. d.

Sed et si literas adversus Titium ab Apostolico impetraveris, & is, ut mandatum eludat, antequam literæ ad iudicem datum perveniant, vel etiam postea antequam citetur, de possessione, de qua controversia vertitur, commutationem fecerit, eum qui in possessionem sese ingererit, poterit delegatus coegere, ut coram se juris pareat æquitati: nec, quòd rescriptum contra Titium impetratum fuerit, opponi poterit. Generaliter enim omnis venditio, cessio, & alienatio iudicii mutandi causâ facta, utroque jure prohibetur: aliàs delegata jurisdictione ad personas rescripto non comprehensas, etiam ipsis volentibus, prorogari non potest.

¶ Mandatum Apostolicum ex causa potest executioni mandari, etiam in alio loco ab expresso in mandato. h. d.

Simili ratione statutum est, ut si is, per quem ab Apostolica sede certo loco inquisitio, vel quid aliud expediri mandatur, ob illius potentiam, vel malitiam, contra quem inquiri, vel procedi mandatur: vel fautorum eius eo loco securè mandatum executioni mandari nequeat, ad id exequendum locum securum & idoneum eligere valeat, ne quis scilicet ex proprio dolo, vel fraude commodum reportet. Quinimò idem faciet, si alia probabilis causa subit, propter quam in loco decreto perfici commode nequeat, quòd mandatur: ne tali pretextu impediri contingat mandatum Apostolicum, vel differri.

¶ Delegatio solvitur revocatione jurisdictionis re integrâ. h. d.

Solvitur autem delegatio multis modis: puta revocatione, morte, impotentia delegati, executione sententiæ, propriâ pronuntiatione, temporis fluxu, reculatione. Revocatione, cum is *f.* qui mandavit jurisdictionem antequam is, cui mandata fuerit, eâ uti cœperit, mandatum revocat: cum eo casu jurisdictione in eum efficaciter transisse non censetur.

¶ Morte tam delegantium, quàm delegatarum solvitur delegatio: & si unus ex pluribus delegatis moriatur, adhuc solvitur delegatio, nisi aliud expressum sit in rescripto, vel sub nomine dignitate facta sit delegatis. h. d.

Morte extinguitur delegatio, tam ejus qui mandavit, si re integrâ decesserit, quàm etiam eorum qui delegationem susceperunt: quòd quidem adeò obtinet, ut si pluribus iudicibus datis unus rebus eximatur humanis, delegatio etiam quoad supersites expiret: nisi aliud in delegatione comprehensum fuerit, aut sub dignitatis nomine non proprio facta fuerit.

¶ Mors & absentia equiparantur re non integrâ. h. d.

a Can. præterea. in fin. extr. dist. tit. *b* can. ex parte. Cl. 2. extr. de offic. deleg. *c* can. 1. & 2. extr. de alien. jud. mut. *d* c. porro. in fin. extr. de offic. del. *e* can. statim. de offic. del. in 6. *f* can. quatuor. de offic. del. in 6.

Quæsitum est, si ab Apostolica sede datus iudex, quoties cum abesse a contigerit, vices tibi suas commiserit, an si is rebus eximatur humanis, commissum tibi negotium liberè valeas diffinire? & cum tunc quoque censetur abesse, rescriptum est, si illo vivente jurisdictione uti cœperis, posse te non secus, ac si is viveret, & abesset, in negotio procedere. Idem juris est, si tibi vices sub ea forma committat, donec eas revocandas duxerit.

¶ Delegatus permittit impedimento delegati, tam juris quàm facti. h. d.

Sed et si delegatus mortuus quidem non fuerit, ita tamen impediatur, ut omnino delegationis negotio interesse non possit, extinguitur delegatio. Impedimentum autem intelligitur, tam juris, quàm facti. Juris, ut si infamis factus, aut alio legitimo impedimento detentus fuerit. Facti, ut si inevitabili necessitatis articulo, puta infirmitate, præpediatur.

¶ Jurisdictio delegati à Principe expirat per executionem sententiæ. h. d.

Idem juris est, si delegatus à Principe per se, vel per alium sententiam executioni mandavit, vel mandati præcepit. Tunc enim ejus jurisdictione cessat, quia semel est officio suo functus.

¶ Si iudex delegatus pronunciat se iudicem incompetentem, expirat jurisdictione. h. d.

Item et si iudex delegatus interloquendo pronunciat, se super aliqua causa procedere non debere, usque adeò jurisdictionem amittit, ut etiam ex litigatorum consensu illam reassumere non possit.

¶ Si in rescripto tempus apponatur, transacto termino expirat jurisdictione. h. d.

Sed & cum causa intra certum terminum decidenda committitur, termino transacto mandatum expirat, nisi tempus communi partium consensu prorogatum fuerit. Terminus autem tunc incipit currere, cum iudices literas recepisse contigerit.

¶ Potest quis contineri vigore literarum posterorum, etiam non facientium mentionem anteriorum, quas adversarius impetravit, sed per annum non fuit usus. h. d.

Non absimili ratione constitutum est, ut si quis Apostolicas literas impetrans infra annum, postquam iudicum copiam habuerit, dolo, vel negligentia eis uti distulerit, autoritate posterorum literarum, quas postea forsitan ejus adversarius impetraverit, conveniri valeat, licet in posterioribus nulla mentio de prioribus habeatur.

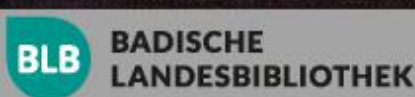
¶ Recusatione extinguitur delegatio, cum iudex datus suspectus postulatur & pronunciat. h. d.

Recusatione quoque extinguitur delegatio: quòd eo casu accidit, quo iudex datus altero litigatorum petente, ob probabilem aliquam suspicionis causam ab iudicio removendus pronunciat: ut puta *f.* si iudex datus dicatur dominus litigantium, aut consanguineus, aut advocatus, aut cum altero immodicam contraxisse familiaritatem, aut ab eodem in alia causa partem appellasse, aut nondum iudicem ad legitimam ætatem pervenisse.

¶ Qualiter cognoscatur & expediatur causa suspicionis. h. d.

Recusationis autem causa variè cognoscitur: nam si contra unum ex duobus ab Apostolica sede delegatis suspicionis causa proponatur, siquidem illa clausula appositâ sit, *Quod si ambo interesse non possunt, aliter in causa procedat*: coram non recusato coniudice expedienda erit. Ubi verò non est dicta clausula in rescripto, debet super hoc ad arbitros recursus haberi, prout Grego-

a C. si delegatus. de off. del. in 6. *b* c. sciscitarus. extr. de rescript. *c* c. significandis. extr. de off. deleg. *d* c. de causis. extr. de offic. deleg. *e* can. si autem. & c. plurim. extr. de rescript. *f* c. causam qua. & can. infirmante. extr. de offic. deleg. *g* c. si contra. de offic. deleg. in 6.

ianā constitutione latius continetur. Cū autem delegatus Episcopi recusatur, recusationis causa coram Episcopo probanda erit, licet coram ipso, qui recusatur, sit alleganda.

§ Judicium summarium est, in quo subtili ordinis iudicari observatione pretermisā procedatur. Ordinarium & solenne est, in quo serie iudicaria tela observatur. h. d.

Rursus iudiciorum tertia divisio hæc est, quod quædam sunt summaria, quædam ordinaria & solennia. Summaria sunt, in quibus subtili & solenni ordinis iudicarii observatione pretermisā proceditur: ut sunt a causa electionum, provisionum, matrimonii, usurarum, & similes, in quibus nec solennis libelli correctio, nec litis contestatio est necessaria, sed simpliciter de plano sine strepitu ac figura judiciali proceditur. Itaque de his iudex, etiam tempore feriatarum ob hominum necessitates indultarum cognoscet, & litem, dilaciones amputando, exceptiones, & appellationes dilatorias & frustratorias repellendo, quantum poterit, faciet breviorē, prout hæc duabus Clementis luculentissimis constitutionibus latius continentur. Iudicium ordinarium & solenne est, in quo exquisitum & solenni iuris ordine servato proceditur: ut putā, libellum porrigendo, litem contestando, & alia faciēdo, de quibus infra latius visuri sumus.

DE PROCURATORIBUS.

TITULUS II.

§ Iudicia exercentur per nosmet ipsos, & per procuratores, vel syndicos: & quæ procuratorum species. h. d.

Expositis generibus iudiciorum, consequens nunc est, ut videamus, per quas personas illa exercentur possint. Exercentur igitur iudicia non solum per nosmet ipsos, verum etiam per procuratores nostros, aut syndicos. Procurator est, qui aliena negotia mandato domini, vel quasi domini administrat. Syndicus *b* est universitatis defensor, & procurator. Porro procuratorum dux sunt species: alii enim dantur ad iudicia, alii ad negotia extra iudicium explicanda.

§ Procurator constituitur potest paterfamilias, & filiusfamilias: & ad negotia potest procurator constitui, qui natus est annos XVII. ad iudicia filium natus viginti quinque. h. d.

Potest autem ad iudicia non solum paterfamilias, verum etiam filiusfamilias *c* nullo intercedente patris consensu, fieri procurator, si legitimam ætatem compleverit. Licet enim quis post XVII. annum procurator ad negotia licite constituatur, ad iudicia tamen, nisi major XXV. annis fuerit, constitui non poterit.

§ Natus annos XIV. potest esse in iudicio super causis spiritualibus per se, & per procuratorem, non obstantem patris potestate. h. d.

Aliud *d* tamen juris est in principali: nam si ita ad quartum decimum ætatis annum pervenerit, in causis beneficialibus, & aliis spiritualibus, nec non ab iisdem dependentibus, ad agendum, defendendumque per se, vel procuratorem, perinde admittendus erit, atque si vigesimum quintum ætatis annum natus esset, nec *e* ulla patris potestatis, vel voluntatis erit habenda ratio: quantum aliis regulariter filiusfamilias sine patris assensu in iudicio esse non possit.

§ Quomodo sit agendum, si minor quatuordecim annis in causis spiritualibus in iudicio esse velit. h. d.

Quod si *f* quatuordecimum annum natus non fuerit, in huiusmodi causis, nec agere, nec defendere

a Clem. 2. de iud. & Clem. sapi. de verb. signif. *b* ext. de synd. *c* can. qui generaliter. § 1. & seq. cod. tit. in 6. *d* can. fin. de iudic. in 6. *e* can. fin. § in huiusmodi, de iudic. in 6. *f* can. fin. § si verò, de iud. in 6.

per se poterit, sed vel per Episcopum, vel eiusdem officialem ad has lites curator sibi dandus erit: vel si major infante fuerit, cum autoritate altioris eorundem procuratorem constituere poterit.

§ Delegatus solum Apostolica in causis quæ aguntur coram se pro minoribus quatuordecim annorum, potest eidem curatorem dare, vel auctoritatem constituendi procuratorem. Et omnis qui non prohibetur, potest esse procurator. h. d.

Quinctiam *a* Apostolica sedis delegatus, & ab eodem subdelegatus ad eas duntaxat causas, quæ coram ipsis ventilandæ fuerint, vel curatorem dare, vel procuratoris constituendi auctoritatem præstare poterunt. Constitui autem poterit non solum Clericus, verum etiam Laicus. Regulariter *b* enim omnis, qui non prohibetur, ad procuratoris officium idoneus habetur.

§ Si duo dati sint procuratores in solidum, occupanti erit melior conditio, nisi in mandato sit comprehensum contrarium: quo casu solium altero non valente, vel nolente proficisci, poterit inchoatum negotium suscipere, nisi is, qui non proficiscitur, alium substituerit. Si non sint dati in solidum, unus sine alio procedere non poterit. h. d.

Etiam procuratores. Si tamen *c* duo simul, non adjecto quod in solidum sint procuratores, constituantur, unus sine altero non admittetur: factus, si sint in solidum constituti: tunc enim illius melior erit conditio, qui per litis contestationem negotium primus occupaverit. Et dominus litis factus alterum excludet, nisi constitutus dixerit, quod occupantis conditio melior esse non deberet. Tunc enim si eum, qui occupavit, aut legitime impediri contingat, aut proficisci forte nolit, poterit alter negotium ab alio inchoatum suscipere ac perficere, dum tamen ab alio alius non fuerit substitutus.

§ Procurator constituitur etiam ad ea, quæ specialiter mandatis exigunt, non potest explicare ea, quæ exigunt mandatis speciale, nisi in procuratorio sit facta expressio aliquorum articulorum speciale mandatum exigentium: quo casu etiam non expressis articulis poterit excoqui procurator. h. d.

Sed siue unus sit procurator, siue plures, siue mandati diligenter custodiendi erunt, usque adeo ut si generaliter *d* quis ad omnia, etiam speciale mandatum exigentia constitutus procurator fuerit, ex vi generalitatis huiusmodi ad aliquem articulum, in quo mandatum speciale exigitur, admitti non debeat, nisi clausulam generalem quorundam articulorum speciale mandatum exigentium subsequatur expressio, puta transactionis, & iurandum deferendi. Tunc enim & non expressis casus mandatum complectetur.

§ Mandatum non complectitur maiora, quam sint in procuratorio expressa. h. d.

Crimina *e* tamen, vel defectus in personam electi, siue ejus, cujus favore, vel faciēda, vel iam facta est provisio, non huiusmodi generalitatis, vel expressio obtentu, opponendi facultas competit, nisi super hoc aliud in mandatis habeat. Nam huiusmodi generale mandatum gravior, vel maiora, quam in ipso procuratorio sint expressa, non complectitur.

§ Procuratori ad negotia liberum est quandoque substituire: Procuratori verò ad iudicia substituitur suam in causis licet expressa. h. d.

Sed & illud non est omittendum, quod licet procuratori ad negotia *f* liberam sit alium quandoque constituere, iudicario tamen *g* minus id concedi, nisi aut litis fuerit contestata, vel in rem suam datus sit, vel à domino substituendi fuerit concessa potestas: quo casu etiam non expressam personam poterit in procuratorem eligere.

a C. fin. § delegatus, de iud. in 6. *b* can. 1. cod. tit. in 6. *c* c. ff. dno. cod. tit. in 6. *d* c. qui ad agendum, cod. tit. in 6. *e* Clem. 2. cod. tit. *f* can. 1. § fin. cod. tit. in 6. *g* d. can. 1. § licet. 4. tit. in 6.

g Regulariter

Regulariter in causis criminalibus non potest intervenire procurator. h. d.

Non tamen in omni iudicio procurator intervenire potest. In criminalibus a enim causis neque accusator, neque accusatus, nisi per se ipsos impetere, vel defendere permittuntur, nisi b vel ab illustri propulsanda sit iniuria, aut rei contumacia sit excusanda, vel contra accusatorem sit excipiendum, aut de levi crimine tractetur, aut si de gravi agendum sit, civiliter agatur.

Clerici & Monachi non possunt esse procuratores nisi propria Ecclesia, urgente necessitate & superioris iussu. h. d.

Sed nec omnes ad procuratoris officium temere admitti debent. Ideoque Episcopus & universi Sacerdotes, cum ad solam Dei laudem, piarumque operum actiones sint constituti, ab huiusmodi ministerio excludendi erunt. Idem quoque obtinet in Monachis c: nam & illos, cum solitariam vitam degere prostentur, a forensi strepitu, ac litigiis summoveari convenit. Plane monasterii exigente utilitate d, vel necessitate, & Abbatis accedente imperio, ad procuratoris officium accedere minime prohibentur.

Clerici regni iurisdictionibus postulare non possunt. h. d.

Postulandi f quoque officium Clericis, qui stipendiis subsistentur Ecclesiasticis, coram seculari iudice in secularibus negotiis interdicitur, nisi propriam causam, vel Ecclesie suae prosequuti fuerint, vel g nisi urgente necessitate pro conjunctis, aut miserabilibus personis postulare velint.

Excommunicati nec proprio nomine, nec alieno possunt esse in iudicio, nisi ad defensionem. h. d.

Hi vero, qui excommunicationis vinculo innodati sunt b, non solum procuratorio nomine in iudicio interesse non possunt, verum etiam nec proprio: actore tamen impugante, excommunicato reo legitimae defensionis copia non est admittenda.

Procurator universitatis, in qua sunt excommunicati, non potest a iudicio repelli, nisi tribus casibus. h. d.

Sed bellè dubitari contingit, an universitatis i alicujus procurator ex eo repelli debeat, quod majores & jurati, per quos eadem universitas regitur, tempore, quo in iudicio fuerit procuratoris officium, erant excommunicationis sententia innodati, quasi & ille repelli debeat, cujus non recipiuntur auctores? Et responsum est, huiusmodi procuratorem non repellendum, nisi vel illi ipsi excommunicati in literis procuratoris essent expressi, vel alius eorum autoritate procuratoris institutio facta fuisset, aut ipsa universitas excommunicationis conscientia simul cum eis eundem procuratorem constitueret.

Procurator revocari potest expressè, & tacite, puta si dominus per se incipiat causam tractare. h. d.

Tamdiu autem durat quis procurator, quamdiu is, qui eum constituit, revocet, sive expressè, sive etiam tacite. Unde k si tu Titium simpliciter procuratorem constitueris, itaque in iudicio procuratoris nomine esse ceperit, deinde tu, sive ante litem contestatam, sive post, ad causam ipsam venias, non ut ipsi assistas, sed ut causam eandem tractes, tractando causam Titium procuratorem revocare censeris: nisi quod non animo revocandi facias, vel expressè professus fueris, vel ex aliquibus appareat conjecturis.

Alius procedens subsequenter limitat & interpretatur h. d.

Sed si eundem Titium sub ea forma l quoties te abesse contigerit, procuratorem constitueris, & post-

a C. in crimina. 5. q. 2. gl. in c. veniens. ext. de accus. b c. ab sen. 4. vi. 1. q. 9. c. Ext. ne Cler. vel Monach. d. cau. Monach. 16. quaest. 1. e. Clem. 3. eod. tit. f. can. 1. ext. de postul. g. c. fin. ext. de postul. h. c. intelligimus. ext. de iud. i. c. fin. eod. tit. ext. k. c. si quem. 4. secus. eod. tit. in 6. l. c. si quem. in prime. eod. tit. in 6.

modum per te ipsum causam tractes, non propterea tamen procuratorem revocare videris. Quinimo Titium, quodcumque abesse te contigerit, procuratoris assumet officium.

Procurator si substituit, non potest substitutum revocare, nisi & revocandi habeat potestatem. Et procurator, qui substituit in una causa, non prohibetur in alia se intramittere. h. d.

Hac autem de revocatione domini sunt intelligenda. Nam si a procuratore tuo a alius procurator legitime substituitur, post mandatum susceptum, etiam si eo substitutus usus non fuerit, ab illo revocari, nisi etiam potestas revocandi fuerit eidem concessa, non potest. Sed si, cum ad plures, vel ad omnes causas Titium generaliter procuratorem constitueris, is in una vel in altera substituerit, in reliquis procuratoris officium exercere minime prohibetur.

Alia cum procuratore revocato, donec ignoretur revocatus, tenent. h. d.

Ad hanc etiam admonendi sumus, quod si ignorante iudice, vel adversario b post contestatam litem mandatum revocatum fuerit, ratum esse debet iudicium, in quo quis post ignoratam revocationem quasi procurator versatus fuerit.

Matrimonium contractum per procuratorem revocatum non tenet, licet revocatio non venerit ad noctam partium. h. d.

Non sic tamen in matrimonio statuitur e: nam si procurator ad contrahendum specialiter constitutus, antequam contrahat, a domino revocatus fuerit, contractum postmodum matrimonium, licet tam procurator, quam ea, cum qua contraxit, revocationem huiusmodi penitus ignoraverint, nullius momenti penitus existet: cum illius consensus defecerit, sine quo firmitatem habere non potuit.

Alia iudicio post revocationem procuratoris non ignoratam, non tenent. h. d.

Quod si scientibus iudice d & parte mandatum revocatum fuerit, & nihilominus est in iudicio processum per procuratorem revocatum, tam alia acta, quam ipsa sententia nullum afferet domino praedudicium: cum falsi procuratoris exceptio e non solum ante sententiam, verum etiam postea possit objici: qua probata iudicium prorsus nullum redditur.

Refusatio mandati non impedit refutantem acceptare, si mandati periret in voluntate mandandi. h. d.

Non f idem juris statuetur in eo, qui absens procurator constitutus praesentatum sibi mandatum suscipere nolle dixerit. Is enim refutatione huiusmodi nequaquam obstante, quandiu constituens in eadem voluntate persistit, ad libitum mandatum acceptare poterit.

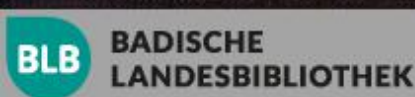
Receptio instrumenti, & cautio domini operantur, quod procurator non possit renuciare mandato, sed teneatur defendere. hoc dicit.

At g literis, vel instrumento, quibus te aliquis in actus suis procuratorem constituens, pro te debito modo cavet, simpliciter nulla facta protestatione, a te scienter receptis, non potes postea recusare illius defensionem: imò cogi poteris illum defendere in omnibus causis, & negotiis, ad quae praedicta instrumenta, seu litterae se extendunt: cum per hoc ad omnia tuum praestitisse videaris assensum.

Morte constituentis expirat mandatum, interdum etiam re non integrâ. h. d.

Morte quoque constituentis desinit quis esse procurator, quod interdum obtinet etiam re non integrâ. Nam h si praelatus, vel rector te pro beneficio suo, vel Ecclesie procuratorem constituit, & tu vivente

a C. i. qui. de procur. in 6. b c. mandato. ext. eod. tit. c. c. fin. 4. fin. de procur. in 6. d. c. infirmatione. & seq. ext. eod. tit. e. c. in nostra. ext. de procur. in 6. f. c. licet u. eod. tit. in 6. g. Clem. 1. eod. tit. h. Clem. fin. eod. tit.

illo licet contestatus fueris, aut negotium aliter attrigeris, post mortem tamen illius, etiam quoad coepta, procurator esse definis.

DE FACTIS ET TRANSACTIONIBUS.

TITULUS III.

Metu iudiciorum interdum devenitur ad pacta, ad transactiones, & ad compromissa. h. d.

Consequens nunc est, ut videamus de serie, & actis ipsorum iudiciorum. Sed quia interdum accidit, ut iudiciorum metu litigaturi ad pacta & transactiones veniant, aut ad arbitros declinent, ideo prius paucis de his dispiciamus.

Pacta sunt servanda, & per ea etiam indultis Apostolicis derogari potest. h. d.

Quidem pacta inter quoscunque, quoscunque de re finita, regulariter suam habere debent firmitatem: neque enim quisquam, ut divinum monet oraculum, ea quae de labiis suis procedunt, irrita facere debet. Quod quidem usque adeo obtinet, ut Apostolicis etiam indultis pactum deroget. Inde a cum monasterio ab Apostolica sede libera sepultura concessa esset, pactumque esset cum Rectore parochialis Ecclesiae, ne parochiani ipsius ad sepulcrum reciperentur, responsum est, in dicto monasterio sepeliri eligentes, obstant conventionem, voti sui fieri non posse compotes.

Pactum, per quod filia dotata renunciat hereditati paterna, juramento vallatum, tenet. h. d.

Eodem etiam spectat b, quod pactum a filia, dum nuptui traditur, cum patre factum, ut dote contenta, ad bona paterna nullum habeat regressum, si juramento vallatum sit, licet lege civili improbetur, servari debet: cum tale pactum non vergat in aeternae salutis dispendium.

Pactum quod tendit ad periculum animae, non ligat. h. d.

Quod si servatum in animae tendat detrimentum e, quia forte sit pactum de re turpi; veluti quod post mortem Titii Clerici Sejus in beneficio succedat: vel aliter de jure, vel de facto sit impossibile, nullam inducet obligationem.

Transactiones, quae non sunt iure contrariae, servari debent, & partium iuribus derogant. h. d.

Transactiones a quoque similem juris firmitatem obtinent, usque adeo ut iuribus omnibus, quae partibus, aut obtentu praescriptionis, aut privilegii, seu quocunque modo suffragari poterant, vires adimant. Sed & hoc de illis transactionibus intelligere nos oportet, quae non sunt iure contrariae. Alioquin si aut super re sacra e, & litigiosa, aut in causa matrimonii interpositae sint, nullum robur obtinent.

DE ARBITRIS.

TITULUS IV.

Qui sunt proprie arbitri. h. d.

Arbitri f dicuntur proprie qui nullam potestatem habentes, consensu litigantium in iudices eliguntur, in quos compromittitur, ut eorum sententia stetur.

Tam in iudicem ordinarium, quam delegatum potest compromitti. h. d.

Sed et si qui legitimam in partes potestatem habeant, ab eisdem tamen in arbitros eligi poterunt. Quod non solum de eis intelligendum est g, qui ordinariam exercent jurisdictionem, verum etiam de his, qui delegatam tantum obtinent.

a C. 1. de pact. in 6. b cap. 2. de pact. in 6. c e. fin. ext. de pact. d c. 1. ext. de trans. e c. constitutus. & c. fin. ext. de trans. all. f c. 2. iudicibus. & arbitrariis. 2. q. 6. g can. cum olim. ext. cod. gl. pen. can. a iudicibus. 2. q. 6.

Potest personae, in qua non potest compromitti. h. d.

Sed neque servi a, nec, qui servis similes sunt, Monachi & Regulares, arbitrium in se recipere possunt. Ad hos enim quies, oratio, & manuum labor, non autem causarum spectat cognitio. Haeretici quoque, apostatae, schismatici, infideles, & excommunicationis vinculo ob delictum proprium innodati, Arbitrorum in se officium assumere non poterunt.

In Laicum de re spirituali non potest compromitti, nisi sit Clerico ad iunctus, vel in eius sit compromissum auctoritate Apostolica. h. d.

Sed nec in eum, cujus licet ex delicto aliquo non sit laxa eximatio, Laicus b tamen est, de re spirituali compromissum fieri potest. Si tamen e is, aut Clerico sit ad iunctus, aut Apostolica auctoritate compromissum susceperit, Arbitri partes exequi minime prohibebitur.

In servanos non potest compromitti, nisi ad permittat regionis consuetudo, & ordinis. Qui non prohibetur, potest recipere compromissum. h. d.

Oeminae d quoque, licet illae summae opinionis existant, ab omni judiciali examine usque adeo sunt separandae, ut ex illarum sententiis nulla poena adversus illius contemptores, nullaque poena ex merito oriatur, nisi regionis probata consuetudo talium munerum participes illas redderet. Ceteri vero, quos neque sacrorum Canonum, nec secularium legum statuta specialiter arceant, omnes ad tractanda arbitria admittendi erunt.

Reperiuntur quidam, qui non possunt compromittere. h. d.

Sicuti autem ii, quos supra recensuimus, arbitria exercere prohibentur, ita etiam illorum quidam compromittere non permittuntur, qui tam ex libris Pontificii, quam Caesarei juris commodius cognosci poterunt.

Potest causas, super quibus non potest compromitti, Et quod super matrimonio spirituali potest compromitti, sociis super carnali. h. d.

Pleraque etiam causa arbitrorum notionem effugiunt: nam e liberales, matrimoniorum, filiationum, monachatorum, conversionum, in integrum restitutionum: item f criminales, & quae majores iudices exigunt, per arbitros cognosci non possunt. Quod autem diximus, de matrimoniis compromitti non posse, de carnalibus intelligendum est: nam quod de spirituali matrimonio compromitti possit, secundum ea, quae supra diximus, nulla est dubitatio.

Arbitri super pluribus, si super uno tantum pronunciet, non expirat compromissum, nisi habuerit a partibus facultatem ita pronunciatendi. h. d.

Iniuntur autem arbitria pluribus modis: ut puta, sententiae prolatione, & temporis lapsu. Sententiae prolatione finiuntur arbitria, cum de omnibus, de quibus compromissum fuerit, arbitri pronunciant. Nam si de quibusdam tantum sententiam tulerit, nisi talem pronuntiandi potestatem a partibus habuerit, compromissum non expirat.

Termini lapsu compromissum expirat. h. d.

Apud temporis expirat arbitrium, cum terminus compromisso comprehensus re infecta labitur.

Morte tam arbitrorum, quam compromissionum expirat compromissum, nisi specialiter sit datum de hereditate compromissionum. h. d.

Mortis g quoque interventu compromissa irritantur, tam arbitrorum, quam etiam litigatorum. Compromissum h enim in compromittentis haeredes non extenditur, nisi de his quoque specialiter caveatur. Sunt & alii modi, quibus compromissa finiuntur: quos ta-

a Can. 1. & servi. 7. q. 7. b c. contingit. ext. cod. c e. per tunc. in fin. ext. cod. d c. dilecti filii. ext. cod. e c. pen. in fin. ext. de res. in integ. f d. c. pen. in iustis. g c. pen. ext. de offic. del. e, ex parte. in fin. ext. cod. h cap. fin. ext. cod.

famen, ut ad ceptum iudicarij ordinis propolium festi- nemus, ex alijs juris libris cognoscendos relinquitur.

DE IN JUS VOCANDO. TITULUS V.

Index debet habere notarium, vel duos viros idoneos, qui scribant acta iudicij. h. d.

Et si partes neque pactionibus, neque transactio- nibus, neque compromissis concordare reddi poterunt, ad iudicem deveniendum erit. Illud autem in primis prospicere iudicem oportebit, ne scilicet debite solemnitates in iudicio praetermittantur: adhibe- bitq; a publicam personam, aut duos viros idoneos, qui univrsi acta iudicij conscribant, ut Innocentianâ consti- tutione, in generali Concilio editâ, latius continetur.

Intantum iudiciorum est citatio, sine qua omnes actus regu- lariter fieri solent. h. d.

Originum & autem iudiciorum instituendorum prin- cipium, & fundamentum sunt citationes, sine quibus omnia, quae adversus absentes in omni negotio, aut loco aguntur, viribus carent. Nam neque naturalis, neque civilis ratio quenkquam indefensum iudicari permittit. Quicunque igitur cum altero iudicio contendere volue- rit, ante omnia curare debet, adversarium ita moneat, ut sese coram iudice exhibere teneatur.

Ex quatuor capitibus elyforia redditur citatio: & citatus a non suo iudice non tenetur comparere. h. d.

Sit tamen interdum pluribus modis, ut quis voca- tioni de se factae parere non compellatur, ut puta ex personae qualitate, loci conditione, temporis ratione, & forma citationis. Personae qualitas inefficacem reddit citationem tam jus dicentis, quam etiam in jus vocati. Nam si te is in jus vocet, quem tibi iudicem non esse com- petere manifestum sit, dubio procul ad comparen- dum vocatio talis te minime coarctabit.

Qui legitime citatus mutavit iudicem, non propterea potest declinare iudicem, cum sit preventus. h. d.

Si tamen a contigerit eum, qui legitime citatus fue- rit, alterius postmodum fieri jurisdictionis, quasi pra- ventus, jus revocandi forum non habebit.

Citatus ad instantiam spoliatoris non tenetur comparere. h. d.

Idem juris est, si iudex quidem tuus sit, ex eo tamen te mandet vocari, ut in iudicio cum spoliatore tuo stare compellaris: nec enim antea comparere cogaris, quam ad omnia Canonice restitutus fueris. f.

Ex qualitate loci citatio non ardet ad comparendum. h. d.

Locus quoque, ad quem vocatus fueris, tunc invali- dam reddit citationem, cum aut incertus est, aut ci- tantis non subest jurisdictioni. Idem etiam dici poterit, si citandus extra iudicis territorium moram trahere com- periat. Tunc enim jus dicenti impunè non paretur. Quomodo modum & si locus citationi designatus pestilens sit, aut alijs pro citato male tutus. h.

Diebus feriatis in honorem Dei etiam ex consensu partium non potest procedi. Et angustia temporis ad comparendum dati, vitiat citationem. h. d.

Ed & si te iudex iusserit adesse, aut inter angusta nimis tempora, aut quae veneranda sint divini cultus gratia, nullas vires habebit talis iussio. Quamvis enim non prorogare, sed expedire decet quaestiones, usque adeo ta- men his diebus iudiciorum strepitus debet conquiescere, ut nisi vel necessitas cogat, vel pietas suadeat, consenti- entibus etiam partibus, processus habitus non teneat.

a C. quoniam contra. ext. de probat. b gl. pen. c. Ecclesia sancta Maria. ext. de consuet. c gl. 2. can. pen. 3. q. 2. d e. pen. ext. de foro comper. e gl. 2. can. pen. 3. q. 2. f e. fin. 5. q. 2. g gl. 2. c. pen. 3. q. 2. h e. ex parte sua. ext. de appellationib. i c. fin. ext. de feriis.

Feris indultis hominum causa renuncians potest. h. d.

Aliud a tamen obtinet, si ob hominum necessitates a feris indulta fuerint. Tunc enim acta cuncta te- nent, si de partium processerint voluntate.

Delegatus debet in citatione inferere tenorem sua commissio- nis, & designare auditorium: Secus est in ordinario. h. d.

Am vero multum interest, delegatusne cijet, an ordi- narius. Ille enim, cum alienâ utatur jurisdictione, lon- gè remotus, non nisi literis commissionis b sua tenorem continentibus, & intra certa spatia quem vocare poterit. Et cum proprium non habeat auditorium, certum ius- tumq; literis locum, ubi se citatus exhibere valeat, de- signare illum oportebit: cum in ordinario nulla subit hu- jusmodi necessitas.

Pars, quid agendum sit delegato, si iurisditio ejus exiprat in peremptorio. h. d.

Item in delegato quari potest, si peremptorie e partes is citaverit, & earum altera, die datâ, sese absentar con- tumaciter, an saltem circa ultimam diei partem sit in ne- gotio procedendum? & utrum, si duxerit expectandum, ut iterum citandus contumax? Et in hac specie multum interest, duret jurisdictionis post peremptorium terminum, an exiprat. Primo enim casu, in diem alteram aequitate suadente iudex expectare poterit, nec propterea perem- ptorio elapso, pars contumax citanda erit, nisi gratiam- cidem fecerit benignitas iudicantis: posteriore verò, ne frustra judicialis instantia evanescat, si partes, cum id no- verint, sese iudici non praesentaverint, horâ, quâ congrue procedi possit ad exequendum, propter quod eis legiti- me terminum peremptorium assignaverit, ad executio- nem libere procedere poterit. Diceret tamen iudex in assignatione peremptorii, non debet jurisdictionem suam, nisi necessitas urgeat, adeo coarctare.

Citatus potest ex legitimo impedimento non comparere: qua- tamen cessante debet se iudici praesentare. h. d.

Ob hoc, tametsi omnia solemniter peracta fuerint, nec advocatus accedat ad iudicem, quibusdam casibus excusandus erit: ut puta si factis adversarii impeditus, aut ad majus tribunal vocatus, vel vinculis, aut infirmitate, detentus, aut alijs d similibus causis implicatus non ac- cesserit. Debet tamen cessante impedimento, quantum poterit citius, iudici sui copiam facere. e.

DE DOLO ET CONTUMACIA, ET IN possessionem missione. TITULUS VI.

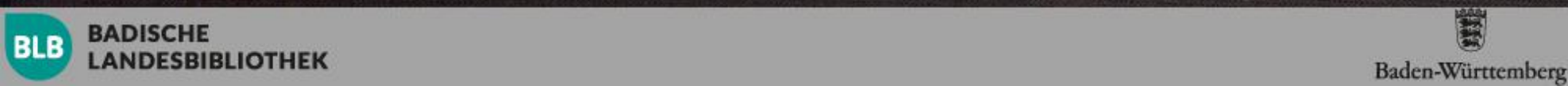
Qui dicatur contumax, & quid sit contumacia, & quibus poenis puniatur. h. d.

Et si iudicem vocatus, & nullâ legitimâ causâ im- peditus, si se iudici praesentare neglexerit, adver- sario accusante, contumaciae crimen incurrit. Est enim contumacia, erga iudicem vel Praelatum commissâ inobedientia. Haec autem variè iuris coarctetur: nunc enim litis damno, nunc multâ, nunc expensarum refe- ctione f, & rei sequestratione, vel Ecclesiastica senten- tia g innodatione ob contumaciam suam conventus af- ficitur.

Alter mittitur in possessionem rerum rei contumaciae, & post annum efficitur versus possessor, reservatâ quaestione super proprie- tate. h. d.

Illud quoque videtur ordinarium, ut contumace a dver- sario tuo existente, in possessionem earum rerum, de quibus quaestio vertitur, vel h quae aliâs sunt in patri-

a C. fin. in fin. ext. de feriis. b C. 2. ext. de dilat. gl. 2. c. pen. 3. q. 2. c e. consilium nos. ext. de officio deleg. d e. quoniam. e. si autem de carnal. ext. ut lite non contest. e c. cura dilecti. ext. de dolo & contumac. f c. cum dilecti. in fin. ext. eod. g c. tua fraternitati. ext. ut lite non contestatâ. h c. fin. & an alio u. ext. ut lite non contestatâ.

monio rei, pro modo debiti, si personalis instituat a-
ctio, custodia causa inducatis, ut ratio affectus reus ve-
niat aliquando responsurus. Quod si a adhuc per annum
in sua contumacia perseveraverit, iudice decernente verus
possessor efficietur, super proprietate duntaxat adversa
parti defensione reservata. Sed si missus in possessionem b
fructus dilapidet, sequestrandi orunt, & quod distractum
est, in pristinum statum erit revocandum.

*¶ Si ob potentiam adversari contumacia non possit actor posses-
sionem ingredi, vel illam amiserit, nihilominus efficitur verus pos-
sessor elapso anno. h. d.*

Si tamen propter rei potentiam e five dolum conti-
gerit, ut intra annum rem custodiendam nancisci non
possit, vel etiam acquisitam amittas, ne contumax meli-
orioris, quam obediens, conditionis existat, de Canonica
aquitate sancitum est, ut hoc etiam casu verus, elapso an-
no, possessor actor constituat.

*¶ Si reus contumax dederit cautionem de stando iuri, nec mul-
tandus est, quod adversarium non fuerit passus esse in possessione.
Et missionem passus restituatur. h. d.*

Hoc tamen d. tunc obtinet, cum reus nullam cautio-
nem praestitit: nam si de stando iuri caverit, nec mul-
tandus, quod in possessione actorem esse passus non fue-
rit, & missionem passus illico restituendus erit.

*¶ Actor anno lapsus non reputatur possessor, si per eum steterit,
quo minus intraverit possessionem. h. d.*

Idem e juris est, si annus lapsus esse proponatur, per
reum tamen non steterit, quo minus ante terminum
& possessionem receperit, & cautionem dederit.

*¶ Excommunicatus a delegato Principio, etiam delegato mortuo
non potest ab Ordinario absolvi, vel alio, praeterquam in mortis ar-
ticulo, vel de mandato Papa. h. d.*

Quari f. contigit, si delegatus, qui reum propter con-
tumaciam manifestam excommunicationis vinculo
innodavit, vel petitorum causa rei servanda in possessione
induxit, rebus eximatur humanis, an eidem iuri pa-
tere volentis, & idoneam cautionem offerenti Ordinarius
absolutionis beneficium imperiri, & possessionem resti-
tuere valeat? Et responsum est, quod cum delegatus,
quoad hoc, sit Ordinario major, excommunicatus ab eo
non potest per alium, praeterquam in mortis articulo, si-
ne mandato summi Pontificis absolutionis gratiam obti-
nere, vel possessionem recuperare, nisi alius ei in onere
successerit. & honore.

*¶ Passus missionem, si mortuo delegato praestit infra annum cau-
tionem de parendo iuri, etiam post annum recuperabit possessionem,
hoc dicit.*

Sed si missus in possessionem verus efficiatur post
annum possessor, missionem passus coram Ordina-
rio, vel, si eius copiam habere nequiverit, coram publicis
& honestis viris, ut quasi praescriptionem intertempor
annalem, offerre, ac praestare poterit de parendo iuri cau-
tionem, ut sic etiam post annum per Apostolicam sedem
possessionem recuperare mereatur.

*¶ In causis beneficiabilibus non habet locum missio in posses-
sionem, sed in locum ipsius poterit procedi lite non contestata. h. d.*

Sed h. ista quidem tunc procedent, cum de personis re-
bus erit disceptatio: nam qui super dignitate, persona-
tu, vel beneficio Ecclesiastico obtinendis cum aliquo liti-
gat possidere, ob partis adversae contumaciam in posses-
sionem mittendus non erit, ne per hoc ad ea ingressus vitio-
sis pateat. Licet tamen iudici hoc casu etiam lite non cō-
testata diligenter examinato negotio, ipsum sine debito
terminato, contumacia absentis divina replente presentia.

¶ Contra reum contumacem, si de causa liqueat, potest ser-

a C. i. extr. de eo qui mit. in poss. b C. x. extr. de sequest. poss.
c. contigit. ext. ord. tit. d C. i. ord. tit. e C. i. in fin. ext. de eo qui
mit. in poss. f C. postorali officii. 4. praeterca. extr. de off. ord.
g C. postorali officii. 4. praeterca. vrf. veruntamen. extr. de off. ord.
h C. unie. de eo qui mit. in poss. in 6.

*vs sententia etiam in causa profana, lite contestata: contra alter-
rem verb etiam lite non contestata. h. d.*

Quod interdum etiam in profanis ob: inebit, ut puta a
si contestata lite reus contumax fuerit, & de causa li-
queat, vel actor ipse contumaciz crimen incurrat: quo
casu etiam lite non contestata instante reo iudex & testes
recipere. & sententiam ferre debebit.

*¶ Si actor non venerit in termino, ad quem reum citari fecerit,
debet res rescire expensas, & cavere de in postum comparanda.
aliam non admittitur ad aliam citationem. h. d.*

Idem b quoque actor, si ad terminum, ad quem ad-
versarium citari fecerit, venire contempserit, venienti
reo in expensis propter hoc factis legitime condemnabi-
tur, & ad aliam citationem minime admittendus erit, ni-
si de fideliter in postum comparando idoneam cautio-
nem dederit.

*¶ Iudex debet esse contentus una poena ex pluribus, qua adver-
sus contumacem comparatur: & excrescente contumacia poenae uti-
am ad alias procedere. h. d.*

Quod autem diximus, iuribus varie contumaciam
coereri, non est ita accipiendum, quasi omnes si-
mul poenas jus dicens infligere contumaci debeat, sed
quod variatum poenam sibi datur optio: unde alteru-
tra, quae magis timeri debeat, iudex a principio conten-
tus erit, ad aliam nihilominus processurus, si hoc merue-
rit protervitas contumacis.

**DE LIBELLI CONCEPTIONE, ET
OBLATIONE.
TITULUS VII.**

*¶ Actor res comparans debet clarum iudici libellum offerre
& quod sit libellus. h. d.*

In primis igitur reo in assignato termino comparante
iudici libellum actor offert e, & illum ita clarum &
planum, ut ex eius inspectione deliberare reus valeat,
utrum coedere velit, an contendere, atque ut, si contem-
dendum sit, despiciere valeat iudex, quemadmodum a se
conciendi sit sententia. Nihil enim aliud est libellus d,
quam brevis scriptura, claram actoris intentionem con-
tinentis, & contra adversarium necessario concludens.

¶ Libellorum alii sunt accusatorii, alii conventionales. h. d.

Porro libellorum dux sunt species e: alii enim sunt
accusatorii, alii conventionales. Accusatorii sunt f,
quibus quis aliquos apud iudicem alicujus criminis reos
desert: de quibus quidem in praesenti nobis non est insti-
tutus fermo, sed infra suo loco & ordine dicitur. Con-
ventionales sunt g, quibus in civilibus disceptationibus
utimur, dum rem nostram, aut quam nobis deberi putamus,
in iudicio petimus.

*¶ Qua debeat contineri libellus: & quod incipere, vel obscure
libellus non obligat ad respondendum: & quod iudex illum potest
lacerare. h. d.*

Exprimit igitur oblati libellus, non solum agentis, &
conventi nomen, sed & eius dicentis, & petitae rei h
& actionis qualiter. Et si personali i experendum sit
actione, petendi quoque causa expruenda erit: alioqui
nec conventus respondere tenetur, & iudex libellum
non legitime conventionis formam continentem con-
cerpte ac destruere poterit.

*¶ Plures dantur casus, in quibus solennis libelli percellio non
est necessaria. h. d.*

Sunt tamen casus, in quibus solennis huc libelli obla-
tio minime est necessaria k: veluti in quibus de pla-
no ac sine strepitu & figura iudicii procedendum erit, &
in quibus etiam non contestata lite testes recipi possunt,
& alii plures.

a C. causam qua. & c. seq. extr. ord. b C. i. ord. tit. in 6. c C. in-
ducta. & offeratur 1 q. 1. d C. i. in pl. ext. de libel. ob. e gl. i. ext.
cod. tit. f C. praescriptio sit. 4. libel. 1 q. 1. g 4. gl. i. can. 1. cod.
tit. ext. h C. ext. ord. i C. fin. ext. ord. k C. i. i. i. de verb. sig.
¶ Dece-

¶ Bonifacius iudex si rem terminare quæret sine tela judiciali. h. d.

In his quoque casibus, in quibus libelli est necessaria potestatio, probè iudex fecerit, si principales personas, vel in subsidium etiam advocatos factum ipsum proponere iusserit, & sine tela judiciali controversiam terminare tentaverit.

¶ Oblato libello debent res dari dilaciones ad excipiendum, & ad evitandam obscuritatem una materia est uno loco tractanda. hoc dicit.

Oblato tamen secundum juris ordinem libello, certæ reo convento indulgenda sunt induciæ a, quibus deliberet, cedendum sibi sit, an contendendum: acceptandus, an recusandus iudex: denique, ut proponat, si quas habet, exceptiones. Quæ propterea comparata sunt, ut si, adversus quos instituuntur actiones, defendantur. Harum verò quædam ante litem contestationem opponendæ erunt, quædam verò etiam post contestatam litem. Sed ne, si qui inter has alieni tractatus mediū fuerint interjecti, huiusmodi factio obscuritatem pateat, videamus nunc generaliter de exceptionibus.

DE EXCEPTIONIBUS, ET REPLICATIONIBUS.

TITULUS VIII.

¶ Quid exceptio, & quid duplex ejus est species, dilatoria & peremptoria. Et quod dilatoriarum quædam respiciunt iudicem, quædam aliorum, quædam reum, quædam causam. h. d.

Exceptio est actionis vel intentionis exclusio. Exceptionum summa divisio in duo genera deducitur: aut enim sunt dilatorie, aut peremptorie. Dilatorie sunt, quæ rem & iudicium differunt. Harum quædam iudicis personam respiciunt, quædam agentis, quædam rei conventi, quædam verò actionis & causæ qualitatem. Personam iudicis respiciunt, vel quæ illius incompetentiam arguunt, vel quæ de ipso suspicionem ingerunt, secundum ea, quæ supra suo loco latius exposuimus. Et hæc declinatorie quoque poterunt appellari. Actoris partem illæ spectant, quæ illum non legitimam in iudicio standi personam habere demonstrant: quales sunt procuratorie: ut puta, si quis per Monachum, aut Regularem, aut Clericum agere velit. Item si quis ut tutor, vel curator, vel procurator, vel syndicus compareat, & illum tutorem, vel curatorem, vel procuratorem, vel syndicum esse negetur, vel sua non interesse, vel audiri non debere protestetur, & si quæ sunt his similes. Ex persona rei deducuntur: veluti si quis ab eo, qui alienam litem defendit, de iudicio solvendo cautionem postulet, aut si ab actore se spoliatum esse reus conventus coram iudice quærat, & propterea restitutionis beneficiū imploret, vel si actorem ex legitima causa domū revocet. Actionem & causam respiciunt, ut cum proponitur de ineptitudine, aut incertiudine libelli, aut de litem pendente, aut cum nondum diem solutionis venisse prætenditur.

¶ Declinatorie exceptiones proponi debent ante omnem exceptionem, alioquin amplius opponi non poterunt. h. d.

Hæc verò regulariter omnes ante litem contestationem proponi debent: sed quas declinatorias appellavimus, non modò ante litem contestatam, verum etiam ante omnem dilatoriam exceptionem opponere reum oportebit: alioquin si aliam primò proposuerit, cum per hoc in jurisdictionem ejus, coram quo proposuit, consentisse videatur, ejusdem jurisdictionem serò declinare conabitur.

¶ Dilatorie exceptiones, non declinatorie, regulariter proponuntur ante litem contestatam, quandoque tamen etiam post. h. d.

a. Can. induciæ, & offeratur. 3. q. 2. b. gl. in vers. irritari. c. dudum. Cl. 2. extra. de elect. gl. fin. c. ex parte. extra. de foro comp. c. gl. 1. c. exceptionum. ext. cod. de except.

Ergo in initio litem declinatorie opponi debent, & probari: ceteræ post oblatum libellum ante litem contestatam intra terminum à iudice assignatum, quandoque opponi & probari poterunt. Sed & lite contestata quandoque eas opponere licebit, veluti a si qua nuper reo competens extorta fuerit, vel is, qui eam opponere voluerit, postmodum ad suam notitiam pervenisse iurejurando fidem faciat, vel esset huiusmodi, quæ retroactum processum nullum redderet, ut est ea, quæ vel mandati, vel jurisdictionis defectum arguit.

¶ Et ex loco, & ex tempore, & ex aliis fontibus ducuntur exceptiones. h. d.

Ducuntur autem huiusmodi exceptiones non solum ex supra positis causis, sed etiam ex loco, ex tempore, & ex aliis pluribus, ut tam Pontificii, quam Cæsarei juris libris facile est legentibus cognoscere.

¶ Exceptio excommunicationis licet sit dilatoria, tamen potest opponi & ante & post litem contestatam. h. d.

His annumeranda est etiam excommunicationis & exceptio, quæ licet & ipsa dilatoria sit, à ceteris tamen dissimilem naturam sortita esse deprehenditur: nec enim post oblatum tantum libellum ante contestatam litem velut ceteræ, sed in qualibet parte litem opponi poterit, & peremptorio termino ad proponendum exceptiones declinatorias & dilatorias præfixo minimè obstant. Quòd est in hac exceptione specialiter observandum, ne quisquam in periculum anime suæ excommunicato communicare compellatur: quòd si eam reus omiserit, ut actor sumptibus & laboribus fatigetur, in expensis legitimis condemnandus erit.

¶ In opponenda exceptione excommunicationis servanda est certa forma. h. d.

Sed cum per malitiam hæc exceptio in iudiciis opponeretur frequentius, Innocentianâ constitutione consultissime cautum est d, ut certa in ea proponenda forma servari debeat, uti ex ipsius constitutionis tenore facile apparere potest.

¶ Exceptio excommunicationis potest alicui opponi in prima tantum instantia, non in secunda. Item de ceteris dilatoriis h. d.

Hæc e autem in prima tantum instantia sibi locum vendicant: quòd si succumbens actor appellaverit prætextu excommunicationis oppositæ, à prosecutione appellationis minimè excludendus erit: quòd & in ceteris dilatoriis multò magis locum obtinet.

¶ Reus excommunicatus licet convenire non possit, admittitur tamen ad proponendas suas legitimas defensiones. h. d.

Reus f autem nullo obstante excommunicationis vinculo, velut rectè convenitur, ita ad legitimas defensiones semper admittitur. Satis enim absurdum esset, si actore impugnantem defensionis copia reo denegaretur: quia sic multoties condemnaretur absolvendus. Reconvictionis tamen potestas eidem minimè permittitur.

¶ Superius dicta de excommunicatione, intelliguntur de majori. h. d.

Ceterum & quæ supra de excommunicatione diximus, non de quacunque excommunicatione sunt intelligenda, sed de ea tantum, quæ à perceptione sacramentorum, & à fidelium communione separat, ut etiam ipsa Innocentianæ constitutionis verba demonstrant.

¶ Peremptorie exceptiones sunt, quæ ipsi alicui perimunt, & semper agentibus obstant. h. d.

Peremptorie, seu elisorie exceptiones sunt, quæ in totum jus agentis perimunt b, & semper agentibus obstant: qualis est, doli mali, metus, pacti conventi, solutionis, iurisjurandi, prescriptionis c, transactionis, & rei iudicatæ, & si quid contra leges factum esse dicatur.

a. C. posterali in fin. ext. eo. ti. b. C. exceptionem excommunicationis. ext. cod. c. Cl. 1. eo. tit. d. C. 1. eo. ti. in 6. e. C. significavit. ext. eo. f. C. cum inter. ext. cod. tit. g. C. 1. eo. tit. in 6. h. C. de litem contest. in 6. i. Can. 2. in fin. 3. q. 6.

¶ Exceptiones peremptoriae liti finitae sunt, quae impediunt litem ingressum. h. d.

HArum quaedam dicuntur peremptoriae liti finitae, quaedam simpliciter peremptoriae. Peremptoriae liti finitae sunt, quae liti in pedium ingressum, & adversus agentem omni tempore opponi possunt a: qualis est exceptio transactionis, jurisjurandi, & rei iudicatae, quae vel in ipso limine iudicii proponi poterunt b. Cum enim super negotiis, transactione, iurejurando, & sententia decisus, alias liti inchoata terminata fuerit, valde absolum visum fuit, super eisdem novum assumi debere iudicium, & quasi in infinitum forensia iurgia protrahere. Inde quoque liti finitae exceptiones appellantur, quod, ut aliquis esset finis litium, instituta fuerint. Idem juris est in aliis etiam peremptoriis exceptionibus, quae vulgo manifestae sunt, & notoriae habentur.

¶ Exceptiones peremptoriae proponuntur post litem contestatam ante sententiam. h. d.

CAeterum vero liti contestationem minime impediunt, atque ante sententiam erunt regulariter proponenda: quas quidem si dolo malo suo tempore in prima instantia reus proponere distulerit, etiam in causa appellationis opponendi sibi facultas denegabitur.

¶ Praejudiciales exceptiones sunt, quae alteri causa praedictum afferunt, puta exceptio consanguinitatis, causa restitutionis verbi, exceptio natalium, petitio hereditatis. h. d.

Sunt etiam quaedam exceptiones, quae praedictum appellari possunt, ex eo quod alteri cognitioni praedictum afferunt: utpote, si qua mulier Titium in virum petat, qui ad mulieris intentionem elidendam consanguinitatis obicit exceptionem c: qua probata, cum quaestio principalis perimitur, de ipsa est cognoscendum, antequam ad definitionis articulum procedatur. Idem d si petenti hereditatem natalium obiecta sit exceptio. Cum enim successione causa a causa natalium dependat, posteriore quoque loco cognoscenda erit.

¶ Spoliatus opponens de spolio in modum exceptionis, non cogitur respondere antequam sit restitutus. h. d.

Sed e & si quaestio spoli in modum exceptionis peremptoriae obiecta fuerit, probationes super spolio primitus erunt audiendae: eoque legitime probato reus non cogitur respondere f positionibus, donec integre restitutus fuerit.

¶ Non debet iudex in causa supersedere obitu exceptionis spoli, nisi dicatur factum ab auctore, & hoc in criminalibus: in criminalibus vero potest etiam obijci de spolio a tertio factis, si quis dicatur, vel tota sua substantia, vel majori parte spoliatus: nec agenti super rebus Ecclesiasticis potest opponi exceptio spoli rerum privatarum, vel contra. h. d.

Sed quia huiusmodi exceptionem nonnunquam in iudiciis calumniose propositam causas Ecclesiasticas contingebat impedire, & per interpositas appellationes principalis causae cognitionem perimere: consultissime Innocentius g constitutione decretum fuit, ut in civilibus negotiis spoliationis obiectu ab alio, quam ab auctore factae, iudex in causa principali procedere non postponat. In criminalibus vero etiam a tertio spoliatus fuerit, dum tamen, vel tota sua substantia, vel majori parte ipsius se per violentiam privatum affirmet, obiecta exceptio processum differet, poenis statutis. si eandem intra certa tempora non probaverit obiciens: eo quoque salubriter adiecto h, ut rerum privatarum spoliatio, agentis super Ecclesiasticis, vel ex contrario, non opponatur.

¶ Accusato exceptiente de spolio a tertio factis, debet indulgeri tempus, intra quod restitutionem petat, & causam si potest finiat: quo elapso, non obstante tali exceptione, accusari poterit. h. d.

a C. 1. de liti contest. in 6. b c. 1. 29. 6. c c. literas tuas. ext. de rest. spol. d c. pen. extr. de ord. cog. e c. fin. extr. de ord. cog. f petitionibus, melius. g c. 1. de rest. spol. in 6. h d. c. 1. 4. fin.

Inter scholares a olim dubitari contigit, si spoliatus a tertio contra suum accusatorem de spolio excipiat, an ei tempus indulgeri debeat, infra quod restitutionem imploret, ne forte sic existens omnem accusationem eludat: & id equitari & iuris satis consonum visum fuit. Unde si infra tempus indultum restitutionem non petierit, & causam, cum posset, ad finem non perduxerit, non obstante exceptione spoli, deinceps accusari poterit.

¶ Exceptiones contra testes, peremptoriae naturam sapient, idcirco ante sententiam proponenda. h. d.

Sunt & aliae exceptiones, quas proprie neque dilatorias, neque peremptorias appellaveris: cuiusmodi sunt, quae adversus productos testes opponuntur, utputa b, si quis Maxium examinatum, infamem, excommunicatum, vel aliam criminofum esse dicat. Quae tamen cum ad peremptoriae naturam accedere videantur, ipsae quoque ante sententiam proponenda erunt.

¶ Puna differentiam, utrum testi obijciatur crimen, de quo nunquam alias fuerit convictus: vel obijciatur crimen, de quo alias quoniam confessus & convictus fuit. h. d.

Multum tamen interest, an per exceptionem tantum testibus opponatur crimina, de quibus nunquam accusati fuerint: an vero ea, de quibus alias convicti, vel confessi fuerint. Primo enim casu e obiectorum criminum probatio antea exhibenda erit, quam causa per sententiam terminetur: & si convicti vel confessi fuerint, ordinari cessante poena, sufficere, quod a prohibendo testimonio repellantur, praesertim cum obiectum crimen minime causam contingat. Posteriore vero, cum non sit cuiquam contra alios credendum, nisi se prius probaverit innocenter, a ferendo testimonio penitus repelli poterunt.

¶ Opponens exceptionem, qua adversus opponentem opponi potest, nihil agit, & hoc, si proprio nomine excipiat: secus, si nomine sua Ecclesia. h. d.

Cavebit autem reus, ne quam contra adversarium suum exceptionem porrigat, cuius ipse nexibus implicetur: cum scire debeat, nullum hanc esse iuris effectum habituram: veluti d si plura beneficia possidens de eadem pluralitate adversus alium excipiat: vel si perjurium e aut excommunicationem is obijciat, qui peccavit, vel Ecclesiastica sententia innodatus fuerit. Hoc tamen ita accipiendum est, cum proprio nomine conventus excipiat f: ceterum si suam defendens Ecclesiam, tales exceptiones opposuerit, audiendus erit, nec quod opponens eisdem sit obnoxius, replicari poterit.

¶ Qui excipit, non constitit agentis intentionem, & potest quis plures etiam contrarias exceptiones opponere: & si iudex non admittat, potest appellari, & iudex puniri. h. d.

Postremo sciendum est, eum, qui excipit f, non propterea agentis intentionem confiteri illum videri, cum eidem non solum unam, sed etiam plures, quamquam contrarias, proponere liceat: quae si legitima fuerint, & iudex non admisserit, reo quidem per appellationis remedium succurratur, & iudex ipse metris poenis coercendus erit.

¶ Adversus exceptiones dantur replicationes. h. d.

Dantur g adversus exceptiones replicationes: de quibus multis agere supervacuum esset, cum instituta sint ad similitudinem exceptionum, quae adversus actiones opponuntur: de quibus si quis plenius velit intelligere, ex his, quae superius diffusae de exceptionibus posuimus, mutuari poterit.

a C. 1. 4. siles autem. de rest. spol. in 6. b c. praesentium, sub gl. extr. de test. c c. 1. extr. ord. tit. d c. cum Ecclesia. extr. ord. tit. e gl. in c. praesentium. & c. testimonium. extr. de test. f can. dilabti filii. extr. ord. de exception. g c. cum venerabili. extr. ord. c. exceptionem. de regul. iur. in 6.

DE MUTUIS PETITIONIBUS. TITULUS IX.

§ Reus conventus nolit, vel non possit excipere, si habeat unde auctorem reconveniat, poterit illum reconvenire. h. d.

Igitur oblato ab auctore libello, si reus conventus nullam sit exceptione munitus, quae vel iudicium differat, vel litem ingressum impediatur, mutuis petitionibus adversarium suum fatigare poterit, & agentem coram eodem iudice, antequam litem contestetur, reum constituere. Cujus enim quis a in agendo observat arbitrium, eundem habere contra se iudicem in eodem negotio dedignari non debet. Proposita ergo auctorem intentione, & responsione facta super quaestionibus rei monitione praemissa, incontinenti auctor respondere compellendus erit. ut vicissim postea rationes partium iudex audiens, concordiam, vel iudicio utriusque negotium terminet.

§ Etiam coram iudice delegato potest reus auctorem reconvenire. h. d.

Nec solum coram Ordinario reconventio talis sibi locum vendicat, verum etiam coram delegato: unde nisi reus literas impetrare maluerit, auctorem sibi obnoxium eodem durante iudicio coram datis iudicibus reconvenire poterit.

§ Auctori & rei reconventionis aequalis debet esse conditio in iudicio. h. d.

Utriusque autem, tam auctoris, quam rei reconventionis aequalis debet esse conditio: unde cum causa appellatione remota committitur, si reus auctorem reconvenit, uno eodemque iure circa appellationis remedium uterque censendus erit.

§ Coram arbitrio non habet locum reconventio. h. d.

De arbitris dubitari poterit, an coram eis reconventioni locus esse possit d? & cum arbitri iudicare non possint, nisi de his tantum, super quibus in eos compromissum fuit, responsum est, coram eis reconventionem locum habere non posse.

§ Reus conventus coram iudice Laico, non potest reconvenire auctorem super causa spirituali. h. d.

Interdum etiam accidit, ut nec coram ordinario, nec coram delegato iudice reo auctorem reconvenire sit potestas, ut puta si coram iudice Laico conventus, auctorem super causa juris patronatus, decimarum, matrimonii, aut alia spirituali reconvenire velit.

§ Excommunicatus non potest reconvenire. h. d.

Idem e juris est, si conventus excommunicationis vinculo innodatus existat. Huic enim, licet alioqui excipiendi facultas minime sit interdicta, auctorem tamen reconvenire non conceditur, ne quod (ut supra diximus) in defensionis remedium sustinetur, ad impugnationis materiam extendatur.

§ Super causa criminali non admittitur reconventio: idem in causa depositi. h. d.

Illis quoque, qui coram iudice criminaliter conventi fuerint f, vel super deposito, nisi se prius innocentes probaverint, & depositum restituerint, alios criminandi, vel conveniendi licentia non conceditur.

DE RESTITUTIONE SPOLIATORUM. TITULUS X.

§ Intentans spolia non potest reconveniri, nisi super causa spolia. h. d.

Is quoque, qui se quibusdam rebus, aut iuribus spoliatum conqueritur, ab adversario suo reconveniri non poterit: nam super spoliatione conventus, adversus restitutionem preteream non est, nisi super quaestione spolia, audiendus. Restitutionis enim petitio in

a Can. 1. 4. cujus. 2. q. 1. b C. dispensa. de refer. in 6. c C. fin. extr. de mut. pet. d C. cum dilectus. extr. de arbit. e C. non invec. in fin. extr. de except. f C. 1. & 2. q. 11.

hoc privilegiata esse noscitur, ut ipsam intentans, non cogatur ante restitutionem spoliatoribus respondere. Unde cum quis se de beneficii possessione violenter ejectum apud iudicem conqueritur, si adversarius eundem non Canonice dicat institutum, de violenta prius ejectione, quam de Canonica institutione cognoscendum erit.

§ Spoliatus est ante omnia, & quoad omnia, restituendus. h. d.

Ed et si spoliatus non prius coram iudice super spolio sibi oblato consistat, sed criminali iudicio ab adversario laessitus spoliationis causam proponat, ita demum super petitione iudex procedere poterit, si prius restitui spoliatum sua sententia iusserit: omnes enim leges tam Ecclesiasticae, quam seculares ante omnia cuncta spoliatis, vel ejectionis redintegrandae b, & damna sarcienda esse praecipiant: fructus e quoque non tantum a violento possessore perceptos, sed etiam qui a veteri possessore percipi verisimiliter potuissent, restituendi erant: nec restitutionis solum sententia sufficeret, nisi re ipsa omnia iudicis officio restituantur, ita ut ejectus, vel spoliatus etiam naturalem possessionem recipiat, cunctaque, quae sibi oblata fuerint, eodem, unde surrepta fuerunt, revocentur.

§ Quae sit spolia per modum reconventionis proposita, non impedit processum super alia causa civiliter institutam. h. d.

Quod si civiliter conventus adversario spolia quaestione reget, cum mutua tunc intelligantur petitiones in idem iudicium deductae, vicissimque tractatae, unica simul erunt sententia terminanda.

§ Cum spolum proponitur in modum exceptionis, nulla fertur restitutionis sententia: sed quamdiu non fuerit reus restitutus, non est cogendus auctori respondere. h. d.

Ed haec quidem obtinent, cum in modum actionis spolia quaestio proponitur: sed si circa litem contestationem de spolio quis excipiendum duxerit, super ipsa quidem exceptione probationes primitus recipiendae erunt: ea tamen legitime probata, nulla restitutionis erit ferenda sententia, sed tamen spoliatori super petitionibus suis respondere cogendus non erit d, donec ab ipso restitutus fuerit. Quemadmodum enim, si in modum exceptionis aliquod crimen reiti objicitur e, ut a testimonio repellatur, et si crimen contra eum civiliter probatum fuerit, sibi poena non infligitur ordinaria, sed ejus duntaxat testimonio non creditur: sic spoliatio in modum exceptionis tantum probata, restitutionis sententia minime ferenda erit.

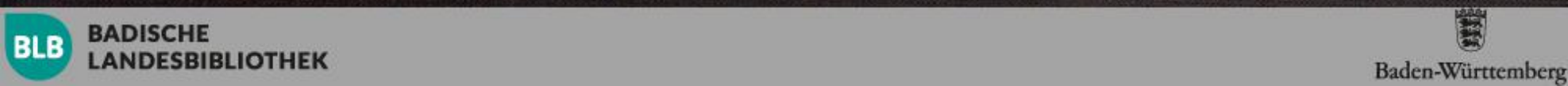
§ Tribus casibus privatus a iudice dicitur spoliatus, si non servaverit iuri ordinem, si nulliter pronunciarit, si erit iudex incompetens. h. d.

Spoliatus autem non solum is intelligitur, qui a privato quocunque homine rerum quarundam possessione indebitè privatus fuit: sed etiam f ille, quem iudex ipse juris ordine praetermisso, beneficio, vel aliis rebus carere coegit: vel is, qui licet juris quidem ordinem servaverit, spoliatus tamen, & de facto damnatus iudex erit: incompetens: vel, si iudex sit competens, circa privationem tamen nulliter pronunciarit.

§ Spoliatus est intelligitur, qui mandavit spoliari, aut spolum suo nomine factum ratum habuit, vel spoliatori succurrit in iudicio. h. d.

Is quoque spoliatus intelligitur, qui licet ipse non spoliatus, per alium tamen spoliatus mandaverit g, aut spolum suo patratum nomine ratum habuerit: unde & is restitutioni obligabitur, quemadmodum h & ille, qui rem indebitè occupatam, scienter recipiendo spolia-

a C. in litem sua. extr. eod. tit. b C. redintegrandae. 3. q. 1. c C. gravu. extr. eod. tit. d C. fin. extr. de ord. cog. e C. 1. extr. de except. f C. conquerente. extr. eod. tit. g Can. notum. ubi gl. 12. q. 1. & c. cum ad secundum. in fin. ubi gl. extr. eod. h C. saepe cantingit. extr. eod.

tori succedit in id vitium. Licet enim is non spoliaverit, cum tamen, quoad periculum animæ, non multum interit, utrum quis iniuste detineat, an alienum invaserit, contra huiusmodi possessorem spoliato per restitutionis beneficium, non obstante juris civilis rigore, succurritur.

¶ *Renunciatio facta post spoliū non impedit spoliati restitutionem: secus si ante fuerit renunciatum, & testes super spontanea renunciatione non sunt admittendi ante restitutionem. h. d.*

Illud quaesitum est, si post spoliū Ecclesiæ renunciasset quis dicatur, an ob huiusmodi renunciationem spoliato sit deneganda restitutio? & cum non sit verisimile, quod sponte proprio iuri renunciet, qui renunciat, spoliatus huiusmodi non obstante renunciatione, restituendus erit. Testes etiam partis alterius de iuramento, & renunciatione sponte facta, non ante admittendi erunt, quàm spoliatus plenarie fuerit restitutus. Quod si ante b spoliū Ecclesiā sponte abjurasset repertur, perpetuum ei super negotio silentium imponendum erit.

¶ *Ponit aliquos casus exceptos ab illa regula, spoliatus ante omnia est restituendus. h. d.*

Sunt & alii casus, quibus iure denegabitur spoliatis restitutio: ut puta, cum agenti per modum exceptionis de alia spoliatio opponitur, aut tam super proprietate, quàm super spolio eodem tempore disceptari spoliatus ipse consenserit, aut ante restitutionis postulationem petitoria actione iudicium expertus succubnerit.

¶ *Probatio spoli, absentia spoliatoris, & lapsus temporis, non operatur restitutionem, si spoliator non absit per contumaciam, vel dolum. h. d.*

Idem si spoliatore non per contumaciam, vel per dolum absente, ab Apostolica sede ad iudices spoliatus literas obtinuerit, ut si eum spoliatum iudicibus constituerit, intra certum temporis spatium restituatur, si reus intra præfixum terminum sese iudici exhibere non possit, quanquam temporis lapsus imminet, & actor sit suam possessionem & dejectionem probare paratus, nihilominus restituendus non erit.

¶ *Si contra agentem de spolio opponatur exceptio, per quam concludatur alterum non possidisse, spoliatus ante omnia non restituatur. h. d.*

Sed & si talis opponatur exceptio, quæ agentem minime possidisse concludat, tamdiu sustinenda erit restitutio, donec super tali exceptione cognitum fuerit: ut ecce, nec Laici spiritualia possidere, nec Sacerdotes uxores habere possunt. Unde si vel illi se beneficiis spoliatos, vel hi ab uxoribus se destitutos coram iudice conquerantur, & ab adversariis de secularitate, vel de sacerdotio agentibus opponatur, proculdubio discernenda erit restitutio.

¶ *Cum pro spoliatore militat juris præsumptio, spoliatus non est ante omnia restituendus. h. d.*

Quinimo & cum sola juris præsumptio pro spoliatore contra spoliatum militat, impedienda erit restitutio ex quo apparet, eum, qui (exempli gratia) restitui postulat ad decimas, quas intra alienæ parochiæ limites possedisse asserit, nequaquam restituendum esse, nisi evidenter docuerit, quod earum possessionem legitime assequutus fuerit: quia eas occupasse iniuste verisimiliter præsumitur, cum ex prædiis perveniant intra alienam parochiam constitutis, manifestumque sit, eas iure communi ad eandem Ecclesiam pertinere, nisi aliud ostensum fuerit.

¶ *Hæreticus non restituatur ante omnia: idem si in restitutione timeatur de periculo animæ, vel scandali, quia differatur restitutio, hoc dicit.*

Plures præterea sunt casus, quibus spoliatus illicet non restituatur: veluti, cum hæresis labe pollutus deprehenditur, vel facta restitutione animæ periculum immi-

a C. 2. extr. eod. tit. b C. accepta. extr. eod. tit. c C. fin. eod. tit. in f.

neret, vel scandalum timeri possit: & alii, qui non minus secularibus, quàm Pontificiis legibus continentur.

¶ *Spoliatus potest suscipere petitorio ante conclusionem in causa, intentare possessorium: secus si sit conclusum: nisi tamen aliter iudex videatur. h. d.*

Postremo sciendum est, in spoliantis odium constitutum esse, si spoliatus proprietatis litem ingressus fuerit, nullam de illata sibi violentia mentionem faciens, antequam renunciatum sit, aut conclusum in proprietatis iudicio, ut idem debeat super possessorio, etiam petitorio suspensio, audiri. Quod si renunciatum fuerit, vel conclusum, ut iam possit causâ proprietatis sententia terminari, ne lites litibus inculcentur, & via possit fraudibus aperiri, causâ non decisâ, possessorio non erit utendum: nisi iudex, qui de causâ cognoscit, hoc ipsum ex iusta causa viderit expedire: puta, cum ex perspicuis indiciis iniquitas invaloris facile arguitur, & spoliato casu, sive dolo spoliatoris, dominium probandi facultas subtrahita fuerit.

DE LITIS CONTESTATIONE. TITULUS XI.

¶ *Litis contestatio est fundamentum iudicii, quæ deservit ius iuris super adificabitur: & complexio dicitur in contestata. h. d.*

Hactenus ea complexio sumus, quæ plerumque ante causarum discussionem vertuntur, quæ non tam iudicii partes habentur, quàm iudiciorum preparatoria: perveniamus nunc ad eas, quibus ipsum iudicium constituitur. Est autem iudiciorum quasi fundamentum quoddam, litis contestatio: nam b si illa à partibus prætermissa fuerit, proculdubio omnia, quæ sequuta fuerint, corruent, sequè ipsos litigatores inanibus laboribus & sumptibus vexabunt: unde nec testes recipi, nec ad sententiam per iudicem procedi poterit. Ea c verò sit per petitionem in iure propositam, & congruam responsum sequatur, animo contestandi litem factam, cum iudex per narrationem negotii causam audire ceperit: unde si quis positionibus simpliciter respondeat, aut peremptoriis exceptionem proponat, nequaquam per hoc esse facta contestatio litis intelligitur.

¶ *Procurator, tutor, & similes, possunt litem contestari. h. d.*

Lit autem d litis contestatio non solum per principales, sed etiam per procuratorem, tutorem, & personarum similes.

¶ *Advocati responsio nisi sit statim revocata, facit litem contestationem. h. d.*

An advocati responsio litis contestationem faciat, dubitari potest, & ex facto responsum est, nisi statim revocata fuerit, illius quoque responsione contestationem fieri.

¶ *Cum officium iudicis pro actione instituitur, est necessaria litis contestatio. h. d.*

Nec solum, cum per actionem iudicium instituitur, erit litis contestatio necessaria: sed etiam ubicunque iudicis officium pro ipsa proponitur actione: veluti, cum restitutio in integrum non incidenter, sed principaliter postulatur.

¶ *Qui resistit sequentur ex litis contestatione. h. d.*

Igitur sequuta contestatione reus & iudici subicitur, & actori obligatur, dilatoriis exceptionibus via præcluditur, actiones perpetuantur, præscriptio interrumptur, alii quoque effectus emanant, ut tam civilibus, quàm Ecclesiasticis constitutionibus suis locis traditur.

¶ *Cum civiliter agitur, & probabiliter de morte testium, vel duntaxat absentia timeatur, possunt excusari testes etiam licet non contestati. h. d.*

Admonendi tamen sumus, quod traditum est, litem non contestatam non posse testes recipi, aut ad sen-

a C. postorali. extr. de causa posses. & propriet. b C. 2. extr. eod. tit. c C. dudum. secundo. 4. loci. extr. de elect. d C. 1. extr. eod. e Extr. ut licet non contest. per totum. & c. 1. eod. tit. extr.

centiam

tentiam perveniri, non esse perpetuum. Nam si forte de morte testium timeatur, vel absentia diuturna, cum civiliter est agendum, ne veritas occultetur, & probatio- nis copia fortuitis casibus subtrahatur, senes, & valetudi- narii, & alii testes, de quibus ex probabili causa timeatur, etiam lite non contestata sunt admittendi, seu pars con- vena sit contumax, seu sine dolo sit absens, ut conveniri non possit.

Qui testes examinavit ad perpetuam rei memoriã, debet intra annum vel convenire ad versarium, vel examen denunciare. h. d.

Debet a tamen actor intra annum, ex quo facultas si- bi data fuerit, adversarium convenire, aut saltem hu- jusmodi testimonium receptionem eidem denunciare: alioqui attestaciones sic receptæ non valebunt, ne forte hoc pro- curetur in fraudem, ut scilicet processu temporis excep- tiones legitimæ ad repellendum testes, vel alia, locum habere non possint.

Nota ex isto & bonam regulam ad cognoscendum, quando non est necessaria liti contestatio. h. d.

Sunt b & alii casus, in quibus absque liti contesta- tione legitime possunt testes produci, & liti sententiæ terminari: quos tam ex his, quæ supra de contumacia di- ximus, quàm etiam ex aliis locis cognoscere licebit. Et generaliter, ubicunque libellus non exigitur, aut jus agendi contra certam personam non dirigitur, liti contesta- tio non est necessaria.

DE JURAMENTO CALUMNIÆ.
TITULUS XII.

Actor recusans subire juramentum calumniæ, cadit ab actione, & res habetur pro confessâ. h. d.

Sed ut veritate prævia judicia expediantur, institu- tum est, ut litigatores in exordio liti de calumnia vitanda jurate debeant. Quod juramentum si quis præstare recusaverit, actor quidem ab instituta cadet actione, & pro confessio reus habendus erit.

In causa sua Ecclesia Clericus non cogitur jurare de calumnia, sed in propriis: quo casu jurat propositis tantum scripturis, non tactis. h. d.

In hac tamen parte quibusdam casibus Clericis jura pe- precerunt. Venerunt d enim, ne dum propriæ Ec- clesiæ causâ peragitur, inconsultis illorum prælati hu- jusmodi subire jurandum cogantur, licet in propriis causis hujusmodi privilegio minime gaudere noscantur. Sed de quo casu hoc juramentum subire vel permittuntur prælati, vel jubentur, non tactis e, sed tantam propositis scripturis id implebitur.

Hodie etiam in causis spiritualibus juratur de calumnia. h. d.

In casis spiritualibus olim de calumnia minime jura- batur: sed quia & in illis litigatores frequenter calu- mniari compertum est, novissime sancitum est f, ut in eis id, quod in cæteris constitutum est, observari debeat.

Etiam procuratores jurare de calumnia tenentur, quando tanquam judicis videntur. h. d.

Et non tantum principales, verum etiam procurato- res g, & syndici h, hujusmodi juramentum suscipere compellendi erunt, etiam si quid ponere aut respondere debeant, à dominis instructi fuerint: aut post hoc præsti- tum juramentum deputati fuerint: nec enim illud intra certa judicii tempora coarctatum reperitur, sed i poterit iudex exigere, quoties expedire viderit.

De calumnia juratur etiam in causa appellationis. h. d.

Præterea k, quanquam in prima instantia partes ju- raverint, non tamen propterea in causa appellationis hujusmodi juramentum declinare poterunt, cum ruz-

a C. fin. & sed. si. ext. ut lito non contest. b d. e. fin. & sunt & alia. ut lit. non contest. c e. fin. ext. cod. tit. d e. 1. & seq. ext. cod. e e. fin. ext. cod. f e. 1. & fin. ext. tit. in 6. g e. 2. & procuratores. cod. tit. in 6. h e. pen. & fin. ext. cod. tit. i e. 2. in fin. cod. tit. in 6. k e. 2. in princ. cod. tit. in 6.

sus, & de calumnia vitanda, & dicenda veritate jurate partes sint compellendæ.

Juramentis de calumnia omisso non vitiat processum. h. d.
Illud postremo admonendi sumus, quod propter omis- sum a tacite in tota causâ calumniæ juramentum, ju- dicialis processus aliàs factus legitime, nec est nullus, nec ob eam causam venit annullandus: cum hujusmodi ju- ramenta præstati de substantia ordinis judicarij non existat.

UT LITE PENDENTE NIHIL
INNOVETUR.

TITULUS XIII.

Lite pendente nihil innovandum: & si tunc pendere dicitur, cum citatio legitima pervenit ad partem citatam, aut per eam factum est, quò minus perveniret. h. d.

Instituta ergo lite & solennibus præstatis satisfatio- nibus, & calumniæ juramento exhibito, ad probatio- nes, & merita causæ descendendum erit, & interim pendente lite nihil innovari poterit. Lis t autem pen- dere hoc respectu tunc dicitur, non modo cum lis contesta- ta fuerit, verum etiam postquam à judice competenti citatio emanaverit, & ad partem citatam pervenerit, vel per eam factum est, quò minus ad ejus notitiam perveniret, dum tamen in citatione ea sint expressa, per quæ possit quis instrui, super quibus in iudicio convenitur.

Ob dilapidationem etiam lite pendente sit sequestratio. h. d.

Planè e ab eo, qui postquam à sententiâ provocavit, possessionis fructus dissipat, etiam lite pendente se- questrari poterit.

Liti pendenti non invalidat matrimonium contractum. h. d.

Scietiam d si dum super matrimonio lis pendet, se- cundum quis matrimonium rite contraxerit, si pri- mum non tenuisse declaratum fuerit, pendenti liti ob- tentu secundum irritari non poterit. Ei tamen qui in contemptum contraxerit, competens poenitentia impo- nenda erit.

DE PROBATIONIBUS.
TITULUS XIV.

Quid sit probatio, & quibus modis fiat. h. d.

Probatio igitur est, idoneis argumentis & legitimis mediis facta demonstratio. Contingit autem quid probari variis modis: ut patet, confessione partium, depositione testium, instrumentorum exhibitione, juris- jurandi religione, inspectione judicis, notorietate rei, sus- spicione vehementi, famâ, & tunc aliis adjuviculis.

Quomodo noscatur probatio ex confessione, & qua sint positi- ones. h. d.

Partium confessione tunc constat probatio, cum reus positionibus respondendo, vel alias in iudicio de in- tentione confitetur actoris. Sunt autem positiones, bre- ves quædam narrationes, facti seriem continentes, ad el- liendam veritatem conceptæ, super quibus quis petit ab adversario responderi, quas ad faciliorem e expeditio- nem litium propter partium confessiones, & probatio- num defectum usus longævus in causis admisit, & juris probavit autoritas.

Recusans respondere positionibus, habetur pro confessio. h. d.

Si f quis igitur positionibus sibi factis respondere re- quiritur recusaverit, vel, ne responderet, se per contu- maciam subtraxerit, pro confessio habendus erit. Hoc ta- men ita demum obtinet, si à iudice respondere iustus, il- lum absentem fieri contigerit: sed si antequam juberetur, contumaciter abcesserit, tunc pro confessio minime repu- tabitur, sed contra eundem, tanquam contumacem, pro- cedendum erit, prout juris ratio dictaverit.

a C. 1. in princ. & 1. cod. tit. in 6. b Clem. 2. cod. tit. c e. fin. ext. de sequestr. poss. d e. cum in Apostolica. ext. de spons. e Clem. fin. de verb. sign. f e. 1. de confess. in 6.

Confessus, & probationibus convictus, aequiparatur: & confessio errata, si statim revocatur, non affert praedictum. h. d.

Reditis igitur circa exhibitas positiones responsionibus, diligenter ab actore dispiciendum erit, an à reo super controversia legitimam confessionem extorserit: quo quidem casu & ipse probationum oneribus relevabitur, & iudicis in cognoscendo partibus cessantibus statim super tali confessione pronunciandum erit. Planè a si per errorem facti hujusmodi confessionem emanasse doceatur, confitenti, sed tamen confessionem suam statim revocanti, nullum praedictum generabitur: alioqui, quod sua quisque voce dilucide testatus est, proprio non valebit amplius testimonio infirmare.

Reus non tenetur edere alicui, nisi instrumenta communia. hoc dicit.

Non tamen h, quia positionibus reus respondere compellitur, documenta quoque, quae ad causam pertinentia penes se detinet, nisi sibi cum actore sint communia e, exhibere compellendus erit: nam grave nimis esset, illum ad eorum exhibitionem urgeri, per quae sibi postea praedictum fieret. Sed actor ipse, inficiante reo, sumptis congruis dilationum temporibus, intentionis suae proprias probationes afferret, vel testes inducendo, vel instrumenta, & alias scripturas producendo.

Reus citandus est ad videndum jurare, & deponere testes: & testi injurato non creditur, nisi fuerit remissum juramentum a parte. h. d.

Debet autem imprimis, si ex dictis testium rei sit erudenda veritas, admoneri adversarius, quod auditoris juramentum veniat d, ne, si praetermissum id fuerit, quod contra leges actum deprehenditur, nullam habeat firmitatem. Sed & testium depositiones non aliter recipiet iudex, quam prius iurjurandi religione firmaverint, quod tantum, quae vera noverint, professione suae testificationis aperient: nullus enim testimonio, quantumcunque religiosus existat, nisi juratus deposuerit, in praedictum credi debet alterius, nisi forte juramentum ab adversa parte remittatur.

Testes recusantes jurare, sunt sub poena excommunicationis cogendi, & juramentum de non deponendo non tenet. h. d.

Quod si testes à iudice moniti se se, vel odio, vel gratia, vel timore à ferendo testimonio subtraxerint, per censuras Ecclesiasticas testificari compelliendi erunt, nec audientur, quod se se, quò minus deponant, proprii juramenti vinculo innodatos asserant.

Diligens debet esse iudex in examinando super omnibus qualitatibus totius causae. h. d.

Interrogabit f ergò iudex testes in qualibet causa ad minus duos (nulla enim causa est regulariter, quae unius testimonio quantumvis legitimo terminetur) eosque diligenter examinabit g, de singulis circumstantiis diligenter inquirens, de causis videlicet, de personis, loco, tempore, visu, auditu, scientia, credulitate, fama, & certitudine, ceterisque, quae ad rem facere, & negotio convenire existimabit. Illud quoque subtiliter animadvertere non omittet, quo vultu, quâ constantia, quâve animi trepidatione testes deponant, cum interdum ex his vel ipsis invidis testibus, magis quam ex verborum serie, rerum veritas elucescat.

Ex causa delegatus iudex examinet testium. h. d.

Siqui tamen erunt, qui interrogandi sunt, valetudina-rii h, vel senes, vel debilitate confecti habeantur, vel etiam ira paupertate depressi, ut ad praesentiam iudicis venire non possint, idoneum deliget iudex, quem ad suscipiendas illorum attestations dirigat.

a C. fin. in gl. ext. de conf. b c. 1. ubi tut. ext. ord. c. 1. si perpetuus. extr. de fide instrumentorum. d c. 2. ext. de testib. e c. intimavit. ext. de test. f c. licet universi. ext. de testib. g can. cum causam. ext. de testib. h e. si quis testium. ext. de testibus.

Testes considerantur conditione, natura, & vita. h. d.

Testes vero non omnes recipiendi sunt, sed fideles duntaxat, & idonei. Censentur autem testes conditione, natura, & vita. Conditione, si liber testis sit, non servus: servus enim saepe metu dominantis, veritatis testimonium supprimit. Naturâ, si vir sit, non femina: nam varium & mutabile semper foemina.

Mulierum non sunt in forum trahenda gratia testimonii ferendi, sed ad eas est mittendus tabellio. h. d.

Cujus tamen testimonium, si quando necessarium fuerit a, cum mulieres honestas ipsa, ac naturalis pudor virorum caribus immiseri prohibeat, quacunque autoritate testimonii ferendi causâ, vel aliâ, quae iure non exprimitur, in iudicium personaliter evocati, vel trahi non poterit: sed ad eas mittendus tabellio, & juxta Bonifacianae constitutionis tenorem, procedendum erit.

Testis mala vita caret fide. h. d.

Vita censetur castis, si innocens sit, & integer: nam si vita bona defuerit, fide carebit.

Clerici p. sunt testificari pro Ecclesia, & singulae persona pro universitate sua, nisi tamen aliqua causa probabilis impediat. hoc dicit.

In summa, quicumque iure minimè prohibentur, ad testimonium perhibendum sunt admittendi. Clerici b ergò à ferendo testimonio super negotio propriae Ecclesiae, vel alia singulae persona, in causa suae universitatis arceudi non erunt, nisi adagendum, respondendumve fuerint instituti, vel ipsos alia causa probabilis impedierit.

Monachi de consensu Abbatis, possunt testimonium dicere. hoc dicit.

Monachi quoque, & quicumque sub alterius obedientia constituti sunt, de sui Praefulis licentia rectè testimonium dicent.

Christianorum testimonia adversus infideles admittuntur, sed non contra. h. d.

Christianorum e quoque testimonia adversus Judaeos in omnibus causis recipienda erunt, nullis sibi contra hoc Principum privilegiis suffragantibus. Sed contra Christianum, nec Judaeus, nec Paganus, nec haereticus, aut aliter infidelis, neque excommunicatus, aut aliter criminofus rectè testimonium dicent.

Criminosus perseverans in crimine non potest testificari emendatus vero in causa civili potest, nisi fuerit reus perjurii. vel nisi sit affectus infamia: in causa vero criminali, licet emendatus, difficultatis admittatur. h. d.

Planè quod de criminoso diximus, distinctionem recipit: nam si is, cui ab adversa parte opponitur d, adhuc in ipso crimine perseverat, tam in civili, quam in criminali causa ab omni prorsus testificandi officio excludendus erit: si verò sit de crimine emendatus, nec enim comitetur infamia, non est in causa civili, vel etiam cum de crimine civiliter agitur, praeterquam pro reatu perjurii, repellendus. In criminali autem quaestione, si in alio iudicio contra ipsum accusatione de crimine instituta confessus, vel convictus fuit, vel si tunc per exceptionem vincatur, aut ejus gravata sit opinio, ex eo quod quandoque fuit tali modo repulsus, quamvis hoc casu non excluderetur in causa civili, potest à testimonio, licet egerit poenitentiam, removeri.

Validum ab initio tractu temporis non infirmatur, etiam nova superveniente causa. h. d.

Illud in dubium non venit, ejus testimonium, qui integer deposuit, infringi, debilitativè minimè posse, quanquam illum post depositionem factum esse contigerit criminofum. Nec enim, quod rectè semel factum

a C. 2. de jud. in 6. b c. cum nuncius. ext. de test. c. In- d. ext. de testib. & Clem. 1. eod. tit. d e. testimonium. extr. de testibus.

est, ex dupulmodi eventu postea debet infirmari, cum culpandus non sit, qui idoneum nunc in testem producit, si aliquando eundem futurum malum non divina verit.

Domestici & similes habentes causam non possunt esse testes. h. d.

Domestici quoque, & similes habentes causam communi quoque morbo verisimiliter laborare existimandi sunt, si certum id sit, aut super eo legitime convinci possint, si ab alterutra partium testes adducti fuerint, ad testimonium admittendi non erunt.

Non potest quis esse testis in causa, in qua fuit advocatus, vel procurator. h. d.

Is quoque a, qui in prima instantia alicujus causae advocacionem & patrocinium susceperit, licet advocatus & procurator esse desierit, quia tamen adhuc affectus causae praesumitur, in iudicio appellacionis in testem recipiendus non erit.

Ad testes examinandos etiam tres dilationes dari possunt, & ex causa etiam quarta, sub certo tamen iuramento. h. d.

Dabunt autem iudices tam in Ecclesiasticis, quam in civilibus causis ad exhibendos testes, non solum unam, sed ex causa secundam etiam & tertiam dilationem: quartam vero disceptantibus non largientur, nisi praesentibus ab eo, qui postulat, iuramento, quod non per calliditatem aliquam quartam productionem postulet, sed quia illorum, quos instat nunc de novo producere, prius notitiam habere nequiverit, quodque neque per se, neque per alium testificata subtraxerit, vel didicerit: quo casu quartam quoque dilationem accommodabit iudex, maxime si productioni testimonium non fuerit a partibus renunciatum.

Multa conceduntur, ne probationes intereant, qua alias non concederentur: quod probatur hic tribus exemplis. h. d.

Siquidem ne probationes deperant, multa permittuntur, quae alioqui non concederentur, ut ecce, si is in causa iudex datus fuerit, quem in testem produci sit necessarium, removendus, & alius in ejus locum substituendus erit. Sic & alias citato adversario recipiuntur, & publicantur testes, quos reus inducendos duxerit. Sic & Ecclesia necessitate probationis omissione laesa, etiam adversus Ecclesiam restituenda erit.

Publicati processu non possunt testes examinari super eisdem, nec in prima, nec in secunda instantia: sed super emergentibus de novo. h. d.

Elapsis igitur tribus dilationibus, postquam renunciatum est probationibus, & publicata dicta testimonium, regulariter producendi testes rursus non erit danda copia. Et sicut non licet super eisdem, vel directo contrariis amicus, alios, vel eosdem testes in principali causa producere: sic non debet in causa appellacionis licere, cum non minus in ea, quam in principali testimonium sit timenda subornatio. Quod si nova contingat emergere capitula, super quibus partes testes novos velint inducere, recepto solenni iuramento testimonium, non obstante publicatione super veteribus facta, nec in primo, nec in secundo iudicio rejiciendi erant.

Qualiter, & quando possit in testes objici. h. d.

Sed interdum accidit, ut eos, qui iure in testes recipi non debuerant, admissos tamen esse ab aliqua partium praetendatur: in qua specie statutum est, ut si quid in eos habent, ante publicationem debeant objicere, postea vero tunc demum id licebit, cum iuramento partes firmaverint, quod non dolo velint ad opponendum descendere. Sed & si ostendere quis paratus fuerit post publicationem didicisse se, quod in personas vult objicere, tunc quoque opponendi potest debet aditus. Idem juris est, si forte quis ante publicationem id fuerit protestatus. Ceterum cum quis protestatus fuerit,

velle se post publicationem depositionum personas testimonium repellere, si quid in favorem protestantis dixerit, non de facili fides adhibebitur.

Testes probatorios, & reprobatarios probatoriorum reprobare licet, sed reprobatarios reprobatiorum non licet. h. d.

Illud a etiam admonendi sumus, quod non solum testes super principali negotio deponentes aliis testibus licebit repellere, sed etiam contra secundos primorum reprobatarios probationes proferre licebit. Et non admittente iudice, appellacionis remedium fictum erit interponere. Ulterius autem partibus ad reprobatorem testimonium aspirare minime licebit, ne si producendi quattos contra tertios, & sic deinceps partibus licentia tribuatur, negotium contingat in infinitum protelari.

Qualiter iudex parari debet de illa testimonium, & quod potest illos repetere, & interrogare, usque ad sententiam. h. d.

Publicatis igitur attestacionibus, non solum ad multitudinem testimonium respicere iudicem oportet, sed etiam ad qualitatem illorum: item depositiones rimari, & diligenter inspicere debet, & ex his, quibus potius veritatis lucem assistere iudicabit, animi sui motum informabit: quod si circa alicujus testimonium dictum iudicis haesiterit intellectus, eundem rursus ad examen revocare poterit. Et generaliter iudex usque ad prolationem sententiae interrogare sub facto poterit, ubicunque aliquid dubitationis e incidit.

Testi statim scripturam corrigenti, non admittit ob id fides, & potest iudex testem repetere super omisso. h. d.

Eum quoque, qui non studiose, sed linguae lubrico erraverit, & sese confestim correxerit, reprobare iudex non debet: sed si correptioni suae tempus interposuerit. Repetere autem non solum obscure deponentem poterit, sed etiam si a principio super certis capitulis eundem interrogare postulante adversario, vel negligentia, vel calliditate praetermiserit.

Probationes sunt non solum testibus, sed & instrumentis: & instrumentorum appellacione non large sumpta continentur solum scriptura, qua in iudicio exhibentur. h. d.

At si partes viva voce adminiculo in probando decurrere eas oportebit: & licet instrumentorum adeo late pateat appellatio, ut hoc nomine etiam testes contineantur, quippe & ipsi causam instruant, nos tamen in praesenti pro scripturis in iudicio exhibendis magis utimur, quae quidem in litibus exercendis eandem cum depositione testimonium vim obtinent.

Instrumenta possunt exhiberi usque ad conclusionem in causa. h. d.

Exhiberi autem a in iure poterunt instrumenta, non solum ante attestacionum publicationem, sed & postea usque ad diffinitivum sententiae calculum: antea tamen, quam in causa conclusum fuerit. In causa e autem conclusum esse tunc dicimus, cum a partibus omnibus probationibus renunciarum fuerit.

Scriptura solum publica in iudicio fidem facit, & qua sit scriptura publica. h. d.

Non tamen omnis scriptura in iudicio producta fidem faciet, sed ita demum f, si per manum publicam scripta fuerit, ita ut appareat publica, aut authentico sigillo muniatur, alioqui nullius roboris firmitatem obtinebit.

Exempla solemniter sumpta, fidem faciunt. h. d.

Idem g & de exemplis dicendum erit, quae tamen, si solemniter sumpta fuerint, eandem cum originalibus habitura sunt auctoritatem. Solenniter autem tunc dicuntur sumpta h, cum coram Ordinario iudice, vel

a C. 2. §. testes. vers. patroni. §. q. 3. b c. pen. ext. de testib. c. e. constitutu. in fin. ext. de testib. d. Clem. 2. de testib. e. e. cum causam. ext. de testib. f. c. praesentium. ext. de testib.

a C. licet ei. 3. extrav. de testib. b c. in nostra. & e. cum causam. ext. de testib. c. e. cum clamor. extr. de testib. d. e. cum dilectus. ext. de fide inst. e. gl. in d. e. cum dilectus. g. e. 2. ext. de fid. inst. g. 2. e. 1. extrav. de fid. inst. h. c. su. ext. de fid. inst.

ad hoc ab ipso specialiter delegato presentata fuerint, atque is diligenter inspecta, dum nullâ parte sui vitiosa comperit, per publicam personam exempla sumi precipit.

Redacta in publicam formam post mortem tabellionis, faciunt fidem. h. d.

Eandem etiam auctoritatem & ea obtinebunt, quæ ad petitionem eorum a, ad quos pertinent, permissu iudicis ordinarii in publicam formam redacta fuerint, si tabellio morte præventus ea non perfecit, sed in notas tantum redacta moriens reliquerit.

Instrumentum non vitiosum, & de vitio non suspectum creditur, & error unius latera, & ratio in loco non suspecto, non vitiat instrumentum. h. d.

Exhibebuntur b ergo instrumenta publica non cancellata, neque abolita, nec ullâ parte sui vitiosa, aut aliquo pacto de falsitate suspecta, quanquam si exceptor literam c imprudens omiserit, aut documentum in loco non suspecto d interleverit, non propterea veri fides, & instrumenti auctoritas vacillabit.

Ad supplendam probationem potest iurjurandum deferri, loci dicit.

Quod e si nec testibus, nec instrumentis intentionem suam actor legitime deduxerit, permittente iudice non plene probationes iurjurandi religione suppleri, & causa terminari poterit. Nec enim aliud est iuramentum, quam veritatis confirmatio, cum aliquid Deo teste asseritur.

Iuramentum aliud voluntarium, aliud necessarium: & necessarium, nisi ex causa, recusari non potest. h. d.

Sed cum sit iuramentum multiplex, duplex tantum in proposito considerari poterit f: aut enim est necessarium, aut voluntarium. Necessarium est, quod ad supplendas probationes à iudice parti defertur: quod propterea necessarium nuncupatur, & quod à iudice illud omnino deferri partibus oportet, & quod rite delatum ab eisdem, nisi ex iustis causis recusari non poterit.

Quæ sint iusta causa recusandi iuramentum. h. d.

Sunt autem iustæ recusandi causæ, ut puta, si actor plene probaverit, aut si sibi non plene cognitam rem ipsam asserat: & si quæ sunt huiusmodi.

Si præ reo sunt præsumptiones, sui deferendum est iuramentum, nisi aliter iudex arbitretur. h. d.

Sed et si pro reo præsumptiones fuerint, eidem hoc sacramentum iudex deferet ad suam tuendam innocentiam, nisi inspectis personarum & causæ qualitatibus, illud actori deferendum censeat.

Voluntarium iuramentum est, quod defertur à parte parti, quod deferens potest referri, nisi simus in famosis actionibus. h. d.

Voluntarium h est, quod à parte parti in iudicio defertur: quod quia litem terminat, decisorium quoque nuncupari poterit. Et appellatur voluntarium, quia pars non nisi volens deseret, & ab eo, cui defertur, licite recusari ac referri poterit. Planè i si reus famosis actionibus conventus fuerit, huiusmodi iurjurandum agenti referri minime permittetur, cum non actor, sed ipse, qui convenitur, facti proprii conscius esse debeat.

Ponit exempla plura, in quibus probationes respiciunt personam iudicis. h. d.

Iudicis inspectione consistunt probationes: ut puta, cum pro terminandis finalibus questionibus propriis oculis loca iudex subjicit, aut ex aspectu corporis ætatem colligit, aut cum ex literis Ordinarii, vel Apostolicis excommunicatus, aut dignitatibus honestatus quis deprehenditur, vel cum ad probandum virginitatem ab honestis & prudentibus matronis, vice sua iudex inspicit mulierem jubet.

a C. pen. ext. de fid. instr. b c. inter delictos. ext. de fide instr. c. Ex part. ext. d. tit. d. c. ex literis. d. tit. ext. e. c. fin. de iurjur. f. gl. 2. c. fin. ext. de iurjur. g. c. fin. ext. de iurjur. h. d. c. fin. in gl. 1. de iurjur. i. c. fin. in princ. ext. de iurjur.

Notorium probationem non indiget. h. d.
Sed & si quid notorium fuerit a, testium depositionibus, vel instrumentorum exhibitione amplius declarari non debet, cum talia probationem, vel ordinem iudicarium non requirant.

Iudex debet advertere, ne dubium recipiat pro notorio. h. d.
Sed cum multa dicantur notoria b, quæ non sunt, prospicere debet iudex, ne quod dubium est, pro notorio recipiat.

Vehemens suspicio interdum habet vim notorii. h. d.

Ad notorium propè accedit vehemens suspicio: nam si (exempli gratia) de e carnali copula queratur, & sint, qui solum cum sola, nudum cum nuda, in eodem lecto jacentem, locis secretis, & ad hoc commodis, & bonis electis se vidisse deponant, proculdubio ex suspicionibus tam vehementibus sequutam copulam pronunciaripotest. Planè si de gravi crimine actum fuerit, propter solam suspensionem quanquam vehementem, nemo condemnabitur.

Fama præstat adminiculum ceteris probationibus. Et iudex ex variis debet animum suum instruire. h. d.

Fama quoque si de aliquo facto invulgata fuerit, ceteris præsumptionibus non leve, præsertim in quibusdam, præstabit adminiculum. Demùm circumspectus iudex motum animi sui non ex una tantum re, sed ex variis argumentis, & testimoniis, quæ rei aptiora esse compererit, confirmabit. Judicaturum enim oportet cuncta rimari, & ordinem rerum plenâ inquisitione discutere, nec sententiam prius ferre, quam peractis omnibus nihil habeat in questione, quod non proponat.

DE SENTENTIIS ET RE
Judicata.
TITULUS XV.

Due sunt species sententiarum, interlocutoria, & definitiva: & interlocutoria potest revocari ante diffinitivam. h. d.

Videamus nunc de sententiis, & re iudicata. Est autem sententia nihil aliud, quam controversiæ propositæ à iudice rite factæ diffinitio. Sententiarum duæ sunt species: aut enim interlocutoria sunt, aut diffinitivæ. Interlocutoria est illa, quæ inter principium & finem causæ fertur super his, quæ incident, vel emergunt: qualis est cum iudex dandam, vel negandam dilationem ad examinandos testes, vel exhibenda instrumenta interlocuitur, vel super aliquibus exceptionibus pronunciat: quam nec in scriptis ferri oportet, & ante diffinitivam sententiam quandoque iudex revocare poterit.

Diffinitiva sententia est, quæ condemnanda, vel absolvenda liti suam imponit, nec requiritur de necessitate in ea verbum, Condemno, vel Absolve, sed sufficit æquivalens. h. d.

Diffinitiva verò sententia est diffinitio judicialis, quæ condemnando, vel absolvendo principali controversiæ finem imponit. Diffinitiva d enim, quæ nec condemnationem, nec absolutionem continet, pro nulla habetur: hanc simul ac tulerit, retractandi copia iudici denegabitur. Non tamen ut sententia valeat, condemnandi, vel absolvendi verbum necessario continere debet: sed satis erit, quod verbum æquivalens contineat. Unde rescriptum est, ejus diffinitivam, qui ita festinare & præcipere pronuntiasset, legitima sententiæ obtinere firmitatem.

Sententia debet ferri sedens, & de scripti recitatione: abbas non valet, & Episcopus facere potest, quod alius pro se recitat. h. d.

Vocatis igitur partibus, loco & tempore congruis, iudex ipse sedens e sententiam de scripti recitatione

a C. de manifestis. 2. q. 1. c. tua vis. ext. de reb. Cler. & mul. b. c. consilium nos. ext. de appell. c. literis fratris. ext. de presump. d. c. et qui appell. d. diffinitiva. 2. q. 6. e. c. fin. ext. tit. in 6.

ne proferet: alias si non iudex, sed alius legerit, vel scriptam litigatoribus tantum ediderit, vel stando, non fedendo tulerit, nullius penitus momenti erit, ut ab ea nec appellare sit necesse. Episcopo tamen, quem tantæ dignitatis apex attollit, imitari personarum illustrium sententiam per alium recitare permittitur.

¶ *Ex pluribus iudicibus sufficit, quod unus recitet sententiam usque plurali numero: sicut in alia electione. h. d.*

¶ *Ed a & si plures iudices sint, vel arbitri, si cæteris præsentibus, ac mandantibus per unum tantum sententia recitetur, si plurali numero perlegendi usus fuerit, perinde habebitur, ac si ab omnibus recitata fuerit, licet aliud in electione seruetur.*

¶ *Si duo iudices ordinarii sententias diversas ferant, tenet sententia lata pro reo, nisi alteri causa sit favorabilis: si vero delegati, sententia pendet ex voluntate delegantis: si vero arbitri, neutra tenet: si vero unus tantum ex pluribus pronunciauerit, nulla erit sententia. h. d.*

¶ *Ex factis & dubitatum fuit, duobus iudicibus diversas proferentibus sententias, utra sit habenda potior: in qua specie responsum est, quod si ex iurisdictione ordinaria processerunt, tenet pro reo, non pro actore lata sententia, nisi agentis causa sit favorabilis: ut puta, libertatis, dotis, matrimonii. Si vero ex delegata, utraque ex delegantis pendebit arbitrio. Quod si ex compromisso, utraque firmitatis robore destituetur. Quod si pluribus iudicibus datus unus tantum ex eis pronunciaffe proponatur, ad eò nullas sententia vires obtinebit, ut nec provocationis remedium necessarium sit futurum.*

¶ *Iudicare secundum leges & consuetudinem debet quilibet iudex, etiam summus Pontifex, qui tamen ex causa potest ab illis recedere. h. d.*

¶ *Ed siue ordinarius sit, siue delegatus iudex, in primis illud observare debet, ne contra id iudicet, quod legibus, aut Canonibus prædictum sit, alioquin ipso iure sententia non subsistet. d. In causis quoque, quæ summi Pontificis & iudicio deciduntur, cum in similibus causis ceteri teneantur iudicare, similiter juris ordo, & vigor æquitatis subtiliter observandus erit, nisi cum ille aliquid causæ necessitatis, & utilitatis dispensativè duxerit statuendum.*

¶ *Licet sententia lata contra ius constitutionis sit nulla, secus tamen est in sententia lata contra ius litigatoris. Et quando dicatur lata contra ius constitutionis, vel contra ius litigatoris. h. d.*

¶ *Si tamen sententia non contra ius constitutionis expressè à iudice lata fuerit, sed contra ius litigatoris, cum iure quidem teneat, legitimis mediis retractanda erit. Dicitur autem iudex contra ius constitutionis pronunciaffe, veluti cum defunctus, & minor quatuordecim annis fuisse asseritur, & testamentum iure fecisse pronuncietur. Contra ius vero litigatoris, veluti cum minor quatuordecim annis, annum quartumdecimum implevisse, ac per hoc testamentum iure fecisse asseritur.*

¶ *Qui contra leges & conscientiam, corruptus iudicat, variè punitur. h. d.*

¶ *Is autem si, qui in gravamen partis alterius in iudicio aliquid iniuste fecerit per gratiam, vel per sordes, siue ordinarius, siue delegatus sit, ab executione officii per annum suspendendus erit, & ad restitutionem litis parti, quam læserit, nihilominus condemnabitur, & si suspensione durante divinis sese ingesserit, irregularitatis quoque laqueo innodabitur, à qua non, nisi per summum Pontificem, liberari poterit, aliis quoque legum animadversionibus coercetur: cum dignum sit, ut qui in multis audeat offendere, poenæ etiam multiplici subdatur.*

¶ *a C. pen. eod. tit. in 6. b C. fin. extr. eod. tit. c C. ei qui. §. si vero. vers. si plures. 2. q. 6. d C. r. extr. eod. tit. e C. in missi. extr. eod. tit. f C. i. eod. tit. in 6.*

¶ *Sententia lata, postquam per decem dies non fuit appellatum, regulariter retrahari non potest. h. d.*

¶ *Ata tamen sententia, nisi per appellationem intra terminum lege constitutum suspensa fuerit, amplius revocari non poterit. Cum a enim post decem dierum spatium sententia in auctoritatem rei iudicata transeat, qui ad provocationis subsidium intra id temporis spatium non recessit, idem appellandi sibi aditum præcludit, quia per hoc videtur interpretatione juris velle lata sententiæ obtemperare. Excipiuntur tamen multi casus, in quibus sententiæ etiam post decem dies rei iudicæ firmitatem sibi vindicare non valent, veluti cum de matrimonio b est questio, aut servata sententiæ salus animæ in discrimen adducitur, & alii plures.*

¶ *Res inter alios acta aliis præiudicium regulariter non adfert. h. d.*

¶ *De eo quoque admonendi sumus, quod etsi sententia transierit in rem iudicatam, præter eos, inter quos dicta fuerit, regulariter neminem lædat: si quæ tamen e, cum sibi primam de ea re actio, vel defensio competeret, sustinuit sequentem agere, aut passus est eum, à quo causam habuit, experiri, ipse quoque sentiet ex re iudicata præiudicium.*

DE EXECUTIONE REI IUDICATÆ. TITULUS XVI.

¶ *Sententia lata in reali actione mandatur executioni statim, in personalis vero post quatuor menses: qui terminus potest breviorari, & prorogari. h. d.*

¶ *Si igitur sententiæ late legitima appellatio non occurrerit, intra statuta tempora executioni mandanda erit. Sed multum intererit, utrum super reali, an vero super personali actione sententia lata fuerit. Primo enim casu, statim: secundo non, nisi post emensa quatuor mensium spatia executioni mandabitur. Licet autem quadrimestre tempus in personali actione sit regulariter statutum, ex causâ tamen nonnunquam & arctari, & prorogari potest. Sed qui ab initio terminum recipit sponte breviorum, sibi id imputare debebit, cum ex voluntate propria iuris beneficium contempsisse videatur. Unde postea non audeat appellare, nisi fortè adversus eum modus executionis Canonicus excedatur, siue ab ordinario, siue à iudice delegato, siue etiam ab arbitro res iudicata fuerit.*

¶ *Delegatus à Principe potest propriam sententiam intra annum excoqui. h. d.*

¶ *Ed a si ordinarius ad mandatum iudicis à Principe delegari nolit, aut quibusdam obliiscentibus sententiam ab eo latam suo effectui mancipare nequeat, datus ipse iudex illam executioni mandare poterit, & resistentes Ecclesiasticâ sententiâ coercere, & non solum usque ad quadrimestre tempus, quoad solvendum debitum à lege reo conceditur, sed usque ad annum integrum ad exequendam sententiam, iurisdictionem exercere poterit.*

¶ *Iudex deputatus super executione sententiæ, admitti executionem fraudis seu nullitatis, non ut super ea pronunciet, sed ut negotium ad superiorem, qui iudicatus, transmittat. h. d.*

¶ *Quod si Princeps propriam sententiam per aliquem executioni mandari jubeat, & circa negotium fraus intervenisse dicatur, executori de toto negotio cognoscendi facultas non erit, sed ad superiorem quaestiones, si quæ inciderint, deferri oportebit.*

¶ *Iudex ordinarius tenetur exequi sententiam delegati à Principe etiam iniustam. h. d.*

¶ *Cum igitur regulariter contingat, quod executio sententiæ ordinario demandetur, quæri poterit, an ipsam iniustam esse cognoverit, executioni eam mandare*

¶ *a C. quod ad consultat. §. taliter. extr. eod. tit. b C. later. extr. eod. tit. c C. pen. extr. eod. d C. significatio volui. extr. de off. deleg. e C. de caetero. extr. de sent. & re jud.*

debeat, an sit ei substituendum potius? in qua specie responsum est, quod cum ordinarius delegato teneatur obsequi, licet sententiam non esse iustam noverit, exequi nihilominus tenebitur, cum sibi non cognitio, sed executio tantum fuerit demandata, nisi à dato iudice impetrare valeat, ut ab hoc onere ipsum liberet: nec enim debet iudicis delegati mandato violenter resistere *a*, sed & apud eundem instare poterit, ut executionem tandem differri patiatur, donec principi rei veritas innotescat.

¶ Si Papa scienter commisit appellationem interpositam à suo delegato dato cum clausula, appellatione remota, jurisdictionis primi delegati est suspensa, quoad executionem. h. d.

Sed quid si cum à scientia lata autoritate literarum Apostolicarum, in quibus inhibita fuerat appellatio, provocatum fuerit, & litera post appellationem ad alios iudices emanaverint, an ad mandatum posteriorum iudicium executio sententiae à prioribus delegata retardari debeat? & quidem cum Apostolicis aliis iudicibus appellationis causam ex certa sententia committit, & appellationem videtur recipere, & simul priorum iudicium revocare jurisdictionem. Usque eò igitur sententiae suspenditur executio, donec appellationis merita plenius discussa fuerint.

¶ Postulatio restitutionis in integrum differt executionem. h. d.
Dantur & casus alii, in quibus licet sententia in rem transferit iudicatum, differenda nihilominus erit executio: ut puta, si non protelandi causa in integrum restitutio à petita fuerit, & alii plures.

DE APPELLATIONIBUS. TITULUS XVII.

¶ Quid sit appellatio, & quare inventa. h. d.

Appellandi usus praecipue iudicantium iniquitatem corrigit, & imperitiam detegit. Est autem appellatio jurisdictionis prioris iudicis per superioris invocationem legitime facta suspensio: vel appellatio est provocatio ad maiorem iudicem ratione gravaminis illati, vel inferendi.

¶ Appellatio alia extrajudicialis, alia judicialis. Et de iure Canonico etiam extra iudicium appellatur, quae appellatio provocatio dicitur. h. d.

Appellationum duae sunt species. Aut enim extra iudicium appellatur, aut in iudicio. Extra iudicium appellatur, cum quis ante litem ingressum *e* ab aliquo gravamine appellat, ut puta *d* ab electionibus, postulacionibus, provisionibus, & quibuslibet extrajudicialibus actibus, ex quibus se gravatum putet. Licet enim seculares leges *e* non, nisi in casibus, ante sententiam appellationem admittant: sacri tamen Canones, etiam extra iudicium passim appellare permittunt: nec solent huiusmodi dici proprie appellationes, sed provocaciones. *f*

¶ Appellatio judicialis dividitur in duas species. h. d.

Rursus in iudicio appellatur, aut ante diffinitivam sententiam, aut postea. Antea appellatur, ut cum ab interlocutoria, vel alio gravamine provocatur. Postea, ut cum ab ipsa diffinitiva sententia appellatur.

¶ Appellans ab interlocutoria, debet in scriptis appellare, & intra triginta dies Apostolos petere, & exlibere continentes causam appellationis, alias causa conscribitur deserta. h. d.

Multum autem interest, ab interlocutoria quis provocet, vel alio gravamine, an à diffinitiva: nam *g* primo casu, & causam appellationis in scriptis assignare, & à iudice infra triginta dies instanter petere debet literas dimissorias, & eidem intra dictum temporis spa-

tium debent ab eodem iudice exhiberi, continentes & appellationis causam, & cur appellatio non sit admissa, vel si appellatio forsan ex superioris reverentia sit delatum. Alioquin *a* si eos intra idem tempus appellans petere praetermittat, appellationis suae renunciasse putabitur, etiam si vadat, aut mittat ad appellationem huiusmodi proseguendam.

¶ Ponit tres casus, in quibus ab non petitis Apostolicis causa deservitur. h. d.

Idem juris *b* est, si iudex, à quo appellatur, certum terminum appellanti ad recipiendos a postolos assignaverit, & appellans in assignato sibi termino non compareat, nec eos sibi tradi petat: idem & si iudex appellanti responderit intra juris terminum se daturum, nec intra dictum spatium congruo loco & tempore instanter & scriptis saltem uno contextu petierit, vel sibi oblatos appellans recipere recusat.

¶ Taciti & expressi eodem est virtus. h. d.

Quod si iudex *c* in termino per eum praefixo ipsos petenti non dederit, aut si dum peterentur, vel intra juris terminum, vel nullo certo termino praefixo, se daturum asseruerit, postea per appellantem congruo loco & tempore, scriptis & instanter, unico etiam contextu requisitus eos exhibere non curaverit, perinde propriam appellationem proseguere appellans poterit, ac si ei expresse fuissent a postolo denegati. Alia quoque agenda erunt, prout ex tenore tam Innocentianae *d*, quam aliarum constitutionum luculenter apparet.

¶ In appellatione à diffinitiva non est necesse causam inferere. h. d.

In appellationibus autem *e* à sententia diffinitiva interponendis nec causam reddere tenetur appellans, nec etiam supradicta diligens observatio per omnia sibi locum vindicat.

¶ In appellatione ab interlocutoria debet talis causa allegari, quae si esset vera, reputaretur legitima. h. d.

Cum autem ex probabili causa ab interlocutoria quis duxerit appellandum, talem tenetur proponere, quae si probata fuisset, deberet legitima reputari, de quo postea superior cognosceret: nec enim sufficit *f* appellanti probare, quod ex causa huiusmodi appellavit, si eam non doceat esse veram, nisi hoc se offerens probaturum non fuisset admissus.

¶ Si qui minus ratiabiliter appellavit, condemnatur in expensis ad inferiorem iudicem remittitur, nec potest quis alias causas proseguere, quam expressas. h. d.

Quod *g* si iudex minus probabiliter appellatum esse compererit, appellantem ad inferiorem iudicem remittet, & in expensis alteri parti condemnabit, alioquin ipse procedet, nec licebit appellanti alias causas proseguere, quam quas in appellatione sua, nominatim expresserit.

¶ Si dicitur ex iusta causa appellatum, iudex ad quem, inhibere non potest, nisi prius recepta appellatione, ut probabili, incipiat cognoscere de causa veritate. h. d.

Quod si obijciatur *h*, non ex legitima causa ante sententiam appellationem interpositam, & propterea non admittendam esse; nisi prius appellatione recepta, velut emissa ex causa probabili, iudex superior cognoscere incipiat, ne procedatur, inferiori prohibere non poterit.

¶ Cessante causa cessat effectus. h. d.

Sed & si iudex sano usus consilio *i* ab eius executione destiterit, quod comminando, vel interlocuendo in gravamen partis protulit, non obstant, quod ab huiusmodi comminatione, vel interlocutione provo-

a C. ab eo, eod. tit. in 6. *b* Cl. 2. eod. tit. in princ. *c* Cl. 2. & fin. eod. tit. *d* e. 1. eod. tit. in 6. *e* e. 1. vers. uqui. ubi gloss. eod. tit. in 6. *f* e. interposita, in princ. extr. eod. *g* e. cum appellatione eod. tit. in 6. *h* C. Romana. & quod si obijciatur eod. tit. in 6. *i* e. cum cessante, extr. eod. tit.

catum fuerit, ne processus negotii frivolis occasionibus retardetur, in causis cognitione liberè procedere poterit.

¶ *Iudex à quo, compellere non potest appellatorem à gravamine ipsius veritatem probare, licet citare possit ad ipsius revocationem audientiam, quia saltim in causa procedere poterit, ejus contumacia non obstante, ac si nunquam appellasset. h. d.*

Sed a videamus, an jus dicenti obtemperare tenearis, à quo propter gravamen, quod tibi illatum asseris, appellaveris, si tibi is ad docendum de gravamine, & si de ipso liquerit, ad ejusdem revocationem audiendam terminum præfixerit: & sanè cum id ipsum iudice perspicendum sit, nec coram eo de gravamine docere, nec etiam tanquam coram iudice (cum per appellationem ejus suspensa sit jurisdictio) comparere teneberis. Quod si tantum, ut revocationem audias, te vocandum duxerit, licet non compareas, ipse tamen in termino gravamen revocaverit, perinde in causa procedere poterit, ac si appellatio nunquam fuisset interposita.

¶ *Potest appellatorem ab interlocutoria punire, & facere, ut petat iudex cogitari: sed appellatio sunt rescindenda expensa, quas in seorsus appellatorem. h. d.*

Ac veluti in potestate iudicis gravamen revocantis positum est, non obstante appellatione causam resumere: sic contra, si is, qui vocem appellationis emisit, & cuius adhuc nemini est demandata cognitio, petierit, ut ad iudicem, à quo provocavit, rursus causa remittatur, id ei alterius partis contradictione minimè obstante indulgendum erit. Sed hoc ita, ut in legitimis expensis adversario, quas eum propter hoc fecisse constiterit, condemnentur.

¶ *Potest quàm plures casus, in quibus appellatio non est deferendum. h. d.*

Non omnis ergo appellatio indistinctè recipienda erit: nam sive adeò sit vaga, & generalis, ut incertitudinem asserat, sive quòd omisso medio sit interposita, à parte opponatur, causa non devolvetur. Idem juris est, si super notorio crimine, vel de quo quis in iure confessus fuit, provocetur: nec enim ad defensionem iniquitatis, sed ad præsidium innocentis est appellationis remedium institutum.

¶ *Regulares non appellant à correctione sui Prælati. Nec à iudice seculari sed à Apostolica non subdito appellatur ad Papam. Et qui non deserit legitima appellatorem, punitur. h. d.*

Et idè nec Regulares, cum pro aliquo excessu corrigendi fuerint, contra Regularem Prælati sui, vel Capituli disciplinam appellabunt, sed quòd sibi pro salute iungitur, humiliter suscipient: sed nec tunc appellationi deferendum erit, cum à seculari iudice, qui temporali sedis Apostolicæ jurisdictioni non subicitur, ad Apostolicum appellatum fuerit: & aliis quibusdam casibus. Alioqui is, qui legitime appellationi etiam de minima causa interposita non detulit, Canonicis pœnis coercendus erit.

¶ *Appellatur ab ordinario potest coram eodem super alia causa conveniri. h. d.*

Licet autem provocatione Canonicè à partibus interjecta, iudicis, à quo appellatum fuit, officium in illa quidem causa penitus conquiescat, si tamen is, qui ab ordinario appellavit, super alia causa coram eodem conveniatur, præsertim pro gravi & manifesto crimine, appellationis obtentu, quòd minus Canonicè censurâ puniatur, effugere non potest.

¶ *Innovata per iudicem post diffinitivam sententiam, à qua appellatum fuit, revocantur statim per iudicem Apostolicum, utiamsi ante appellationem fuerint innovata. h. d.*

Interposita ergo à diffinitiva sententia appellatione, non solum post eam innovata debent per iudicem

appellationis penitus & ante omnia revocari: (exceptis tamen casibus, in quibus jura post sententiam prohibent appellare) sed etiam ea omnia, quæ medio tempore inter sententiam, & appellationem contigerit innovari, perinde ac si post appellationem innovata fuissent.

¶ *Attentata post appellationem diffinitivam non revocantur, nisi primo de veritate constiterit, vel nisi post inhibitionem debito modo factam attentata fuerint. h. d.*

Illa a verò, quæ post appellationem interpositam ante diffinitivam sententiam innovantur, donec appellationis causam veram esse constiterit, revocari non debent, nisi iudex appellationis, postquam sibi constiterit, per appellationem emissam ex causa probabili fore ad se negotium devolutum, inhibeat Canonicè iudici, à quo appellatum fuit, ne procedat: tunc enim, quicquid post inhibitionem huiusmodi fuerit innovatum, est per appellationis iudicem ante omnia in statum pristinum reducendum, licet eandem causam non esse veram contingat.

¶ *Non refert, quid ex aquipollentibus fiat, & facta plus operantur, quàm verba. h. d.*

Appellasse autem dicitur non solum is, qui vocem appellationis emisit, sed etiam qui aliquo indubitato facto provocandi propositum declaraverit. Unde rescriptum est, eum, in quem post iter ad sedem Apostolicam arreptum excommunicationis sententia ab ordinario promulgata fuerit, excommunicationis vinculo non teneri, quasi appellatione pendente lata fuerit: cum plus sit factum, quàm verbo provocare. Idem & in eo responsum est, qui licet ex simplicitate fortè verbum appellationis non expresserit, se tamen & Ecclesiam suam, cum molestaretur, Romani Pontificis protectioni subiecit.

¶ *Iustus metus excusat ad eò, quòd non appellans habetur pro appellante, si fuerit protectatus, & causas appellationis expresserit. hoc dicit.*

Isqquoque d, quem quòd minus appellaret, iustus metus impederit, ad appellationis beneficium convolvit, reputabitur, dummodò infra tempus, quo licitè provocatur coram iudice, à quo appellasse vellet, vel si ipsius copiam habere nequiverit, coram probatis viris contestatione super hoc proposita causas appellationis expresserit.

¶ *Sufficit appellare coram majori parte iudicem. Et omnium altorum intimatio parti appellata est faciendâ. h. d.*

Quòd si à pluribus iudicibus appellandum fuerit, quia non semper facile eorum præsentia simul haberi possit, coram majori parte ipsorum appellare, & Apostolos separatim petere licebit, valebitque hæc appellatio perinde, atque si coram omnibus interposita fuisset: omnium tamen subsecutorum appellato ignoranti intimatio legitime faciendâ erit.

¶ *Si unus ex pluribus appellet, & obtineat in causa appellationis, prodest victoria consortibus, si sit idem negotium, & causa. h. d.*

Idem ex contrario si, si plures sententiâ condemnati fuerint, & unus solus ad appellationis beneficium convolverit, istius victoria cæteris quoque suffragabitur, & communi iure juventur, idemque negotium & eadem causa defensionis existat.

¶ *Si per rescriptum committantur plures articuli connexi, & in uno removeatur appellatio, intelligitur remota etiam in aliis. hoc dicit.*

Iam dubitari poterit, si ex pluribus articulis unis precibus comprehensis in uno tantum contingat appellationem vetari, utrum appellatio teneat, si super aliis provocatum fuerit: & cum delegantis hæc sit intentio,

a D e, non solum. q. illa. eod. tit. in 6. b c. distelli filii. el. secundo ext. eod. tit. c. e. ad audientiam. ext. eod. tit. d. i. fin. extr. eod. e. Clem. 1. eod. tit. f. cap. pen. extr. eod. tit. g. c. secundo requirj. ext. eod. tit.

ut de omnibus articulis, qui in precibus ponuntur, iustitia suam consequatur effectum, in omnibus appellatio interdita intelligitur. Unde nihil intererit, utrum appellatio inhibeatur in primo, an in secundo: in medio, an in fine. Sed hoc ita intelligi oportet, si capitula connexa fuerint: ceterum quoties clausula, per quam appellatiois remedium tollitur, in medio literarum ponitur, si sunt plura negotia se minimè contingentia, tantum præmissa complectitur, nisi forte & in fine literarum prædicta clausula iteretur.

¶ Appellari potest, si locus non tantum partibus assignatur, vel sententia continet manifestam iniquitatem, etiamsi sit rescriptum appellatiois remota. h. d.

Interdum etiam non obstante prohibitione appellari poterit, ut decretum est in 6. co., qui per delegatos iudices in iudicium ad locum non tutum vocatus fuerit: nisi enim locum idoneum iudices assignent, non erit propter appellatiois remedium interclusum, quod appellatiois remota procedi debere mandatum fuerit. Idem etiam obrinet, cum sententia fertur iniqua: licet enim causa appellatiois remota commissa fuerit, sententia tamen irritari non debet, si iniquitatem contineat manifestam.

¶ Lapso anno, & ex causa benevolens, appellatio est deserta, h. d.

Idud tam iudiciali appellatiois, quam ei, quæ extra iudicium interponitur, commune est, quod si huiusmodi appellatiois annus, & ex iusta causa biennium à die appellatiois interpositæ indulgetur: quo temporis spatium & prosecui, & finire appellatiois causam compellendi erunt: alioqui si per negligentiam appellantis hoc temporis spatium fluxerit, adeo causa deserta censetur, ut etiam si appellans ipse cum appellato, auro appellatus etiam per se, & principaliter prosequatur, non propter minis in rem iudicatam censetur transisse sententia, à qua fuerit appellatum.

¶ Post casus, quibus tempus ad prosequendum non currit, h. d.

Utandiu d. tamen per compromissum, vel alias de partium expresso consensu differat prosecutio, tempus ad prosequendam appellatiois ab homine, vel à iure præfixum minimè currit appellanti, nisi forte iudex ex dilacione periculum imminere videns, in illa procedi præciperet.

¶ Tempus datum à iure ad prosequendam appellatiois, potest brevius per iudicem ex causa, h. d.

Et licet anni, vel biennii spatium appellatiois indulgetur, poterit tamen iudex à quo, secundum locorum distantiam, personarumque & negotii qualitatem brevius tempus moderari, intra quod si is, qui appellavit, causam appellatiois non fuerit prosecutus, tenebit sententia. Cogit ergo iudex partes appellatiois non admittit, ut vel appellatiois interpositam prosequantur, vel coram eo iuris pateant æquitati.

¶ Quando periculum est in mora, debet iudex brevitate terminum prosequenda appellatiois, h. d.

Superior quoque iudex si ex dilacione viderit imminere periculum, potest & debet neutro appellatiois prosequente, ut periculum evitetur, occurrere: puta si sententia lata super confirmatione alicujus electi provocatum fuerit, & utraque pars velit etiam ad annum appellatiois prosecutionem differre, potest utique, imò debet, ad quem appellatum fuit, providere terminum moderari, ne diu gregi dominico cura pastoris desit.

¶ Invidum ad prosequendam appellatiois datur plus, quam biennium, h. d.

a C. inquisitione tua. ext. cod. tit. b. can. ex parte tua. el. primo. ext. cod. tit. c. can. cum sit Romana. ext. cod. tit. can. & qui. 2. quasi. 6. * Clem. p. de appellat. d. Clem. quædam. ext. cod. tit. e. can. cum sit Romana. ext. cod. tit. f. c. ad hoc. el. 1. ext. cod. g. c. oblata. & superior. ext. cod.

Accidit tamen aliquando, ut non per annum, vel biennium, sed etiam ulterius causam appellatiois alicui prosequi concedatur, ut puta si quem per impotentiam prosecutionem omisisse confiterit, vel cum iudice ex proprio officio super causa electionis etiam lapso biennio cognoscere conceditur.

¶ Pars potest sibi terminum prosequenda appellatiois brevitate, non prorogare, h. d.

Pars quoque interdum sibi prosequenda appellatiois terminum præfigit. Sed cum hoc gratia litium citius expediendarum indultum fuerit, iuris terminus à parte præveniri, non prorogari poterit, sicut nec in una causa tertio provocari licebit.

¶ Confirmatio in forma communi non præiudicat appellatiois nec laudum invalidum roborat, aut processum impedit, sed obtenta super re ab aliquo pacifice possessa, facit ut quæ non possit conveniri absque mandato sedis Apostolicæ, h. d.

Postremo sciendum est, quod si sententiam appellatiois suspensam, antequam ipsius appellatiois causa commissa fuerit, vel laudum contra iuris, vel compromissi formam latum Apostolico rescripto in forma communi confirmati obtentum fuerit, talis confirmatio nec appellatiois præiudicium afferret, nec invalidum laudum ullo firmitatis robore muniet. Nam etiamsi ante latam sententiam litigiosa rei confirmationem ab Apostolica sede quis impetraverit, non propter minis de causa poterit iudex cognoscere, & eam sine debito terminare. Quamquam si rem pacifice quis possedisset, cum inde confirmationem obtinuit, non erit licitum iudici de questione postmodum exorta absque mandato sedis Apostolicæ decernere: nisi certum sit, quod per falsi suggestionem fuerit elicit.

DE RESTITUTIONE IN INTEGRUM.

TITULUS XVIII.

¶ Minor & Ecclesia restituntur adversus sententiam, etiam à sede Apostolica latam, h. d.

A d huc autem iis, qui appellatiois remedio destituti sunt, auxilio restitutionis in integrum succurrit, sed nec omnibus, nec semper, nec ab omnibus. Minor igitur & Ecclesia, si se prolationis sententiæ graviter laesos conqueantur, & appellandi tempora jam fluxerint, restitutionem in integrum implorare poterunt. Quod quidem adeo obtinet, ut etiam si ab Apostolico sententia lata fuerit, non propter magis in integrum restitutionis petitio impediatur. Nec enim negatur d. Romanæ sedis sententiam in melius posse commutari, cum aut surreptum aliquid fuerit, aut ipsa pro consideratione ætatum, & temporum, seu gravium necessitatum aliquid ordinavit.

¶ Restituitur Ecclesia adversus quamlibet læsionem, etiam adversus aliam Ecclesiam, h. d.

Si non sententiæ, sed vel contracta, vel confessio, nec si, vel probationis omissione, vel temporis fluxu, Ecclesia læsa fuerit, restitutio indulgenda erit: nec solum contra privatos homines, sed etiam adversus aliam Ecclesiam.

¶ Beneficium restitutum in integrum non indugetur, nisi intra quatuor annos, si non subit aliqua rationalis causa, ut distans spatium prorogetur, h. d.

Si sive sententiæ, sive contractu, vel aliter se læsam prætendat Ecclesia, & propter se ad beneficium restitutionis in integrum admitti postulet, si quadriennii spatium à die læsionis lapsam fuerit, amplius restituenda non erit, nisi prævaricationis, vel manifestæ

a Cap. ex ratione. ext. cod. b. c. 1. sap. ex literis & c. seq. ext. cod. c. cum ex lit. ext. tit. ext. d. d. cum ex lit. 4. m. v. p. p. ext. cod. e. c. 1. ext. cod. f. c. 2. ext. tit. in 6. g. Clem. ext. cod. tit. h. c. auditi. extrarog. ext. tit. i. can. 1. ext. tit. in 6. fraudis

fraudis probetur super hoc intervenisse commentum, aut alia causa subsit, quæ iudicem ad hoc beneficium concedendum movere debeat. Et si tempore lrafa afferatur, non fiet restitutio, nisi ad tantum temporis, in quantum se lrafa esse, legitime probaverit.

Restitutio in integrum semel negata non conceditur amplius, etiam in alio iudicio, nisi duobus casibus hic contentis. h. d.

Quod si semel 6 restitutio in integrum in alio iudicio denegata fuerit, præterquam ad appellationem omniam, non erit eidem amplius concedenda, nisi novis defensionibus ad huiusmodi beneficium admittenda fuerit.

Posit, qui & quando possunt de restitutione in integrum cogitare. h. d.

Huiusmodi 6 verò restitutionum cause solum coram iudicibus ordinariis administrationem habentibus, vel delegatis ab eis tractari poterunt, & terminari: sive hoc ipsi delegatis specialiter demandatum fue-

a Clem. v. c. d. tit. b. c. fin. eod. tit. extr. c. c. pen. extr. ad. in.

rit, sive commissio eis negotio, huiusmodi quaestione incidere contingat. Delegati verò ab Ordinariis, qui administrationem non habent, sed tantummodò iudicandi facultatem, sive arbitri, de his causis cognoscere nequeunt, nisi coram eis incidenter mota fuerint.

Per querelam & supplicationem retractatur sententia. Et sub qua forma supplicatio porrigatur. h. d.

Per supplicationem a quoque Principi potestatem, aut per querelam appellationis remedio destitutus subveniri solet. Est autem supplicatio intra decem dies post sententiam offerenda: quo subsecuto sententia non aliter executioni mandabitur, quàm si victrix pars idoneam fideiussorem præbuerit, tantum restituendi cum legitimis augmentis, quantum fuerit in condemnatione, si legitima retractatione sententia resolvatur. Et nisi sub hac forma supplicatio porrigatur, executio sententiæ sine fideiussione procedet, retractationis iure illi servando, qui se gravatum putaverit, ut intra biennium supplicare valeat.

a Gl. in vers. supplicavit. c. ex literis. extrav. eod. tit.

FINIS LIBRI TERTII.

INSTITUTIONUM
JURIS CANONICI
LIBER QUARTUS.

DE ACCUSATIONIBUS, DENUNCIATIONIBUS, ET INQUISITIONIBUS.

TITULUS PRIMUS.

Criminalia iudicia non habent aliquid simile cum Civilibus. Et instituantur per Accusationem, Denunciationem, & Inquisitionem. Et Accusationem inscriptio, Denunciationem charitativa monitio precedere debet. hoc dicit.

CRIMINALIA iudicia nihil ferme simile habent cum ceteris iudiciis, de quibus proximè locuti sumus: magna que diversitas eorum est, & in institutis, & in exercendis. Instituantur autem aut per Accusationem, aut per Denunciationem, aut per Inquisitionem. Per Accusationem, cum soleant præcedente inscriptione a per Accusatorem Rei crimen ad iudicem deferatur. Per Denunciationem, ut cum nullâ præcedente inscriptione, sed tantùm charitativâ monitione ad iudicis notitiam crimen deducitur. Ideo autem, cum in modum Accusationis crimen obicitur, est inscriptio ne-

cessaria, non cum in modum Denunciationis: quoniam ad depositionem instituitur accusatio, sed ad correctionem est denunciatio faciendâ.

Accusator non probans obiectum crimen, tenetur ad poenam talionis, nisi suam innocentiam purgaverit: & interim dum purgat, est suspendendus. h. d.

Accusator igitur, si legitimis destitutus sit probationibus, eam poenam a debet incurere, quam si probasset, reus sustinere debebat. Denuncians verò licet ad talionem non tenetur, si tamen 6 in probatione deficiat, donec suam purgaverit innocentiam, & ab officio & beneficio suspendendus erit: ut ceteri simili poenâ perterriti ad aliorum infamiam facile non prosiliant.

a Canon. qui crimen. 2. quasi. 8. & c. super his. in princ. extr. eod.

a Canon. qui non probare. 2. q. 2. & canon. qui crimen. 2. quasi. 8. c. 2. extr. de calum.

EEcc 2

¶ Ponit, quando procedendum sit per inquisitionem. h. d.

Per inquisitionem criminale iudicium instituitur, cum precedente diffamatione *a*, ac quasi denunciante fama, de crimine iudex inquirat. Constitutum est enim, ne criminum facilis nimis sit oblectio: ut sicut ad accusationem legitima procedere debet inscriptio, & *b* denunciationem charitativa monitio: ita & inquisitionem clamorosa insinuatio *c* procedere debeat.

¶ Confessio criminis coram inquisitore, non potest confessionem suam eo prae-textu revocare, quod non processerit fama inquisitionem. h. d.

Si quis *d* tam, postquam coram eo, qui contra ipsum super certis criminibus inquisitor deputatus fuerat, eadem crimina confessus fuerit, frustra postmodum eo prae-textu confessionem suam impugnare contendet, quod super eisdem criminibus non fuerit antea diffamatus.

¶ Si iudex processerit non excipiente inquisito de non diffamatione, processus tenebit. h. d.

Idem etiam erit *e*, si is, cui contra te commissi super certis criminibus fuerit inquisitio, te praesente, nec quicquam super hoc excipiente, infamiae inquisitione omisa ad veritatem eorundem criminum inquirendam processerit. Nec enim processum huiusmodi, eo quod non fuit de infamia primitus inquisitum, ulterius impugnare poterit.

¶ Si crimen opponatur excipiendo, non est necessaria inscriptio. h. d.

Accidit autem interdum, ut alicui nec accusando, nec denunciando, nec inquirendo, sed excipiendo crimen opponatur, ut puta *f*, cum quid obijcitur, ut quis ab accusatione, vel testificatione repellatur: quo casu non erit inscriptio necessaria.

¶ Non est necessaria inscriptio, si crimen obijcitur, ut qui ab officio vel beneficii affectatione excludatur: quo tamen casu si post confirmationem opponatur, deficiens in probatione punitur poena extraordinaria. h. d.

Sed *g* an, si propterea crimen opponatur, ut quis a promotione officii, vel beneficii affectatione excludatur, necessaria tunc sit inscriptio? Et proditum est, si ante confirmationem obijcitur, non cogi quenquam inscribere: quia crimen hoc modo probatum promovendum quidem impedit, non tamen jam promotum dejicit. Post confirmationem vero, cum scilicet ordinandus fuerit aliquis, aut etiam consecrandus, quia & ab obtinendo repellit, & ab obtento dejicit, ad extraordinariam poenam secundum arbitrium iudicis citra vinculum infirmitatis, si defecerit in probando, est excipiens adstringendus.

DE DUPLI CI PURGATIONE
TITULUS II

¶ Quid sit purgatio & quotuplex. Et quod vulgaris purgatio est penitus improbat. h. d.

Contingit etiam interdum, ut licet adversus criminolum nec accusator consistat, neque testibus, aut propria sit confessione convictus, ita tamen alicujus criminis, vel maculae publicae laborat infamia, quod super manifesta ferè nota eidem purgatio sit indicenda. Est autem purgatio, demonstratio innocentiae super obiecto crimine. Purgationis duae sunt species *h*, vulgaris scilicet, & Canonica. Vulgaris purgatio est, quam vulgus vel invenit, vel sequitur: ut, cum aquae frigidae, vel candentis ferri, vel singularis certaminis quis subit iudicium: quae, cum Deus in ea tentari videatur, merito iusta est sacris Canonibus exulare:

a C. qualiter & quando. el. ext. eod. *b* cap. 2. ext. eod. *c* c. inquisitionem. 4. sermo. vers. ad has. extr. eod. *d* c. 1. eod. tit. in 6. *e* c. fin. eod. tit. in 6. *f* c. super his. 4. cum au. extr. eod. tit. *g* d. c. super his. 4. cum antem. extr. eod. tit. *h* gl. rub. extr. de purg. vulg.

licet enim quoddam singulare certamen invisibile divina prodat historia, nunquam tamen ut id pro lege teneatur, divina sanxit auctoritas.

¶ Qua sit Canonica purgatio. Et quales esse debent compurgatores. h. d.

Canonica purgatio dicitur, quae sacris Canonibus est comprobata: ut cum *a* de crimine infamatus, iurat se non esse tali crimine, vel macula inquinatum, & certa compurgatorum manus eundem a crimine immunes, & verum credere illum jurasse, ipsa quoque iurjurando firmat. Erunt autem compurgatores huiusmodi honestatis & opinionis, ut verisimile sit, eos amore, vel odio, vel obtentu pecuniae non dejerare: necesse etiam est, ut ejus, quem purgare intendunt, vitam & mores notos habeant.

¶ Deficiens in purgatione habetur pro convicto. Et super notorio non est indicenda purgatio. h. d.

Quicunque *b* vero in Canonica purgatione defecerint, perinde putandi sunt, atque si de crimine, de quo diffamati fuerint, legitime convicti, vel confessi fuissent: nisi tamen aliud iudicantis aequitas statuere duxerit. Planè super notorio *c* nulli erit indicenda purgatio, sed tantum condemnationis promulganda sententia: cum patenti sceleris evidentia, neque accusatoris clamore indigeat.

¶ Crimen quoddam solum Deum laesit, quoddam etiam homines. h. d.

Criminum autem quaedam divinae majestatis laesionem continent: quaedam vero & hominibus damnum irrogant. Quae Deum principaliter laedunt, haec ferme habentur, simonia, haeresis, schisma, apostasia, sortilegium, maleficia, sacrilegium. Hominibus vero laesionem inferunt, homicidium, adulterium, stuprum, rapina, furtum, usura, falsum, injuria: de quibus distinctius, sed tamen breviter videamus.

DE SIMONIA.
TITULUS III

¶ Quid sit Simonia, & unde dicta. h. d.

Simonia *d* nihil aliud est, quam studiosa voluntas, sive cupiditas emendi, vel vendendi spiritualia, vel spiritualibus annexa. Vel, simonia est rei spiritualis, vel spiritualibus annexa, cum aliquo temporali facta commutatio. Appellata est autem à Simone mago, qui primus hujus detestandi sceleris auctor fuit.

¶ Simonia autem est simplex conventionalis, aut realis. Et realiter subdividitur in realem conventionalem, & realem mentalem. h. d.

Simonia duplex est species. Nam aut est conventionalis, aut mentalis. Conventionalis est, cum aut aliquid datum est, vel de dando in posterum tractatus intercesserit, & conventio. Mentalis est, cum nullum quidem intercessit factum *e*, sed sola prava dantis, aut recipientis mens & intentio concurrat: & propterea iudi, sed congruenti vocabulo mentalis appellatur.

¶ Cuiusvisque muneris receptione Simonia contrahitur. Et appellatione pecuniae contentetur, quicquid homines habent in terra. h. d.

Contrahitur *f* autem Simonia, non modo cum pecunia ipsa pro te facta datur, aut recipitur, vel de danda & recipienda tacite vel expresse conventum fuerit: verum etiam cum dans in lingua, vel obsequio recipientis munus exigit. Cum enim spiritualia tribuens, munus ab omni munere excutere debeat, id tunc facere intelligitur, cum pro divinis rebus non solum pecuniam nullam, sed nec humanum obsequium, aut gratiam ali-

a Cap. quotiens. extr. de purg. can. & can. moniam. eod. tit. *b* C. cum lex. ubi gl. & c. inter similitudines. extr. de purg. Canon. *c* C. pen. ext. dist. tit. d. gl. 1. in sum. 1. q. 1. *e* ext. com. 2. eod. tit. *f* gl. 1. in sum. 1. q. 1.

quam

quam requirit. Et sicut pro manibus impositione non debet Episcopus a, ita nec minister, nec notarius, in ordinatione, pro voce vel calamo, pecuniam recipere. Pecuniam vero hoc loco accipientes, quicquid homines habent: hoc enim nomine idem omnia continentur, quia antiqui, quicquid ferme habebant, in pecoribus habebant. Contrahitur ergo simonia, cum quis facta quodammodo in commercium deducit.

¶ *Ponit plura capita, ex quibus committitur simonia.*
Sed b & tunc quoque simonia committi dicitur, cum quid pro personis Ecclesiasticis deducendis, in se dem, vel Sacerdotibus instituendis, aut sepeliendis mortuis, seu pro nabentium benedictionibus, accipitur. Is quoque, qui pro electione pramia largitur, quia per electionem pervenitur ad consecrationem, perinde simoniacus habebitur, ac si pro consecratione munera dedisset.

¶ *Simoniaci dicitur quis electus, etiam si quid ignorante eo datum fuerit, vel promissum.* h. d.

Nec distinguimus c, sciente, an ignorante eo, qui promissionis, vel donationis alicujus interventu postmodum electus fuit, promissum quid, vel datum fuerit: quamvis enim electus tempore donationis, vel promissionis conficius non fuerit, non propterea minus electio rei probanda erit.

¶ *Episcopus non potest dispensare eum electo simoniaci, licet ignoranter, sed bene super asservatione beneficii simplicis, prout tamen rescriptum.* h. d.

Sed videamus, an post reprobam electionem cum eo super pralatione, ad quam quis sic electus fuerit, possit Episcopus dispensare, & constitutum est, non posse: quamvis d circa eum, qui per simoniacam pravitatem simplex beneficium recipit, post liberam resignationem Episcopi dispensatio toleretur.

¶ *Datum in dispendium eligendi, vel illo etiam reclamante, non facit electionem simoniacam.* h. d.

Plane si constet eos, qui quid dederint, vel promiserint e, quod per fraudem in dispendium eligendi dolo malo id fecerint, aut electo ipso non modo ignorante, sed etiam reclamante, nec aliquando ratum habente, secuta electio minime reprobanda erit: alioquin contingeret, quod factum invidias inimico paratis innocenti damnolus existeret, & vir malus de fraude sua commodum reportaret.

¶ *Simoniaci ordinari cum suo ordinato & Clerico mediator est deponendus, Laicus vero mediator excommunicatur.* h. d.

Ac veluti variis modis simoniaci labes committitur, sic etiam variis penis simoniacos percelli, admonendi sumus. Nam si quis, ut ordinetur, pecuniam Episcopo obtulerit f, & qui turpissimi lucri commodo Sancti Spiritus gratiam vendere g tentaverit, amissionis proprii gradus periculo subjacebit: & qui ordinatus est, a dignitate, quam pecuniis acquisivit, erit profusus alienus. Si quis vero h tam turpibus & nefandis datis, vel acceptis mediator extiterit, siquidem Clericus, erit a proprio gradu deiciendus: si vero Laicus, anathematizandus erit.

¶ *Ordinatus a simoniacis non simoniaci, & simoniaci non simoniaci ordinem conferens, non sunt deponendi.* h. d.

Hic tamen de illis intelligere nos oportet, quos nec ignorantia, nec attractationis excusat violentia, sed simoniaci simoniaci ordinati, vel ordinatores existunt. Ceterum si quis a simoniacis quidem, non tamen simoniaci, ordinem susceperit, aut simoniaci non simoniaci ordinem contulerit, misericorditer in Ecclesia susti-

a Can. 1. extr. eod. tit. b cap. non satis. & cap. seq. extr. eod. tit. c cap. non fuit. extr. eod. tit. d e. pen. extr. de elect. e cap. non fuit. extr. eod. tit. f can. si quis. 1. q. 1. g can. quando Episcopus. & quod si aliter. 24. dist. h can. si quis Episcopus. 1. q. 1.

nendi erunt: hos enim facit simoniacos, non reatus criminis, sed ordinatio, vel susceptio simoniaci.

¶ *Beneficium consecutus simoniaci per accusationem contractus privatur beneficio, & deponitur: per inquisitionem vero privatur quidem beneficio, sed post per allam penitentiam in suo ordine permittitur ministrare.* h. d.

Quod a si non ordinem quis, sed beneficium Ecclesiasticum data pecunia consecutus fuerit, multum interest, per accusationem, an per inquisitionem quis convictus fuerit. Primo enim casu non solum Ecclesia privandus, verum etiam honore Sacerdotii Presbyteri spoliandus erit: posteriore vero, postquam ab Ecclesia, quam sibi per pecuniam comparaverat, amotus fuerit, & injunctam penitentiam egerit, in susceptis ordinibus ministrare permittendus erit.

¶ *Cum parvuli, qui cupiditate parentum Ecclesiam sunt consecuti, post liberam resignationem potest disponari.* h. d.

Quinimo b qui parvuli parentum cupiditate Ecclesias per pecuniam sunt consecuti, ob paternum factum non modo a sacris ordinibus non sunt removendi: verum etiam postquam eas omnino dimiserint, si Canonice in eisdem vivere voluerint, pro magna misericordia sustineri poterunt.

¶ *Idem peris est de accessore, quod de principali.* h. d.

Nec objiciat quis, non consecrationes emisit se, sed quae ex consecratione proveniant. Nam sicut anima sine corpore corporaliter vivere non potest, sic corporalis Ecclesia, vel dignitas, & ordo Ecclesiasticus sine rebus corporalibus parum proficiet. Quisquis igitur alterum alterum venit, sine quo alterum haberi non contingit, neutrum inventum reliquisse intelligitur.

¶ *Quilibet admittitur ad accusandum simoniacum. Et solus simoniacus inter peccatores Missam non celebrat.* h. d.

Hujus autem criminis tanta est labes c, ut etiam servi adversus dominos, & quilibet criminosis admittantur ad accusationem. Item omnis peccator Missam celebrare potest, praeterquam simoniacus: quem adeo quilibet, ut ab ordine male accepto removeatur, accusare potest, ut nec meretrix excludatur.

¶ *Oblatio sponte, vel datum gratis redimenda molestia super jure quodlibet illata, non inducit simoniam.* h. d.

Sciendum tamen est, non datione quolibet, aut receptione simoniam contrahi: nam si quid sponte, pure d, sine pacto, & conventionione, & taxatione quolibet fuerit gratis oblatum, id sine scrupulo simoniacae pravitatis recipi poterit. Idem obtinet ex contrario, si quid non sponte quis dederit, sed ut indebitam illatam molestiam super quodlibet jure redimat, dare coactus fuerit.

¶ *Puniantur Praelati committentes vices suas sub annuo censu.* hoc dicit.

Demum sciendum est tam Lateranensi, quam Turonensi Concilio statuente, Canonica districtioni Praelatos eos subjacere, qui vices suas e, vel Ecclesias sub annuo censu concedunt: quia dum Sacerdotium sub hujusmodi mercede venale disponitur, ad aeternae retributionis praemium consideratio non habetur.

¶ *Puniantur aliquid recipientes pro concedenda docendi licentia.* h. d.

Pro docendi f quoque licentia concedenda nullas cuiusque consuetudinis obtentu aliquid exigere debet, & qui secus fecerit, ab Ecclesiastico beneficio fiet alienus: dignum enim videtur, ut in Ecclesia fructus sui laboris non habeat, qui cupiditate animi, dum vendit docendi licentiam, Ecclesiasticum profectum nititur impedire.

a Can. dilectus. ubi etiam gl. in vers. annos. eod. tit. extr. b e. sicut tuis. & quamvis. extr. eod. c e. tanta. extr. eod. tit. d C. tua nos. & si vero. extr. eod. tit. e can. 1. 2. & seq. extr. ne Praelat. vic. suas. f can. 1. 2. & per totum tit. extr. de magist.

DE HAETICIS ET SCHISMATICIS, ET

Apostatis.

TITULUS IV.

¶ *Quis sint haetici, & qui schismatici, & quomodo differant. hoc dicit.*

Hæretici sunt, qui vanæ gloriæ, principatusque sui causâ falsas opiniones gignunt, vel sequuntur. Schismatici sunt, qui se ab unitate Ecclesiæ per inobedientiam separant. Licet autem inter hos à principio quædam videatur esse diversitas, nullum tamen est schisma, quod sibi aliquam tandem hæresim non confingat, ut ab Ecclesiâ rectè recessisse videatur.

¶ *Schismatici excommunicatione, depositione, bonorum confiscatione, & à se gestorum annullatione puniuntur. h. d.*

Utrumque a verò crimen atrocissimè Ecclesiastica disciplina prosequitur: nam Schismaticos excommunicationis sententiâ Canones insectantur: & si nec sic resipuerint, ab omni ministerio Ecclesiastico deponuntur, adhibito etiam, si necesse fuerit, brachii secularis auxilio, ad illorum insolentiam coercendam, cum omnium etiam bonorum confiscatione. Ordinationes quoque ab his factas, & dignitatum sive beneficiorum concessiones, alienationes rerum Ecclesiasticarum, omni penitus firmitate carere voluerunt.

¶ *Hæretici nisi hæresim abjurerint, omni Ecclesiasticâ prerogativâ nudati, traduntur seculari curiæ puniendi. h. d.*

In hæresi b autem deprehensi, præter perpetui vinculum anathematis, si Clerici sint, vel religiosi, totius ordinis Ecclesiastici prerogativâ spoliandi erunt, & omni officio, & beneficio nudati, secularis relinquentur arbitrio potestatis, animadversione debitâ puniendi, nisi continuo post deprehensionem erroris ad fidei Catholicæ unitatem recurrere, & errorem suum publicè abjurare, & congruam satisfactionem exhibere consenserint. Laici verò, nisi (prout dictum est) abjuratâ hæresi & satisfactione exhibitâ, ad fidem redierint orthodoxam, secularis iudicis arbitrio relinquentur, debitam pro qualitate facinoris ultionem recepturi.

¶ *Bona hæreticorum post latam sententiâ confiscantur. h. d.*

Bona quoque a damnatorum, propter hæresim ipso jure, & omni spe potiundæ hereditatis filiis adempta, confiscata intelliguntur: aut si Clerici fuerint, Ecclesiis, à quibus stipendia receperunt, applicabuntur. Confiscationis tamen huiusmodi executio, vel bonorum occupatio faciendâ non erit, antequam super crimine sententiâ fuerit promulgata.

¶ *Ob hæresim maritorum dotes uxorum non sunt confiscandæ, nisi scilicet contraxerint matrimonium cum hæretico. h. d.*

Sed & cum alteri per alterum iniqua conditio inferri non debeat, propter hæresim maritorum, uxorum Catholicarum dotes a confiscari non debent, nisi forte cum viris matrimoniâ contraxerint, quos hæreticos esse sciebant.

¶ *Etiâ post mortem bona hæreticorum confiscantur. h. d.*

Post mortem a quoque ob scelus immanitatem hæreticos pœna prosequatur: ideoque & si criminoso vivente nihil fuerit super bonorum confiscatione declaratum, nihilominus ad eam etiam ipso mortuo procedendum erit.

¶ *Hæretici non possunt tradi Ecclesiasticæ sepultura. Et tumulantes in excommunicatione, nec ante absolvuntur, quam propriis manibus exhumaverint. h. d.*

Eccllesiasticâ quoque sepulturâ usque adeo carere debent, ut si qui eosdem credentes, aut fautores eorum scienter Ecclesiasticæ sepulturæ tradere ausi fuerint, excommunicationis sententiæ subiacere debeant, nec

a C. 1. & per totam tit. de schism. in 6. b c. ad abolendam. c. excommunicamus. 4. 1. extr. eod. tit. de har. c. cum secundum. eod. tit. in 6. d. e. decretis. de har. in 6. e. c. accusatus. b. pen. eod. tit. in 6. f. c. 2. in princ. eod. tit. in 6.

antè absolutionis mereantur beneficium, quam propriis manibus huiusmodi corpora extiment, & propiciant: locus autem ille perpetuò carebit sepulturâ.

¶ *Descendentes ab hæretico usque ad secundum gradum, ab hæretica usque ad primum, non possunt habere beneficium Ecclesiasticum, nisi pater aut mater decesserint emendati. h. d.*

Sed a & eorum filii ad beneficia Ecclesiastica, seu publica officia admittendi non erunt: quod quidem per paternam lineam usque ad secundum gradum, per maternam verò usque ad primum tantum extenditur. Cum enim secundum legitimas sanctiones reis læsæ majestatis capite punitis, & bonis confiscatis, eorum filii vita solummodo ex misericordia conservetur, quanto magis, qui aberrantes in fide Deum offendunt, numeribus bonis, honoribus debent spoliari: cum longè sit gravius æternam, quam temporalem lædere majestatem. Hoc b tamen intelligendum est de filiis & posteris eorum, qui tales esse, vel etiam decessisse probantur: non autem illorum, quos emendatos & Ecclesiæ unitati reincorporatos esse constiterit.

¶ *Qui receperunt penitentiam Ecclesiæ, vel recipere sunt parati, sunt reincorporandi: post abjuratam verò relapsi non sunt amplius reincorporandi, sed traduntur curiæ seculari: in tamen non negatur sacramentum penitentia. h. d.*

Sed videamus, qui & quando incorporari debeant: & constar eos, qui pro culpa huiusmodi ad mandatum Ecclesiæ penitentiam acceptaverint, eamque vel perfecterint, vel humiliter prosecutioni ejus insistant, recipendos esse. Idem juris est, si penitentia nec peracta sit, nec imposita, dum tamen crimini obnoxii ad eam recipendam parati fuerint. Quod si qui post e abjuratorem erroris, vel postquam se proprii Antistitis examinatione purgaverint, in abjuratam hæresim reincidisse deprehensi fuerint, seculari iudicio sine ulla penitus audientia relinquendi erunt: licet si postmodum peniteant, & penitentia signa in eis apparuerint manifesta, nequaquam sint relapsi humiliter petita sacramenta penitentia & Euchariæ deneganda.

¶ *Quando quis dicitur relapsus. h. d.*

Relapsi autem intelligendi sunt, non solum ii, quorum ante abjuratorem crimen plenè probatum fuerit, verum etiam d ii, qui postquam accusati, vel vehementer suspecti semel hæresim in iudicio abjurerint, & postmodum in eandem iterum reincidunt. Planè si ex modica, & levi suspitione semel quis abjurerit, reincidens, quanquam ex hoc sit gravius puniendus, non tamen debet in hæresim relapsorum pœnâ puniri.

¶ *Qui abjurerit in uno articulo, si post sit hæreticus in alio, dicitur relapsus. h. d.*

Is verò e, qui in una hæresis specie, vel secta commisit, aut in uno fidei articulo, seu Ecclesiæ sacramento erravit, & postmodum hæresim simpliciter vel generaliter abjurerit, si deinde in aliam etiam hæresis speciem, sive sectam, aut alio articulo seu sacramento committat, ut relapsus in hæresim, iudicandus erit.

¶ *Suspecti de hæresi, nisi si purgati, sunt excommunicandi, & excommunicati si in excommunicatione induruerint, continentur tanquam hæretici. h. d.*

Qui f verò inventi fuerint solum suspitione notabiles, quob eam quantumvis vehementem de tam gravi crimine condemnandi non erunt, sed nisi juxta considerationem suspitionis, qualitatemque personæ propriam innocentiam congruâ purgatione monstraverint, anathematis gladio sese feriendos exponunt, & usque ad satisfactionem ab omnibus evitabuntur, & si per annum in excommunicatione perseveraverint, velut hæretici condemnabuntur.

a C. statutorum. eod. tit. in 6. b d. c. statutorum. 4. hoc. c. super. eod. tit. in fin. d. e. accusatus. in princ. eod. tit. in 6. e. d. c. accusatus. 4. 1. eod. tit. in 6. f. c. cum excommunicatus. eod. tit. in 6.

¶ *Piara*

¶ Plura specialiter antea sunt in causa hereticorum, & processu contra eos. h. d.

Pura a quoque ad hoc atrocissimum crimen vindicandum specialiter & prater ordinarias Juris regulas inducta sunt, tam circa iudicium & processum instituendum, & testium depositiones, & carcerum custodiam, & immutationis poenam: quam etiam contra fautores, receptatores & defensores eorum, ut clare ex lectione sacrarum constitutionum apparere potest.

¶ Apostata qui sint, & quatuorplex Apostasia: & quae poena puniantur. Apostata. h. d.

Et haec est tertia pars principalis huius tituli.

Apostatae sunt, qui a statu fidei, obedientiae, vel religionis, quam se tenere professi sunt, temerarie recedunt. Apostasia igitur triplex est species: alia enim est perfidia, alia inobedientia, alia irregularitas. Apostasia perfidia est, cum qui a fide recedunt: ut puta, cum Christiani eorum in Christi fide praevariantur, & ad Iudaicos, vel alios detestabiles ritus se convertunt. Apostasia inobedientia est, cum quis preceptum superioris sui sponte transgreditur, sive patrum regulis, vel constitutionibus non obtemperat. Irregularitas Apostasia est, cum quis ab ordine suo, sive assumptae religionis recedit. Apostatas autem sacri Canones tam inter infames, quam deponant, quam etiam excommunicationis & aliarum poenarum vinculis innotandos esse praecipiant.

DE SORTILEGIS, MALEDICIS, ET SACRILEGIS.

TITULUS V.

¶ Inquisitor haereticus praxatati non potest procedere contra sortilegos, nisi sortilegium expresse contineat haeresim. h. d.

Sciendum est, haereticis pestis inquisitores de divinationibus, & sortilegiis, nisi haeresim saperent manifeste, sese intrinmittere non debere, nec talia exercitantes posse punire, sed eos suis debere iudicibus puniendos relinquere, cum negotium fidei, quod summe privilegium esse convenit, per occupationes alias non debeat impediri.

¶ Qui sint sortilegi: & quod ab Ecclesia sint omnino ejiciendi. h. d.

Sunt autem sortilegi, qui praetextu religionis per quasdam sortes divinationis scientiam profitentur, aut quarumcunque scripturarum inspectione facta, futura promittunt. Ariolorum igitur, aruspicum, incantatorum, & omnium sortilegiorum artes, cum sint ex quadam pestifera societate demonum atque hominum quasi pacta infidelis & dolose amicitiae constituta, poenitus sunt ab Ecclesia eliminanda, & superstitiosi artifices, nisi per poenitentiam resipiscant, perpetuo anathemate feriendi: & si Clerici sint, degradandi.

¶ Si blasphemus injunctam sibi poenitentiam peragere recusat, & vivens ab ingressu Ecclesiae arcetur, & mortuus Ecclesiastica carebit sepultura. h. d.

Diversa est poena maledicorum: nam si quis in Deum, vel aliquem sanctorum linguam in blasphemiam publice relaxare ausus fuerit, poenae, juxta Gregorianae constitutionis tenorem, subdendus erit: quam si recipere, & poenitentiam peragere recuserit, & Ecclesiae eidem interdicitur ingressus, & in obitu Ecclesiastica carebit sepultura.

¶ Sacriligi variis poenis puniuntur. h. d.

a In 6. & Cl. b gl. i. c. extr. de Apostat. c. can. non potest. 2. q. 7. d. c. 2. & c. illud. ext. de major. & obed. c. can. fin. dist. 20. & c. 2. ext. de Apost. f. can. infames. 6. q. 1. gl. in c. 1. de temp. ord. in 6. g. can. 1. 26. q. 1. h. extr. de sortileg. & 26. q. 1. 2. 3. 4. & 5. i. 2. ext. de maled.

Similibus, interdumque acrioribus urgentur poenis, qui in sacrilegii crimen incidunt, & Ecclesias incendere & violare minime verentur: nam pro modo sceleris admissi, facinorisque perpetrati, nisi plene satisfecerint, aut de satisfaciendo plenam securitatem exhibuerint, nunc poenitentiae beneficium sacrilego poenitus denegatur, nunc anathemate vincitur, nunc perpetua damnatus infamia carceri traditur, aut exilio perpetua deportationis, & depositionis animadversione coëctetur: allquando etiam pecuniaria poena multabitur.

¶ Consuetudines sacrilegi, & Sacerdotes ipsi poenitentiam dantes, vel sepultura eorum intervenientes, vel ab eis elemosinas recipientes, pari poena cum eis puniuntur. h. d.

Nec solum talibus poenis illi plectendi erunt, qui sacrilegium admiserint, sed etiam consentientes eis, Presbyteri quoque, vel Clerici, qui in vita, vel morte sacrilegis poenitentias dare, aut sepulturae interesse, vel eorum elemosinas accipere ausi fuerint, sive rapinae participes inventi fuerint, Ecclesiastico beneficio privati ordinis sui damnatum irrecuperabiliter patientur.

¶ Sacriligium committitur tam intuitu rerum, quam personarum. Et qualiter intuitu rerum. h. d.

Sacriligium autem admitti dicitur, tam ratione rerum, quam personarum. Rerum a, ut cum quis sacrum de sacro, vel sacrum de non sacro, vel non sacrum de sacro auferit. Sed & si non de sacro aliquid ablatum fuerit, sed intra certos passus, qui in circuitu Ecclesiae sunt, adhuc sacrilegium committi dicitur.

¶ Ratione personarum committitur sacrilegium, cum qui Clericum percussit, vel cum Monialis rem habet. h. d.

Personarum ratione sacrilegium perpetratur, cum quis in Clericum, vel Monachum violentas & impias manus injicit: vel cum personae Deo dicatae per coitum appetuntur: de quibus infra suo loco latius dicendum sumus.

DE FURTIS.

TIT. VI.

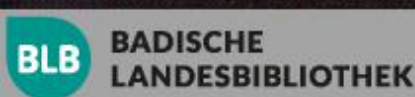
¶ Furti nomine omnis illicita usurpatio continetur: & fures promoveri non possunt, imò promoti, deponuntur. & si sint misericorditer debent excommunicari, & si occisi fuerint in furto, non est pro eis orandum, nisi ante mortem sint confessi. h. d.

Furti quidem nomine omnis illicita usurpatio alienae rei concluditur: sed nunc de iis tantum agimus, quae speciali nomine destituta generali furti appellatione continentur. Fures autem non solum seculares leges, verum etiam Canones acriter insectantur: nam nec ad sacros ordines promoveri, nisi secundum ea, quae supra primo libro diximus, & promoti ab iisdem deici, & si depositi incorrigibiles fuerint, excommunicari, & demum potestati seculari tradi debent. Et si, dum furtum committitur, occisi fuerint, pro eis minime orandum erit: quanquam si comprehensi, aut vulnerati confessi fuerint, communitio eis non sit deneganda.

¶ Furtum committentes ob necessitatem mortis puniuntur, & poena furti puniuntur partientes eam eis, & qui furtivum sunt confessi. h. d.

Sed haec de illis intelligere nos oportet, qui nullam necessitate adacti furtum commiserunt. Caeterum si quis propter necessitatem a cibaria, vestem, vel pecus furatus fuerit, longe mitiori poena puniendus erit. Nec fures solum supra dictis poenis tenentur, sed ii quoque, qui aut cum furtibus partiuntur, aut qui furtorum conscii fures quarentibus possessioribus non indicant.

a C. quisquis. & sacrilegium. 17. q. 4. b c. si quis contumax. & sacrilegium. 17. q. 4. c. 2. ext. eod. d. c. si quis propter. ext. eod. e. c. quicum fure. eod. tit. extr.

DE USURIS.
TITULUS VII.

¶ *Usura quid sit, & unde dicta: & habens possessionem in pignus, recepta propria pecunia, si recuset fructus, in sortem computare, usuras committit. h. d.*

Usura est, quicquid ultra sortem mutuatam percipitur: dicta ab usu, quia scilicet pro usu pecuniae recipitur. Unde *a* & si quis pignoris obitu rei alicujus nactus fuerit possessionem, si sortem suam deductis expensis de fructibus jam perciperit, si eandem debitori restituere recuset, & perceptos fructus in sortem computare, proculdubio usurarum committitur crimen.

¶ *Pena usurariorum sunt, infamia, excommunicatio, beneficiorum & officiorum & Ecclesiastica sepultura amissio. h. d.*

Multiplicibus autem poenis facti Canones usurarios insequuntur: nam praeter inusitam infamiam, nec ad Christianam, nec ad communionem & admittuntur altaris, nec quisquam de manu eorum oblationes accipiet. Et si Clerici fuerint *e*, tam officii, quam beneficii Ecclesiastici periculum patientur. Nullus quoque sub poenis Gregorianae constitutionis comprehensus, manifestis usurariis aut locabit domus, aut conductas habere permittet; sed & si in hoc scelere decesserint, Ecclesiastica carebit sepultura.

¶ *Licet quis de usuris satisfacere mandet per heredem, non tamen est tradendus Ecclesiastica sepultura, donec fuerit satisfactum: & contra faciens incurrit poenas eorundem, & testamenta usurariorum non valent. h. d.*

Et id adeo obtinet, ut *e* etiam si morituri in ultima voluntate de usuris satisfacere expressa quantitate, vel indistincte mandaverint, donec secundum Gregorianam constitutionis tenorem satisfactum fuerit, Ecclesiastica sepultura carere debeant. Quicumque vero manifestos usurarios contra praedictae sanctionis formam tumulare ausi fuerint, poena Lateranensis Concilii contra usurarios promulgatae subjiciendi erunt. Testamenta quoque ab eisdem facta, aliter quam secundum dictae constitutionis formam non valent, sed ipso jure erunt irrita.

¶ *Non debemus facere malum, ut postea faciamus bonum: & si non sint, quibus restituatur usura, eroganda sunt in pauperes: & paupertas excusat a restitutione. h. d.*

Nec quicquam *g* proficiet, quod quis pro captivis redimendis, vel eleemosynis dandis sese usuras exequisse alleget: nec enim propterea magis cum usurario dispensari poterit, cum pro vitia alterius nec mentiri quidem, nedum rapere liceat. Planè si nec *i*, à quibus quis usuras extorserit, nec illorum sint haeredes superstities, non solum pauperibus usurarum nomine acceptum erogare poterit, verum etiam compellendus erit, nisi eum nota paupertas evidenter excuset.

¶ *Non solum fautores, sed etiam illorum haeredes debent usuras restituere, nulla obstante appellacione. h. d.*

Nec is tantum Ecclesiastica distinctione extortas usuras restituere cogendus erit, qui forneratus est, verum etiam *h* filii, & quicumque extranei haeredes, qui omnes super usuris conventi nullius appellacionis remedio restitutionem subterfugere permittendi erunt.

¶ *Judex faeneratori potest precipere sub poena excommunicationis, tam ne usuras exigat, quam ut ex illis restituat, non obstante juramento praestato de non repetendis usuris. h. d.*

Sed & si quis sub usuris pecuniam acceperit, & de eis nunquam repetendis faeneratori juraverit *i*, adhuc Judex usurarios per censuram Ecclesiasticam compellere poterit, tam ut ab earum desistant exactione,

a C. 1. 2. & c. conquestus. extravag. eod. tit. *b* c. quia in extr. eod. *c* c. praterit eod. tit. extr. *d* c. 1. & seq. eod. tit. in *b*. *e* c. 2. eod. tit. in *b*. *f* d. e. 2. in fin. *g* c. super eo. gl. extr. eod. *h* c. tua nos. extr. eod. tit. *i* c. in a. dudum. extr. eod.

& juramentum remittant, quam etiam, ut exactas restituunt, ne de dolo & fraude quinquam contingat commodum reportare.

¶ *Judei facti facere debent de immoderato gravamine Christianis, aliis excommunicantur modo quo possunt. h. d.*

Indae quoque, si à Christianis quorunque prae-textu graves immoderatae usuras extorserint, & per seculares principes & potestates illas remittere sunt compellendi: & donec de immoderato gravamine compenter satisfecerint, ab universis Christi fidelibus tam in mercimoniis, quam in aliis per excommunicationis sententiam eis omnimoda communio denegabitur.

¶ *Ponuntur plures casus, quibus quis fructus in sortem computare non tenetur. h. d.*

Sunt tamen casus, in quibus aliquid ultra sortem absque vitio usurarum licite recipitur: ut puta, si Clericus Ecclesiasticum beneficium aliter redimere non valens, prae-textu pignoris de manu Laici illud acceperit: nec enim hic in sortem fructus tenebitur computare. Idem, si terra non sit beneficii alicujus Ecclesiastici, sed ad accipientem in pignus jure domini directi pertinere noscatur. Idem *b*, si possessiones pro non numerata doti genero à focero pignori obligatae fuerint: cum enim frequenter dotis fructus non sufficiant ad onera matrimonii supportanda, pignoratium possessionum fructus in sortem computandi non erunt.

¶ *Non est usurarius rem emens minus iusto pretio, si tunc verisimiliter dubietur, an tempore solutionis plus vel minus illi res valitura, vel aliter dubio eventu usurarum suspensionem remoret. h. d.*

Ille *e* quoque, qui dat decem solidos, ut alio tempore totidem sibi grani, vini vel olei mensura reddantur, ex hoc usurarius censeri non debet: quia licet tunc plus valeant, utcum plus vel minus, solutionis tempore fuerint valiturae, verisimiliter dubitatur.

¶ *Usurarius est, qui à debitore recipit aliquid ultra sortem, etiam si suscipiat in se periculum. h. d.*

Aliud tamen juris est, si quis naviganti *d*, vel ad nundinas eunti certam pecuniae quantitatem mutuatur, & ex eo, quod in se mutans periculum suscipit, aliquid ultra sortem ut recipiat, convenit: nam hic usurarius reputandus erit.

DE ADULTERIIS, ET ALIIS CON-
JUNCTIONIBUS ILLICITIS.
TITULUS VIII.

¶ *Adulterii appellatio est generalis: propria tamen in nuptiam committitur: & qua fit adulterii poena. h. d.*

Adulterii generalis est appellatio: continet enim non modo alieni tori *e* violationem, sed omnem prope illicitam fornicationem. Proprie tamen adulterium in nuptiam committitur. Poena in Laico, excommunicatio: in Clerico, depositio, vel in utroque, certa poenitentiae impositio.

¶ *Arbitraria est poena incestus, Sodomiae, & rei habita cum brutis. h. d.*

Eadem vel etiam pro judicis arbitrio major, aut minor, eos manet poena, qui incestum commiserunt: ut puta, cum qui contra naturam humanae societatis parentibus, vel liberis, vel aliis ejusmodi personis impudice adhaerent: aut si cum illis, quam quis de sacro fonte suscepit, aut quam ante Episcopum tenuerit, cum sacro Chrismate inungeretur, fornicationis scelus perpetraverit: aut cum relicto naturali usu contra naturam *f* morte Sodomitico fornicabitur: aut humani generis naturam transgressus, sese brutis commiserit.

a C. post miserabilem. cum seq. extr. eod. tit. *b* c. salubriter. extr. eod. *c* c. fin. & illi. extr. eod. tit. *d* c. fin. in prin. extr. eod. *e* can. 2. & adulterium. 16. q. 1. *f* c. Clerici. extr. de excess. pralat.

Qua poena sit stuprator mulierem honeste virginitatem, & virginem defloratus. h. d.

Quod si quis stuprum admiserit, multum intererit, utrum cum muliere honeste vivente rem habuerit, an virginem defloraverit. Primo enim casu stuprator poenitentia subditus, pecuniaria etiam poena coercendus erit: posteriore vero a dotata virgine eandem poena consentiente habebit uxorem: si vero pater virginis dare noluerit, aut stuprator eam uxorem habere legibus impediat, reddet pecuniam juxta modum dotis, quam virgines accipere consueverunt. Quod si consentiente pater stuprator ipse corruptam virginem in uxorem ducere noverit, corporaliter castigatus excommunicatusque, in monasterium ad agendam poenitentiam retrudatur, de quo nulla erit ei egrediendi sine iudicis permissione licentia.

Raptorum poena, excommunicatio, depositio, & servitus, cum facultate tamen seipsum redimendi. h. d.

Major & legum severitas raptores cohibet: nam praeter secularium sanctionum poenas, anathemate cum suis adiutoribus feriri, aut si Clerici sint, proprii ordinis & honoris amissionem sustinere debent.

In propria sponsa non cadit raptus, & raptus per consensum purgari potest. h. d.

Raptus est autem tunc committi dicitur, cum illa, de cuius nuptiis nihil actum fuerit antea, abducitur. Unde qui sibi desponsatam, vel parentibus reclamantibus, abduxerit, in crimen raptus, & in poenas minime incidit. Rapta quoque puella legitime cum raptore matrimonium contrahet, si prior dissensio in consensum transeat. Raptor enim & rapta, nomina sunt vitiorum, non personarum: vitia autem cum purgata fuerint, eorum etiam nomina abolentur.

Raptus Monialis purgari non potest. h. d.

Sed haec de illis intelligenda sunt, qui mulierum Laicorum consensum habuerunt: nam si quis Deo dicatas virginis d. vel rapuerit, vel volentes matrimonium sibi foedere tentaverit, tanquam sacrilegium admittens, pro tam nefandicriminis atrocitate plectendus erit, nulla e proxius voluntatis sacrarum virginum habitâ ratione.

Poena simplicis fornicationis est arbitraria. h. d.

Denique si quis cum muliere soluta & impudica simpliciter fornicatus fuerit, tam poenitentiae modus, quam etiam alia poena in iudicis potissimum reponetur arbitrio, qui ex qualitatibus variis minorem, vel majorem poenam statuet.

DE CRIMINE FALSIFICATIONIS TITULUS IX.

Qui per se, vel per alios, literas Papa falsant, excommunicati sunt cum suis favoribus: & Clerici officia & beneficia privantur, & degradati traduntur Curiae seculari. h. d.

Adversus eos quoque, qui falsi crimen commiserunt, variè statutum reperitur: illos tamen exteris actibus Canones insectantur, qui literis Apostolicis falsis usi fuerint. Talium enim literarum falsarii s. cum favoribus & defensoribus suis anathemate feriuntur: & si Clerici fuerint, omnibus officiis & beneficiis Ecclesiasticis perpetuò privabuntur, ita, ut qui per se falsitatis vitium exeruerint, postquam per Ecclesiasticum iudicem degradati fuerint, seculari potestati tradendi sint secundum legitimas constitutiones puniendi: per quam & Laici, qui fuerint de falsitate convicti, legitime punientur.

Qui falsi literis utitur, si Clericus est, officia & beneficia privatur: si Laicus, excommunicatur. h. d.

Mitius cum illis agitur, qui licet his utantur, tamen ipsi non falsificaverunt: si enim Clerici fuerint,

a. c. 1. & seq. extr. cod. tit. b. c. 1. 36. q. 2. c. e. pen. & seq. extr. de rapt. d. can. 2. 36. q. 2. canon. seq. e. gl. 1. d. can. 2. f. c. ad falsificationem. extr. cod. tit.

officiis & beneficiis Ecclesiasticis spoliandi erunt: si Laici, tamdiu excommunicationi subjicientur, quamdiu competenter satisfecerint. In utrisque tamen malitia gravius, quam negligentia punietur, quod & de his, qui falsas literas impetrant, observabitur.

DE HOMICIDIO.

TITULUS X.

Assassinium, sicuti omnium homicidiorum est atrocissimum, ita etiam atrocissime punitur. h. d.

Cum non ad opera tantum sit respiciendum, sed tempus, causa, voluntas, personarum differentia, & omnia quae operibus accidunt, sint pervestiganda, sequitur, ut non sit omnium homicidiorum eadem conditio. Cunctorum verò illud atrocissimum a videtur, quod Assassinium vulgò nuncupant. Unde non solum assassini ipsi, sed etiam receptatores, occultatores, consultatores & defensores eorum, & qui per eosdem quinquam interfici fecerit, aut mandaverit, dignitatibus, honoribus, officiis, beneficiis, omnibusque bonis nudatus excommunicationis & depositionis incurret ipso iure, sententiam, & tanquam Christianae religionis hostis à toto Christiano populo perpetuò diffidatus erit.

Interficiens per industriam similis est Assassinio. h. d.

Non è absurdum cum tenet poena, qui licet non per Assassinium, per insidias tamen & industriam hominem interfecerit.

Interficiens latronem non ex necessitate, punitur: sicuti si ex necessitate. h. d.

Quod si quis latronem & furem peremerit, videamus, an sit puniendus: & si quidem furem absque occasione comprehendere potuit, certa adversus eum statuta poenitentia reperitur: quod si non potuit, nulla occisori erit ex necessitate injungenda poena.

Non punitur homicidium fortuitum, si nulla culpa casum processit. h. d.

Idem etiam obtinebit, si casu perpetratum fuerit homicidium, ut puta, si quis à necessario insistenti operi, arborem incidere, & aliquis subitus transiens opprimatur: nam si neque voluntate, nec ullâ incidentis culpâ factum fuerit, ut pertransiens opprimeretur, arborem incidens homicidii poenis obnoxius non erit.

Poenitentia certorum annorum est injungenda parentibus opprimentibus filios. h. d.

Alia ratio est eorum, qui proprios filios opprēssisse reperiuntur. Cum enim hos graviter deliquisse non sit dubium, certorum annorum erit illis injungenda poenitentia.

Filius à patre, vel ab alio, patre sciente, expositus, liberatur à patria potestate: & expositum suscipiens nullum in eo habet jus. hoc dicit.

Quod si è filius à patre, vel ab alio, patre sciente fuerit expositus, aut eidem alimenta denegata fuerint, hoc ipso à potestate patria liberabitur. Nec tamen propterea, qui expositos susceperit, aliquod in eis jus vindicare poterit.

Interficiens conceptum, vel abortum procurans, punitur ut homicida: sicuti, si id casu fieri contingat. h. d.

Is quoque, qui vel causâ explendae libidinis, vel odii meditatione, viro aut mulieri aliquid fecerit, vel potandum dederit, quò minus possit generare, vel concipere, vel nasci soboles, ut homicida puniendus erit. Quamquam aliàs, si conceptus nondum vivificatus fuerit, nec ut abigeretur, quisquam dolo malo fecerit, qui abortui s. occasionem tradidit, puniendus non erit.

a. c. 1. cod. tit. in 6. b. c. 1. extr. cod. tit. c. 2. extr. cod. tit. d. can. sapi. contingit. 50. dist. e. c. unice. extr. de infans. lang. & exposit. f. c. sicut ex literarum. extr. cod.

EEcc 5

¶ Qui sibi mortem inferunt, habentur similes illis qui impoenitentes moriuntur. h. d.

Novissimè sciendum est pro his, qui quocunque praxtextu voluntariè ferro, vel veneno, vel suspensio, vel quolibet modo sibi mortem inferunt, nullam in oblatione faciendam esse commemorationem, & Ecclesiasticà eos debere carere sepulturâ, non aliter atque illos, qui pro suis sceleribus impoenitentes moriuntur.

DE INJURIIS, ET DAMNO

dato.

TITULUS XI

¶ Inferens injuriam & damnum, debet damnum passio satisfacere, nec solum excusat ignorantia. h. d.

Mitius a cum his agitur, qui in pugna vel rixa aliquem lapide, vel pugno percusserint. Si enim ille mortuus non fuerit, sed in lecto jacuit, vel operas exercere fuerit impeditus, qui percusserit, & opera ejus, & impensis b immodicas restituet. Et generaliter, si culpa e tua datum est damnum, vel injuria irrogata, vel aliis irrogantibus opem tulisti, aut hac imperitiâ tuâ, sive negligentia evenerunt, jure te super his satisfacere oportebit: nec te excusabit ignorantia, si scire debuisti ex facto tuo injuriam verisimiliter posse contingere, vel jacturam.

¶ Si tuum animal damnum dabit, potes liberari illud dedendo, nisi sit ferum animal & nocere solitum, & non fuerit adhibita debita diligentia. h. d.

Quod d si animalia tua nocuisse proponantur, nihilominus ad satisfactionem teneberis, nisi ea pro noxa dando damnum passis, teipsum velis liberari: quod tamen ad liberationem non sufficit, si fera fuissent animalia, & quæ nocere consueverant, & quam debueras, diligentiam non adhibuisti. Diversum statuitur in eo, qui ut damnum non contingeret, nihil omisit.

¶ Injuria inferuntur re, verbis, literis: & poena est arbitraria. hoc dicit.

Inferuntur e autem injuriæ tribus modis: Re, Verbis, & Literis. Re, ut cum manus inferuntur. Verbis, ut cum conviciam dicitur. Literis, ut cum in alternis vituperationem carmen, aut famosus libellus conscribitur: quibus omnibus casibus pro qualitatibus admissi & atrocitate, prudens iudex poenas irrogabit.

¶ Conficiens famosum libellum, & manifestans, pari poenâ puniuntur. h. d.

Eo amplius si quis famosum libellum invenerit, & non statim corruperit, vel combusserit, sed ejus tenorem dolose manifesta verit, quasi author, plectendus erit.

DE ECCLESIASTICIS CENSURIS.

TITULUS XII

¶ Poenit continuationem præcedentium & sequentium. h. d.

Postquam tam primo lib. personarum, quam secundo rerum Ecclesiasticarum tractatum cum his, quæ annexa sunt, summatim complexi fuimus, subinde ad reliquos venientes, judiciorum tam Civilium, quam Criminalium materiam & seriem explanavimus, delictorum & naturam & poenas breviter perstringentes: cum tam ratione contumaciæ, quam etiam aliorum excessuum Ecclesiasticis censuris interdum aliquos innodati variis locis admonuerimus, superest nunc, ut operi finem imponentes, de ipsis censuris fufius & distinctius differamus.

¶ Quid veniat appellatione censura Ecclesiastica, quid sit excommunicatio, quid interdictum, quid suspensio. h. d.

Ecclésiastica censura nuncupatio tria regulariter complectitur: scilicet, Excommunicationis, Interdicti,

a C. i. ext. cod. tit. b in malico. mol. tit. c e. fin. ext. cod. tit. d e. fin. & quod ext. cod. tit. e gl. in ver. injuria. e. fin. ext. cod.

& Suspensionis sententiam. Excommunicatio, est à communione exclusio. Interdictum Ecclesiasticum, est à certis sacramentis, & omnibus divinis officiis & sepultura Ecclesiastica facta prohibitio. Suspendio, est inhabilitas quædam ordinum, vel officiorum executionem impediens. Sed ne de omnibus simul tractantes, legentibus difficultatem ingeramus, distinctè de singulis differamus, ac primùm de Excommunicatione.

DE SENTENTIA EXCOMMUNICATIONIS.

TITULUS XIII

¶ Minor excommunicatio à perceptione sacramentorum, Major etiam à fidelium communione separata. h. d.

Excommunicationum dux sunt species, minor scilicet, & major. Minor est, per quam quis à sacramentorum participatione conscientiâ, vel sententiâ arcetur. Major est, per quam quis non solum à sacramentorum exclusionem perceptionem, verùm etiam à communione fidelium, quæ ab omni actu legitimo separata ac dividit: & hæc alio nomine a Anathema appellatur.

¶ Excommunicationum alia sunt lata sententia, alia ferenda. Et lata sententia est, cum quis sine facto iudicis à jure excommunicatur. h. d.

Rursus excommunicationum alia Canonis, alia Judicis. Canonis est, quæ quis ab ipso solum Canone, absque iudicis ministerio innodatur, quæ etiam alio vocabulo lata sententia excommunicatio nuncupatur. Sciendum est enim complures esse casus, in quibus ad eum quis delinquere existimatur, ut nullâ expectatâ iudicis pronuntiatione ipso jure excommunicationis vinculis innodetur: quod quidem, quanquam innumerabilibus propè exemplis declarari possit, unius tamen tantum profecutione contenti erimus.

¶ Qui Deo dicatus homines corporaliter offendunt, incidunt in excommunicationem lata sententia, à qua non possunt absolvi, nisi per Papam. h. d.

Si quis igitur b in Clericos, Regulares, Monachos, professos, vel novitios, vel conversos, violentas & impias manus injecerit, ipso jure Canonis incurreret sententiam, à qua præterquam à Romano Pontifice, vel ejus de latere legato c, à quoquam absolvi non poterit.

¶ Complexus inferentium manus violentas Clericis, pari poenâ cum inferentibus puniuntur. h. d.

Ed & si manus quis violentas non injecerit, inferenti tamen vel author, vel fautor, vel adjutor fuerit, aut factum ratum habuerit: pari poenâ illum plectendum Catholica sanxit autoritas, eos etiam delinquentibus favore interpretata, qui cum possunt, manifesto sceleri delinunt obviare.

¶ Detinens, vel ducens Clericos in vincula, incurrit excommunicationem lata sententia, nisi faciat de voluntate suorum Prælatorum. h. d.

Interdum etiam si nullam corporis laesionem Clericis quis intulerit, excommunicationis tamen poenam non evadet: ut putâ d, si Laicus in publica, vel privata custodia illos detinuerit, vel in vincula conjecerit, nisi tamen id de mandato faciat Prælatorum, quorum illi sunt jurisdictioni subjecti: tunc enim citra excommunicationis metum, & capere Clericos, & ad iudicium violenter ducere Laici poterunt: cum hoc non ipsi, sed illi quorum a autoritate hoc faciunt, agere videantur, dum tamen non amplius eorum se extendat violentia, quam defensio Clericorum exigit.

a Can. fin. 3. q. 4. b e. non dubium. ext. cod. c e. ad eminentiam. ext. cod. d e. nuper à nobis. ext. cod. tit.

Si Abbas imperat Laico, ut Monachum etiam causa disciplina verberet, atque incidat in excommunicationem: fecus autem, si imperet Clerico ex causa necessitatis. h. d.

Quod autem diximus, non facientes, sed eos, quorum *Q*uita auctoritate, quid facere videri, absolute non procedit. Nam *a* si Laicus, qui in Abbatis ipsius servitio commoratur, ejusdem jussu in Clericum, vel Conversum, vel Monachum etiam subsistente causa manus iniecerit, tam qui tales verberari precipit, quam qui mandato verberat alterius, excommunicationis sententiam non evadent. Nam si disciplina regularis gratia id faciendum sit, vel Abbas id per seipsum faciat, vel si necessitas urgeat, per Clericum, vel Monachum id fieri jubebit.

Tam percutiens violentem Clericum, quam Clericum consentiens, sunt excommunicati. h. d.

Volentem *b* quoque Clericum si quis percusserit, nihilominus excommunicationis censuram incurret: ut responsum est de eo Clerico, qui cum Laico injuriam intulisset, volens secundam consuetudinem patris pro injuria illata offenso satisfacere, sponte sua fustium se subjecit percussionibus. Quamquam enim haec manuum injectio non sit violenta, tamen injuriosa videtur: & Canon respexit non tam favorem Clerici ordinati, quam Clericali ordinis: unde hoc casu tam percutiens, quam seipsum percussionibus sponte subiciens excommunicationis sententiam innodabitur.

Percutiens tres casus, in quibus percutiens Clericos in Canonem lata sententia non incidit. h. d.

Ex contrario accidit interdum, ut etiam pro violenta manu injectione excommunicationi quis non subiaciat: veluti *c* si Clericum sibi manus inferentem ita quis incontinenti vi repellat, ut lationem inferat, aut in eum, quem cum uxore, matre, sorore, vel filia turpiter se gerentem invenerit, manus violentas iniecerit. Idem statuitur, & de eo, qui illum percusserit, quem probabiliter ignorabat esse Clericum.

Interficiens Clericos, qui possibilibus habitu committunt excommunicationem, non sunt excommunicati. h. d.

Quoniam etsi occiderit quis Clericos, vel Presbyteros, qui contempto Clericali habitu sceleribus sese immisuerint, in odium Clericali excessus Canone lata sententia minime coercetur: frustra enim Ecclesiae implorat auxilium, qui in Ecclesiam ipsam committit *d*.

Qui ratione officii vel intuitu disciplina Clericos percutiunt, non sunt excommunicati. h. d.

Item si qui ratione *e* officii, quod obtinent in Ecclesia, aut si Clerici seniores, pueros, vel adolescentes in minoribus ordinibus constitutos divinum turbantes officium, vel etiam si qui magisterii, vel praedicationis obtentu subditos & scholares correctionis causa percusserint, excommunicationis sententiam non incurrent. Quod & de his intelligendum est, qui aliquos de familia sua, vel propinquos inferiorum graduum simili modo, ut ab excessibus prohibeantur, & scientiam, bonisque moribus informantur, corrigendos duxerint, & aliis casibus pluribus.

Ex causa potest quis absolvi ab alio, quam ab Apostolico. hoc dicit.

Quod *f* autem supra diximus, ab hac excommunicatione, ab alio quam ab Apostolico, aut ejus legato absolvi neminem posse, non est perpetuum. Nam si quis excommunicationis lata sententia vinculis innodatus, in mortis articulo constitutus reperitur, aut capitales habeat inimicitias, aut alias justas excusatio-

a C. universitatis. ext. cod. *b* c. contingit inter dum. ext. cod. *c* c. si vero. d. l. 1. §. si vero. extr. cod. *d* c. in audientia. §. ad hac. extr. cod. *e* c. cum voluntate. §. fin. extr. cod. *f* c. quando incidens. ext. cod. *tit.*

nes, ita ut sine periculo Apostolico se nequeat conspectui praesentare, licebit dioecelano Episcopo, juramento secundum morem Ecclesiae recepto, sibi absolutionis gratiam impetiri.

Cessante causa cessat effectus. h. d.

Periculo *a* tamen & impedimento cessantibus, quam cito commode poterunt, ad sedem Apostolicam se praesentabunt, mandatum illius super negotiis, pro quibus excommunicati fuerant, humiliter recepturi, & pro ut justitia suadebit, satisfacturi: alioqui si id facere contempserint, ne temere & impunè censurae Ecclesiasticae illudatur, ipso jure in eandem sententiam recident: quod generaliter constitutum est, quotiescunque legitimam subsistente causa, ab alio quis, quam ab eo, à quo alias de jure absolendus fuerat, absolutionis beneficium consecutus fuerit: & quibusdam casibus similibus.

Si modica sit illata injuria Clerico, vel qui intuitu non pro- velle sit utatis, potest Ordinarius absolvere eum, qui incidit in Canonem lata sententia. h. d.

Item *b* si non enormis, sed modica & levis injuria fuerit Clericis irrogata, inferens per Episcopum absolvi poterit. Item utatis intuitu Juris rigor mansuetudine temperatur. Unde *c* si in pueritia constitutus in Canonem incidit sententiae promulgatae, sive ante, sive post pubertatem sese absolvi postulet, dioecelanus Episcopus absolutionis beneficium impetiri poterit.

Monachi, vel Moniales si irruerint, vel conversi percussio- tes, sunt ab Abbate, vel Episcopo absolventi. h. d.

Monachi quoque, & alii Regulares quomocunque *d* in claustris sese invicem percusserint, non ad Apostolicam sedem remittendi, sed secundum providentiam proprii Abbatis coeercendi erunt, quod si Abbas non sufficit, Episcopus adhibendus erit. Simile statuitur de monialibus: nam si vel in se invicem, vel Conversos, aut Conversas suas, aut etiam Clericos violentas manus iniecerint, ne contra muliebri sexus verecundiam, & regularis observantiae decorem peregrinari compellantur, per Episcopum, in cujus dioecesi monasteria fuerint, absolutionem consequentur. Sunt & alii casus, quibus ab alio absolvi poterit, ut ex ipsis Decretalium libris facile apparere potest.

Si causa certis casibus absolutio potest delegari. h. d.

His autem *e* quibus id certis casibus ex officio committitur, non solum per seipsum absolvere, verum etiam aliis, cum expedire viderint, hujusmodi absolutionem committere poterunt.

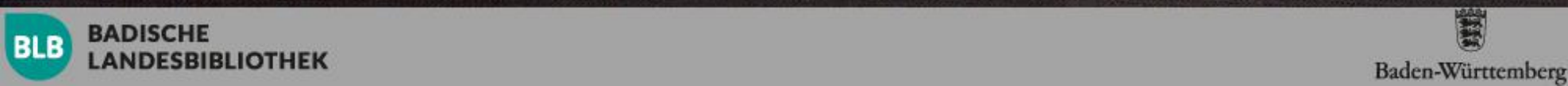
Excommunicatio judicialis est, quam inferit iudex, & cui causa committitur, omnia quae causam contingunt, censetur permissa. h. d.

Iudicis, sive judicialis excommunicatio est, quae iudicis in ministerio inferitur. Iudicem autem hoc loco intelligimus, non solum ordinarium, verum etiam delegatum. Nam si cui per Apostolicum causa etiam simpliciter delegetur, nec litera commissionis de excommunicatione quicquam contineant, poterit nihilominus delegatus concessa sibi auctoritate ratione contumaces, ut supra diximus, Ecclesiastica severitate coeercere.

Excommunicationis sententiam debet precedere monitio: & debet fieri in scriptis, ita ut causam continet. h. d.

Quoties autem causa suberit, ut iudex subditum suum Ecclesiastica distinctione coeercet (cum medicinalis *f*, non lethalis excommunicatio esse debeat) non aliter, quam competentibus praemis monitionibus *g*, ad hujusmodi sententiam descendet, quam etiam

a Can. eos qui. cod. tit. in d. *b* c. perverit. ext. cod. *c* c. fin. d. tit. *d* c. can. ext. cod. *e* c. fin. ext. de off. ord. *f* c. i. cod. tit. in d. *g* can. sacro apprehens. ext. cod. *tit.*

de scripti recitatione proferet, ita ut causam, ob quam profertur, expressè contineat, aliaque observabit, quæ tam generali, quàm Lugdunensi Concilio editis constitutionibus sunt comprehensæ, eundem pœnis, si contra fecerit, subjiçendus.

¶ Iudex aliquos excommunicans, in dubio censetur inferre majorem excommunicationem, h. d.

Sed quæritur poterit a, si iudex illâ verborum formulâ usus fuerit, *Illon excommunico*, vel simili, quâ de majori vel minori excommunicatione quicquam non expresserit, utra magis quis excommunicatus censetur? Et responsum est, non tantum minorem, sed etiam majorem censi per iudicem illatam: quam non modò à sacramentis, & fidelium participatione exclusio, sed alii præterea multi consequuntur effectus.

¶ Communicans excommunicati incidit in excommunicationem: & iudices jurare debent, quod excommunicati ab aliis legitime, & commercia aliorum abstineant. h. d.

Quorum ille prætereundus non est, quòd quamdiu de excommunicatorum absolutione legitime non constat, qui cum ipsis excommunicaverint, ipsi quoque nullo obstante privilegio, ipso jure excommunicationem incurrunt, decretumque est b propterea, ut ab Ecclesiasticis iudicibus seculares iudices Canonicâ præmissâ monitione Ecclesiasticâ censurâ compellantur, ut excommunicatos ab agendo, patrocinando, & testificando in suis causis & iudiciis repellant.

¶ Defectu, qui obvenit mihi ex te, non poterit us. contra me ad tuum commodum. h. d.

Dubitatum c tamen fuit, num is, qui excommunicato in locutione, vel oratione scienter communicat, excommunicatum ipsum à iudicio contra se instituendo summovere possit: cum ille communionem huiusmodi contra eum replicet: & cum is, qui impetitur, à sacramentorum perceptione sit remotus, alius verò etiam à fidelium communione, replicatione minime suffragante iudicium procedere non poterit.

¶ Excommunicatus communicari non potest ante absolutionem, etiamsi dederit cautionem juratoriam de parendo mandatis Ecclesiæ, & Episcopus ei communionem reddiderit, etiamsi morte præventus non potuerit absolvi, h. d.

Nec d idèò magis agere volenti communicari poterit, quòd ipse ex consuetudine de parendo mandatis Ecclesiæ juratoriam dederit cautionem, eique communionem Episcopus reddiderit, aut quòd eos, cum quibus participavit, postmodum impugnavit: nam nisi post iuramentum præstitum secundum formam Ecclesiæ absolutus fuerit, nec cautio, nec perperam restituta communicatio quicquam proderit. Quòd ipsum obnoct e etiam, si post prædicta, morte quis præventus, absolutionis beneficium obtinere non potuerit: nec enim is, cui vivo non communicamus, defuncto communicabimus.

¶ Excommunicatus si ante mortem ostenderit signa penitentia, etiam mortuus potest absolvi. h. d.

Planè f si de mortui penitentia per evidentia signa, dum viveret, confiterit, defuncto quoque absolutionis beneficium à proprio iudice impendendum erit, hæredesque ejus, ut pro ipso satisfaciant, si sponte nolint, Ecclesiasticâ censurâ compelli poterunt.

¶ Diffamato de excommunicatione non possunt communicare, nisi si purget, vel ad cautelam se faciat absolvi: & toleratus ab Ecclesiâ non debet vitari, nisi in occulto. h. d.

Sed g et si qui pro sacrilega manuum injectione in editum excommunicationis incidit, denunciatus quidem non fit, sed de patratò scelere publicâ laborer in-

a C. pen. extr. eod. b e. decernimus. eod. tit. in 6. c e. 2. extr. de except. d e. cum desiderat. & e. à nobis. et secundo. extr. eod. tit. e d. v. à nobis. f e. à nobis. et secundo. ver. post. extr. eod. tit. & in fin. g cum desiderat. & secundum. extr. eod. tit.

famiâ, nemo sibi pari ratione communicare debet, nisi vel ad arbitrium Episcopi de hoc se purgaverit, vel ad cautelam absolutionis beneficium consequatur: nisi fortè a soli tibi de facinore constet: hoc enim casu, quando toleratur ab Ecclesiâ, privatim tantummodò à te vitandus erit, ut saltem verecundia rubore suffusus, pro latenti excessu satisfacere compellatur.

¶ Participatio criminosa cum excommunicati implicat participantem eadem excommunicatione, h. d.

Sed multum inter est, qualiter excommunicato communicatur: nam si quidem crimini & criminoso communicavit quis consilium, putâ auxilium, vel favorem impendendo, vel fortè cum Clericis ab Apostolico excommunicatis scienter b & spontè participaverit, & ipsos in officiis receperit, eidem excommunicationis sententiâ involvetur, quâ illi ipsi sunt obstricti: quibus cum ita ab eo communicatum fuit, cumque ratione damnati criminis e in eum, qui damnavit, delinquere videatur, meritò ab eo, vel si videret, eas superiore juramento præstito, delicti tunc erit absolutio requirenda. Et idem statuetur, si qui cum participibus suis excommunicati fuerint.

¶ Participatio cum excommunicati non criminosa, illigat participantem minori excommunicatione, à qua per ordinarium absolvi potest. h. d.

Quòd si aliter, putâ d in choro, in mensa, in osculo, aut sermone excommunicato communicatum fuerit, tunc minor tantum incurritur, & nullâ interveniente juratoria cautione à proprio Sacerdote, vel Episcopo, absolutionis beneficium obtineri poterit: quamvis enim & tunc non iudicis, sed juris sententiâ excommunicato communicatus sit illigatus, quia tamen conditor Canonis ejus absolutionem sibi specialiter non retinuit, eo ipso relaxandi facultatem aliis concessisse videtur.

¶ Communicans excommunicato in contemptum incidit in majorem excommunicationem. h. d.

Hoc e tamen tunc obinet, cum non in contemptum Ecclesiasticæ discipline, sed excommunicatis quis commercium habuerit: nam qui contra prohibitionem sui Præfulis excommunicatorum communioni sese ingererit, anathemate feriendus erit.

¶ Si excommunicatus minori indulget, in ea poterit excommunicari majori. h. d.

Quòd si ex locutione & aliis similibus minori excommunicatione irretitus fortis indureseat, poterit iudex post Canonicam monitionem f etiam majori excommunicatione, & consimili participantem illigare. Quòd & in suspensionis, & interdictionis sententiis observandum erit.

¶ Qua sit monitio Canonica. h. d.

Tunc g autem Canonica censebitur esse monitio, si competentibus intervallis, atque aliis ritè observatis, eos, qui moventur, exprimat nominatim.

¶ Ignorantia excusat participantem cum excommunicato h. d.
Interdum tamen excommunicato communicans neutrius excommunicationis vinculo obstringitur, ut accidit in eo, qui cum illo conversatus fuerit, quem excommunicatum probabiliter ignorabat.

¶ Episcopi debent præparare nomina excommunicatorum. h. d.

Unde ut excusationis causa omnibus auferatur, providere debent Episcopi h, ut excommunicatorum omnium nomina tam suis parochianis, quàm vicinis Episcopis pariter indicent, eaque in celebri loco posita pro foribus Ecclesiæ cunctis convenientibus inculcent,

a C. cum non ab homine. extr. eod. tit. b e. significabit nobis. extr. eod. tit. c e. nuper à nobis. & in primo. extr. eod. d e. nuper à nobis. & in secundo. extr. eod. tit. e e. fin. extr. de Cler. excomm. f e. constitutum. eod. tit. in 6. g d. e. constitutum. eod. tit. in 4. h can. cura sit. tit. q. 1.

ut hu-

ut hujusmodi adhiberi a diligentia excommunicatis Ecclesiasticis aditus adimatur.

¶ Omnes qui ante probationem sententia tenebantur excommunicati communicare, tenentur etiam post. h. d.

UXores quoque excommunicatorum, filii, servi, ancillae, rustici, servientes, & omnes qui ante sententiae probationem excommunicati obsequio tenebantur familiariter adherere, non solum a communione excusantur: verum etiam (praeterquam a criminibus) communicare tenentur, cum sine illa debita praestare nequeant obsequia.

¶ Necessitas, vel simplicitas excusat a communione cum haereticis. h. d.

Mercatores autem, & viatores, nisi aut creditores sint excommunicatorum, aut necessitatis imminet articulus, abstinere debent: sed si in terram excommunicatorum devenerint, ubi vel non possint ab aliis emere, vel unde emant, non habeant, ab eisdem accipere poterunt: nec illos excommunicationis metus impedit. Praedictatores quoque, praesertim qui alios sustentari non possunt, ab excommunicatis, & alienorum bonorum detentoribus elemosynam licite recipere possunt. Idem juris est de iis, qui adeo sunt rudes, ut eorum consilio verisimiliter scelera perpetrari non possint: aut qui cum iis communicant, qui communicant excommunicatis.

¶ Omnino coactus excommunicatis communicans non cadit in excommunicationem: sed si quis solum meta communicet. h. d.

Sed an invitus a communicatis communicans excommunicationis laebe inquinetur, videamus: & si quidem sit per coactionem astrictus, cum magis hoc casu pati, quam agere videatur, excommunicatione non tenebitur. Aliud statendum erit, si quis per metum sit inductus: licet enim metus culpam minuat, quia tamen eam non prorsus excludit, cum nullius metus obrentu mortale peccatum quis incurrere debeat, excommunicationis poenam non exadit.

¶ Communicans excommunicato in convertenda, non est excommunicatus. h. d.

Item cum voluntate & proposito maleficia distinguantur, excommunicationis sententiam non incurrit is, qui excommunicato in his, quae ad absolutionem, vel alias ad salutem eius pertinent, in locutione participat, licet & alia verba incidenter, ut apud eum magis proficiat, intersonat.

¶ Absolutio ab excommunicatione ad cautelam peti potest. h. d.

Si quis tamen a re his dubitet, vel ex aliis, ne non iudicis, vel canonis sententia sit innodatus, sese per competentem iudicem, juxta Innocentianarum constitutionum tenorem ad cautelam absolvi postulare poterit: quod & is qui minori innodatus est excommunicatione, exequi poterit.

¶ Excommunicationis absolutio non debet peti amisso medio, nisi in contrarium sit consuetudo. h. d.

Sed hoc casu advertendum erit, ne omisso medio ab eo, qui tuus iudex non sit, absolutionis beneficium postulet. Pone enim, quod Suffraganei cujusdam subditus, puta, Archidiaconus, excommunicationis in te tulit sententiam, non jam a Metropolitano, cum nec excommunicantis iudex sit, nec excommunicati, sed ab ipso Suffraganeo absolutio petenda erit, nisi consuetudo e contra: ium indixerit.

¶ Sede vacante absolvit, qui habet Episcopalem jurisdictionem. h. d.

Episcopali vero sede vacante s. Capitulum, seu is, ad quem Episcopalis iurisdictio tunc temporis pertinet.

a C. si concubina. extr. ord. tit. b C. sacri est canonis. ext. de iis que sunt vs. metusue caus. c C. cum voluntate. extr. ord. tit. d C. 2. ord. tit. in 6. e gl. 2. c. referente. extr. de prob. f C. unis. de major. & obed. in 6.

re noscitur, his, quibus posset Episcopus, si viveret, ab excommunicationis sententia, sive juris, sive hominis fuerit, absolutionis beneficium impertiri poterit: nisi ei fuerit ab Apostolica sede specialiter interdicta potestas.

¶ Superior de excommunicatione cognoscens, videns illam justam, debet excommunicatum ad inferiorem remittere, nisi in malitiose differat absolvere: sed si compertat illam injustam: sed si dubitetur, honeste faciet, si remittet. h. d.

Ubi vero superiori competit de excommunicatione cognoscere, si eam justam esse constiterit, veluti a cum propter manifestum excessum est in aliquem promulgata, superior iudex, nisi sit in mora periculum, excommunicatum ad excommunicatorem prorsus remittere debet: nec eum absolvet, nisi excommunicator requisitus dolo illi absolutionis beneficium exhibere denegat. Si vero hujusmodi sententiam injustam esse constet, excommunicatus ad suum excommunicatorem nequaquam remittendus erit, sed sine difficultate debet absolvi. Quod si dubitetur, utrum justa sit vel injusta, superior illam tollere poterit: quanquam hoc casu honestius & convenientius egerit, si excommunicatori deferat.

¶ Ubi manifestum est delictum, non conceditur absolutio, nisi pravi a cautione: alia fecit. h. d.

Manifestum a autem excessum illum esse intelligimus, qui vel per confessionem, vel probationem juridice notus fuerit, vel si sit adeo res evidens, ut nulla possit tergiversatione celari. Quo casu e non ante concedenda erit absolutio, quam idonea pro delicto praestetur satisfactio: ceterum si de admisso dubitetur, ut sententia relaxetur, sufficet, si de parendo mandatis Ecclesiae legitime cautum fuerit: quanquam si pro simplici contumacia excommunicatus, solum de stando juri cautionem exhibuerit, absolvendus erit.

¶ Si pars se dicas post appellationem, vel alias nulliter fuisse excommunicatam, sunt super hoc partium admittenda probationes, ut appareat, an quis indigeat absolutione. h. d.

Multum etiam intererit, utrum absolutionis beneficium postulans, se post appellationem ad Rom. Pontificem legitime interpositam, vel alias nulliter excommunicatione innodatum conqueratur: an vero simpliciter injuste se proponat excommunicatum. In prima enim specie, si Episcopus sit probare paratus, se in illum, antequam vocem appellationis emitteret, sententiam protulisse, antequam decerneretur aliquid, utriusque partis super hoc probationes sunt admittendae: per quas denique apparebit, an absolutione indigere conquerens, vel potius non ligatus sit denunciandus.

¶ Si quis dicat se injuste excommunicatum prius esse absolventem, antequam sint admittenda probationes super iustitia excommunicationis. h. d.

Aliud juris erit, cum injuste se quis excommunicatum asserit: tunc enim si Episcopus, ut ostendat quod iuste excommunicaverit, probationes suas admitti postulet, audiendus non erit: nam etsi constaret excommunicationis sententiam iuste promulgatam, nihilominus humiliter postulanti esset absolutio impendenda: ideoque hoc casu protinus juxta formam Ecclesiae congruentem absolvendus erit, ut demum probationibus utriusque partis admissis, utrum iuste, vel injuste quis ligatus fuerit, decernatur.

¶ Innodatus pluribus non potest ab unatantum excommunicatione absolvi. Et absolutio subreptitia non tenet. h. d.

Quod si quis pluribus innodatus a excommunicationibus, etiam ex eodem facto descendentes, de una tantum causa velit satisfacere, communioni ob id restituendus non erit, nec per veritatis suppressionem extorta absolutio sibi quicquam proderit. e

a C. venerabilibus. s. fani. ord. tit. in 6. b C. cum olim. extrav. de verb. sign. c C. ex parte. in fin. de verb. sign. extrav. d C. cum pro causa. ext. ord. tit. e C. officii. in fin. ext. d. tit.

¶ Si ordinarius sciat per surreptionem impetratam ab Apostolica sede absolutionem, debet remittere perperam absolutum ad sedem Apostolicam: si vero hoc sibi non casset, sed suspicetur, debet absolutum cogere ad purgationem. h. d.

Quinimo si constitit a excommunicationem occultis excessibus, pro quibus in eum sententia lata fuerit, excommunicationis suae causam aliam pretendentem, ab Apostolica sede absolutionis beneficium impetrasse, eundem debet ordinarius Ecclesiastica censura compellere, ut cum literis suis rei veritatem continentibus ad sedem Apostolicam redeat: si vero illud liquidum non constitit, cum tamen ordinarius, quod veritatem confessus non fuerit, suspectum habeat, ad purgationem praxandam, quod verum factus fuerit, compellet.

¶ Absolutus vi, vel metu, duplici excommunicatione innodatur. h. d.

Illud etiam admonendi sumus, quod licet vi, vel metu facta regulariter iure teneant: si quis tamen ab excommunicationis, suspensionis, vel interdicti sententia, absolutionis aut revocationis cujuscunque beneficium per vim vel metum extorserit, visibus omnino cariturum: quin potius ne sine vindicta violentiae crescat audacia, qui absolutionem, vel revocationem vi vel metu extorserit, quasi propria confosus sagitta, iterato excommunicationis sententia subjacebit.

¶ Excommunicatus, cui Papa communitat, non propterea censetur absolutus, nisi Papa id exprimat. h. d.

Novissime sciendum est, quod si Apostolicus etiam scienter excommunicato particeps literis, forte cum salutationis alloquio destinatis verbis, osculo, seu alio quovis modo, ipsum per hoc absolvere nulla ratione censetur, nisi forsitan exprimat, velle illum ex hoc pro absoluto haberi. Hæc de excommunicationis sententia delibasse sufficiant: nunc de interdicto Ecclesiastico & suspensione paucis dispiciamus.

DE ECCLESIASTICO INTERDICTO.

TITULUS XIX

¶ Interdictum aliud iuris, aliud iudicis: qua distinctio exempli declaratur. h. d.

Abent Ecclesiastica interdicta cum excommunicatione multa communia: nam & illorum alia ipso iure inducuntur, alia iudicis sententia. Iuris ipsius dispositione interdictum inducitur, veluti cum civitas, vel universitas in electione Romani Pontificis servanda non servaverit, aut in necem Cardinalis aliquid machinata fuerit, sive ab Ecclesia, vel personis Ecclesiasticis aliquid extorserit, aut usurariis domos commodaverit. Item cum in Ecclesia sanguinis vel humani feminis effusione polluta, aut simoniace consecrata, celebrari iure vetatur.

¶ Celebrans in Ecclesia polluta, vel simoniace consecrata, non incurrit irregularitatem: sed, si alia ratione violat interdictum, hoc dicit.

Et e autem inter hæc differentia non modica: nam si quis in ea Ecclesia celebret, quæ vel polluta sit, vel simoniace consecrata, licet hoc temerarie faciat, nullum tamen ob id irregularitatis laqueum incurrit: is vero, qui scienter celebrat in locis alia ratione interdicto suppositis, irregularitatem incurrit, à qua per alium, quam per Romanum Pontificem, liberari non poterit, nisi alii qui super hoc privilegio, vel iure maniti fuerint.

¶ Quid sit iudiciale interdictum. h. d.

a C. ex parte tua. extr. de off. ord. b C. fin. cod. tit. c c. si aliquando. extr. cod. tit. d c. si quis de sent. excom. in 6. e d. cap. si quis. 4. fin. f d. can. si quis. 4. fin.

Iudicis sententia tunc inducitur interdictum, cum compellens iudex ex aliqua causa terram, vel homines à divinis arcendos pronunciat ac præcipit.

¶ Interdictum quoddam generalia, quoddam specialia. h. d. **R**ursus interdictum, quod prolatione iudicis inducitur, aliud est generale, aliud speciale. Generale interdictum est, non solum cum regno & provincia, sed etiam cum castro & villa divinis interdicitur. Speciale est, cum inter plures Ecclesias paucas, vel una interdicitur.

¶ Interdictum loci principalis constituit interdictum quædam viciniam & contiguum: & dispositio iudicis non debet posse reddi elusoria. h. d.

Et si quidem civitas, castrum, aut villa a generale subijciatur interdicto, non solum quæ murorum continentur ambitu, censentur interdicto supposita, sed etiam illorum suburbia & adificia continentia: alioquin si in illis locis possit licite celebrari, Ecclesiastica censura facile concerni possit. Eadem quoque ratione si specialiter Ecclesia sit interdicto supposita, nec in capella ejus celebrari, nec in cæmeterio eidem Ecclesia contiguis sepeliri poterit.

¶ Responsum personarum interdictum Ecclesiasticum est strictè interpretandum: & unus non potest pro delicto alterius excommunicari. h. d.

At non, sicut in locis, ita & in personis lata sit interdictio: ideoque, si sententia interdicti profertur in populum, Civitas interdictum non intelligitur, nec e converso: unde interdicto alterutro ad divina licite alter admittitur. Sed & si propter delictum domini (nam pro pecunia causa sine speciali sedis Apostolicæ, & per parentes literas expressa licentia, interdicti sententia ferri non poterit) vel rectoris civitas sit interdicta, cives, qui culpabiles non existunt, alibi divinis licite interesse poterunt, nisi cives quoque propter dominum, vel rectorem puniendum interdicti fuerint. Quod quidem in excommunicationis sententia contingere non poterit, neque enim pro peccato unius alius, puta ipsius familia, excommunicari poterit.

¶ Interdictum a universitate, & singuli de universitate censentur interdicti, ne interdictum reddatur elusivum. h. d.

Item cum loci alicujus populus Ecclesiastico supponitur interdicto, singulares ex eo persona, quas interdictas esse constat, ne sententia effectu careat, non debent alicubi, casibus expressis à jure duntaxat exceptis, audire divina, vel Ecclesiastica recipere sacramenta: cum divinorum auditio, & sacramentorum perceptio populo, ut universis, non competat.

¶ Regulariter tempore interdicti potest quæ baptizari, chrismari, & verbum divinum audire. h. d.

Excepti vero casus sunt: si qui ad baptismi, chrismatis, & poenitentiae sacramentum, vel ad verbum divinum audendum admitti velint, tam si infirmi sint, quam si sint in bona valitudine constituti. Quod tamen in his, qui interdicto causam dederunt, non obtinet indistincte sed in eis Bonifacianæ constitutionis forma observanda erit. Quæ & alia quædam interdicti tempore fieri benigne indulget, ut ex ipsius constitutionis perpenso tenore facile apparere poterit.

¶ Tempore interdicti potest confici sacrum Chrisma: sed Visitis extrema, Ecclesiastica sepultura, & divinum celebratio sunt prohibita, nisi concessa quibusdam sint ex privilegio: & violantes interdictum incurrun excommunicationem, non obstantibus privilegiis. h. d.

¶ Velut igitur interdicti tempore jure Chrismatum utimur unctione, sic licet regio sit interdicto sup-

a C. si civitas, de sent. excom. in 6. b contigua, foris. c c. si sent. de sentent. excom. in 6. d c. si sentent. 4. cum vero, de sent. excom. in 6. e c. responsio nostro. extr. de sent. excom. f c. fin. de sent. excom. in 7. g c. quomodo in, de sent. excom. in 6.

posita,

posita, Christina die Cornæ Domini posse confici dubium esse non debet. Unctio autem extrema, & Ecclesiastica sepultura, & divinorum officiorum celebratio tempore generalis interdicti omnibus denegatur, nisi quibusdam, quibus id ex gratia certa servata forma conceditur: ceteri autem sive Clerici, sive Laici, qui interdictum violando nervum Ecclesiasticæ disciplinæ conantur infringere, quibuscunque privilegiis non obstantibus, sententiæ excommunicationis subjiciuntur: à qua per sedem duntaxat Apostolicam absolvi poterunt.

¶ *Appellatus protextu violatoribus interdicti minimè suffragatur. h. d.*

Nec aliquid violatoribus proderit, quòd appellasse, atque idèò se interdicti sententiâ minimè teneri contendat, sicut enim post appellationem excommunicari non possunt, sic interdictum, cui ante appellationem eos constat esse suppositos, declinare nequeunt.

DE SUSPENSIONE.
TITULUS XV.

¶ *Suspensio est duplex, ut excommunicatio, & interdictum. h. d.*
Suspensio quoque alia est Canonis, alia iudicis, sicuti excommunicatio, & interdictum. Canonis est, vel uti cum quis ob Simoniam, vel ob notoriam fornicationem, vel aliud crimen ipso jure à sui executione ordinis, vel officii arcetur.

¶ *Ob mortale peccatum non notoriam est quis suspensus, quoad seipsum, non quoad alios. h. d.*

At si à crimine per sententiam, vel per confessionem factam in jure, aut per rei ipsius evidentiam notorium non sit: & si quilibet pro mortali peccato, quoad seipsum, sit suspensus, quoad alios tamen pro suspensione non habetur: ideoque in officiis Ecclesiasticis vitandus non erit.

¶ *Qua sit suspensio iudicis. h. d.*

Iudicis suspensio est, ut cum sententiâ quis ab eadem executione ex causâ remouetur.

¶ *Suspensio solum ordinem & statum Ecclesiasticum respicit: & privato præsupponit habitum. h. d.*

a C. 6. extr. de cohabit. Cler. & mul.

Est autem suspensio (velut Ecclesiastica censura considerata) respectu quodam aliquantò quàm excommunicatio, vel interdictum, strictior: quippe quòd & excommunicatio, & interdictum non solum Clericos, verùm etiam Laicos innectere possunt: at suspensio cum nihil aliud sit, quàm inhabilitas quædam ad exequendos ordines, & officia Ecclesiastica, nullos præterquam ipsos Clericos attingere potest. Nec enim ulli ejus ordinis, vel officii, cujus est penitus expertus, administratio vetari & interdicti potest.

¶ *Ingerens se divinis, incurrit irregularitatem. Et quid sit irregularitas. h. d.*

Cavebunt igitur Clerici, Judices, & Ecclesiarum Prælati, ne poenam hanc suspensionis incurrant, scilicet, quòd si eâ durante sese divinis ingesserint (secundum Canoniarum sanctionum tenorem & distinctionem) irregularitatis laqueo sese involvent, à quo interdum non, nisi per summum Pontificem, liberari poterunt. Est autem irregularitas, nota quædam, seu Canonicum impedimentum, ex facto seu defectu proveniens, quo quis tam ad Ecclesiasticos ordines promoveri, quàm promotus in iisdem ministrare prohibetur: quod qualiter accidat, tam supra ex primo libro, quàm etiam ex variis Decretalium locis facillè est legentibus cognoscere.

¶ *Episcopi & superiores nunquam incurrunt sententiam interdicti, vel suspensionis, ipso jure, nisi de ipsi expressa mentio habeatur. h. d.*

Eapropter optimâ ratione Innocentianâ à constitutione cautum est, ne Episcopi eorumque superiores ullius constitutionis, sententiæ, sive mandati occasione, interdicti, vel suspensionis sententiam (nisi in ipsis de Episcopis expressa mentio habeatur) ipso jure incurrant: esset enim hoc nimis periculosum, ob Pontificalis officii, quòd frequenter exercere compelluntur, executionem.

Explicet liber quartus & ultimus Institutionum Juris Canonici: in quibus, si quid diversum Lector invenerit ab his, qua in Commentariis jam pridem edite delineata inveniantur, scilicet à Authore, cum ultimam Operi lineam adhiberet, molera secutionis immutasse.

a C. 1. in fin. & c. 1. cui. de sent. excom. in 6. b C. quia per irregularium, de sent. excom. in 6.

F I N I S.

